

ACTA HUNGARICA

**2014, XXI-ий рік видання
XXI. évfolyam, 2014**

**Ужгород – Ungvár
2014**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
UKRÁN OKTATÁS- ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUM**

**УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ**

**UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT**

ACTA HUNGARICA

2014, XXI-ий рік видання

XXI. évfolyam, 2014

**Ужгород – Ungvár
2014**

АНОТАЦІЯ

Acta Hungarica. Збірник наукових статей

(Відп. ред. **Лизанець П. М.** – Ужгород: Спектраль, 290 с.)

Збірник містить наукові статті викладачів, аспірантів та студентів кафедри угорської філології Ужгородського національного університету та інших вузів України і Угорщини з мовознавства, літературознавства, а також освіти і культури. Тут вміщена також рецензія на «Словник угорських говорів Закарпаття» у двох томах (960 с.)

ANOTÁCIÓ

Acta Hungarica. Tudományos cikkek gyűjteménye

(Főszerkesztő: **Lizanec Péter.** – Ungvár: Szpektral Kiadó, 290. old.)

A gyűjtemény az Ungvári Nemzeti Egyetem, Ukrajna és Magyarország felsőoktatási intézményei tanárainak, aspiránsainak és diákjainak tudományos munkáit tartalmazza. Az Acta Hungarica XXI. száma különböző tudományos cikkeket közöl a nyelvtudomány, irodalomtudomány, oktatás és kultúra köréből. A kötetben recenzió található a kétkötetes Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárára (960 o.).

Рекомендовано до друку Вченою Радою та Науково-методичною комісією Гуманітарно-природничого факультету Ужгородського національного університету від 24 квітня 2014. проткол № 3.

Kiadásra ajánlotta a Tudományos Bizottság és az Ungvári Nemzeti Egyetem Humán- és Természettudományi Karának Tudományos-Módszertani Tanácsa 2014. április 24., 3. sz. jegyzőkönyv.

© HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT, 2014

ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ, 2014

ISBN 978-966-671-353-4

Компютерес tördelés: Béres Erzsébet

Журнал Центру гунгарології

2014, XXI-ий рік видання

Відповідальний редактор:

Лизанець Петро Миколайович – д.ф.н., професор

Члени редколегії:

Белей Любомир Омелянович – д.ф.н., професор

Виноградов Анатолій Олексійович – д.ф.н., професор

Горват Катерина Іванівна – к.ф.н., доцент

Мандрик Іван Олександрович – д.і.н., професор

Мегела Іван Петрович – д.ф.н., професор

Нодь Наталія Йосипівна – к.ф.н., доцент

Німчук Василь Васильович – д.ф.н., професор, член-кореспондент

НАН України

Сабадош Іван Васильович – д.ф.н., професор

Фабіан Мирослава Петрівна – д.ф.н., професор

Редколегія: Україна, Закарпаття,

88000, Ужгород, вул. Замкова, 12, Телефон: 3-41-15

* * *

Acta Hungarica

A Hungarológiai Központ folyóirata

2014, XXI. évfolyam

Felelős szerkesztő:

Lizanec Péter – a filológiai tudományok doktora, professzor

Szerkesztőbizottság:

Belej Ljubomir – a filológiai tudományok doktora, professzor

Fábián Miroszláva – a filológiai tudományok doktora, professzor

Horváth Katalin – a filológiai tudományok kandidátusa, docens

Mandrik Iván – a történelmi tudományok doktora, professzor

Mehela Iván – a filológiai tudományok doktora, professzor

Nagy Natália – a filológiai tudományok kandidátusa, docens

Nimesuk Vaszil – a filológiai tudományok doktora, professzor,

Ukrajna Nemzeti Akadémiájának levelező tagja

Szabados Ivan – a filológiai tudományok doktora, professzor

Vinogradov Anatolij – a filológiai tudományok doktora, professzor

Címünk: Ukrajna, Kárpátalja

88000 Ungvár, Vár u. 12., Telefon: 3-41-15

I.

HAYKOBİ CTATTI

TUDOMÁNYOS CIKKEK

МОБОЗНАБСТВО

NYELVTUDOMÁNY

LIZANEC PÉTER

(Ungvár)

Magyar nyelvű oktatás és kutatás az Ungvári Nemzeti Egyetemen – jelenkép és kilátások

Kárpátalja soknemzetiségű régió, több mint 100 nemzetiség képviselői élnek vidékünkön. A kárpátaljai magyar tananyelvű iskoláknak oktatókra van szükségük. Ebből fakadóan az Ukrán Oktatásügyi Minisztérium határozatot fogadott el a magyar tagozat megnyitásáról az Ungvári Állami Egyetemen. Az első magyar szakos felvételit nappali tagozatra 1963-ban hirdették meg 20 fős csoportra, és szeptember 1-jén meg is kezdődött az oktatás.

AZ Ungvári Állami Egyetem rektorának 1157. sz. (1996. 07. 02.) rendelete értelmében e cikk szerzőjét nevezték ki a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetőjévé mint olyan jelöltet, akit az egyetem tudományos tanácsa pályázat alapján választott meg.

Új koncepciók szerint indult meg a magyar szakos tanárképzés. Ekkor három főállású oktató dolgozott a tanszéken. Ez a kis létszámú oktatói gárda nagy hangsúlyt fektetett a tantervek összeállítására, mivel minisztériumi programok a magyar tantárgyakból nem voltak. A tanszéki kísérleti tanterveket a gyakorlati alkalmazás, kibővítés és pontosítás után jóváhagyta az oktatási minisztérium, s 1969-ben könyv alakban megjelentettük 205 oldal terjedelemben, és ezt újabb kiegészítésekkel és javításokkal 1980-ban újra kiadtuk. Ebben a tantervben közöljük minden szaktantárgy részletes tervét, megadjuk a szakkollégiumok és szakszemináriumok óraszámát, tartalmi leírását (lásd I.sz. táblázatot).

Az első főállású tanárok közé tartozott Zékány Imre és Gortvay Erzsébet, valamint Hegyes Angéla főlaboráns. Óraadói minőségben dolgozott Vladimir Piroška, Kótyuk István és Kulin Katalin. 1966-ban két főállású tanárral bővült a tanszék oktatói gárdája: Vaszócsik Verával, aki az Ungvári Állami Egyetem Tudományos Könyvtárából jött át, valamint Kótyuk Istvánnal, aki az ungvári rádió magyar szerkesztőségében dolgozott azelőtt. 1969-ben újabb két oktatót vettünk fel státuszba: Fodó Sándort, aki a Tartui Egyetem orosz szakán végzett és Horváth Katalint, aki az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos végzőse volt. 1988-ig ebben az összetételben dolgoztunk együtt. 1977-ben Györke Magdolna, az ungvári egyetem magyar szakos végzőse is főlaboránsként kezdett el dolgozni, 1988-tól a tanszék tanára.

1. sz. táblázat

s/sz	A tantárgy megnevezése	Összórészlet	I.		II.		III.		IV.		V.		
			e	gy	e	gy	e	gy	e	gy	e	gy	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Bevezetés a finnugor nyelvtudományba	36	36										beírás
2.	Bevezetés a nyelvtudományba	54	36	18									beírás
3.	Bevezetés a szakmába	20	20										beírás
4.	Mai magyar nyelv	566	36/50	36/36	54/42	36/40	54/38	36/34	36	36			vizsgák
5.	Helyesírási gyakorlat	70		18/34		18							beírás
6.	A magyar nyelv története	80			50	30							vizsga
7.	A magyar irodalmi nyelv fejlődés-története	54					36	18					vizsga
8.	Magyar nyelvjárástan	36			18	18							vizsga
9.	A magyar nyelv tanításának mód-szertana	54							36	18			vizsga
10.	Stilisztika és nyelvkultúra	72							36	36			vizsga
11.	Észt nyelv	44					34	10					beírás
12.	Szociolingvisztika	30					20	10					beírás
13.	Retorika	36					18	18					beírás
14.	Általános nyelvészet	40									40		vizsga
15.	Szakmai etika	30									30		beírás
16.	Bevezetés az irodalomtudományba	56	36	20									vizsga
17.	Az irodalom-tudományi kutatások alapjai	20									10	10	beírás
18.	A magyar irodalom története	470	52	32	54/50	34/30	46/30	40/30	40	32			vizsga
19.	A magyar irodalom tanításának módszertana	54							36	18			beírás
20.	Irodalomelmélet	40									20	20	vizsga
21.	A mai magyar irod. aktuális kérdései	60									40	20	vizsga

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
22.	A magyar kultúra története	30	20	10									beírás
23.	Világirodalom	386	38/22	34/20	56/24	42/22	38/22	46/22					beírások, vizsgák
	<i>Szakkollégiumok</i>												
24.	Keleti szláv-magyar nyelvi kapcsolatok	36					20	16					beírás
25.	Magyar nyelvjárási frazeológia	28					18	10					beírás
26.	A modern magyar és ukrán lexikográfia	20									10	10	beírás
27.	A nyelvföldrajz kérdései	18							12	6			beírás
28.	A magyar-ukrán nyelvi és irodalmi kapcsolatok aktuális kérdései	16							10	6			beírás
29.	A nyelvművelés és a szövegnyelv alapjai	30									26	4	beírás
30.	A magyar helynévkutatás	26					16	10					beírás
31.	A hungarológiai kutatások aktuális kérdései	36					18	18					vizsga
32.	Gyermekirodalom	10							10				beírás
33.	A magyar irodalom és a világirodalom kapcsolata	18							8	10			beírás
34.	A magyar költészet klasszikus hagyományai	14							14				beírás
35.	Művészettörténet	20					10	10					beírás
36.	Szépirodalmi művek nyelvi elemzése	30					12	18					beírás
37.	Komplex nyelv-tani elemzés	34							14	20			beírás
38.	A modernizmus a magyar irodalomban	30									10	20	beírás

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
39.	A magyaros verselés	20						20					beírás
40.	A költészettan	20							10	10			beírás
41.	A magyar történelmi regény	22					6	16					beírás
42.	Interetnikus kapcsolatok a Kárpátok régióban	16							10	6			beírás
43.	A nyelvtudomány története	32									20	12	beírás
44.	Az onomasztika legfontosabb kérdései	20					10	10					beírás

Fodó Sándort 1989-ben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnökévé választották meg, Zékány Imre 1991-ben elhunyt, ezért új oktatókat kellett felvennünk félállásba: Béres Barnát, Debreceni Anikót, Ivaskovics Máriát, Kálmán Ferencet (volt végzőseink). Később Kótyuk István, Gortvay Erzsébet és Vaszőcsik Vera docensek nyugdíjba vonulása után két főállású oktatót vettünk fel: 1994-ben Borbély Editet, 1998-ban pedig Fedinec Irént, aki 2001-ben Magyarországra települt. Így újabb fiatal tanárok kerültek a tanszékre: Antonenko Miklós (1997), Hulpa Diána, Csuka Emőke (2000), Zékány Krisztina (2001), Úr Lajos (2003), Ködöböc Natália (2008).

Jelenleg a magyar filológiai tanszék főállású munkatársai:

Lizanec Péter tanszékvezető, a filológiai tudományok nagydoktora, professzor, Ukrajna érdemes tudósa, *Györke Magdolna*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, *Horváth Katalin*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, Ukrajna kiváló tanára, *Hulpa Diána*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, *Nagy (Ködöböc) Natália*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, *Úr Lajos*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, *Zékány Krisztina*, a filológiai tudományok kandidátusa, docens, *Antonenko Miklós* adjunktus, 0,25 állásban – *Csuka Emőke*.

1969-ben megindult a levelező magyar szakos tanárképzés s 1999-ig tartott. 2000-től csak a nappali tagozaton folyik a magyar szakos képzés. Minden tanévben 15-17 hallgató kezdi meg tanulmányait állami ösztöndíjjal, önköltséges alapon, szerződéssel minden felvételiző jelentkezhet, ha letette a felvételi vizsgát. Még 2009-ben 140 hallgató tanult a magyar tagozaton, jelenleg 55 hallgató tanul a nappali magyar tagozat öt évfolyamon és 25-en a levelező tagozaton, azaz összesen 80 diák. Eddig 960 hallgató szerzett magyar nyelv és irodalom szakos tanári képesítést. Ők felsőfokú oktatási intézményekben, középiskolákban, újságszerkesztőségekben, könyvkiadókban és tévészerkesztőségekben, hivatalokban dolgoznak.

Fontos feladatként állt előttünk több olyan általános nyelv- és irodalomtudományi stúdium tanszéki tantárggyá tétele, amelyet más tanszék vezetett addig orosz vagy ukrán nyelven. A magyar tagozat hallgatói ugyanis 1992-ig nem tanulták az ukrán nyelvet a magyar tannyelvű iskolákban, így többségük nem is beszélte, s nem is tudták megérteni az ukrán előadásokat olyan diszciplínákból, mint: Bevezetés a nyelvtudományba, Általános nyelvészet, Bevezetés az irodalomtudományba, Irodalomelmélet, Irodalomkritika, Világirodalom, Gyermekirodalom, Magyarország története és különböző szakkollégiumok. Az egyetem vezetésével egyeztetés után más tanszékekről átvettünk a magyar tanszékre és magyar nyelven kezdtünk oktatni más tantárgyakat is. Fontos lépés volt ez hiszen a hallgatók anyanyelvükön mélyebb és alaposabb ismeretekre tehettek szert nyelv- és irodalomtudományból, amely a szakképzés szempontjából rendkívül fontos.

Ugyancsak lényeges feladatnak tartottuk, hogy segítsük a magyar tagozat hallgatóit az ukrán, az államnyelv elsajátításában. E célból ukrán nyelvkönyveket írtunk és jelentettünk meg magyar és orosz anyanyelvűek számára, növeltük [1] az ukránórák számát (70-ről 140 órára) a magyar tagozatos hallgatók számára. Mindez pozitív eredményeket hozott.

Az ötéves tanulmányi idő alatt a diákok négy évfolyam- és egy diplomadolgozatot vagy magiszteri dolgozatot írnak. Az első évfolyamon kéthetes népköltészeti, a második évfolyamon kéthetes nyelvjárásgyűjtő terepgyakorlaton vesznek részt. A harmadévesek egyszemeszteres debreceni (korábban budapesti) részképzést kapnak, az ötödévesek a budapesti egyetemen, ill. az Országos Széchényi Könyvtárban töltenek el egy hónapos diplomadolgozat-írási gyakorlatot. A negyedéveseknek négyhetes, az ötödéveseknek hathetes pedagógiai gyakorlatuk van.

Legtöbb végzősünk iskolákban helyezkedtek el, ahol magyar nyelvet és irodalmat oktatnak. Egy részük kandidátusi fokozattal rendelkezik és az egyetemen dolgozik.

Az oktatói munka mellett a tanszék tanárai tankönyveket is írnak a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák számára magyar nyelvből és irodalomból. Több mint 100 monográfia és 800 tudományos cikk jelent meg.

A tanszék tanárai az oktató-módszertani munkával párhuzamosan aktív tudományos teékenységet fejtenek ki. Ez attól kezdve vált lehetővé, amikor 1966-ban a Magyar nyelv és irodalom tanszék az idegen nyelvi karról átkerült a filológiai karra. Megkezdődött a népköltészeti, a nyelvjárási, a névtani, a frazeológiai anyaggyűjtés azokban a kárpátaljai helységeken, ahol egy tömbben él a magyarság.

Jelentős esemény volt a tanszék történetében a kandidátusi értekezések védelmére létrehozott tudományos szaktanács jóváhagyása Ukrajna Legfelső Minősítő Bizottságának 200.02.9-én kelt 5-06/2. számú trendelete szerint az Ukrán Legfelső Minősítő Bizottság elnökének 2000. 02. 16-án

kelt 64. számú rendelete értelmében: 10.01.04 – világirodalom (magyar); 10.02.01 – ukrán nyelv; 10.02.9 – finnugor és szamojéd nyelvek (magyar).

1968-ban aspirantúra nyílt. A tanszékvezetőnek, aki 1959-ben védte meg kandidátusi, 1971-ben pedig nagydoktori értekezését, első aspiránsai Kótyuk István és Horváth Katalin voltak. Összesen 14 tanszéki oktató, aspiráns és tudományos kutató védte meg kandidátusi disszertációját: Zékány Imre (1964), Vaszócsik Vera (1969), Gortvay Erzsébet (1973), Kótyuk István (1974), Horváth Katalin (1977), Hegyes Angéla (1987), Geraszimova Galina (1991), Fedinec Irén (1996), Györke Magdolna (2002), Zékány Krisztina (2002), Úr Lajos (2005), Kődöböc Natália (2005), Hulpa Diána (2008), Turisz Ingrid (2008). Kandidátusi értekezést védett meg a tanszék bázisán működő Hungarológiai Központban történelemből Bíró Andor és Soós Kálmán.

A Magyar szakos szakemberképzés szerves alkotóeleme a diákok tudományos kutatómunkája. A hallgatókat bevonjuk a tudományos szakköri munkába. Kutatási eredményeikről diákköri konferenciákon, kongresszusokon számolnak be, előadásaikat cikkekben teszik közzé, publikálhatnak az *Acta Hungarica* című tudományos szakfolyóiratban, amelynek eddig 21 száma jelent meg, valamint a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményeiben, amelynek 5 száma jelent meg.

Megélénkültek a tanszéki tudományos kutatások, amikor 1988. január 14-én a tanszék bázisán megnyílt a Hungarológiai Központ. 1993-ban a Központ bázisán megalakult a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság, amelynek 36 nagydoktor, professzor és 46 kandidátus, docens lett a tagja; 1988-ban pedig a KMTT védnöksége alatt a tanszékvezető támogatásával megalakult a Kárpátaljai Magyar Diákok és Fiatal Kutatók Szövetsége.

A Hungarológiai Központ tudományos munkatársai a Magyar Filológiai Tanszék oktatóival közösen 16 nemzetközi magyarságtudományi konferenciát rendeztek. Fontos volt, hogy a volt Szovjetunióban, Ukrajnában egyetlen hungarológiai intézmény összevonja a hazai és a külföldi kutatókat, tapasztalatokat cseréljenek egymással az aktuális tudományos problémákról. 1989. május 29–31-én szerveztük meg a hungarológusok első nemzetközi szimpóziumát a Hungarológiai Központban. Különböző országból érkezett 146 tudós részvételével, legtöbben Moszkvából, Gorkijból, Ufából, Izsevszkből, Kemerovból, Száránszkból? Csebokszariból, Tallinnból, Tartuból, Budapestről, Debrecenből, Szegedről, Nyíregyházáról stb. Ez jó kezdeményezésnek bizonyult, fontos határozatokat fogadtunk el, amelyek új impulzust adtak a további hungarológiai, finnugrisztikai kutatásokhoz.

A Hungarológiai Központban olyan orgánumot hoztunk létre, amelyben kutatási eredményeiket publikálhatják. Ilyen állandó orgánum az „*Acta Hungarica*” c. folyóirat, amely 1990-től jelenik meg. Mostanáig 20 száma látott napvilágot 419 cikket ukrán, orosz, magyar, német, angol, szlovák nyelven, közülük 213 nyelvtudományi, 87 irodalomtudományi, 34 történelemtudományi és 31 néprajz, 13 régészeti, 24 pedagógiai, 12 recenzió és 5 egyéb témájú írás (2. számú táblázat)

***Az Acta Hungarica cikkeinek tudományágak
és a közlési nyelvek szerinti megoszlása***

Évfolyam	Nyelv	Nyelvtudomány	Irodalomtudomány	Történelem	Etnográfia	Archeológia	Oktatás és kultúra	Recenziók	Egyéb	Nyelv
1992 I. évf.	ukrán	1	8	1	-	-	-	-	-	10
	magyar	-	1	1	3	2	-	-	-	7
	orosz	18	8	5	-	7	4	-	-	42
1992 II. évf.	ukrán	1	2	1	-	1	-	1	-	6
	magyar	2	1	-	1	-	-	-	-	4
	orosz	4	3	1	-	-	-	-	-	8
	angol	1	-	-	-	-	-	-	-	1
1994 III. évf.	ukrán	3	3	1	-	-	2	1	-	10
	magyar	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	orosz	4	1	1	-	-	1	-	-	7
	angol	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	szlovák	1	-	-	-	-	-	-	-	1
1997 IV-V. évf.	ukrán	2	-	2	-	-	2	1	-	7
	magyar	3	2	1	-	-	1	1	-	8
	orosz	5	-	1	-	1	1	-	-	8
	német	1	-	-	-	-	-	-	-	1
1997 VI. évf.	ukrán	4	1	1	-	-	-	-	-	6
	magyar	10	7	1	2	-	-	-	-	20
	orosz	2	-	-	-	-	-	-	-	2
1998 VII-VIII. évf.	ukrán	6	2	3	-	-	3	6	-	21
	magyar	2	1	1	2	1	4	1	1	12
	orosz	1	-	-	-	-	-	-	-	2
2000 IX. évf.	ukrán	6	-	-	-	-	-	-	-	6
	magyar	1	1	2	2	-	1	-	-	8
2003 X-XI. évf.	ukrán	10	6	-	-	-	-	-	-	15
	magyar	14	3	-	-	1	-	-	1	20
	orosz	-	1	-	-	-	-	-	-	1
2004 XII. évf.	ukrán	11	-	-	-	-	-	-	-	11
	magyar	9	7	-	2	-	-	-	1	19
2004 XIII-XIV. évf.	ukrán	6	-	-	-	-	-	-	-	6
	magyar	7	2	-	1	-	-	-	1	11

2006 XV. évf.	ukrán	4	-	-	-	-	-	2	-	6
	magyar	7	4	1	-	-	-	-	2	14
	orosz	-	-	-	-	-	1	-	-	1
2007 XVI- XVII. évf.	ukrán	2	2	-	-	-	-	-	1	4
	magyar	9	-	-	1	-	-	-	-	10
	orosz	1	-	1	-	-	-	-	-	2
	angol	-	-	1	-	-	-	-	-	1
2008 XVIII. évf.	ukrán	4	7	2	2	-	-	-	-	15
	magyar	17	2	2	6	-	1	-	-	28
	orosz	1	-	-	1	-	-	-	-	1
	német	1	-	-	-	-	-	-	-	1
2010 XIX–XX. évf.	ukrán	11	9	1	-	-	2	-	-	23
	magyar	16	3	3	8	-	1	-	-	31
	orosz	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	angol	3	-	-	-	-	-	-	-	3
	német	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Összesen	ukrán	70	39	12	2	1	9	10	0	142
	magyar	98	34	12	29	4	8	2	5	192
	orosz	37	14	9	-	8	7	-	-	75
	angol	5	-	1	-	-	-	-	-	6
	német	3	-	-	-	-	-	-	-	3
	szlovák	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Összesen tudományok szerint		213	87	34	31	13	24	12	5	419

A tanszék tanárai és a Központ munkatársai több nemzetközi, országos és köztársasági tudományos konferenciát szerveztek és vezettek.

1991-től bevettük terveinkbe a kárpátaljai magyarok lakta települések történelmi nevének visszaállítását. 1991 szeptemberében a Hungarológiai Központ által kidolgozott alapelveket a kárpátaljai településnevek történelmi nevének visszaállításáról elküldtük az Ukrán TA Nyelvtudományi Intézetébe megvitatásra. 1992. február 22-i válaszelevelükben V.M. Ruzanyivszkij akadémikus, az Ukrán TA O.O. Potebnya Nyelvtudományi Intézetének igazgatója aláírásával így nyilatkoztak: "A Nyelvtudományi Intézet teljes mértékben egyetért az Önök javaslataival, s úgy véli, hogy a településnevek történelmi nevének visszaállítása során történelmi előfordulásukat és a népi nevet kell alapul venni, ez azt jelenti, hogy a települések ukrán megnevezését az ukrán nyelv törvényei szerint kell átírni; vonatkozik ez azokra a helynevekre is, amelyekben egy tömbben nemzetiségi csoportok is élnek. A helyneveket a nemzetiségek nyelvének érvényes szabályai szerint kell átadni." Alapelveinkkel egyetértettek a magyarországi akadémiai intézmények tudósai is, megjegyezték: "A települések lakosságának népi neveit hivatalosan más nyelvekre ezeknek a nyelveknek a törvényei szerint kell átadni."

Tudományos alapelveken nyugvó javaslatainkat a településnevek történelmi nevének visszaállításáról így foglalhatjuk össze:

1. A magyar nyelvű kiadványokban minden helynevet a lakossági élőnyelvi használatnak, a történelmi írott okiratoknak megfelelő formában kell megadni. Az ukrán és az orosz kiadványokba ugyanezek a nevek cirill betűs átírással kerülnek be e nyelvek fonetikai és morfológiai szabályainak betartásával, például: *Téglás* – *Тийлаш*, *Szürte* – *Сюрте*. A magyarlakta településeken két-nyelvű (latin és cirill betűs) kiírást javasolunk az utcanévtáblákon is.

2. A kételemű helyneveket a magyar nyelv szabályai szerint javasoljuk megadni a lakossági használatnak megfelelően, az ukrán és az orosz nyelvben a köznévi elemet lefordítjuk, például: *Feketepatak* – *Чорний Потік*, *Kisbégány* – *Мала Бийгань*, *Nagydobrony* – *Велика Добронь*.

3. A kárpátaljai ukrán települések megnevezéseit a magyar nyelvű kiadványokban transliterált formában javasoljuk megadni az ukrán lakosság nyelvi hagyományai szerint, de a magyar nyelv hangtani és morfológiai szabályai szerint: *Воловець* – *Volóc*, *Квасово* – *Kovászó*, *Свалява* – *Szolyva*, *Веряця* – *Verece* stb.

4. A kételemű ukrán településnevek esetében a jelzőt, mint például *великі*, *малі*, *нижні*, *верхні* stb. lefordítjuk magyarra: *Верхні Ремети* – *Felsőremete*, *Нижній Коронець* – *Alsókerepec*, *Малий Березний* – *Kisberezna* stb.

5. Külön figyelmet érdemelnek a melléknévi alakú településnevek. Az ukrán irodalmi nyelvben ezeket *-e* végződéssel kellene írni: *Арданове*, *Берегове*, *Мукачеве* stb., a kárpátaljai lakossági nyelvhasználatban azonban senki nem használja ezt a formát, az archaikus *-o* végződés él: *Арданово*, *Боркосово*, *Берегово*, *Березово*, *Вишково*, *Вонігово*, *Ворочево*, *Братово*, *Грушево*, *Данилово*, *Доробратово*, *Драгово*, *Дулово* stb. Úgy véljük, tartani kell magunkat az élőnyelvi használatához, azaz *-e* végződésű névalakot javasolunk. Azoknak a településneveknek indokolt az *-e* végződéses alakja, amelyek a valamikori *-o* végű tagolt melléknévi formákból alakultak: *Бобове*, *Вербове*, *Глибоке*, *Голубине*, *Ділове*, *Дубове* stb., bár az élőnyelvi használatban ezek is archaikus alakban fordulnak elő – *Глубокоє*, *Діловоє*, *Дубовоє* stb.

A településnevek és egyéb földrajzi nevek esetében tehát elsősorban a tudományosságra, a történelmi-kulturális tényekre, a nyelvi törvényszerűségekre, a célszerűségekre, a közvéleményre kell alapozni.

Lelkes György ismert magyar helynévkutató így ír ezzel kapcsolatban: “Kárpátalja mai „hivatalos magyar neveinek megállapítása másként történt, megköszönve Lizanec Péter professzor úr segítségét, illetve az általa küldött Kárpátaljai névjegyzék c. elektronikus dokumentumot, az Ungvári Hungarológiai Központ 1991 és 2004 között több lépcsőben bizonyos magyar „élő népi” helységnevek cirill betűkkel ukránra történő átírását javasolta. E nevek nagy részét az Ukrán Legfelsőbb Tanács jóváhagyta, így ezek lettek a hivatalos ukrán nevek, emiatt az átírás kiindulásául szolgáló magyar hely-

ségneveket – az említett névjegyzékben az egységes helységek mellett szereplő évszámtól – hivatalosnak tekinthetjük.” (Lelkes György. Magyar helységnév-azonosító szótár. Argumentum. – Budapest, 2011. – 40. o.)

Mostanra 68 olyan kárpátaljai település kapta vissza a történelmi nevét, ahol egy tömbben él a magyarság. Ezeket a neveket a Hungarológiai Központ javaslatára, a Kárpátaljai Területi Tanács kérésére jóváhagyta az Ukrán Legfelsőbb Tanács (l. 3. számú táblázat)

3. sz. táblázat

Beregszászi járás

s/sz	Az írott emlékekben is megtalálható élő népi nevek	A nevek megváltozása 1946 után	A falvak történelmi nevének visszaállítása 1991 után
1.	Ardó	Чопівка Csopivka	Ордов 1991
2.	Asztély	Лужанка Luzsanka	Остий 1991.12.01
3.	Badaló	Бадалово Badalovo	Бодолов 1991.12.01
4.	Badó	Бадів Bagyiv	Бодов 1991.12.01
5.	Bakos	Свобода Szvoboda	Бокош 1991
6.	Balazsér	Балажиево Balazsievo	Боложийр 1991
7.	Bátyú	Вузлове Vuzlove	Батьово 1995.04.01.
8.	Bene	Добросілля Dobroszillja	Бене 1995.04.01.
9.	Beregdéda	Дідово Gyidovo	Берегдийда 1995.04.01.
10.	Beregújfalu	Нове Село Nove Szelo	Берегуйфолу 1991.12.01.
11.	Bótrágy	Батрадь Batragy	Бовтрадь 1991
12.	Csetfalva	Четове Csetove	Четфолво 1995.04.01.
13.	Csonkapapi	Попове Popove	Чонкопони 1993
14.	Gecse	Геча Hecsa	Гече 1991
15.	Guth	Гараздівка Harazgyivka	Гут 1995.04.01.
16.	Halábor	Грабарів Hrabariv	Голабор 1991.12.01.
17.	Harangláb	Дзвінкове Dzvinkove	Горонглаб 1995.04.01.
18.	Hetyen	Липове Lipove	Гетен 1995.04.01.
19.	Jánosi	Іванівка Ivanyivka	Яноші 1995.03.02.
20.	Kaszonny	Косини Koszini	Косонь 1995.04.01.
21.	Kígyós	Зміївка Zmijivka	Кідьовш 1991.12.01.
22.	Kisbégány	Мала Бігань Mala Bihany	Мала Бийгань 1993.04.01.
23.	Nagybégány	Велика Бігань Velika Bihany	Велика Бийгань 1993.04.01
24.	Oroszi	Оросійове Oroszjove	Оросі 1992.12.23.
25.	Rafajna	Рафайлове Rafajlove	Рофойно 1992.12.23.

26.	Som	Деренковець Derenkovec	Шом 1995.04.01.
27.	Tasnád	Затишне Zatisne	Тошнадь
28.	Vári	Варієво Varijevo	Вари 1991
29.	Zápszony	Заставне Zasztavne	Запсонь 1991.12.01.

Munkácsi járás

1.	Csongor	Чомонин Csomonin	Чонгор 1995
2.	Dercen	Дрисина Driszina	Дерцен 1995.04.01.
3.	Fogaras	Зубівка Zubivka	Фогорош 1995
4.	Fornos	Ліскове Liszkove	Форнош 1995.03.02.
5.	Frígyesfalva	Кленовець Klenovec	Фрідешово
6.	Szernye	Рівне Rivne	Серне 1995.04.01.

Ungvári járás

1.	Andrásóc (Andrásháza)	Андріївці Andrijivci	Андрашівці
2.	Antalóc	Антонівка Antonyivka	Анталовці 1995.04.01.
3.	Bátfa	Деревці Derevci	Батфо 1995.04.01.
4.	Botfalva	Прикордонне Prikordonne	Ботфолво 1995.04.01.
5.	Eszeny	Яворове Javorove	Есень 1991.04.01.
6.	Homok	Холмок Holmok	Гомок
7.	Ketergény	Розівка Rozivka	Кетергийнь
8.	Kisszelmenc	Солонці Szolonci	Малі Селменці 1995.03.02
9.	Korláthelmec	Холмці Holmci	Гелмец
10.	Palágy-Komoróc	Комарівці Komarivci	Поладь-Комарівці 1995.04.01.
11.	Palló	Павлове Pavlove	Поллов 1995.04.01.
12.	Szürte	Струмківка Sztrumkivka	Сюрте (Сірте) 1995.04.01.
13.	Téglás	Цеглівка Cehlivka	Тийглаш 1995.04.01.
14.	Tiszaágttelek	Тисянка Tiszjanka	Тисоагтелек 1995.04.01.
15.	Tiszaásvány	Минеральне Mineralne	Тисоашвань 1991.04.01.
16.	Tiszaújfalu	–	Тисоуйфолу* 2004.04.15.

Nagyszőlősi járás

1.	Akli	Клинове Klinove	Оклі 2000.12.08.
2.	Aklihegy	Клина гора Klina hora	Оклігедь 2000.12.08.
3.	Batár	Братове Bratove	Ботар 2000.12.08.

4.	Csoma	Затисівка Zatiszivka	Чома
5.	Fertősalmás	Заболоття Zabolottya	Фертившолмаш 2000.12.08.
6.	Forgolány	Дівичне Gyivicsne	Форголань 2000.12.08.
7.	Gyula	Юлівці Julivci	Дюло 1995.04.01.
8.	Keresztúr	Перехрестя Perehresztya	Керестур
9.	Nevetlenfalu	Дяково Gyakovo	Неветленфолу 2000.12.08.
10.	Péterfalva	Петрово Petrovo	Пийтерфолво 2000.12.08.
11.	Tiszabökény	Бобове Bobove	Тисобикинь 2000.12.08.
12.	Tiszaújlak	Вилок Vilok	Тисоуйлок
1.	Magyaros	—	Модьорош*
2.	Rákos	—	Ракош*
3.	Goncos	—	Гонцош*
4.	Kárpótlás	—	Карповтлаш*

* Невеличкі новостворені поселення при населених пунктах Вишково, Березівка та Іза.

1987-ben a tanszék vezetője a tanszék tanáraival együtt, az egyetem rektori hivatalával egyetértésben kérelmet nyújtott be az Ukrán Oktatási Minisztériumba a magyar nyelv- és irodalomórák számának növeléséért, valamint Magyarország történetének rendes, tantárgyként való oktatásának bevezetéséért a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban. Kérésünket, felterjesztésünket pozitívan bírálták el és 1988-tól Magyarország története rendes tantárgy ez iskolákban, a tanszéken 1966-tól.

1966-tól egyre erősödnek a Magyar Filológiai Tanszék kapcsolatai a hazai és külföldi egyetemekkel, tudományos-kutatóintézetekkel: az Ukrán Tudományos Akadémia O. O. Potebnya Nyelvtudományi Intézetével, a Lvi-vi I. Krippakevics Ukrainisztikai Intézettel, a Kijevi T. Sevcenko Nemzeti Egyetemmel, az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével, a Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézettel, a budapesti, a debreceni, a szegedi egyetemmel és főiskolákkal; Csehország, Horvátország, Lengyelország, Macedónia, Moldova, Montenegro, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia tudósaival az Összkárpáti Nyelvatlasz közös munkálataiban.

A legszorosabb kapcsolatok természetesen Magyarországgal szövődtek. A tanszékünkön olyan szaktekintélyek, akadémikusok tartottak előadásokat diákjaink számára, mint Bárczi Géza, Benkő Loránd, Hajdú Péter, Imre Samu, Kálmán Béla, Köpeczy Béla, Ortutay Gyula és mások.

Magyarország legismertebb tudósai voltak a vendégtanáraink, akik előadássorozatot, szakkollégiumokat tartottak nyelv- és irodalomtudományi tantárgyakból.

Több ország tudósai voltak a tanszék vendégei a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság nálunk rendezett ülésén, e Társaságnak több éven át – 1976-1986 – választmányi tagja és alelnöke – 1986–1996 – volt e cikk írója.

A tanszék három tanárát – Horváth Katalint, Kótyuk Istvánt, Lizanec Pétert – Csűry Bálint emlékéremmel tüntették ki. A Magyar Filológiai Tanszék vezetőjét a magyar kormány Pro Cultura Hungarica érdemmel tüntette ki, 1995-ben pedig Ukrajna érdemes tudósa lett, 2005-ben a kárpátaljai magyar nyelv- és irodalom szakos tanárok képzése terén végzett több évtizedes munkássága elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki a Magyar Köztársaság elnöke.

2008 szeptemberében megnyílt a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar, amelynek meghatározó szerepet kap a kárpátaljai felsőoktatásban és tudományosságban (első dékán – Lizanec Péter professzor), 2012-től tiszteletbeli dékán. Új dékán Spenik Sándor docens 2012. májusától. A kar három tanszékből áll:

1. Magyar Filológiai Tanszék
2. Magyar Történelem és Eurointegráció Tanszék
3. Fizika-Matematika Tanszék.

A karon 280 diák tanul.

A szaktantárgyakat 35 oktatótanár adja elő, közülük négyen a tudományok nagydoktorai, professzorok, 19-en a tudományok kandidátusai, docensek és 12-en adjunktusok és előadók. Tervezzük bővíteni a kart új tanszékekkel. Elsősorban a Humán Diszciplínák Tanszékét szeretnénk létrehozni, ahol idegen nyelvű szakképzést kapnának a jövődöbeli angol-, német- és franciatanárok, akik a kárpátaljai magyar iskolákban oktatják az idegen nyelveket, illetve a helyi sajtó munkatársait, tolmácsokat. Tervezzük továbbá a Turizmus tanszék létrehozását. Megítélésünk szerint hatalmas, még kiaknázatlan lehetőségek rejlenek az UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának bővítésében és fejlesztésében.

A felhasznált irodalomjegyzéket l. a jelen kötet 184–186. oldalán.

Rezümé – Резюме

У статті йдеться про угорськомовні навчальні та наукові заклади в Ужгородському національному університеті. Особлива увага звертається створенню і функціонуванню кафедри угорської філології, де зараз працює 8 штатних одиниць: 1 доктор філологічних наук, професор, 6 кандидатів наук, доцентів та 1 ст. Виклвдач. На кафедрі видано чимало монографій та наукових статей. У 2013 році відзначили 50-річчя створення угорського відділення в університеті. Відзначили також 25-річчя Центру гунгарології, 20-річчя Закарпатського угорськомовного наукового товариства, 15-річчя Закарпатського угорськомовного наукового товариства студентів та молодих дослідників, а також 5-річчя угорськомовного факультету.

AVASÁN NIKOLETT

(Ungvár)

Az Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola 5-6. osztályos tanulóinak helyesírási készségéről

Helyesírásunk színvonala mai napig az egyik legtárgyaltabb problémája nyelvünknek. A tanulók helyesírását egyszerre több tényező is befolyásolhatja. Ezek között említhetjük például a figyelmetlenséget, a rossz memóriakészséget, valamint a rohamos technikai fejlődés behatását is, amely az irodalom háttérbeszorulását, s ezáltal a helyesírási készség romlását eredményezi.

Ezzel a témakörrel sokan, sokféle módon foglalkoztak. Különböző cikkek, tanulmányok jelentek meg, melyek más-más szempontból világítják meg a problémás kérdéseket.

Laczko Krisztina a helyesírás és a társadalom viszonyát egyrészt abból a szempontból vizsgálja, hogy mik a társadalom elvárásai a helyesírással szemben, másrészt, hogy a helyesírás mennyire van jelen a mindennapokban. [6, 1993: 506–508.o.] Úr Lajos és Nagy Natália Helyesírástanában a nyelvi sztenderd kérdése merül fel, amelyet a következőképp határoznak meg: „A nyelvi sztenderd egy-egy nyelvnek a többi használati formán (a nyelvjárásokon stb.) felülemelkedett, fő vonásaiban egységes, normalizált változata.” [10, 2010: 7.o.] Szathmári István szerint az egyik legsürgősebb feladat „...megtanítani mindenkinek szükség szerint helyesírásunk szabályrendszerét, hogy ki-ki helyesírási tudatában megerősödve művelt emberként élhessen a helyesírás adta lehetőségekkel az írásbeli közlésben, illetve az írott szövegek megértésében.” [8, 1995: 88.o.] Dr. Orosz Sándor véleménye szerint „biztos helyes írást a szabályok tudatosításán alapuló rendszeres gyakorlás eredményez”. [2, 1974: 11–20.o.] A helyesírás-tanítást csak abban az esetben látja eredményesnek, ha folyamatos visszajelzést kapunk a folyamatról. „...a nyelvi műveltség kialakításának elsődleges színtere az iskola, illetve az ott folyó anyanyelvi nevelés.” – állítja Fülöp Lajos [4, 1993: 458.o.].

Az iskolában ennek a tevékenységnek a rendszere egy bizonyos tanterv alapján megy végbe, melynek célmegjelölése szerint minden tanulónak rendelkeznie kell közös ismeretekkel és készségekkel. Egyik legfontosabb törekvése a nyelvtanításnak, hogy fejlődjön a tanulók nyelvhasználata, valamint szóbeli és írásbeli kifejezőképessége, amely természetesen sok türelmet és figyelmet igényel.

Az Aknaszlatinai Bolyai János középiskola 1989 szeptemberében kezdte meg működését Leningrádi út 18. házszám alatt, igaz, akkoriban még nem viselte a híres magyar matematikus nevét. Az akkor kb. 20 fős tanári kar közös összefogásának, valamint a külföldről érkező támogatásoknak köszönhetően alakult meg az első önálló magyar nyelvű tanintézmény Aknaszlatina községben. 1992-től kezdve viseli az aknaszlatinai magyar iskola Bolyai János nevét.

Jelenleg az iskola több mint 170 tanulót számlál, kiknek oktatásáért 20 tanár felel. A tanintézmény tagja a Nemzetközi Bolyai Iskolák Szövetségének, mely révén testvériskolái viszonyt ápol a többi szervezeti taggal. A tanulók jobb előmeneteléhez hozzájárul a jól felszerelt informatika szaktanterem, amelyben a gyerekeknek lehetőségük nyílik a számítógépek kezelésének elsajátítására, valamint az internethez való hozzáférésre. Ezen kívül egy interaktív tábla is segíti a diákok óráinak gördülékenyebb és gyorsabb menetét.

Az általam kiválasztott két osztály tanulói egy öt feladatból álló feladatlapot töltöttek ki, valamint egy rövidebb tollbamondást írtak meg. A feladatlapokat igyekeztem úgy összeállítani különböző gyakorlókönyvek segítségével, hogy az eddig általuk tanult három alapelv (a kiejtés elve, a szóelemző írás elve és a hagyomány elve) mindegyikének ellenőrzésére módom nyíljon. Olyan nyelvészek publikációit használtam fel, mint például Hernádi Sándor [3, 1978: 43.o.], Fercsik Erzsébet [3, 1995: 245 o.], Szemere Gyula [9, 1972: 166 o.], Nagy Natália és Úr Lajos [10, 2010: 69 o.], illetőleg a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által kiadott Magyar Nyelvőr 4. számából [7, 1993: 220 o.] is merítettem anyagot a felmérésemhez. A dolgozat ellenőrzése során A magyar helyesírás szabályainak tizenegyedik kiadására [1, 1945: 478 o.] támaszkodtam.

A felmérés befejeztével a következő eredményre jutottam. Az ötödik osztályban a kiejtés szerinti írásmódú szavakban vétett hibák aránya 39,9 %, a szóelemző írásmódú szavaké 36,6%, a hagyományos írásmódú szavaké pedig 23,6% [lásd 1. tábl.]. A hatodik osztályban a vétségek 46,1%-a vonatkozik a kiejtés szerinti írásmódú szavakra, 30,8%-a szóelemző írásmódú szavakra, 23,2%-a pedig a hagyományos írásmódú szavakra [lásd 2. tábl.]. Tehát a vizsgált anyagban a kiejtés szerinti írásmódú szavak esetében ejtették a tanulók a legtöbb hibát, s bár a hagyományos írásmódú szavakkal is sok probléma adódott a felmérés során, mivel a témával kapcsolatos feladatok csekély számban fordultak elő a vizsgált anyagban, így a hibapontok száma ebből a részből a legkevesebb.

1. Kiejtés szerinti írásmódú szavak esetében:
☐ a magánhangzók időtartamának jelölése a szótövekben:

5. osztály: usztat – úsztat, mamúsz – mamusz, túrós – túrós

6. osztály: úti – uti, ősi – ősi, szunyogtól – szúnyogtól stb.

☐ a mássalhangzók időtartamának jelölése a szótövekben

5. osztály: viszhang – visszhang, mennydörgés – mennydörgés

6. osztály: szöllő – szőlő, brokkoli – brokkoli, csallán – csalán stb.

☐ a magánhangzók időtartamának jelölése a toldalékokban

5. osztály: kerítésére – kerítésére, gyalúl – gyalul

6. osztály: hosszu – hosszú, zajátol – zajától stb.

☐ a mássalhangzók időtartamának jelölése a toldalékokban

5. osztály: ágakatt – ágakat, köszöntöték – köszöntötték

6. osztály: szelett – szelet, késöbbi – későbbi, fogyasztoták – fogyasztották stb.

2. Szóelemző írásmódó szavak esetében:

☐ a zöngésség szerinti hasonulás írásban való jelölése

5. osztály: moszdóvíz – mosdóvíz, pünköszdi – pünkösdi

6. osztály: betekség – betegség stb.

☐ a mássalhangzó-rövidülés írásban való jelölése

5. osztály: mennydörgés – mennydörgés, viszhang – visszhang

6. osztály: gyümölcsel – gyümölcssel, báránysütlel – báránysüttel stb.

3. Hagyományos írásmódú szavak esetében:

☐ az ly-os és j-s írású szavak helyesírásában vétett hibák:

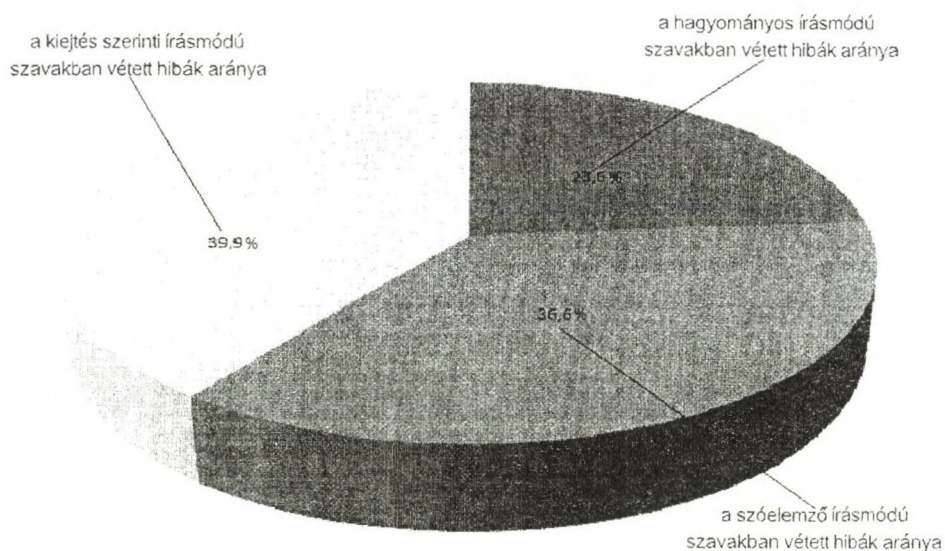
5. osztály: halydan – hajdan, lyázmin – jázmin, rostéjok – rostélyok

6. osztály: hejen – helyen, guzsaj – guzsaly, bályos – bájos stb.

Az általam felmért tanulók helyesírási hibáinak fő okaként véleményem szerint leginkább a figyelmetlenséget említhetjük. Mivel napjainkban sem a tanulók, sem szüleik nincsenek tisztában azzal, hogy helyesírásunk el-sajátításának milyen fontos szerepe van életünkben és nyelvünk ápolásában, ezért nem fordítanak elég figyelmet helyesírásunk szabályainak megtanulá-sára és azoknak a gyakorlatban való felhasználására. E jelenséghez még hozzájárul a technika rohamos fejlődésének behatása is, amely az irodalom háttérbeszorulását eredményezte. A mai mobilizált és komputerizált világ túlságosan leköti a kíváncsi, fejlődésre áhítózó gyermekek és fiatalok figyel-mét, így nem jut már elég idejük arra, hogy olvassanak és helyesírásunk alapjait megismerjék, pedig számukra ez a kor a legmegfelelőbb a fontosabb helyesírási tudnivalók megtanulására.

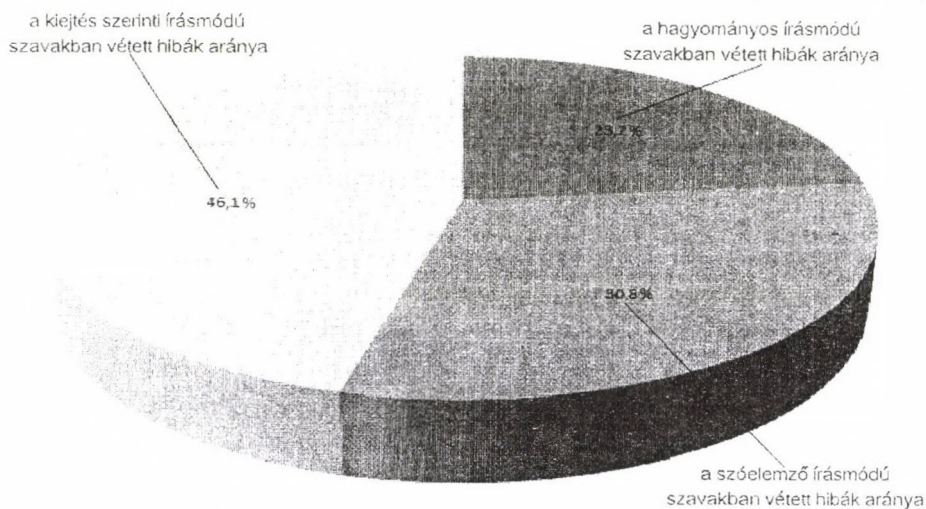

1. táblázat

Az 5. osztályos tanulók hibáinak aránya alapelvekre lebontva

2. táblázat

A 6. osztályos tanulók hibáinak aránya alapelvekre lebontva

IRODALOM

1. A magyar helyesírás szabályai. – Budapest: Akadémiai kiadó, 1945. – 478 o.
2. Dr. Orosz Sándor. Helyesírási műveletek, hibatípusok. In: A helyesírás fejlődése. Szerk.: Dr. Orosz Sándor – Bp.: Tankönyvkiadó, 1974. – 11-20. o.
3. Fercsik Erzsébet. Helyesírási kalauz. – Budapest: Gondolat kiadó, 1995. – 245 o.
4. Fülöp Lajos. Középiskola és nyelvművelés. In.: Magyar Nyelvőr 4. sz. – Bp.: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 1993. – 458. o.
5. Hernádi Sándor. Helyesírási önképző. – Budapest: Gondolat kiadó, 1978. – 432 o.
6. Laczkó Krisztina. Helyesírás és társadalom ma. In.: Magyar Nyelvőr. 4. sz. – Bp.: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 1993. – 506–508. o.
7. Magyar Nyelvőr. 4. sz. – Bp.: A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, 1993. – 220 o.
8. Szathmári István. Helyesírásunk várható jövőjéről. In.: A magyar helyesírás alapjai. Szerk.: Szathmári István. – Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. – 88.o.
9. Szemere Gyula. Helyesírási segédkönyv. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1972. – 166 o.
10. Úr Lajos, Nagy Natália. Helyesírástan. – Ungvár: 2010. –69. o.

Резюме

У цій статті йде мова про орфографічні навички та вміння учнів 5-6 класів Солотвинської ЗОШ I-III ступенів імені Яноша Бойої. Я проаналізувала помилки, згрупувала їх за мовними правилами, навела деякі приклади, в яких зустрічаються помилки. За допомогою діаграм ознайомлюю читача зі співвідношенням помилок за їх кількістю, спираючись на знання основних правил мови, і в кінці висловлюю свою думку про можливі причини виникнення помилок.

DOMOSVAY ADRIENN

(Ungvár)

Az egyszerű mondatok típusai Tersánszky Józsi Jenő Kakuk Marci ifjúsága című regényében

Tersánszky Józsi Jenő a 20. századi magyar prózairodalom egyik legvitatottabb és legkülönösebb írója volt. Pályatársai csodálták sokoldalú tehetsége miatt, művei egyszerre meghökkentették és elvarázsolták az olvasókat. Regényeinek hőseit a társadalom mélyebb rétegeiből választotta, csavargók, tolvajok, koldusok világába vezet el bennünket. Ezekhez a furcsa figurákhoz aztán külön nyelvezetet teremtett, ezt jó ideig modorosságnak ítélték kritikusai, míg aztán Kakuk Marci személyében összhangra talált a jellem és a nyelv. Nem arra törekedett, hogy rögzítse modelljeinek beszédét, hanem alkotói szuverenitással újrateremtse figuráinak beszédmódját [5, 115–122. o.]. Művészetének megértéséhez tehát fontos volt számomra, hogy Tersánszky regényét grammatikai, mondattani szempontból is megvizsgáljam.

A regény első lapjainak elolvasása után megállapítható, hogy „nem valami szalon nyelv ez”, amelyen Marci is megszólal [5, 122. o.]. Szegi Pál szerint – aki Tersánszky egyik legnagyobb kritikusa volt, és számtalan tanulmányt írt műveivel kapcsolatban – az író lelkének nyugtalansága legközvetlenebben mondatainak izgatott futásában, kapdosásában nyilvánul meg, ezért a sok kötőszavas mondatkezdés a regényben (*hát, node, bizony, no stb.*) [4, 71–92. o.].

Nyelvezete erősen népies, néha már túlzásokba is esik, mikor egy-egy főnevet, ígét többször használ egy mondatban, összekavarja a szórendet, ritka szavakat, kifejezéseket használ. Különös bája mondatainak a közvetlenség, ügyesen gazdálkodik a szavakkal, amit csak olyan művész tud megtenni, mint amilyen Tersánszky [2, 140–146. o.].

Dolgozatomban Tersánszky mondatalkotását mutatom be. A Kakuk Marci ifjúsága című regényében előforduló egyszerű mondatok típusait elemzem tartalmuk szerint, kitérek a tagolódási és minőségi szempontokra is. A műben előforduló funkcióváltó mondatokra is kitérek.

Az egyszerű mondatokat tartalmuk szerint Cs. Nagy Lajos felosztása alapján csoportosítom. A mondat fajtái a kifejezett tartalom és a beszélő szándéka szerint lehet: kijelentő, kérdő, felkiáltó, felszólító és óhajtó [1, 321–344. o.]. Tersánszky Kakuk Marci ifjúsága című regényéből 171 egyszerű mondatot elemeztem.

1. Az író leggyakrabban a *kijelentő* mondatokat használja.

Tárgyilagos, nyugodt hangvételű közlésekben helyénvalók, olyan megnyilatkozásokban, amelyeknek célja tények, ismeretek leírása és jellemzése [3, 254–256. o.]. Összesen 64 kijelentő mondatot elemeztem és ezeket a következő négy alcsoportra osztottam fel:

- tagolt, teljes, bővített és tömondat, állító, például:

Pedig voltaképp Kakuk Marci gyermeksége jóval nagyobb inséget ismert a mostaninál, a rongyokénál. (45.o.)

Kakuk Marci apja is, anyja is ivott. (46.o.)

Kakuk Marci apja végrehajtó volt a városnál. (46.o.)

Na, kopogok, benyitok. (53. o.)

Az bádogos inas volt. (52. o.)

Ezek a mondatok a mű elején szerepelnek, Tersánszky jellemzi Marci életkörülményeit, bemutatja szüleit, hogy az olvasó pontos képet alkothasson a főszereplő helyzetéről.

A regényben előforduló kijelentő mondatok legtöbbször ugyan tényközlőek, nyugodt tartalmúak, de vannak közöttük olyan érzelemmel telített mondatok is, amelyek a felkiáltó mondatokkal mutatnak rokonságot.

Én kiköptem. (57.o.)

De Risi csak beszél a fejembe. (57. o.)

Ezt már mégis szégyelltem. (57. o.)

- tagolt, hiányos, bővített és tömondat, állító:

Egy szép, derék fiatalember volt. (53. o.)

Ugyanis ezeken paraszti bocskort viselt. (43. o.)

Így külsejében is például. (43. o.)

Tersánszky a regény szereplőinek külső jellemzésére, valamint a környezet leírására gyakran használ hiányos mondatokat, például:

Az is tele írásokkal. (53. o.)

Hosszúkás, kopószerű s egyforma hamuszürke mindig. (44. o.)

Részben meglehet. (44. o.)

Gyakoriak a hiányos, egyszavas mondatok a kérdésre adott feleletekben.

Részben meglehet. (44. o.)

Jó. (49.o.)

Várhat. (55. o.)

- tagolt, teljes, bővített és tömondat, tagadó vagy tiltó, például:

Gondjaiban a kislány nem kerülhette ki sorsát. (50. o.)

Nem érkezek felelni. (53. o.)

Persze Risi se várja meg ezt. (56. o.)

Én nem tehetek róla. (47. o.)

Általában erős érzelem társul a tagadó és tiltó mondatokhoz, a regény szereplői párbeszédekben olykor szigorú tiltást fejeznek ki velük.

- tagolt, hiányos, bővített és tömondat, tagadó vagy tiltó, például:

Nem az özvegy. (50. o.)

Hadonászni, handabandázni sem szokott. (44-45. o.)

Mégsem visszariasztó. (44. o.)

Sőt, tényleg nem is kivetett egyén. (46. o.)

A tagadó vagy tiltó hiányos mondatokban is leggyakrabban a *nem*, *sem*, *mégsem* tagadószóval fejezi ki Tersánszky a tagadást.

2. A *kérdő* mondatok is gyakran előfordulnak a műben. Stilisztikai szempontból különbséget tehetünk a mindennapi beszédben, továbbá az értekező prózában az okfejtés nyomán használt, feleletet igénylő, művészi hatásra nem törekvő valóságos kérdések és a különféle stilisztikai célok érdekében alkalmazott olyan kérdések között, amelyek nemritkán nyomósított kijelentés, változatos érzelmi tartalmakat kifejező felkiáltások, parancsok, tünődések stb. értelmében állnak [3, 258–261. o.]. Kérdő mondatokból összesen 18-at elemeztem, ezen belül eldöntendő (teljes és hiányos) és kiegészítendő (teljes és hiányos) kérdő mondatokat különítettem el.

Eldöntendő kérdő mondatot 12 esetben figyeltem meg a regényben. Például: *Nyavalya nem kéne neki?* (63. o.); *Ez úri dolog?* (55. o.); *A kovácsnál?* (52. o.). A hiányos kérdő mondatokból gyakran hiányzik az állítmány, ritkábban az alany, leginkább a szereplők párbeszédében találok ilyen rövid kérdésekkel.

Kiegészítendő kérdő mondat hat alkalommal fordult elő. Erre a mondattípusra jellemző, hogy Tersánszky a kérdő névmást és a kérdő névmási határozószót nemcsak a mondat elejére, hanem a mondat közepére is beillesztette, például: *Csakhogy megint hogy hordjam a bőgőt a cigányokkal?* (57. o.); *Hogy a neve?* (45. o.). Néha a kérdő mondatból hiányzik a kérdő névmás: *Külsejénél fogva?* (44. o.), *Szíve pedig?* (44. o.).

3. Kutatásom során tíz *felkiáltó* mondatot elemeztem, külön kitértem a tagolt és tagolatlan felkiáltó mondatokra. Ez a modattípus általában az érzelmek hangsúlyos kifejezését szolgálja, legyen az gúny, öröm, lelkesültség, bánat, meglepetés [3, 256–257. o.]. Négy tagolt mondatot elemeztem. Például: *Értés, elnézés, édes Istenem!* (45. o.); *Tudja Isten!* (45. o.). Megfigyelhetők az író nyelvhasználatában az olyan felkiáltó mondatok, amelyek kijelentő érteleműek: *Kihúszom már ezt a hamut is!* (63. o.), *Meg volt az úgy számolva!* (51. o.). Tersánszky előszeretettel használja az ehhez hasonló funkcióváltó mondatokat, ezt például gúnyos értelemben, ami a szövegkörnyezetből derül ki.

Az író gyakrabban használja a tagolatlan felkiáltó mondatokat, például: *Na hiszen!* (51. o.); *Na!* (55. o.); *Nahát!* (56. o.); *Pftűj!* (56. o.); *Pftű!* (63. o.). Ezek a mondatok rövidek, nem tartalmaznak igét, gyakori bennük az indulatszó.

4. A *felszólító* mondatok is gyakoriak a regényben, 13 a teljes és a hiányos felszólító mondatot elemeztem, például: *Igyon, igyon, csak igyon!* (66. o.); *Mondd meg anyádnak ezt meg ezt!* (48. o.); *Mondd meg annak a dögnék!* (48. o.); *Marci, te kancsi hóhér, hozzad csak a két kannát teli!* (51. o.). Tersánszky novellájában gyakran szerepelnek ezekhez hasonló, parancs értékű felszólító mondatok. Ezekre jellemző a felszólító módú igei állítmány használata rövidebb vagy hosszabb alakban (*mondd, hozzad*). A felszólító mondatok gyakran felkiáltást fejeznek ki: *Maradj itt magadnak!* (68. o.); *Ne legyen már olyan melák!* (66. o.).

5. Óhajtó mondatot az általam vizsgált szövegrészben nem találtam. Óhajtást fejeznek ki a felszólító mondatok a regényben, például: *Csak mondd meg maga is neki.* (69. o.); *Mondd meg csak igaz lelkére.* (69. o.).

Tersánszky mondatalkotására jellemző, hogy a mondatfajták nemcsak szokásos értékükben, hanem más funkcióban, más mondatforma helyett használatosak. Kommunikatív szerepe szerint ahhoz a mondatfajta-hoz tartozik a funkcióját megváltoztatott mondat, amely helyett használatos, amelynek stiláris változata [1, 331. o.]. Leginkább a kérdő mondatok alkalmasak funkcióváltásra, de a felkiáltó és a felszólító mondatok is előfordulnak más szerepben. A kérdő alakú mondatok is Tersánszky művében például felkiáltást fejeznek ki: *Hallgat is az persze énrám?* (56. o.); *Hát hogyan volna jó?* (66. o.); *Hogy kerültem én el aztán Zacháréktól.* (70. o.);

A felkiáltó mondatok a vizsgált szövegrészben kijelentést fejeztek ki. Például: *Sosem romlottabb a Kakuk Marci szíve a másokénál!* (44. o.); *Énnekem nem kell!* (66. o.). A felszólító mondatok leggyakrabban felkiáltó mondat funkciójában szerepelnek, például: *Maradjon itt magának!* (69. o.); *Azzal, gyere, Marci!* (58. o.). Óhajtást, átkozódást is kifejezhet a felszólító mondat: *Hulljon le az a csaló körmük.* (62. o.).

Kutatásom végén arra a következtetésre jutottam, hogy Tersánszky Józsi Jenő a kijelentő mondatokat kedveli a leginkább. A kérdő, felkiáltó és felszólító mondatokat egyforma arányban használja művében az író a leírásokban és a szereplők közötti párbeszédekben. Könnyed játékot folytat a mondattípus és funkció szabályaival az érzelmek hatásos kifejezésére. Kakuk Marci és társainak sajátos nyelvhasználata rabul ejti az olvasót, minden mondat hűen tökrözi azt a réteget, amelyben mindennapjaikat élik. Mind a nyelvezet, mind a cselekmény részéről magával ragadó ez regény. Kéry László szavait idézve: „Ennek a regénynek ez a lelke: a nyelve.” [6, 150. O.].

Irodalom

1. Bóka László. Az amerikai örökség // „Tudjátok-e, ki vagyok?” Tersánszky Józsi Jenő. Szerk.: Rónay László. – Bratislava, 1988. – 140–146. o.
2. Cs. Nagy Lajos. A mondat és a mondatn általános kérdései // A magyar nyelv könyve. Szerk.: A. Jászó Anna. – Bp.: Trezor Kiadó, 2007. – 321–344. o.
3. Szathmári István – Terestyéni Ferenc. A mondatok stilisztikai vizsgálata általában // A magyar stilisztika vázlata. Szerk.: Terestyéni Ferenc. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1958. – 253–270. o.
4. Szegi Pál. Tersánszky Józsi Jenő // „Tudjátok-e, ki vagyok?” Tersánszky Józsi Jenő. Szerk.: Rónay László – Bratislava, 1988. – 71–92. o.
5. Schöpflin Aladár. Tersánszky // „Tudjátok-e, ki vagyok?” Tersánszky Józsi Jenő. Szerk.: Rónay László. – Bratislava, 1988. – 115–122. o.
6. Kéry László. Tersánszky J. Jenő // „Tudjátok-e, ki vagyok?” Tersánszky Józsi Jenő. Szerk.: Rónay László. – Bratislava, 1988. – 148–153. o.
7. Kugler Nóra. A mondatn általános kérdései // Magyar grammatika. Szerk.: Keszler Borbála. – Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. – 369–386. o.
8. Tersánszky Józsi Jenő. Kakuk Marci ifjúsága // Kakuk Marci – Bp.: Magvető Könyvkiadó, 1966. – 43–160. o.

Домошвай Адрієнн

Типи простих речень у романі Йозефа Єнива Тершанські «Юність Какук Марці»

Резюме

У статті досліджуються прості речення у романі. Дається класифікація речень за змістом, структурою та якістю. Аналізується 170 простих речень у різних аспектах. Дається також аналіз речення за характером змінюваності граматичної форми і функції.

FERENC ALEXANDRA

(Ungvár)

Ragadványnevek rendszere Palló községben

A név – legyen az személy- vagy tulajdonnév – a társadalmi fejlődés terméke és mint ilyen, magában hordozza az adott kor, vagy társadalom ismerveit. Ebből következik, hogy a nevek – amelyek némelyike több évszázadra, esetleg több évezredre nyúlik vissza – állandó változásban, mozgásban vannak. Egyesek több századon keresztül tartják magukat, mások kihalnak egy generációval, esetleg egy személlyel, a hordozójukkal együtt, mások újonnan keletkeznek és terjednek, mintegy helyére lépve az eltűnteknek. Megint mások a szóhasználat folytán új értelmet kapnak. [5, 1449.o.].

A ragadványnevek ugyancsak a társadalmi fejlődés termékei. Feladatuk, hogy az adott személyt megkülönböztessék más hasonló nevű személyektől. Gyakran csak egy-egy településen érvényesek, hisz ugyanazt a tulajdonságot településként más és más jelzőkkel ruházzák fel [5, 1449.o.]. A ragadványnév fogalmát az egyes szerzők, illetve szótárak különféleképpen definiálják.

Kálmán Béla ragadványnév meghatározása a következő: „a közösség ruházza az egyénre, gyakran annak akarata ellenére” [6, 17.o.].

Tóth Katalin véleménye szerint „...a ragadványnév a legtágabb kategória, összefoglaló, gyűjtő név, s a különböző névfajták ennek alcsoportjai (...) a megkülönböztető-, a gúny- és csúfneveket együttesen nevezem ragadványnévnek” [10, 97.o.]. Balogh László szintén igyekszik megszüntetni a terminológiai következetlenségeket: „A ragadványnév műszót, függetlenül a név szerepétől, eredetétől és használati formájától, általános értelemben alkalmazom mindazokra a nevekre, melyek a hivatalos nevek mellett, vagy azok helyett állnak” [2, 110.o.].

Hajdú Mihály a többi személynévfajtatól igyekszik elhatárolni a ragadványneveket: „Azokat a névelemeket, amelyeket a hivatalos keresztné- és családnéveken, valamint a beceneveken kívül az emberek adnak egymásnak bármilyen szándékkal, ragadványneveknek nevezünk. Ezeknek keletkezéséhez mindig valamilyen közösség kell, amelyben személyesen ismerik egymást az elnevezettek és elnevezők” [5, 49.o.].

A Magyar értelmező kéziszótár újabb kiadásában a ragadványnév címszónál a következő meghatározást olvashatjuk: „A hivatalos név helyett vagy vele együtt használatos (tréfás vagy gúnyos) megkülönböztető személynév (pl. *Görbe* Balogh István)” [7, 1117.o.].

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy többféle módon közelíthető meg a ragadványnév meghatározása. A kutatók egyetértenek abban, hogy a ragadványnevek kialakulásában a beszélő közösségnek van meghatározó szerepe. Kálmán Béla és J. Soltész Katalin is megállapította, hogy a ragadványnevek egyénhez kötődnek, de később öröklődhetnek is.

A gyűjtést szülőfalumban, Pallón végeztem. Palló, Árpád-kori település, birtokosai az Aba-nemzetségbeli Amadé és ennek fiai, akik 1311-ben pártütések miatt elveszítik. 1315-től Drugeth Fülöpé Nevicke és Ungvár tartozékaként. 1427-ben nevét Palo-nak írják. 1828-ban a magyar lakosságú falu 61 házból állott 514 lakossal. Református egyháza 1786-ban keletkezett. Lakói őstermelésből éltek.

1946-tól ukránul: Pavlove, magyar kistelepülés az ungvári járásban, közigazgatásilag Gálocshoz tartozik. Kb. 8–10 km-re fekszik Ungvártól. Sislóc, illetve Bátfa után terül el az ukrán—szlovák határ mentén. Hagyományőrző kistelepülés, a lakosság nagy része őrzi magyarságtudatát. A magyarság részaránya az utóbbi években egyrészt a betelepülők, másrészt az alacsony népszaporulat miatt csökken.

A két világháború között egy görög katolikus és egy református népiskolája volt. 1945-től magyar tannyelvű elemi iskolája van. 1991/92-ben a 16 tanulót 1 pedagógus tanítja. A gyerekek a közeli sislóci magyar tannyelvű középiskolában tanulhatnak tovább.

Klubjának évek óta olyan magyar folklóregyüttes működik, amely országos szemléken is sikerrel szerepelt már több alkalommal. Magyar népdalokat népszerűsítene, de a klub más rendezvényeknek is színhelye. Falusi könyvtárában 5 ezren felüli kötet található, de a magyar anyag hiányos és kevés.

A KMKSZ pallói szervezete 1989. július 18-án alakult 58 taggal. Vállalt feladataikból: hagyományápolás, a település magyar arculatának megőrzése, a magyar elemi iskola újjáépülése stb. Nevezetességeként itt született Csengeri Dezső (1926–1982) kárpátaljai író, pedagógus, tankönyvíró, műfordító [4, 214–215.o.].

A településen 50 ragadványnevet gyűjtöttem össze, amelyeket célszerűnek tartottam rendszerezni is. A nevek osztályozásához B. Gergely Piroska *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere* [3, 65.o.] és Ördög Ferenc *Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén* című munkáikban lévő csoportosítást vettem alapul, amely részletes felosztást közöl a ragadványnevekkel kapcsolatban [8, 74.o.]. E szakirodalmak tipizálásait figyelembe véve, saját gyűjtésemnek megfelelő felosztást alakítottam ki. Ennek megfelelően a névadás motivációja szerint vizsgáltam a neveket.

1. Család-, vagy utónevéből alakult ragadványnevek: 5 darab (8 %)

1.1. A családtagok nevére utaló ragadványnevek: *Sári, Feri.*

1.2. Az illető saját nevéből keletkezett ragadványnevek: *Kriku, Mifu,*

Zsoca

2. Testi tulajdonságra utaló ragadványnevek: (36 %)

2.1. Termet, testalkat: *Hosszú puska, Kobold, Paszulyok, Hústorony*

2.2. Testi szépség vagy csúnyaság: *Rozsdás*

2.3. Haj-, arc-, szem- testszín: *Csokipofa, Szöszi, Kokszos*

2.4. Testi hiba, testrészek feltűnő volta: *Füles, Golyó*

2.5. Járásmód, testtartás, testi ügyesség, ill. ennek hiánya: *Kenguru*

2.6. Öltözködés, kiegészítő: *Harisnyás Pippi*

2.7. Szőrzet vagy annak hiánya: *Kopi, Szakállas*

2.8. Elhanyagolt külső: *Csipás miniszter*

2.9. Haj, hajviselet: *Indián*

2.10. Egyéb tulajdonság: *Hagyma*

3. Lelki tulajdonságra utaló ragadványnevek: (16 %)

3.1. Az alanyra jellemző belső tulajdonság: *Bolond Istók, Csibész,*

Csípős

3.2. Észbeli tehetség, tudomány, illetve annak hiánya: *Bamba*

4. Szavajárásra, szokásra utaló ragadványnevek: (22 %)

4.1. Tulajdonképpen szavajárási nevek: *Bankó, Murnyai István*

4.2. Kedvelt nóta: *Bigu*

4.3. Szokás: *Kukker, Rigó, Szarka*

4.4. Kedvelt, nem kedvelt tevékenység, étel, szenvedély, szokás, tárgy: *Cibzár, Csuka, Krumpli, Pampuszka, Túrós haluska*

5. Egykori vagy jelenlegi lakóhelyre vonatkozó ragadványnevek: Butka Péter (2 %)

6. Foglalkozásra, tisztségre utaló ragadványnevek: *Király Zoli (2 %)*

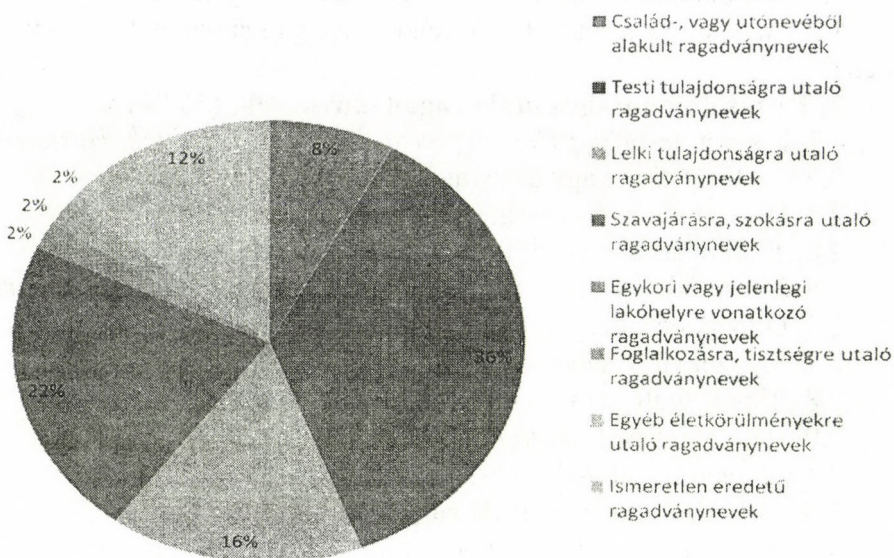
7. Egyéb életkörülményekre utaló ragadványnevek: (2 %)

7.1. Idegen származásra, nemzetiségre utaló ragadványnév: *Német*

8. Ismeretlen eredetű ragadványnevek: *Bagáj, Durkó Péter, Gyurócsik Miklós, Pizskafa, Kakas, Zsondor (12 %)*

A ragadványnevek csoportosítása a névadás motivációja szerint

Láthatjuk, hogy mind a férfiaknál, mind a nőknél a leggyakoribbak a testi tulajdonságra utaló ragadványnevek, tehát általánosan érvényes az a meghatározás, hogy a legtöbb ragadványnév valamilyen külső tulajdonságra utal.

Szerkezetük szerint is osztályoztam a neveket Pelle Béláné *Egerbocs*, *Hevesaranyos* és *Mátraballa* ragadványnevei című munkájának csoportosítása alapján [9, 78.o.].

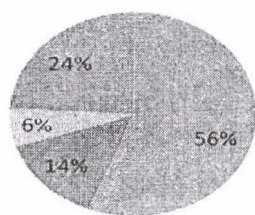
1. Egyszerű szavak: *Bagáj, Bamba, Bigu, Cibzár, Csiga, Csuka, Golyó, Hagyma, Indián, Kakas, Kenguru, Kobold, Kopi, Kriku, Krumpli, Kukac, Kukker, Mifu, Német, Pampuszka, Paszulyok, Pizskafa, Rigó, Róka, Szarka, Szöszi, Zsoca, Zsondor.* (56 %)

2. Toldalékos szavak: *Bankó, Csibész, Csípős, Füles, Koksos, Szakállas, Rozsdás.* (14 %)

3. Összetett szavak: *Csepőtelefon, Hústorony, Csokipofa.* (6 %)

4. Szószerkezetek: *Bolond Istók, Butka Péter, Csipás miniszter, Durkó Péter, Gyurócsik Miklós, Harisnyás Pippi, Hosszú puska, Király Zoli, Murnyai István, Peti mama, Sári Feri, Túrós haluska.* (24 %)

A ragadványnevek csoportosítása szerkezetük szerint

- Egyszerű szavak
- Toldalékos szavak
- Összetett szavak
- Szó szerkezetek

A ragadványnevek szerkezet szerinti csoportosítása során leginkább az egyszerű szavak dominálnak (56%), legkevésbé (6 %) pedig az összetett szavak.

Következtetésképp elmondhatom, hogy a falu lakosai egyszerű, nem bonyolult eredetű és képzésű neveket adnak szívesebben egymásnak. A falu névanyaga színes és sok tekintetben igen érdekes. Megfigyelhetjük, hogy leginkább a testi tulajdonságokból és szokásokból eredő ragadványnevek dominálnak, amelyek tükrözik az emberek gondolatvilágát, egyéniségét, sokszor belső érzelmeiket, vagy egyéb tulajdonságaikat. Ragadványnevek mindig is voltak, vannak és lesznek, amíg a Föld forog. Nevünk tehát valamilyen szinten befolyásolja egyéniségünket, jellemzi egész életünket. "Hatalmas, végtelen úr a név. Magába zár egy egész embert, s ilyenformán egy egész világot"[1, 36.o.].

Irodalom

1. A nevekről. Szerk.: Fercsik Erzsébet — Bp.: Krónika Nova Kiadó Kft., 2003. 36. o.
2. Balogh László. A szamoszegi ragadványnevek rendszere. In: MNyj. XII. – Debrecen, 1966. – 110. o.
3. B. Gergely Piroska. A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. – Bukarest: Kriterion Könyvkiadó, 1977. – 65. o.
4. Botlik József – Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. – Ungvár – Bp.: Intermix Kiadó, 1993. – 214 – 215. o.
5. Hajdú Mihály. Magyar tulajdonnevek. – Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994 – 14 – 49. o.
6. Kálmán Béla. A nevek világa. – Bp.: Gondolat Kiadó, 1996 – 17 – 95. o.
7. Magyar értelmező kéziszótár. Főszerk.: Pusztai Ferenc. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 2003. – 1117. o.

8. Ördög Ferenc. Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973. – 74. o.

9. Pelle Béláné. Egerbocs, Hevesaranyos és Mátraballa ragadványnevei. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970. – 78. o.

10. Tóth Katalin. A Karancs vidéki ragadványnévadás kérdéseihöz. // MNyj. XII. – Debrecen, 1966. – 96 – 97. o.

Резюме

В даній статті досліджуються прізвиська, поширені в с.Поллов Ужгородського району. Зібрано і класифіковано за походженням та за структурою 50 прізвиस्क.

Дослідження показало, що найбільшу частку складають прізвиська за фізичними властивостями та за звичками, а найменшу – за родом діяльності та місцем проживання. Щодо структури найменування найбільш поширеними є прості прізвиська та прізвиська складені із словосполучень, а найменш поширеними – складні та суфіксальні.

ГУЛЬПА ДІАНА

(Ужгород)

Фамільярні форми звертання на другому етапі соціалізації індивіда

Період освоєння мовних варіантів, який триває з семи років до повноліття, є фактично другим етапом соціалізації. Тому йому приділяється значна увага в нашому дослідженні. На цьому етапі людина знайомиться з декількома іноземними мовами та починає вивчати їх у різних навчальних закладах. Найважливішу роль тут відіграють навчальні заклади I-III рівнів, шкільний осередок, саме навчання, вчителі та друзі. На цьому етапі соціалізації індивід проходить два етапи розвитку: 1) з дитячого віку до підліткового; 2) з підліткового до повноліття.

1. На думку фахівців, перший період умовно можна поділити на два вікові простори: **а)** пізній дитячий вік (з 7 до 10 років); **б)** ранній підлітковий вік (з 10 до 14 років).

У пізньому дитячому віці у формуванні свідомості, світосприйнятті та вихованні дитини домінантною все ще залишається сім'я. Вже на цьому етапі під впливом шкільного середовища та вузького кола друзів сімейний престиж починає поступово відходити на другий план. Починається психологічне конкурування між двома рівнями соціалізації. Поступово престиж батьківського слова зникає і замінюється шкільними вихователями та друзями.

На початку раннього підліткового віку основним фактором, що формує свідомість, стає вузьке коло друзів, а тепер і медіапростір, телебачення, Інтернет, а через них спостерігається «усе більший вплив західної культури, що інтенсивно формує та змінює мовний етикет на кожному його рівні» [15, с. 292]. Цей етап вважаємо мірилом сімейного виховання, адже під впливом зазначених факторів свідомість дитини розвивається або в негативному, або в позитивному напрямку. Це формує відповідну модель поведінки.

Другий період розвитку охоплює два вікові простори: **а)** середньопідлітковий період (з 14 до 16 років); **б)** пізньопідлітковий період або ранній період повноліття (з 16 до 18 років).

а) Середньопідлітковий період характеризується все більшою самостійністю індивіда, його/її прагненням до дорослого життя. Цей період характеризується бажанням самовираження, тому саме в цей час

установлюються норми поведінки, в тому числі й мовні, що будуть пізніше характеризувати індивіда.

б) пізньопідлітковий, або ранній період повноліття характеризується цілеспрямованістю індивіда та бажанням здійснити свої мрії. Поступово починає зростати престиж сім'ї, що виражається у вербальній та невербальній поведінці. Цей період є одним із найпродуктивніших.

На другому етапі соціалізації мовна культура, а, відповідно, і мовний етикет індивіда, розглядається у двох стилях: 1) фамільярному та 2) офіційному.

У цій статті розглядаємо насамперед форми звертання у фамільярних відносинах, це зумовлено тим, що форми звертання відіграють особливе місце у спілкуванні на всіх етапах соціалізації індивіда. У людських взаєминах і житті загалом неможливо уявити ситуацію, де можна було б обійтися без звертання, оскільки людина не тільки "створює контакт зі співрозмовником – відповідно до звичаєвої культури суспільства, яка встановлює ієрархію у суспільстві та між її індивідами, але й дає можливість для вираження почуттів" [19, с. 318]. В останнє десятиліття угорське суспільство зазнало чимало змін, унаслідок яких суттєво зменшилися форми спадкового звертання [18, с. 98].

Для вираження етикету у фамільярних стосунках на основі зібраного матеріалу нами досліджувалися: а) вокативи, які використовують батьки, родичі та близькі знайомі, звертаючись до дітей у пізньому дитячому віці; б) вокативи, якими послуговуються діти, звертаючись до батьків, родичів та близьких знайомих у пізньому дитячому віці; в) вокативи, якими користуються діти між собою у пізньому дитячому віці; г) вокативи, якими користуються батьки, родичі та близькі знайомі, звертаючись до підлітків протягом усього підліткового періоду; ґ) вокативи, якими користуються підлітки, звертаючись до батьків, родичів та близьких знайомих протягом усього підліткового періоду; д) вокативи, якими користуються підлітки між собою.

а) вокативи, якими користуються батьки, родичі та близькі знайомі, звертаючись до дітей у пізньому дитячому віці. Великої різниці між звертанням до дітей у фамільярних стосунках у сімейному колі або в стосунках з дорослими у ранньому та середньому дитячому віці не спостерігається. Серед відмінностей зазначимо, що з форм звертань зникають метафоричні звертання *édesem* (солоденький), *angyalom* ~ *angyalkám* (ангелочок), *csillagom* (зіронька) тощо та форма звертання типу *kicsim* ~ *kicsikém*, *picim* ~ *picikém* (маленька, маленький, малесенький, маюся), а також пестливі варіанти звертань, що позначають родинний зв'язок *fiacskám*, *kislányom* (синку, донечко). Поширенішим є звертання

по імені, у пестливій формі або з використанням форм, що вказують на родинний зв'язок у словниковій формі.

б) вокативи, якими користуються діти, звертаючись до батьків, родичів та близьких знайомих у пізньому дитячому віці. На цьому етапі розвитку діти усвідомлюють різницю між поведінкою з однолітками, родичами, знайомими дорослими та незнайомими і поведуться відповідно до встановлених суспільних норм. Якщо до цього часу в багатьох випадках у стосунках з дорослими вживалася форма звертання на **"ти"**, то школа як інституція зі своїми канонами привчає дітей до усвідомлення різниці у ніх відносинах з батьками, родичами, вчителями та друзями. Своєю обов'язковістю та закритою системою вона змушує індивіда освоїти всі принципи суспільної поведінки, зокрема мовленнєвої. На рівні першої соціалізації, тому, до кого і як треба звертатися, дитину вчили батьки. Відбувалося це не в примусовому плані, і дитина, якщо усвідомлювала, що від неї хочуть, дотримувалася цих вимог, а якщо не мала такого бажання, то ні. Тому в контакт з дорослими, незалежно від віку, статі, рівня знайомства, дитина поводитися так, як удома, не усвідомлюючи різниці. Таку поведінку підтримували й батьки, дорослі, вихователі.

На етапі пізнього дитячого віку в стосунках з дорослими індивід, використовуючи форми звертання, бере до уваги близькість, вік, стать особи. Щодо вживання форм звертань великої різниці між першим та другим етапом соціалізації ми не спостерігали, але є одна важлива деталь. Хоча на рівні першої соціалізації вживаються деякі з форм звертань, що повторюються і на другому етапі, напр., *ім'я + лексеми bácsi, néni, nagutata, nagyara* (дядько, тітка, бабка, дідик) тощо, то після звертання на **"ви"** спілкування вже продовжувалося з переходом на **"ти"**. На другому етапі соціалізації дитина, звертаючись і спілкуючись з дорослими, вживає форму звертання на **"ви"** навіть стосовно тих родичів, дорослих тощо, до яких перед цим зверталася на **"ти"**. Через деякий час, на початку підліткового періоду, звертання на **"ти"** у стосунках з дорослими, чи то з близькими, чи незнайомими, буде вважатися неприродним, чужим.

в) вокативи, якими користуються діти між собою у пізньому дитячому віці. У пізньому дитячому віці вживання пестливої форми імені не є характерним. Звертаючись, діти використовують повне ім'я *Réka, Dénes*, поширеним явищем є "навішування" різних кличок, деколи образливих, вибір яких здебільшого залежить від зовнішнього вигляду, а іноді – й від розумових здібностей дитини: *Katóka, Janika, zsiráf, bambika* (Катруся, Ванічка, жирафа, телепень). Модним стало називати

одне одного іменами мультиплікаційних героїв: *Srek, Fiona, Micimackó, Gyujtovocská* (Шрек, Фіона, Пух, Дюймовочка).

2) *вокативи*, якими користуються батьки, родичі та близькі знайомі, звертаючись до підлітків протягом усього підліткового періоду. Батьки, звертаючись до підлітка, використовують повну форму імені, не вживаючи пестливих форм, зважаючи на категоричне прохання своїх дітей. Так само уникають пестливих форм у звертаннях, що позначають родинний зв'язок: *fiam* – 'сину' – 1. форма звертання батьків до дитини чоловічої статі. На Закарпатті у селах вона є загальнопоширеною формою звертання. Демінутивна форма *fiasckám, kisfiam; lányom* – 'доню, донечко, дівчина' – 1. форма звертання батьків до доньки. Вживається самотійно або з додаванням означення *édes, kedves* (солодка, мила) тощо. 2. Форма звертання старших за віком осіб до незнайомої дівчини, особливо на селах. На Закарпатті між угорцями як у селах, так і в містах вона є поширеною формою звертання.

У відносинах з родичами та знайомими дорослими вживаються такі самі форми звертання, що і в попередні періоди.

3) *вокативи*, якими користуються підлітки, звертаючись до батьків, родичів та близьких знайомих протягом усього підліткового періоду. У підлітковому віці зазнають змін форми звертань у відносинах з батьками. На всіх інших рівнях вони залишаються незмінними. У звертаннях до батьків використовується жаргонна лексика. В угорському мовленні на Закарпатті це явище практично тотожне міському середовищу. У звертанні до батьків улюбленими формами, особливо при згадуванні поза очі є: *őszök, öregeim ~ öregem* (старі ~ стара ~ старий).

4) *вокативи*, якими користуються підлітки у спілкуванні між собою. Між підлітками поширеним явищем є вживання кличок, метафоричних форм звертання та жаргонної лексики, що позначають стать, родинний зв'язок, вік. Підлітки вживають клички, які вони використовували й у підлітковому періоді, або ж дають нові, що глибше характеризують особу: *Alcapone, Terminátor, Gyilkos, Zsarnok* (Алькапоне, Термінатор, Вбивця, Тиран), при цьому використовуючи імена відомих персонажів з художніх фільмів. Метафоричні форми звертання у пестливій формі вживають між собою близькі друзі та закохані. Це вважається вищим рівнем використання цих форм. Слід зауважити, що хоча роль сторін, між якими використовуються метафоричні звертання, змінилася, характерними для них є ті самі риси, що й на первинному етапі соціалізації. Серед жаргонної лексики на позначення статі у мовленні угорського населення міст Рахово, Виноградово, Мукачево, Ужгород між підлітками вживаються наступні форми звер-

тання у повсякденному спілкуванні: *баба*, а на позначення родинного зв'язку – *брат*, *братан*, *фазер*, *кориш*, *подруга*. Більшість жаргонної лексики походить з російської або англійської мов. В одномовному угорському середовищі на Закарпатті між підлітками поширена жаргонна лексика на позначення статі *bige*, *csaj*, *csajsz*, *tyúk*, *liba*, *csibe*, *nő*, *asszony*, *spiné*, *pasi*, *fősz*, *kan*, *mácsó muzsik*, *pácán*, *srác* (*куриця*, *пацанка*, *дівуля*, *чувак*, *чува*, *бой*, *пацан*, *мужлан*, *мужик*).

Форми звертання *muzsik*, *pácán*, *csuvák* є запозиченнями з російської мови, вони вживаються як у звертанні, так і розмові про молодого хлопця. Жаргонна лексика, що позначає родинний зв'язок, уживається в звертанні між друзями та знайомими. В угорському мовленні на Закарпатті поширеною є лексема *testvér*, яка у формі жаргонної лексеми є запозиченням від ромів. Хоча лексема є угорською та вживається при звертанні до брата, у жаргонному варіанті цю форму використовують, звертаючись до знайомих та односельців, незалежно від віку, статі, хоча вона здебільшого вживається між чоловіками. У звертанні між молодими особами чоловічої статі вона супроводжуються обіймами. У вищих навчальних закладах між студентами ця жаргонна молодіжна лексика активно вживається і надалі та побутує у таких самих формах. В угорській жаргонній лексиці на Закарпатті зафіксовано запозичення з української та російської мов.

На основі проведеного дослідження та одержаних результатів вдалося виявити підхід до розкриття взаємовпливів і взаємозв'язків між мовою та культурою, з одного боку, а також між мовою, мисленням і культурою, з іншого боку. Якісні характеристики форм прояву етикету дали можливість уперше представити їх як функціонально значущі компоненти комунікації з точки зору їхньої системно-структурної організації та суспільно зумовленого характеру. Саме етикетні форми, зокрема і форми звертання, найяскравіше передають тонкощі національної специфіки мов, окреслюють їхню комунікативну значущість, особливості суспільної поведінки та різноаспектність людських стосунків у рамках єдиної загальної мовної культури.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф. С. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 278 с.
2. Бертагаев Т. А. Билингвизм, его виды и типы употребления / Т. А. Бертагаев // Тезисы научной конференции, посвящённой проблеме двуязычия и многоязычия. – Москва : Наука, 1969. – С. 23–26.

3. Бікова Н. М. Типи мовної поведінки в мультилінгвальній ситуації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук / Н. М. Бікова – Київ, 2006. – 20 с.

4. Білоус М. П. Мовленнєвий етикет українського народу / М. П. Білоус // Мова і духовність нації: Тези доп. регіон. наук.- практ. конф. – Львів, 1989. – С. 98–99.

5. Богдан С. К. Мовний етикет українців: Традиції і сучасність / Богдан С. К. – К.: „Рідна мова”, 1998. – 475 с.

6. Богдан С. К. Мовний етикет як елемент мовної картини світу волинян / С. К. Богдан // Диво слово. – 2001. – № 10. – С. 11–14.

7. Лизанець П. Н. Українсько–угорські міждіалектні контакти і їх роль у взаємозбагаченні народно-розмовної лексики / П. М. Лизанець // Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови. Тези доповідей респ. конф. – Ужгород, 1989. – С. 86–87.

8. Лизанець П. М. Угорська національна меншина на Закарпатті / Лизанець П. М. – Ужгород: Колір принт, 1998. – 23 с.

9. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах / Фабіан М. П. – Ужгород: „ІВА”, 1998. – 256 с.

10. Фабіан М. П. Соціолінгвістичні аспекти українсько-угорських міжмовних контактів / М. П. Фабіан // Acta Hungarica. – 1998. – № 7-8. – С. 44–46.

11. Deme László. – Nyelvi illemtan / László Deme, László Grétsy, Imre Wacha szerk. – Budapest: Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1987. – 510 o.

12. Deme László. Nyelvhasználati feltételek nemzeti és nemzetiségi körülmények között / László Deme // Nyr. 117. évf. 4. szám 1993. – 470–473. o.

13. Deme László. A nyilvános megszólalás kultúrája / László Deme // Nyr. 129. évf. 3. szám 2005. – 269–274. o.

14. Domonkosi Ágnes. Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban / Domonkosi Ágnes – Debrecen, 2002. – 197 o.

15. Domonkosi Ágnes. A nyelvi viselkedés mintái a televízióban / Ágnes Domonkosi // Nyr. 123. évf. 3. szám 1999. – 286–292. o.

16. Dömötör Adrienn. Tegezés/nem tegezés, köszönés, megszólítás a családban / Adrienn Dömötör // Nyr. 129. évf. 3. szám 2005. – 299–319. o.

17. Erdős Gábor. Újabb jelentésváltozások az ifjúsági nyelvben / Gábor Erdős // Nyr. 112. évf. 2. szám 1988. – 143–149. o.

18. Guszkova Antonyina. Egy régi udvariassági formának mai utóélete / Antonyina Guszkova // MNy. LXXII. évf. 3. szám 1976. – 320–326. o.

19. Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat / Kiss Jenő. – Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. – 318 o.

GYÖRKE MAGDOLNA

(Ungvár)

Archaikus elemek az öltözködés szakszókincsében

A nyelv rendszerében az állandó változásnak megfelelően vannak olyan elavult, elavulóban levő szavak, kifejezések, szerkezetek, melyek a mai nyelvhasználatban nem fordulnak elő vagy nagyon ritkán találkozunk velük. Csak bizonyos esetekben használja a beszélő, és meghatározott stilisztikai célból alkalmazza az írott nyelv. Ezek a szavak, az archaizmusok a társadalmi-gazdasági fejlődés, változás következtében szorultak vissza. Így a szakirodalom fokozatokat különít el az elavulás folyamatában. Vannak visszaszoruló, visszaszorult és kihalt szavak [1, 191. o.]. A szókészleteti változás állandó a nyelvtörténet folyamán, de a szavak elmúlása, kihalása a nagy gazdasági-társadalmi átalakulások időszakában és utána felgyorsul. Ezek a változások megfigyelhetők az élet különböző területein. Sok régiséget őriznek a különféle mesterségek, szokásleírások. Az öltözködés szakszókincsében is sok megnevezés elavulóban levő vagy már kiveszett a használatból. Az öltözködésre nagy hatással volt, és napjainkban is van, a divat változása. Egyes ruhadarabok kimennek a divatból, kikopnak a használatból, így feledésbe merülnek a megnevezéseik is. Előfordul, hogy csak az idősebb korosztály emlékezetében maradtak meg, esetleg irodalmi művekben események, korok leírásánál, személyek jellemzésénél találkozunk a visszaszorulóban levő szavakkal.

A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban az öltözködések között nagyon sok a kiveszőben levő megnevezés, archaikus elem. A ruházatkódással kapcsolatos archaizmusokat *Bokor József* felosztása alapján csoportosítom [1, 191. o.].

1. *Valódi (fogalmi) az archaizmus*, ha valamely szó a vele jelölt fogalommal (denotátummal) együtt múlik ki a használatból vagy szorul vissza, például: *dézsma*, *kopja*. A ruhanévek között sok ilyen típusú archaizmus fordul elő. Ez a tény azzal magyarázható, hogy a gazdasági fejlődéssel, a divat változásával, fejlődésével, új formák megjelenésével egyes ruhadarabok kimennek a divatból, nem viselik ezeket, így a megnevezés az öltözködéstípussal együtt feledésbe merül. Fogalmi archaizmusok egyaránt megfigyelhetők a női és a férfi ruházattal kapcsolatos szavak között is. Például: *pendely* 'vászonból készült bő alsós szoknya, női ing'; *fürpendely* 'olyan pendely, amelyet a nagyon sovány nők hordtak'; *kantus* 'egybeszabott ujjas bő felsőruha', amelyet nemcsak a lányok, hanem a fiúk is hordtak 7-8 éves

korig'; *pántoskantus* 'bő szoknyájú női ruha, amelynek a deréktáján tenyérszerű széles pánt van'; *guba* 'fürtösre szőtt durva posztóbók készült felsőkabát'. A női és a férfi guba között csak színben volt különbség, a nők általában fehér színűt, a férfiak fekete vagy sötét színű gubát viseltek. A divat változásával így lett visszaszorult öltözkéne az *orkánkabát* 'vízhatlan anyagból készült felsőkabát'; *huszárfolt, lovaglófolt* 'lovaglós- vagy bricsesz nadrágra tett folt, amely általában megegyezett a nadrág színével'; *lábravaló* 'hosszú alsónadrág'; *muff* 'kézmelegítő'; *kapca* 'zoknira, harisnyára vagy csak a lábfejre tekert ruhadarab'; *nagyujjas* 'rövid téli férfikabát'; *nagykendő, nagykeszkenő* 'vállra terített négyzet alakú kockás vagy fekete színű rojtos ruhadarab, amelyet ősszel és télen hordtak a nők (kabát helyett)'; *sálkendő, kiskeszkenő, nyakbavaló* 'négyzet alakú rojtos szélű kendő, amelyet nyakba kötve viseltek'; *kondorkendő, bongyorkendő, túros kendő, bincsos kendő* 'fekete színű bolyhos, göndör mintázatú meleg kendő'; *bőgatya, ráncos gatyá* 'általában vászonból készült felsőruhaként is hordott férfi nadrág'; *hajháló, hajnecc* 'hajon viselt háló'; *ingváll* 'derékig érő ráncos ujjú, gallér nélküli blúz'; *libegő* 'bő elejű gallérral ellátott köznapi készült blúz, melyet a fiatal lányok viseltek'.

Természetesen a ruhaanyagok, kelmék divatja is változott az idők folyamán. Férfi felsőruha alapanyaga volt a *kangár* 'fekete vagy sötétkék színű szövet'; *cájpg* 'gyenge minőségű pamutszövet'; *cájgnadrág, cájgruha* stb. Általában női ruhanemű anyaga volt a *delén* 'könnyű pamutvászon'; a *flokon* 'vékony pamutszövet'. A *delén* megnevezés gyakran előfordult szóösszetétel tagjaként, például: *féldelin, mosódelin*, ezek általában a fejkendő minőségjelzőjeként jelentek meg: *féldelin, mosódelin kendő, keszkenő*.

Az elavult szavak egy része a ruharészek megnevezésére szolgált. Pl.: *pájha* 'hónaljbetoldás (vászon) az ingváll és a férfing hónaljában'; *vállaló* 'az ingváll hátrészébe varrt dupla anyag vagy vászon, amely tartást ad a ruhának'.

2. *Nem valódi archaizmus*, ha egy lexikai egység a vele jelölt fogalom vagy denotátum elhalása nélkül szorul vissza [1, 191. o.]. A nem valódi archaizmusoknak a szakirodalom három alfaját különbözteti el:

a) *névbeli archaizmusok* (kiavult szavak), ha csak egy fogalomnak a nevében, megnevezésében megy végbe változás. Ezeket a szavakat a használatból egy más szó az idők folyamán kiszorította. Ma ugyanazt a fogalmat más szó jelöli, mint régen: *isa* 'bizony'; *szád* 'nyílás, bejárat'. A névbeli archaizmusok megfigyelhetők az öltözkénevek körében is. Ilyenek: *viganó* 'női ruha (egybeszabott)'; *esőmente* 'esőköpeny'; *meghagyul* 'elkopik, kifakul'; *keszkenő* 'kendő'; *surc, surckötő* 'sötét színű kötény'; *strompádli* 'harisnyagumi'; *strimfli* 'harisnya'; *jambó* 'rádiósapka, svájcsapka'; *katrinca* 'gyúrókendő'; *szarafán* 'hátasszoknya'; *hózentráger, lóger, átalvető* 'nad-

rágtartó'; *katucs*, *kulcs* 'masni'; *galand* 'szalag, pántlika'; *kelme* 'ruhaanyag'; *parasztkendő*, *zsebbevaló* 'zsebkendő'; *fuszekli* 'zokni'; *slájer* 'menyasszonyi fátyol'; *slafrok* 'pongyola, köntös'; *rokolya* 'ráncos szoknya'; *térdharisnya* 'térdzokni'; *kantáros szoknya* 'pántosszoknya'.

b) *jelentésbeli* archaizmus, ha a szó más értelmi árnyalatot, jelentésváltozást tükröz, ha egy mai szót egy már elhomályosult vagy kiveszett régi jelentésben használunk: *marha* 'kincs, vagyon'. A kutatott témakörben kevés jelentésbeli archaizmus fordul elő. Például: *kabát* 'bő felsőszoknya, a pendellyel azonos szabású'; *alsókabát* 'alsószoknya'; *kisujjas* 'női rövid meleg, ködmönszerű kabátka'.

c) *formai* archaizmus, ha valamely szót elavult, régies alakban használunk: *győzedelmi*, *pediglen*. A ruhanemek között ritkán fordulnak elő ilyenek, pl.: *katucs*, *kules* 'masni'.

Az elavult, elavulóban lévő öltözködéssel kapcsolatos szakszavak nagy része idegen eredetű a magyar nyelvben. Ezeket az idők folyamán kiszorították a magyar fejlemények vagy más jövevényszók, így lexikai párhuzamot alkottak a megnevezéssel. Például: *slájer* – *fátyol*, *fuszekli* – *zokni*, *strimfli* – *harisnya*, *hőzentráger*, *lóger*, *átalvető* – *nadrágtartó*, *áncug*, *öltő ruha* – *öltöny* stb.

A vizsgált archaizmusok már nagyon ritkán fordulnak elő a köznyelvben, inkább a nyelvjárásokban ismeri a jelentésüket az idősebb korosztály, esetleg használja is ezeket. Az archaikus kifejezések rendszerint az élőbeszédben használatosak ritkábban, az írott nyelvben a már elavulóban levő formák mindig tovább megmaradnak.

Alkalmazásukat tekintve Szathmári István az archaizmusoknak két típusát különíti el: 1. természetes archaizmusok, amelyek a történelmi tárgyú tudományos munkákban a tárgyalt korban használatos eszközök, fogalmak megnevezései;

2. stilisztikai vagy művészi archaizmusok, ha az író korfestésre, események, személyek, környezet reális ábrázolására használja az archaizmusokat [3, 14]. Ezáltal hitelessé, hangulatossá válik a leírás, a történet. Csokonai Vitéz Mihály Dorottya vagyis a dámák diadala a Farsangon c. vígeposzában így írja le a szánkón ülő hölgyek ruházatát: „A sok *slepp*, az a la Bonapart s *viganó* / A rakoncák között suhognak piánó”.

Arany János is fontosnak tartja Szőke Panni bemutatásánál annak ruháját is megemlíteni: „Szőke Panni henyélve ül,

Mégis cifra, majd elrepül,

apja földje és tinója

Mind fölment már *viganóra*”.

A ruházkodással kapcsolatos elavult vagy elavulóban levő szavak fontos elemei a nép anyagi és szellemi kultúrájának.

Irodalom

1. Bokor József. A szókészlet változása, mozgása // A magyar nyelv könyve. Főszerk.: A. Jászó Anna. Bp.: Trezor Kiadó, 2004. – 191–194. o.
2. Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Főszerk.: Zaicz Gábor. – Bp.: Tinta Könyvkiadó, 2006. – 998 o.
3. Szathmári István. Stilisztikai lexikon. – Bp.: Tinta Könyvkiadó, 2004. – 14–15. o.
4. Szilágyi Ferenc. Pepita, zrinyi, dobostorta, bikini. (Tulajdonnévi eredetű szavaink). – Bp.: Tankönyvkiadó, 1974. – 108–115. o.
5. Terestyéni Ferenc. Az archaizmusok // A magyar stilisztika vázlata. Szerk.: Terestyéni Ferenc. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1989. – 43–48. o.

Дерке Магдалина

Архаїзми у назвах одягу в угорських говорах Закарпаття Резюме

Лексика, пов'язана з одягом, в угорських говорах Закарпаття багата й різноманітна. У назвах одягу значну групу складають архаїзми, які ще й сьогодні вживаються у мовленні угорськомовного населення як серед назв жіночого одягу, так і чоловічого. Старіння певної частини лексики спостерігається у зв'язку з виходом з ужитку деяких видів одягу, або появи нової назви на позначення якогось одягу.

HORVÁTH KATALIN

(Ungvár)

A zárt ě-zés jelensége a salánki nyelvjárásban

Az 1970-es években végeztünk alaposabb nyelvjárási helyszíni gyűjtést a Nagyszőlősi járásban. Azóta készülünk egy áttekintő szándékú leírást adni a salánki nyelvjárás zárt ě -zéséről. Az ok, amiért csak most válik tette a szándék: nehezen tudjuk rendszerbe foglalni a jelenség szabályokhoz nem köthető tarkaságát. Anyagunk alapján mégis megkíséreljük a leírást, amely a 70-es évekbeli állapotot tükrözi.

Salánk a Nagyszőlősi járás többségében magyarul, mintegy 4000 lelket számláló nagyközsége. A lakosság zömében földműveléssel, szőlőtermesztéssel, hordókészítéssel foglalkozik. Zékány Imre a település nevét személynévi eredetűnek tartja, a Salamon – Salom – Salomk – Salank – Salánk alakok változásával magyarázza. [11, 132. o.].

Nyelvjárását a ě-zés és a zárt í-zés teszi sajátos belső nyelvjárássziggétté, különbözteti meg a szomszédos magyarul falvak (Sárosoroszi, Tiszakeresztúr, Karácsfalva, Verbóc, Feketepatak) nyelvjárásától [Horváth 1976: 33–34, 55]. A környékbeli falvak lakói másságuk, sajátos kiejtésük miatt nevezik őket *csērēsnyése*eknek. A salánki nyelvjárásban az ě középső nyelválású, félig zárt, palatális, illabiális magánhangzó önálló fonémaként él, jelentésmegkülönböztető funkciója van. A gyűjtés idején maguk a beszélők hívták fel a figyelmünket arra, hogy náluk különbség van a *mēntek* és a *mēntēk* között: a *mēntek asz jelenti: ti most* (kijelentő módú, jelen idejű, T/2. személyű igealak), a *mēntēk: űk a muldba* (kijelentő módú, múlt idejű, T/3. személyű igealak).

A zárt ě területi elterjedtségét és jelenséghatárait a magyar nyelvterületen a MnyjAtl-ának 4. (szem), 61. (retek), 95. térképlapjai szemléltetik. Rendszertani helyéről, megterheltségéről, hangszínéről Imre Samu ad leírást A magyar nyelvjárások atlaszának gazdag adatai alapján. [6, 212–221., 272. o.].

Vannak kutatók, akik hangsúlyozzák, hogy a mezőszegi és az északkeleti nyelvjárások kivételével mindegyik nyelvjárásban előfordul a zárt ě-zés [10, 90. o.], hangrendszerünknek ősi eleme, ismerte a finnugor alapnyelv, legalábbis az egység korának a végén [1, 107. o.].

A zárt ě-zés a salánki nyelvjárás magánhangzó-rendszerében megőrzött régiség, erősen ható törvény, minden pozícióban jelentkezik: hangsúlyos és hangsúlytalan helyzetben, szótövekben és toldalékokban egyaránt.

Megterheltségét a következő megfelelések képviselik és növelik: kny. e : nyj. ě, kny. ũ: nyj. ě, kny. é : nyj. ě, kny. o : nyj. ě, kny. a : nyj. ě, kny. i: nyj. ě: *Ěszter, Ěrzi, kezěk* 'kezük', *tĕrgyel* 'térdei', *cigĕrĕtta, bĕrĕtva, dĕ-dĕrĕg* 'didereg'. E megfelelések közül a nyelvjárás belső rendszerének megfelelő szabályszerűséggel a kny. e : nyj. ě, valamint a kny. ũ: nyj. ě megfelelés jelentkezik, a többi szórványos jelenségként él, mindössze néhány szóra terjed ki.

A kny. e : nyj. ě megfelelésre az alábbi példák szerepelnek:

Hangsúlyos pozícióban, nyílt és zárt szótagban egyaránt jelentős az ě megterheltsége: *ĕgy, ĕnni, ĕhet(ik), kĕnyír, szĕmet, csĕrep, tĕhet, vĕhet, lĕ-het, rĕnd, kĕgyetlen, pĕcsĕnye, szĕrĕz, rĕstĕll, mĕggy, sĕrpenyĕ, rĕndetlen, tĕmplom, pĕndej*. Bőven akadnak ellenpéldák is anyagunkban: *este, eger, emel, egĕsz, erdĕű, eskű ezer, temetĕű, terit, teker, heves, leves, fenyĕű, te*.

A köznyelvi *seper/söpör* kettős alakok zárt ě-s változatban használatosak: *sĕpĕr, pĕrĕl, vĕrĕss, tĕmĕrdek, vidĕr*. Az é-t e-vel váltakoztató névszótövek nominativusi alakjában az e mindig nyílt: *egĕr, tehen, levĕl*.

Zárt szótagban is gyakori az ě-zés: *pĕngĕ, pĕnge, rĕndetlĕn, tĕmplom, pĕndej*. Ellenpéldák: *negyven, hetven, ketrec, nedves, festĕű, lebbencs*.

Hangsúlytalan pozícióban, második, harmadik szótagban szintén gyakori az ě-zés: *szĕdĕr, mestĕr, csĕrĕsznye, kĕmĕnce, gĕrĕbje, szĕrĕncse, lĕ-pĕdĕű, gĕrĕbje, csĕmĕge, gyermek, embĕr, mĕrĕg, retĕk, fĕrĕg, epĕr, kĕrĕszt, csicsĕrĕg, idegĕn*. Ellenpéldák: *permet, tengej, henger, özvegy*.

Szóvégi nyílt szótagban egyetlen példánk sincs zárt ě-zésre: *csĕrĕsznye, penete, kĕmĕnce, szĕrĕncse, fekete, fĕcske*.

Toldalékokban:

-ong / -ĕng: *feszĕng, fĕtrĕng, kerĕng, tĕprĕng*

-dos / -dĕs / -dĕs: *vĕrdĕs, csibdĕs, tĕbdĕs*

-odik / -ĕdik / -kodik / -kĕdik, -kĕdik: *pĕtyĕrĕdik, telepĕdik, kĕtekĕdik, pĕrĕskĕdik, verekĕdik, veszekĕdik, szĕndĕrĕdik*

-kozik / -kĕzik / -kĕzik: *igĕrkĕzik, ípĕtkĕzik, gyűlekĕzik, kĕtekĕzik, űlkĕzik, vetkĕzik*

-alom / -elĕm: *ĕrzelĕm, vĕdelĕm, ĕrtelĕm, gyzĕzelĕm, kĕnyelĕm, filelĕm*

-hoz / -hĕz / -hĕz: *kĕszhĕz, űnnephĕ, fĕrhĕ, hejhĕz, ehĕz, szĕmhĕ, kerthĕz*

-szor / -szĕr / -szĕr: *ĕccĕr, tĕsszĕr, nĕccĕrĕs, hĕjccĕrĕs*

-k: *nĕzĕk, vĕszĕk, kĕrĕk, űtetĕk, de: kĕrjek, nĕzzek*

-m: *nĕzĕm, vĕszĕm, kĕrĕm, űtetĕm, de: kĕrtem, nĕsztem*

-tok / -tĕk / -tĕk: *nĕsztĕk, nĕzĕtĕk, nĕsztetĕk, nĕzzetĕk, nĕzzĕtĕk, vĕsztĕk, vĕszĕtĕk, vĕttetĕk, vĕttĕtĕk, vĕnnĕtĕk, vĕgyetĕk, vĕgyĕtĕk, kĕrtĕk, kĕritĕk, kĕr-jetĕk;*

kezetek, nyelvetek, szemetek, kedvetek, édinyeték, kertetek, termésetek, vetísetek, üvegetek, vizetek

-on / -ën / -ön: *nízzën, vëgyën, kíjën, ëgyën, tëgyën, mënnyën;*

këzën, vizën, illetën, szekerën, ingën, kípën;

vírësën, szípën, íbrën, melegën, ügyessën, sërínyën

A kny. e : nyj. ë megfelelés megterheltségét jelentősen növeli a toldalékok többségének zárt ë kötőhangzóval való kapcsolódása:

-g: *tekerëg, mekëg, perëg, keserëg, rëzëg, közelëg*

-gat, -get: *kenëget, verëget, nízëget, lípëget, csipëget, fenyëget, emlëget*

-z: *hüledëz, lëngedëz, csörgedëz, cimëz, ellenëz, fínyëz, rendëz, kérdëz, szërëz...* ellenpéldák: *kibelez, megjegyez, lefejez...*

-l: *tërgyël 'térdel', tër'hël, fíríszël, szëmetël, kërësztël, vërmël, tërmël, kezël, fejël, meszël*

-s: *üvegës, szëmetës, mírgës, betegës, bëcsülletës, ërdekës, idegës, lël-kës, rëttenetës, húsígës, insígës, rímsígës...* ellenpéldák: *figyelmes, ílelmes, fenyves*

-k: *kertëk, szentëk, kípëk, verebëk, embërek, vetísëk, siketëk, de: fődëk, egerek, kezek, kövek, filek, szívek, plehek*

-t: *kertët, szentët, kípët, de: fődët, egeret, kezët*

-m: *zsëbëm, szëmëm*

-d: *zsëbëd, szëmëd*

Szabályszerű a kny.ü : nyj. ë megfelelés morfémaához kötötten, a T/1. személyű birtokos személyjelben: *kerítíssëk, szëmëk, kertyëk.*

A többi megfelelés szórványos, mindössze néhány szóra korlátozódik. Ilyen a kny. é : nyj. ë, amely ugyan eléggé sok szóban megjelenik, de látszólag minden szabályszerűség nélkül: *ërëz, értelëm, tërgyël, tëmírdek, kérdëz.* A kny. o : nyj. ë megfelelésre négy szó van anyagunkban: *bërëtvä, bërëna, rëzsda, rësta;* a kny. a : nyj. ë megfelelést csak a *cigërëtta* szóban figyeltük meg; a kny. i : nyj. ë megfelelésre pedig csak egy példánk van, a *dëdërëg* szó.

Összegzésként megállapítható, hogy Salánkon a zárt ë-zés erősen ható törvényszerűség, következetesen előfordul szótövek első, második, harmadik szótagjában, törvényszerűen megvan az alanyi és tárgyias igeragozás E/ 1., 2. és T/2. személyében magas hangrendű igék esetében. Jelen van a T/2., 3. személyű birtokos személyjelezésben, a képző és a ragmorfémák eléggé tekintélyes mennyiségében.

Hangsúlyoznunk kell azt is, hogy már a 70-es években is gyakran kerültünk szembe azzal az esettel, amikor ugyanaz az adatközlő egy-egy esetben hol nyílt e-vel, hol zárt ë-vel ejtette ugyanazt a szót, s ez a zárt ë-zés lassú felbomlását jelzi a salánki nyelvjárásban.

A zárt *ě* archaizálódását a magyar nyelvterületen a tekintélyes nyelvészek nyelvvédő akarata sem képes megakadályozni [2].

Irodalom

1. Bárczi Géza. Hangtörténet. // Bárczi Géza – Benkő Loránd – Berár Jolán. A magyar nyelv története. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1967.
2. Bárczi Géza. A zárt *ě* kérdéséhez. // Magyar Nemzet, 1974. XII. 8.
3. Bodolay Géza. Lehetne-e szebben? // Magyar Nemzet, 1974. IX. 8.
4. Deme László – Imre Samu szerk. A magyar nyelvjárások atlasza. I. – Budapest, 1968.
5. Horváth K.I. A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzórendszere. Egyetemi jegyzet. – Uzshorod, 1976.
6. Imre Samu. A mai magyar nyelvjárások rendszere. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.
7. Imre Samu. A zárt *ě* tanításáról. // Magyar Nemzet, 1974. IX. 8.
8. Kálmán Béla. Köznyelvi-e a zárt *ě*? // Magyar Nemzet, 1974. XI. 10.
9. Lőrincze Lajos. Nyelvvédelem, embervédelem. // Magyar Nemzet, 1974. XI. 10.
10. Márton Gyula. Magyar nyelvjárástan. – Cluj, 1972.
11. Зикань І.В. Топонім Шаланки. // Слов'янсько-угорські міжмовні та літературні зв'язки. – Ужгород, 1970.

Summary

The closed E-ing and closed t-ing makes the Nagyszőlös district Salánk's dialect a specific internal dialect island, which is distinguished from the neighboring Hungarian-inhabited villages (Muddy Russian Tisza Keresztúr, Karácsfalva, Verbőc, Black Stream) dialect [Horváth, 1976: 33-34, 55]. Due to the special accents inhabitants of the surrounding villages called them "csērésznyések".

JACKOVICS BRIGITTA

(Ungvár)

A keresztnévek vizsgálata Ungváron 1910 és 1939 között a Szent György templom születési anyakönyve alapján

A személynevek és ezen belül a keresztnévek több évszázados múltat tekintenek vissza. A téma mindig időszerű, hiszen a keresztnévek tanulmányozásának köszönhetően betekintést nyerhetünk egy adott nemzet névadási szokásaiba. Még inkább érdekessé teszi a kutatást, hogy mivel Kárpátalja a történelem során több országhoz is tartozott, az egyes történelmi periódusokban az ungvári lakosság névdivatjában is visszaköszön a „sokszínűség”.

Kutatásom napjainkban azért aktuális és fontos, mert a keresztnévek vizsgálatát szülővárosomban, Ungváron, a Szent György templom születési anyakönyve alapján a 1910 és 1939 közötti periódus névanyagában végeztem. Célom, hogy bemutassam és rendszerezem ennek a 30 évnek a névvilágát, megvizsgáljam névdivatját az ungvári római katolikus megkereszteltek (gyermek) körében.

A magyar szakirodalomban a tulajdonnevek s ezen belül a személyeket jelölő nevek egyik legátfogóbb rendszerezését J. Soltész Katalin alkotta, aki a valóságos személyeket jelölő tulajdonneveket *emberneveknek* nevezi, két fő fajtáját pedig *egyéni névnek* mondja. Az egyéni név legősibb fajtája J. Soltész terminus használatában a *személynév*, amelynek eredeti funkciója egy-egy személy egyértelmű azonosítása és megkülönböztetése; ezek között ott találjuk az ősi magyar névformákat éppúgy, mint a modernebb kor keresztnéveit. E csoportba tartozik a *vezetéknév* (amelynek öröklődő változata a *családnév*), valamint az egyéni név sajátos szerkezeti formája, az *asszonynév*, továbbá a *kiegészítő név* [3:1-208].

Mizser Lajos arról ír, hogy a keresztnéveknek megvan a maguk sorsa. Ez annyit jelent, hogy egyes neveket nem egyformán ismerünk, a konvenció sokat eltakarhat belőlük, másoknál pedig éppen az újszerűség, a szokatlanság gátol meg bennünket az objektív megítélésben [4:139].

Hajdú Mihály, a magyar névtan legsokoldalúbb kutatója szintén definiálja a tulajdonnév fogalmát. Az ő olvasatában a tulajdonnév az a nyelvi jel, amelyet alkotója egy valami (objektum: személy, hely, állat, tárgy, dolog, fogalom stb.) azonosítására hoz létre, s azt általában kisebb-nagyobb közösség

elfogadja, használja, a nyelvtudomány pedig a közszavaktól való megkülönböztetését (a magyarban nagybetűs helyesírását) elhatározza” [1:58].

Horváth Katalin szerint kárpátaljai vonatkozásban, különösen a női nevek tekintetében, az utolsó 50 évben gazdagodott a névanyag, viszont a 80-as évektől erősödni látszik a visszatérés a hagyományos nevekhez. Megjegyzi, hogy a nevek tükrében következtetni lehet a névválasztási indítékokra. Ezek lehetnek a magyar történelemmel és kultúrával kapcsolatos nevek; különleges, jól hangzó magyar nevek; a különböző nyelveken egyformán jól hangzó nevek; a lefordítható nevek; a lefordíthatatlan nevek; a példakép alapján választott nevek [2:73-79].

Az aktuális történelmi időszakban a római katolikus megkereszteltek (mind gyermekek) neveinek vizsgálatával rajtam kívül még senki sem foglalkozott.

Az alábbiakban röviden kitérek megállapításaimra.

Ebben az időben nagyon sok helyen fordult elő többes keresztnév, aminek divatja a XX. században egyre jobban nőtt. Bár a kettős keresztnévadás volt mindig a leggyakoribb, előfordult, hogy négyes, ötös, sőt egy esetben hattagú keresztnévvel is találkoztam. 1910 és 1919 között 334 gyermeknek adtak többesnevet. Ez a megkereszteltek 22%-a. 154 esetben kaptak többesnevet a fiúk, 180 esetben pedig a lányok.

	1910 – 1919	1910 – 1919
	Férfinevek (előfordulásuk száma)	Nőnevek (előfordulásuk száma)
Kéttagú nevek	128	134
Háromtagú nevek	15	39
Négytagú nevek	4	5
Öttagú nevek	1	1
Hattagú nevek	–	1

Ahogy a táblázatból is kitűnik, a nemek között nem volt nagyon nagy eltérés a több keresztnév adásának szokásában, három-négy százalékkal több leány kapott ebben az időszakban több keresztnévet, mint amennyi fiú.

A kettős lányneveknél legtöbb esetben a Máriát használták kiegészítőnévként. Pl.: *Erzsébet Mária* (3), *Ilona Mária* (2), *Anna Mária* (2), *Veronika Mária* (2). Jellemző volt egy hagyományos és egy idegen hangzású név párosítása. Pl.: *Zsuzsanna Heléna*, *Emilia Bozena*, *Anna Zelma stb.* A hármas nevek esetében ugyancsak gyakori volt a Mária név. Pl.: *Lenke Ilona Mária*, *Mária Magdolna Gizella*, *Mária Lujza Emma stb.* De ez nem volt törvény-

szerű. Pl.: *Klára Zelma Viktória, Margit Erzsébet Viktória, Judit Berta Jolán stb.* A négytagú nőnevek mindegyikében megtalálható a Mária név. Pl.: *Ágnes Erzsébet Mária Agusztá, Gabriella Mária Izabella Margit.* Egy ötelemű és egy hatelemű nevet találtam ebben a periódusban. Pl.: *Eszter Margit Jakoba Vilma Izabella és Éva Melinda Sarolta Anna Erzsébet Alexandra.*

A kételemű férfinameknél legtöbbször a József nevet használták első keresztnév és kiegészítőnév esetében egyaránt. Pl.: *József Mihály, József Antal, Endre József, József Gábor, Sándor József, József Károly, József Ferenc stb.* A háromtagú nevek esetében észrevehető, hogy a szülők előszeretettel adtak a fiúknak egy idegen hangzású nevet is. Pl.: *László Donáth Gyula, Béla Valdomár Sándor, Ottó Harald József, András József Hadrián.* Ezek mellett természetesen a tradicionális nevek sem maradhattak el. Pl.: *Endre Elemér Zoltán, András Tibor Béla, stb.* Négytagú névvel négyszer talákoztam. Pl.: *József Mária Antal Mihály, Viktor József Mária András, Dezső Lajos József Kelemen, Viktor József Mária András.* Ötelemű névből egy van. Pl.: *Imre Ábel András Antal István.*

Ahogy már a felsorolásból is kitűnik, ebben a korszakban gyakori volt, hogy nőnevet adtak a fiúgyermeknek is: *József Mária Antal Mihály, Tamás Gábor Mária, Viktor József Mária András, István Juliánna.* Erről a jelenségről Hajdú Mihály is említést tesz. Véleménye szerint ebben a korban a Mária-kultusz nyomait kell keresni a névadás okaiban, de a példák azt bizonyítják, hogy nem egyedül a Mária névhez kötődik ez a szokás.

1920 és 1929 között összesen 346 gyerek kapott többesnevet: 142 fiú és 204 lány.

	1920 – 1929	1920 – 1929
	Férfinamek (előfordulásuk száma)	Nőnevek (előfordulásuk száma)
Kéttagú nevek	112	161
Háromtagú nevek	26	36
Négytagú nevek	4	6
Öttagú nevek		1

Egyértelmű, hogy a kettős keresztnemek továbbra is nagyon közkedtek, a három-, ill. négytagú nevek hasonló tendenciát mutatnak a korábbiakhoz képest.

Kételemű nőnevek: *Libusa Kvetoslava, Klára Mária, Ilona Borbála, Vlasta Zdenka, Magdolna Valéria, Ilma Mária, Angela Erzsébet, Milada Bozsena stb.* A felsorolt példákban jól kivehető, hogy még mindig jelentős a

Mária név hatása, de szép számmal vannak más névpárosítások is. Háromtagú nevek: *Miluse Hedvika Jarasolava, Armida Amália Josefina, Romilda Vilomina Josefoina stb.* Négytagú nevek: *Anna Mária Berta Johanna, Ilona Anasztázia Alojzia Judit, Katalin Jolán Felicitas Mária, Veronika Mária Vlasta Magdolna.* Öttagú név: *Dagmar Mária Terézia Ludmilla Alexia.*

A kételemű férfinevek kombinációja sem tér el az azelőttitől, a József név továbbra is megtalálható a többesnevekben: *Miroszlav József, Stanislav József, Gábor József, Zoltán József, Oldrich József stb.* Szláv–magyar párosítás más keresztnemeknél is előfordult: *László Vladimír, Zdenek Ferencz, Sanislav Ferencz, Milán Frantisek stb.* De a szláv többes nevek is erősödnek: *Jaroslav Zdenek, Vaclav Bohuslav, Jaroslav Jiri, Miroslav Igor, Stanislav Jan stb.* Háromtagú nevek: *József Ferdinánd Ilarion, Leó Gellért Elek, Károly Maximilian Bedrich, Erik Herbert Ludvig, Leó Ferenc Emmánuel, Adolf Vlasztimil Imre, Ferencz Béla Vojtich stb.* Négytagú nevek: *Győző András Miklós Róbert, József Márton Henrik Gyula, József Aladár Gusztáv Ottó, Miroslav Zdenek Ferencz Eustach.*

1930–1939 között összesen 315 több tagból álló személynevet anyakönyveztek, ebből 160 lánygyermek és 155 fiúgyermek.

	1930 – 1939	1930 – 1939
	Férfinevek (előfordulásuk száma)	Nőnevek (előfordulásuk száma)
Kéttagú nevek	123	125
Háromtagú nevek	31	32
Négytagú nevek	1	3

Női kettős nevek az előző évtizedekhez hasonlóan: *Mariette Éva, Milada Cecilia, Amália Szilvia, Blanka Emma, Brigitta Mária, Lada Mária, Georgina Mária, Jaromia Mária stb.* Háromtagú többesnevek: *Katalin Mária Erzsébet, Hilda Ibolya Klári, Kamilla Anna Vera, Margit Katalin Veronika, Krisztina Gizella Emilia, Éva Ilona Mária, Ludmilla Kveta Zdenka stb.* Négytagúak: *Ágnes Teréz Rozália Mária, Mária Magdolna Ágnes Márta, Mária Magdolna Paulia Jirina.*

Kételemű férfinevek: *Ladislav Stanislav, Frantisek Oszkár, Román János, Miroslav Román, Miklós László, Nándor Ferdinánd, Ferencz Barna stb.* Háromeleműek: *Aladár István Ödön, János Mihály József, Gábor István Bendegúz, Vaclav Alojz Frantisek, Richárdó Guiller mó Mária, Frantisek Stefan József stb.* Négytagú többesnév: *Jenő Ferencz Bernát György.*

Összességében megállapítható, hogy a névdivatot, a névadás szokását Ungváron is nagyban befolyásolta az, hogy éppen melyik országhoz tartozott vidékünk. Míg 1901–1910 között inkább a tipikusan magyar közegre jellemző nevek uralkodtak, úgy az 1920-as évektől kezdenek megjelenni és egyre divatosabbá válni a szláv eredetű, és ezen belül is a cseh területen elterjedt nevek.

Felhasznált szakirodalom

1. Hajdú Mihály. Általános és magyar névtan. Személynevek. – Budapest: Osiris Kiadó, 2003. – 955o.

2. Horváth Katalin. Névdivat Kárpátalján. In: Hoffman István – Juhász Dezső – Péntek János. Szerk.: Hungarológia és dimenzionális nyelvészet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson. Debrecen – Jyväskylä, 2000. – 73 – 9.o.

3. J. Soltész Katalin. A tulajdonnév funkciója és jelentése. – Budapest: 1979. – 208o.

4. Mizser Lajos. Keresztnév-vizsgálatok. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványa. 2007. 209. szám. 139. o.

Резюме

Тема наукової публікації – дослідження власних імен 1910-1939 років за матеріалами метричної книги римо-католицької церкви у місті Ужгороді.

За результатами мого дослідження метричної книги Ужгородської римо-католицької церкви імені Святого Георгія власні імена дітей 1910-1939 років розглядаються за принципом: одно-, два-, три- та більше складові.

У кінці роботи дається список використаної літератури та резюме.

КАЗАК СВІТЛАНА
(Київ)

Теоретичні засади дослідження соматикону емоційного реагування персонажа

Стаття висвітлює питання теоретичної значущості соматикону емоційного реагування персонажа в сучасних комунікативних дослідженнях. Пропонується розгляд соматикону емоційного реагування з позицій комунікативних студій, психології, психолінгвістики, невербалістики, емотіології та прагмалінгвістики. Ілюструються принципи аналізу номінацій характеристик соматикону емоційного реагування в форматі бінарної опозиції.

Вступ. Загальна спрямованість сучасної лінгвістики на розкриття механізмів передачі емоційного та прагматичного значення різними засобами комунікації спонукає досліджувати особливості мовного позначення конкретних невербальних компонентів процесу соціальної взаємодії, забарвлених певною емоцією [3, с. 6].

Експансіонізм й антропологічний принцип парадигмального простору сучасної лінгвістики привертають увагу дослідників до вивчення проблем невербальної комунікації, компонентів тілесної діяльності людини, *соматикону* дискурсивного простору [5, 6], в якому втілюються тілесний вимір мислення, емоцій і почуттів, вмотивованих прагматичних дій і реакцій.

Мета статті – висвітлити різні підходи до аналізу комунікативного явища соматикону емоційного реагування на матеріалі сучасного англomовного художнього дискурсу.

Дослідження соматикону емоційного реагування персонажа узгоджується з дослідницькими інтересами наук комунікативної парадигми сучасного мовознавства, які можна узагальнити в такій таблиці:

Комунікативні студії	Г.М. Андреева, Д.М. Дубравська, T. Gamble, R. Gamble, І.Н. Горелов, І. Серякова, Л.В. Солощук
Невербалістика	Г.Ю. Крейдлін, Л.В. Солощук, О.А. Романов, Ю.О. Сорокін, І.І. Серякова, Л.В. Козяревич, О.А. Янова, Д.Ю. Кузнєцова, О.О. Литвинов, О.Л. Поліщук

Психологія, психолінгвістика	Є.П. Ільїн, Є.Д. Хомська, К. Ізард, Д.М. Дубравська, П.К. Анохін, Й. Шванцар, Т.А. Адмакіна, П. Екман та ін.
Емотіологія	В.І. Шаховський, О.П. Воробйова та ін.
Прагмалінгвістика	Г.Г. Почепцов, І.П. Сусов, О.А. Романов, Ю.О. Сорокін, І.І.Серякова

Таблиця 1. Теоретико-методологічні засади дослідження

З позицій *комунікативних студій* актуальними є дослідження про місце феномену емоційного реагування і його невербальної реалізації в структурі спілкування та про роль емоційного реагування в комунікативному процесі.

На основі опрацьованого теоретичного та ілюстративного матеріалу ми прийшли до висновків, що емоційне реагування персонажа як явище комунікативної взаємодії реалізується в біномі стимул — реакція, і комунікативну модель можна доповнити такими характеристиками як емоційний стан комунікатора і реципієнта, підкреслити комунікативний характер стимулів, а зворотній зв'язок прирівняти до емоційного реагування.

З позицій *невербалістики* ключовими для нашого дослідження є висновки про систему компонентів невербальної комунікації, особливо про їх емотивну функцію, а базовими – дослідження О.А Романова, Ю.О. Сорокіна [5], І.І. Серякової [6, с. 39] про соматикон як прагматично зумовлений тілесний простір дискурсу.

З позицій *психології* на увагу заслуговують положення вищезначених науковців про визначення ролі емоцій та емоційного реагування, про психофізіологічні основи емоційного реагування, з позицій *психолінгвістики* – дослідження про соматику емоцій та емоційного реагування та ін.

Теоретичні засади також пов'язані з результатами *емотіологічних студій* В.І. Шаховського [7, с. 8] про емоційну та емотивну компетенції та дослідження про емоційний резонанс в художньому тексті.

До теоретико-методологічних засад належать теорії *прагмалінгвістики* – Г.Г. Почепцова старшого [4] та ін. про співвідношення емотивно-маркованих невербальних дій з типом мовленнєвих актів експлі-

цитного або імпліцитного виду, а також про прагматичні функції соматикону емоційного реагування персонажа.

У останніх роботах в галузі невербалістики соматикон розглядався комплексно, без розмежування на стимулюючі і реактивні невербальні дії. Новизна нашого дослідження полягає в тому, що ми зосереджуємося на вивченні соматикону емоційного реагування як ситуативно обумовленої, психологічно і прагматично вмотивованої комунікативної дії / реакції.

Слід за І.І. Сряковою, яка вивчає соматикон в семіотико-прагматичному ракурсі, останній можна визначити як прагматично обумовлену сукупність невербальних знаків комунікації, а також їх лінгвальних позначень, які своїми системними парадигматичними і синтагматичними відносинами утворюють семіотичний простір тілесності художнього дискурсу, емоційно-експресивний аспект якого є особливо значущим в емоціогенній комунікативній взаємодії [6, с. 39].

Соматикон емоційного реагування персонажа ми розглядаємо як в усній формі дискурсу для вивчення його невербальної знакової природи, так і письмовій формі дискурсу для дослідження лінгвальних позначень (номінативних одиниць) соматикону.

Оскільки об'єкт нашого дослідження тісно пов'язаний із суттю емоційного реагування, ми вивчили його різні трактування і характеристики. У зазначених вище теоретичних студіях, а саме, в Кратком психологическом словаре М.І. Кондакова [2, с. 297] **емоційне реагування** визначається як складний комплекс реакцій на явище навколишньої дійсності, що полягає в когнітивному оцінюванні ситуації і на цій основі її подальшому афективному відображенні. Виходячи з цього, в ракурсі нашого дослідження *емоційне реагування персонажа* на комунікативний стимул – це *емотивно забарвлений соматикон його дискурсу*.

Так, у фрагменті дискурсу, виділені номінації невербальних дій персонажів, які в комплексі формують соматикон емоційного реагування двох персонажів, що виражається через «поставу - *bowed low to her older American cousin*», «жест - *put a gentle hand on her shoulder*», «відстань - *walked her to Sally's bedroom*», знову «поставу - *began to bow again, and then stopped herself*» та «посмішку - *with a small smile*»:

- "*We're glad you're here, Hiroko.*" "*I am very glad too,*" *Hiroko said, and bowed low to her older American cousin.*

- "*You don't need to do that here.*" *Reiko put a gentle hand on her shoulder.*

- "*I do not know another way to show you respect, and thank you for your kindness,*" *she said, as Reiko walked her to Sally's bedroom.*

- "Here you can be less formal."

Hiroko began to bow again, and then stopped herself with a small smile.

(Steel:1996, 72).

На сьогоднішньому етапі нашого дослідження вивчення теоретичного та ілюстративного матеріалу дозволило нам визначити **18 принципів** аналізу номінацій характеристик соматикону емоційного реагування в форматі бінарної опозиції, основні **6 із них** такі: за оцінним знаком, за експресивністю впливу, за інтенсивністю протікання, за реактивністю, за предметністю, за тривалістю протікання.

Соматикон емоційного реагування персонажу на комунікативний стимул у дискурсі можна поділити та вивчати за оцінним знаком на позитивний (*looked at her cheerfully*) та негативний (*glanced up sharply*), за експресивністю впливу на поведінку і діяльність персонажу на стимулюючий (*they all jumped*) та гальмуючий (*froze in horror*), за інтенсивністю або глибиною переживань і величиною фізіологічних зрушень соматикон емоційного реагування є інтенсивним (*a scream that rattled the window-panes*) та неінтенсивним (*she sighed*). При чому у межах кожного поділу є градація, деякі з них є більш або менш маркованими.

За принципом реактивності соматикон емоційного реагування може відрізнятися за миттєвістю (*his face was quickly turning pale green*) та немиттєвістю виникнення емоційної реакції на комунікативний стимул партнера по комунікації (*he stood considering what's happened and left without a word*), за предметністю різниться усвідомленістю (*his suit almost blinded the onlooker*) та неусвідомленістю зв'язку з конкретним об'єктом (*without warning, he punched me heavily*), і, останній принцип, за тривалістю протікання соматикон емоційного реагування є короткотривалим (*Just for a second he looked absolutely furious. Then he smiled*) та довготривалим (*Just for a second he looked absolutely furious. Then he smiled*).

Якщо проілюструвати застосування згаданих принципів на наведений вище приклад, то даний соматикон емоційного реагування є *позитивним*, про це свідчить використання невербального знаку «*with a small smile*», *інтенсивним*, про що свідчить кількість невербальних проявів, *миттєвим*, *усвідомленим*, бо кожна з невербальних дій є прагматично зумовленою, та *довготривалим*, оскільки починається і закінчується тією ж невербальною поведінкою.

Як бачимо, на суто прагматичний простір тілесності накладаються гендерний і культурний компоненти. Цей фрагмент ілюструє куль-

турну відмінність у світосприйнятті і ставленні до старших через японський та американський стилі емоційного реагування при вираженні поваги та вдячності.

Американський формат спілкування є менш ритуальним і формальним, він спростовує необхідність просторової зміни «постави» для вираження емоційного стану комунікантів, але демонструє типовість застосування такеси для позначення емоційного стану *«put a gentle hand on her shoulder»*.

Національний компонент емоційного реагування є його константною ознакою і стосується всіх культур. Наприклад, в угорській лінгвокультурі тілесний простір дискурсу в ситуації горя представлений номінаціями "fejére kulcsolja a kezét", "arcát a kezébe temeti" та ін. на позначення емотивно маркованих жестів [8].

Висновок. Принципи аналізу номінацій характеристик соматикону емоційного реагування дають вихід до створення комплексної методики дослідження ілюстративного матеріалу, яка буде спрямована на вивчення мовних та мовленнєвих характеристик номінацій емоційного реагування та їх прагматичного потенціал на позначення соціальних, лінгвокультурних, гендерних та інших особливостей.

Перспективами подальшого дослідження соматикону емоційного реагування персонажа є його вивчення з точки зору якості компонентів, їх гомогенності / гетерогенності, домінантної емоції, кластерності, приналежності невербальних знаків до підсистем невербальної комунікації – мімічної, жестової, тактильної, проксемної та ін., а також через стратегії і тактики впливу

Література

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
2. Кондаков, М.И. Краткий психологический словарь / М.И. Кондаков. — М. : «Олма – Пресс», 2000. — 350 с.
3. Поліщук О.Л. Номінативно-комунікативний аспект позначення проксемних дій у сучасному англomовному дискурсі (на матеріалі художньої прози другої половини ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О.Л. Поліщук. — К., 2012. — 22 с.
4. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2001. – 656 с.

5. Романов А.А., Сорокин Ю.А. Соматикон: Аспекты невербальной семиотики / Алексей Аркадьевич Романов, Юрий Александрович Сорокин. – М.: ИЯ РАН, ТвГУ, 2004. – 253 с.

6. Серякова И.И. Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивных практиках : Монография / И.И. Серякова. – К. : Изд. центр КНЛУ, 2012. – 280 с.

7. Шаховский В. И. Эмоциональная/эмотивная компетенция в межкультурной коммуникации: есть ли неэмоциональные концепты / В.И. Шаховский // Мир лингвистики и коммуникации: электронный научный журнал, 2009. — Т. 1. — № 16. — С. 7—14.

8. Berta Eleonóra. Halotti és temetkezési szokások a Tisza felső folyása menti magyarlakta falvakban. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Debrecen, 2007. — 247 oldal

9. Steel Danielle. Silent Honor / Danielle Steel. – New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc., 1996. – 405 p.

Summary

The article highlights the theoretical value of a character's nonverbal emotional responding in modern communicative research. It presents a framework for nonverbal emotional responding in terms of communicative, nonverbal studies, psychology and psycholinguistics, linguistics of emotion and pragmalinguistics. Finally, principles of language units analysis containing nonverbal emotional responding have been illustrated in the format of binary opposition.

KOVALCSUK JANA

(Ungvár)

Ungvár néhány új helyneve

A névadás és a nevekkel való együttélés alapvető emberi sajátosság, elválaszthatatlan az emberi közösségtől. Nevek nélkül valószínűleg nem tudnánk élni, lehetetlen lenne a kommunikáció, a tájékozódás.

A neveknek nagy szerepük van mindennapi életünkben. A helynevekben kifejeződik a kultúrához való kapcsolatunk, de a közvetlen környezetünkhöz való tartozásunkat is jelzik. A politikai változások elsőként mindig a helyneveket érintik. Máté Jakab szerint a névtan a nyelvtudomány nagy rendszerén belül annak a tudománycsoportnak egyik fontos ága, amelyet a nyelv szókincstana foglal egységbe, s amely a szó felépítésének alapelveit vizsgálja [1, 229].

Hoffmann István megjegyzi, hogy a névkutatás jellegzetesen nemzeti keretek között folyó tudományos tevékenység, amely az utóbbi évtizedekben az egyik legdinamikusabban fejlődő magyarságtudományi diszciplínának bizonyult [2, 17].

A második névtani konferencián a magyar névtudomány helyzetét és feladatait áttekintő előadásában Benkő Loránd megfogalmazott egy olyan véleményt, ami hagyományosnak, ám ma is korszerűnek tekinthető: „a névtan alapvetően nyelvtudományi diszciplína, hiszen tárgya: a név nyelvi elem, következésképpen problematikájának megközelítéséhez mindenekelőtt a nyelvtudomány elveinek és módszereinek alkalmazása szükséges” [3, 15].

Ezt a felfogást egy kicsit máshogy értelmezi Györffy György, aki szerint a nyelvészet és a történettudomány „legalábbis egyenrangúan veszi ki részét” a nevek vizsgálatából [4, 311]. Elmondása szerint úgy kell értelmeznünk az egyenrangúságot, hogy a neveket illetően a történész és a nyelvész feladatai nem egyeznek meg: a történész feltárja, megfejtí és lokalizálja a neveket stb., a nyelvész pedig megfejtí az eredetüket, megvizsgálja a nyelvi formájukat, azaz a két szakma ismeretanyaga kölcsönösen kiegészíti egymást.

Az onomasztika dinamikus fejlődéséről hivatalos dokumentumok is szólnak. Az MTA Nyelvtudományi Bizottságának a magyar nyelvtudomány helyzetéről 1998-ban összeállított jelentése megfogalmazza: „A XX. századi magyar nyelvtudomány nagy hagyományú, világszínvonalon művelt területe a tulajdonnevek kutatása. Az utóbbi években e területen is további fel lendülést figyelhettünk meg, amelyet a terület minősített kutatóinak egyre

növekvő száma bizonyít. és amelyhez kiemelkedő egyéni teljesítmények kö-
tődnek” [2, 11].

Az első mai értelemben vett kárpátaljai helynévkutató Lehoczky Tiva-
dar (1830–1915) volt, akiről Szabó T. Attila is elismeréssel szól a 19. száza-
di magyar helynévkutatást összefoglaló munkájában [5, 13]. Lehoczky tuda-
tosan vizsgálta a helyneveket, figyelme irántuk nem véletlenszerű. A neve-
ket nemcsak feljegyezte, hanem eredetüket is megadta.

A kárpátaljai magyar helynévkutatás az 1970–80-as években éledt új-
já, amikor újabb gyűjtések és helynévkutatások jelentek meg. Az igazi fel-
lendülés viszont a 90-es évek elején következett be. Az Ungvári Állami
Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszéke határozott céljául tűzte ki a
kárpátaljai helynevek összegyűjtését és közzétételét [2, 11].

1991-ben Ukrajna elnyerte függetlenségét, igényné vált az előző rend-
szer ideológiáját tükröző nevek eltüntetése. Ekkor Ungvár helyneveit is
nagy változások érték.

Ungvár az Alföld északi peremén helyezkedik el. A helység neve az
Ung folyónévből származik. Hungvár formában 1154-ben fordul elő elő-
ször. A népvándorlás időszakában a város területén kelta, gall, római, kun,
longobárd, szláv, avar és bolgár törzsek fordultak meg. Ungvár mindig is
soknemzetiségű volt. Ezt az is mutatja, hogy az 1930-as népszámláláson a
város 27 000 fős lakosságát 8030 cseh vagy szlovák, 6260 ruszin,
5897 zsidó, 4499 magyar, 508 német és 53 lengyel, illetve néhány cigány
nemzetiségű alkotta [6, 312].

Ungvár helyneveinek gyűjtésével és rendszerezésével már előttem
többen is foglalkoztak, jelentős ezen publikációk közül Zékány Krisztina
Ungvár helynevei című munkája. Ő azonban történeti szempontból vizsgálta
a neveket, s a jelenkori változásokat nem jegyezte le. Célszerűnek tartom
összegyűjteni és rendszerezni azokat a toponímákat, melyek az utóbbi 22
évben alakultak ki.

Az egyes szócikkek felépítése a következő: helynév (kiejtés szerint
rögzítem latin betűs átírásban annak a nyelvnek megfelelően, amelyen az
adatközlők használták), ezt követően közlöm az ukrán átírásban a név hiva-
talos formáját. Az utolsó bekezdésben lokalizálom a gyűjtött adatot, és köz-
löm a rá vonatkozó történelmi adatokat és a népi névmagyarázásokat (ha
vannak). A névhez fűződő információkban előforduló helyneveket mindig
abban a formában jegyzem le, ahogy azt a környezetem, az adatközlőm
használja.

1. BÁM BÁМ [-ról, -ra] — (BAM)— Ungvár egyik negyede, amely a
Szőlőhegy, Kiskőhegy és Nagykőhegy hegyeken helyezkedik el. Így hívják

az Ungvári Nemzeti Egyetem azon hegyen található épületét. Elnevezése a 80-as években keletkezett.

2. Bilocska Bilocska [-ról, -ra] — (Білочка) — az ukrán білочка ‘mókuska’ szóból ered az elnevezés. Az üzlet 1961-ben épült meg és a Proszpekt és a Peremohi utcák sarkán helyezkedik el. Az üzlet azért kapta ezt a nevet, mert a kirakatban volt egy ketrec, amelyben egy mókus élt.

3. Cáplya Cáplya [-ról, -ra] — (Цапля) — ‘kócsag’ — egy alpinárium neve, amely a Dovzszenká utca és a Zsupánát tér sarkán, a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum mögött helyezkedik el. Maga az elnevezés egy kócsag szobor miatt keletkezett, amely annó ott állt.

4. Cservenica Cservenica [-ról, -ra] — (Червениця) — egy negyed neve, ami a reptértől a szlovák határig terül el. Ide tartoznak a szőlősök a közeli hegyeken és az új városnegyed, amit a régi szőlős területén építettek fel. — čerčenice – vörös fűz; Az emberek azt beszélik, hogy helyén valamikor patak volt. A talajban nagyon magas volt a vörös agyag koncentrációja, ezért a patak vize vörös színű lett.

5. Drám Drám [-ról, -ra] — (Драм) — a Kárpátaljai Drámai Színház előtt terül el a Kijevi part mentén. Elnevezése a Kárpátaljai Drámai Színház ukrán/ orosz rövidítéséből származhat, amely a fiatalok körében igen elterjedt.

6. Káplécská Káplácská [-mellett, -elől] — (Капличка) — egy kis kápolna, ami a Zankovecka és a Hrusevszkij út sarkán terül el. A történet szerint a betonkerítés mentén ment egy ovódás az anyjával. Közben a vágóhíd területén a traktorok a földet művelték. A lány leguggolt bekötni a cipőfűzőjét, de közben az egyik traktor véletlenül nekiment a betontáblákból álló kerítésnek. A kerítés ledőlt, és megölte a kislányt. A gyár kollektívája a tragédia helyén egy kis kápolnat létesített, amely mellett most egy buszmegálló van.

7. Kirpicská Kirpicská [-ról, -ra] — (Кірпи́чка) — a volt téglagyár, amely a Minajszka és a Március 8 uta között helyezkedik el. A Második világháború idején a téglagyári telep helyén volt a zsidó gettó. Itt gyűjtötték össze a zsidókat és innen vitték őket koncentrációs táborokba. Ezt a tényt emléktábla is bizonyítja.

8. Kompotnéj rájon Kompotnéj rájon [-ból, -ban, -ba] — (Компотний район) — ‘Kompót negyed’ — a Scsedriná, Hvárgyijszká, Oszépenka és Nyikityina utcák között elhelyezkedő negyed, amelyhez 6 utca tartozik. Nevét az ukrán компот ‘kompót’ szóból kapta.

9. Kulyok Kulyok [-ból, -ban, -ba] — (Кульок) — ‘zacskó’ — a Kultúrális Szakközépiskola, melynek elnevezése az ukrán Культосвітне ‘kultúrális’ szóból ered.

10. Pjáněj bázár *Pjáněj bázár* [-ról, -ra] — (П'яний базар) — 'Részeg-piac' — piac, amely a Minajszka, Borodiná és a Dekábrisztov utcák között terül el. Elnevezése még az 1990-es évekből ered, mert az alkoholtíalom idején, éjszakánként, a piac területén alkoholt árultak.

11. Sisznárik *Sisznárik* [-mellett, -elől] — (Шистнарик) — Ungvár első tizenhatemeletes épülete, amely a Donszkoho utca és a proszpekt Szvobodni sarkán terül el. A 17. században az épület helyén akasztófa volt, melynek áldozatait azon a környéken lévő temetőn kísérték végső nyugalomra. A temető a Masaryk tértől az Ukrajna bevásárlóközpontig húzódott. A lakosság ezzel a ténnyel köti össze a sok öngyilkosságot, amely itt történt.

12. Ucsipálya *Ucsipálya* [-ról, -ra] — (Учіпайо) — 'поле училища' — egy focipálya elnevezése, amelyet a nem messze tanuló magyar diákok neveztek el. A pálya a 6. szakiskolához tartozik és a Ruszká utca, Robocsája utca és a Právosláv part között helyezkedik el.

13. Zolotėj Klyucsék *Zolotėj Klyucsék* [-mellett, -elől] — (Золотий ключик) — jelentése az ukrán 'arany kulcs' — Volosin utca és a Korzó kereszteződésén helyezkedik el. A 60-as évek elején épült, akkoriban még édességeket árultak ebben az üzletben. Később két részre osztották, az egyik megmaradt cukorkaüzletnek, a másik viszont kávézó lett. Napjainkban már bank működik ezen a helyen, de a mai napig is közkedvelt találkozóhely.

A kilencvenes évek előtről származó toponímák jelentős része orosz nyelvű, a még régebbi, illetve a magyar anyanyelvűek által kitalált nevek pedig jellemzően magyar szavak. Érdekes volt számomra levonni a következtetést, miszerint a legújabb keletkezésű nevek ukránul gyökeresednek meg főleg az ungvári fiatalság tudatában.

Irodalom

1. . Máté Jakab. A névtudomány helye a nyelvészeti diszciplínák rendszerében. /Névtani Értesítő 15. Bp.: 1993. 229 o.

2. Hoffmann István. Magyar helynévkutatás 1958–2002./ A Magyar Névtudományi Társaság Kiadványai 7. Debrecen: 2003. 117 o.

3. Benkő Loránd. Névtudományunk helyzete és feladatai./ Nyelvtudományi Értesítő. Bp.: 1970. 15 o.

4. Györffy György. Az Árpád-kori szolgálonépek kérdéséhez. / Történelmi Szemle. Bp.: 1972. 311 o.

5. Szabó T. Attila. A magyar helynévkutatás a XIX. században. /Erdélyi Tudományos Intézet. Kolozsvár: 1944. 13 o.

6. Сова Петро. Прошлое Ужгорода. Ужгород: 1937. 312 o.

Резюме

Тема наукової публікації: Декілька нових топонімів в м. Ужгороді

У роботі досліджуються топоніми міста Ужгорода, де протягом багатьох століть проживали і проживають представники різних національностей, зокрема у топонімічних назвах збережена їх культура, мова, історія, звичаї тощо.

У своїй праці я публікую 13 топонімів. До кожного топоніма додається історія, яка мені була надана інформаторами.

У кінці роботи дається список використаної літератури та резюме.

Földrajzi nevek az ungvári járási Korláthelmecen

Korláthelmec környéki földrajzi nevek összegyűjtését, elemzését és csoportosítását tűztem ki célul, mivel ezzel a témával még tudomásom szerint nem foglalkoztak, ezért vállalkoztam az anyag kidolgozására.

Adatközlőim helyi lakosok, életük nagy részét itt éltek le. Kiderült, hogy még a fiatalabb adatközlők közül is sokan ismerik a falu földrajzi nevei keletkezésének okait. Viszont az idősek között akadt néhány olyan, aki nem tudta.

Az anyaggyűjtés előtt megismerkedtem a kérdés szakirodalmával, amely változatos és gazdag. Nagy segítségemre volt Kálmán Béla A nevek világa című könyve. A szerző fontos megállapítása, hogy a helynevek megfejtéséhez ismerni kell a nevek régi hangalakját, a települési viszonyokat, a magyar hangtörténetet, a földrajzi nevek típusait, a település korát. Így én is tanulmányozni kezdtem a típusokat, a település korát, és a névadás korát igyekeztem behatárolni. Nagy segítségemre volt továbbá Kálmán Béla csoportosítása, mivel ez felelt meg leginkább az általam összegyűjtött földrajzi nevek csoportosításának [2: 167-168].

Hajdú Mihály a Válogatott tanulmányok című könyvében felhívja a figyelmet arra, hogy a helynév és a közszó közötti különbséggel számolni kell. Szerinte a helyek megnevezését, körülírást megjelölését csak akkor tekinti helynévnek a toponímia, ha az közösségi érvényű, nem alkalmoszerű, nem csupán egy ember által használt [1: 47—51].

Példaként megemlítek néhány általam gyűjtött földrajzi nevet, felsorolásomban szerepelnek nagyság és méret szerint-, külső formájuk szerint-, helyzet és fekvés szerint-, természeti viszonyok szerint rendezett nevek, valamint műveltségi nevek is, itt gyűjtöttem pásztorkodásra, földművelésre, erdőirtásra, építményekre, birtoklásra vonatkozó, és egyéb, nem besorolható neveket is.

Kishegy ~ [-be, -ra, -ról] fn

'A falu határában álló domb, hegycsúcs, melynek egyik felén a falu temetője, másik felén az erdő áll': *A Kishegybe voltam gombászni.* A falusiak szerint nevét a nagyobbik hegyhez viszonyítva méretéről kapta. Et.: Összetett szó. Előtagja a *kis* ótörök eredetű. (TESz.II.:495—496.o.); Utótagja a *hegy* ősi örökség a finnugor, esetleg az uráli korból. (TESz.II.:82—83.o.);

Szoroska ~ [-ra, -ról, -t] fn

'A falu domboldali határán húzódó ösvény'. *A Szoroskáról jöttünk le mind.*

Az adatközlők szerint a terület alakja miatt kapta a nevét. Et.: Származékszó: A *szoros*+*-ka* kicsinyítő képző. A *szoros* szó alapszava finnugor eredetű (TESz.III.: 786.o.);

Hajnal ~ [-ról, -ra, -t] fn

'A falu keleti végének szakaszát nevezik így': *A Hajnalra volt az öcsém a barátaival találkozni.* Nevét égtáji fekvéséről kapta. Et.: *Hajnal* ugor eredetű, *haj* alapszava uráli eredetű. (TESz.II.:26.o.);

Csádé ~ [-ra, -n, -ról] fn

'Az Égő malomtól lentebb fekvő föld': *A Csádén láttam utoljára őket.* Az adatközlők szerint nevét a föld arról kapta, hogy sűrű sás nőtt rajta, ezt nevezik tájszóval csádénak Et.: *csádé* ismeretlen eredetű, *sás* analógiás hatására kifejlődhetett (TESz.I.:465.o.);

Viharlátó ~ [-hoz, -ról, -t] fn

'A Nagyhegy legmagasabb csúcsa': *A Viharlátóhoz még nem voltam fel sosem.* Az adatközlők szerint nevén onnan kapta, hogy a hegy legmagasabb csúcsánál sok a vihar. Et.: Előtagja a *vihar* szláv eredetű (TESz. III. : 1143.o.); Utótagja *lát* uráli eredetű és az -ó képző (TESz.II.:727.o.);

Botos ~ [-ra, -ról, -t] fn

'A mező a Legelő és a Téglás közötti terület': *A Botosba most mentek aratni.* Az adatközlők nem tudják, honnan ered a neve. Et.: Származékszó: a *bot*-főnév és az -s melléknévképző. A *bot* ótörök jövevényszó vagy szláv eredetű (TESz.I.:353.o.);

Égőmalom ~ [-nál, -ra, -ról]

'A Kishegy meletti mező': *Az Égőmalomra voltak szüretelni.* Az adatközlők szerint nevét onnan kapta, hogy régen egy malom működött azon a területen, mely leégett. Et.: Jelzős szerkezet: *ég* ige és a -ő képző; Az *ég* finnugor eredetű (TESz.I.:710.o.); *malom* szláv eredetű (TESz.II.:831.o.);

Horoscsák tanyája ~ [-ra, -ról, -t]

'A falu tanyáját nevezik így másképpen, amelyik Orosz Komoróc irányában terül el': *Horoscsák tanyáját látogattuk meg.* A falusiak szerint a régen ott lakó gazdáról nevezték el.Et.: *Horoscsák* tulajdonnév; utótagja *tanya* szláv eredetű +*ja* birtokos képző. (TESz.III.:841.o.);

Kohánka ~ [-ra, -ról, -n] fn

'A falu szélén a gyümölcsös melletti domb': *Megint a Kohánkán szánkóztak.*

A falusiak szerint nevét onnan kapta, hogy régen gyakran esténként ott találkoztak a szerelmespárok. Et.: *Kohánka* szláv eredetű, jelentése szerelmes+*-ka* kicsinyítő képző;

Szírők ~ [-n, -re, -ről] fn

'Orosz kert melletti mező': *A Szírőkön jártam a tehént legeltetni.* A név eredetére nem találtam magyarázatot.

Et.: *Szűrők*—szirt ótörök eredetű +*k* többesszám képző (TESz.III.: 765.o.);

Munkám során 72 földrajzi nevet dolgoztam fel. Ebből a műveltségi nevek csoportjába került a legtöbb, összesen 38 név. Természeti nevek csoportjába ezzel szemben 25.

A legnagyobb a birtoklásra vonatkozó nevek csoportja, pl.: *Szaniszló földje, Horoscsák völgye, Lipóc sánca, Markócziné, Panczoféle, Lelekács*; valamint szép számban fordulnak elő az építményekre vonatkozó nevek: *Égőmalom, Vágóhíd, Borház, Szeszgyár, Kis Kút, Vasút, második híd*. A birtoklásra vonatkozó nevek között 17 szerepel gyűjtésemben, ez az adattár 23,6 %-át teszi ki. Építményekre vonatkozó nevek csoportja 15 földrajzi nevet tartalmaz, tehát a gyűjtemény 20,8 %-át. A többi 6 csoport a faluban használt földrajzi nevek 55,5%-át teszik ki.

A többi kisebb csoportba tartozó területnevek között a pásztorkodásra vonatkozó nevekbe csupán 2 területnevet tudtam besorolni: *legelő, tagi legelő*. A helyzet, fekvés szerinti nevek közé 3: *Hajnal, Haraszt és Hegyalja*. A földművelésre vonatkozó nevek csoportjába 4 nevet: *Szőlős, Botos, Gyümölcsös, Káposztás*. Valamint az egyéb nevek csoportjába 9 területnevet írtam, melyeket nem tudtam máshová besorolni, pl.: *Dzsungel, Kínainegyed, Szűrők, Kohánka*.

Arra a következtetésre jutottam, hogy Korláthelmeceken az emberek a földjeiket vagy mások földjeit inkább a birtokosairól nevezték el vagy az adott területen elhelyezkedő építményről, így jegyezték meg, ezáltal tudták tagolni a területeket. Észrevettem, hogy bár a falu népessége jellemzően állattartásból, földművelésből él, arányában mégis sokkal kevesebb az erre az életmódra utaló nevek száma.

A felhasznált irodalom jegyzéke

- 1.Hajdú Mihály. Válogatott tanulmányok. –Bp.: 2003
- 2.Kálmán Béla. A nevek világa. – Debrecen: Csokonai Kiadó. 1989.

Резюме

Мета моєї роботи зібрати і проаналізувати географічні місцеві назви.

У вступній частині йдеться про історію географічних назв та їх походження і джерела інформації. У розділах описую класифікацію географічних назв за книгою „Світ імен” Бейли Калмана.

В заключній частині зроблені висновки, що частина географічних назв одержала більш назви від колишніх власників, а інша частина від назв колишніх та теперішніх будівель.

Нодь НАТАЛІЯ
(Ужгород)

Важливіші географічні назви м. Берегова

Географічні назви містять багату інформацію про життя народу, його історію, передусім історію його мови, матеріальної і духовної культури. Особливої ваги набувають такі дослідження для ареалів, які протягом багатьох століть перебували у відриві від ареалу материкового. Отже, вважаємо актуальним завданням сучасного мовознавства вивчення угорськомовних топонімів на Закарпатті.

Актуальність дослідження топонімів зумовлена увагою до проблем наукового вивчення угорськомовних географічних назв у мовленні угорців м. Берегова та його околиць зараз, коли з середини ХХ ст. у зв'язку з об'єднанням приватних земельних ділянок у державну власність, частина топонімів пішла в забуття. Тепер ці землі знову приватизуються і призабуті назви відроджуються. Цей важливий процес слід усіляко підтримати глибоким і всебічним дослідженням призабутих і нових топонімів. Вивчення цих топонімів є важливим не тільки для історії української та угорської, але й для слов'янських і не слов'янських мов, бо в них відбите багаторічне контактування різних мов (діалектів) на цій території. Тому не дивно, що дослідження топонімів Закарпаття є цікавим як для лінгвістів, так і для істориків, археологів, етнографів, антропологів.

Всебічне дослідження цих топонімів дасть цінний матеріал для вивчення міжмовних (міждіалектних) контактів на цій території, оскільки зараз до м. Берегова офіційно приєднано села Ордов та Буча.

Beregmegyei Kaszinó *Beregmegyeji Kaszinóu* [-ból, -ban, -ba] – (Берегмедєї Косінов) – ‘клуб комітату Берег’ – {K^I 100} – знаходиться поблизу площі Ференца Раковці II (див. *Második Rákóczi Ferenc tér*). Збудована в 1917 р. на основі проєктів Дюлі Бешенські в стилі сецесіону, варта уваги будова. Будівля була місцем збору місцевої угорської інтелігенції ще в 30-х роках ХХ ст. Тут гостювали відомі угорські письменники Дежив Костолані та Жігмонд Мовріц. Кілька років тому споруду обновили. Зараз тут функціонує ресторан “Золота Пава” (див. *Arany Páva étterem*). Див. ще: *Arany Páva étterem*.

Beregszászi Irgalmas Ház [-ból, -ban, -ba] – (Берегсасі Ірголмош Газ) – ‘Берегівський дім милосердя’ – {K^I 173} – ця будівля розташовується на території лікарні (див. *Kórház*). Дехто каже, що в XIV ст.

Дім милосердя заснував мукачівський князь Федір Корятович. Однак багато людей вважають, що будівля була зведена завдяки дружині Кароя Першого, королеві Ержійбет. Сьогодні на цьому місці офтальмологічне відділення, адміністративний відділ лікарні та колишнє інфекційне відділення. Див. ще: *Ispótlý*.

Bethlen kastély *Betlen kastéj* [-ból, -ban, -ba] – (Бетлен коштий) – ‘палац Бетлена’ – {K¹ 160} – ця будівля стоїть на вулиці Габора Бетлена поряд з римо-католицьким храмом (див. *Római katolikus templom*). У 1625 р. Габор Бетлен, а потім Дьирдь Раковці, захопивши м. Берегово, приєднали його до Трансільванії й воно стало центром латифундії (володіння). Будова ймовірно була зведена в 1629 р. на місці монастиря домініканців. У 1689 р. під час повстання Тикилі (Thököly) вона згоріла і була відновлена Ференцом Раковці II. У 1728 р. м. Берегово та палац Бетлена австрійський імператор подарував графові Шинборну Бухгайму, від цього часу палац стали називати графським двором. У 1857 р. палац перебудували в класичному стилі, тоді перед центром південного фасаду й з’явився шестиколонний вхід. Погріб під основою будівлею зберіг свою готичну форму. Ймовірно, це ще залишок монастиря. За часів чехословацького правління тут квартирувалися кінні жандарми, а в радянські часи будова слугувала житлом для прикордонників. Див. ще: *Beregvidéki Múzeum, Bethlen Gábor Gimnázium, Csóka, Inkubátor, Peteu, Tizenegyes Számú Bepnlakásos Iskola*.

Csepegő Csepegő [-ból, -ben, -be] – (Чепегив) – ‘сочистий’ – {K² 26} – 1805: *Cseпки* [K³] – 1866: ~ [K⁹] – ліс у Ордові поблизу Моломків баньо (див. *Malomkő bánya*), що був посеред орного поля дружини Ливрінца Салаї. Пагориста місцина була багата на джерельну воду, струмочки, що нібито й обумовило її назву “Той, що крапає, сочить”. На думку ще одного респондента, свою назву місце отримало від того, що в лісі було багато беріз, які влітку сочилися соком, звідси й найменування ‘сочить, крапає’ (csepeg) (порів. [5, 140; 12/59 Csēpēgōs-kút]).

Csipás forrás [-ból, -ban, -ba] – (Чіпаш форраш) – ‘гноїсте джерело’ – {K² 116} – джерело на великій горі (див. *Nagy-hegy*). Сюди ходили вмиватися люди з гноїстими очима, бо вода мала лікувальну дію. Одяг, у якому туди йшли, треба було залишати, кинувши його на гілки навколишніх дерев (порів. [4, 420; 136/166 Csipás]).

Donath szálló *Donát szállóu* [-ból, -ban, -ba] – (Донот саллов) – ‘готель “Донат”’ – {K¹ 131}. У 20-х роках ХХ століття будівля, яка розташовується на бульварі (алеї) Дюли Ійиша (див. *Illyés Gyula sétány*) була власністю людини на ймення Донат. Звідси дістала свою назву. З введенням у дію залізниці готель “Орослан” (див. *Oroszlán fogadó*) уже

не міг задовольнити все зростаючі потреби. Будова була власністю реформатської церкви. У 1945 р. у готеля з'явився новий господар в особі споживчої кооперації. Через один рік тут збудували районну поліклініку. У 90-х р. XX ст. роках право власності на будову було повернуто реформатській церкві, яка передала будівлю Закарпатському угорському педагогічному інституту. Див. ще: *Hungária szálloda, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola*.

Fövényes Fövényes [-böl, -ben, -be] – (Фивийнш) – ‘піщане’ – {K² 56} – 1866: *Fyvenics* [K⁸], 1912: *Fönyves, Fevenyes* [K⁶] – поле, що знаходиться на північ від дороги, яка веде до Берегдийди, поряд з полем Форкошвийс (див. *Farkasvész*). Це рілля берегівських винокурів Ференца та Шамуела Вайсів. У пагорбкуватому місці на східному краю орного поля берегдийдівського мешканця Яноша Ясі в кінці берегівської польової дороги. Через піщанистий береговий або русловий шар ґрунту ділянку використовувати важко (порів. [5, 146; 13+ Fövényes]).

Oroszlán fogadó Oroszlán fogadóu [-ból, -ban, -ba] – (Орослан фогодов) – ‘готель “Лев”’ – {K¹ 96} – будівля, що знаходиться по вулиці Мукачівській (див. *Munkácsi út*). Цей постійний двір з високими зводами будувався в XVII ст. Свою назву ця будівля отримала від барельєфа із зображенням лева на головних воротах. Поблизу готелю відбувалися щотижневі базари, отож постійний двір використовувався інтенсивно. На тривалий час будова стала символом міста. Тут 20 – 23 серпня 1800 року мешкав письменник та поет Ференц Козінці (*Kazinczy Ferenc*). Про цей проміжок часу він пише у своєму творі “Щоденник моєї неволі” (*Fogságom naplója*) так: “У Берегові наступного дня (21-го серпня 1800 р.) був базарний день (неділя), отож люди прибули з усіх усюд. Коли побачили нас у заїжджому дворі, то були дуже раді, бо могли передати нам корзину груш, слив, горіхів, кілька гарбузів або столову кукурудзу”. Тут бував й Шандор Петивфі. Зараз у цій будові угорський національний театр ім. Дюли Ййиша. Див. ще: *Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház*.

Római katolikus templom Róumai katóulikusz templom [-ból, -ban, -ba] – (Ровмої котолікуш темплом) – ‘римо-католицький храм’ – {K¹ 139} – 1881: *Ber. r. k. templom* [3, 118] – храм, що знаходиться на площі Ференца Раковці II (див. *Második Rákóczi Ferenc tér*). Найвизначніша готична пам’ятка Закарпаття. Датується XII століттям. Початок будівництва храму може припадати ще на епоху Гейзи II, однак з тодішньої будови не залишилося вже майже нічого. Нинішній храм походить з часів правління Жігмонда. Пізніше він кілька разів горів і навіть

століттями стояв зруйнований. Храм обновили в 1837 – 1846 рр. Потім у другій половині XIX ст. його перебудували в неоготичному стилі, а через певний час був готовий і внутрішній розпис. Храм облаштовано також у неоготичному стилі. Перед храмом недавно урочисто відкрили пам'ятник Святого Іштвана. У 1991 р. приход налічував 5500 палких вірників. Їхнім духовним пастирем є Іштван Ланскі [2].

Volt Megyeháza *Vóut Megyeháza* [~'ról, ~'n, ~'ra] – (Вовт Медегазо) – ‘колишня комітатська управа’ – {K¹ 95} – будівля на дорозі Мукачівській (див. *Munkácsi út*). Це будівля колишньої комітатської управи. Берегово традиційно було головним містом комітату Берег. Дві примітні громадські будови нагадують про минуле головного міста комітату: комітатська управа та розташована на перетвореній у пішохідну зону головній вулиці колишня судова палата. Будівля комітатської управи набула нинішньої форми десь у 1880 роках за проектом Мікловша Ібла у стилі поміркованого необароко. Зараз тут знаходиться медичне училище. Див. ще: *Egészségügyi Szakközépiskola, Meducsi*.

Zsinagóga *Zsinagóga* [~'ból, ~'ban, ~'ba] – (Жіноговро) – ‘синагога’ – {K¹ 90} – будова на пл. Кошута (див. *Kossuth tér*). Розміщена навскіс осі головної площі. Зовнішній вигляд у мавританському стилі. Після 1945 р. будівлю використовували як склад. За зразком Будапештського народного театру головний архітектор міста Йовжеф Гомокі в 1960 – 1965 рр. перебудував будівлю. Її було передано у користування учасникам війни. Внутрішнє оздоблення виконали Мікловш Медвецький та його товариші. На фасаді видно горизонтально лежачу жіночу фігуру, яку нібито спроектував Іван Бровді. Ця ‘пані’ дістала в місті прізвисько “Залізна діва” [2, 36] (порів. [4, 286; 89/11 Zsinagóga]). Див. ще: *Művelődési Központ*.

Наше довкілля повільно, однак безперервно змінюється. Кожний топонім, як кожне людське творіння, народжується минулим, але живим, або в історичному кипінні, забальзамованим зберігає пам'ять про хрещених батьків, що дали йому ймення, іноді про обставини свого виникнення або інші моменти. Отож, якщо поглянемо на наше довкілля розуміючим, видіючим оком, то можемо багато чому навчитися й виявити багато цікавого. Важливим завданням є саме вивчення цікавого, його закономірностей, адже інакше географічні назви, що містять й покликання на наше історичне минуле, загубляться в мороці забуття.

Литература

1. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–IV. / Főszerk.: Benkő Loránd. – Bp.: Akadémiai Kiadó, I.–kötet. – 1967. – 1142 o.; II.–kötet. – 1970. – 1111 o.; III.–kötet. – 1976. – 1230 o.
2. Deschmann Alajos. Kárpátalja műemlékei. – Bp., 1990. – 159. o.
3. Lehoczky Tivadar. Beregvármegye monográfiája. I.– kötet. – Ungvár, 1881. – 472 o.; II.– kötet. – Ungvár, 1881. – 497 o.; III. – kötet. – Ungvár, 1881. – 859 o.
4. Somogy megye földrajzi nevei. / Tudományos irányító: Végh József. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1974. – 1174 o.
5. Szolnok megye földrajzi nevei. / Szerk.: Balogh Lajos és Ördög Ferenc. – Jászberény, 1986. – 284 o.
6. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Ред. М. Фасмер (перевод с немецкого и дополнения О.Н. Трубачёва) – Москва, 1964. – Т. 1: Прогресс.– 562 с.; 1967.– Т. 2: Прогресс. – 671 с.

Summary

The geographical names play an important role in the language because they guard the features and rules of their language. In our rapid and modern life the dialectologist's main task is data collection their analyser the next generation of researchers.

Therefore we consider the research and systematization of toponyms significant for today's philology. This subject is very interesting and it is connected with the usage of names by Hungarian population of Transcarpathia since this territory was under different countries' authority.

A tulajdonnevek rendszere a magyar népmesékben

Gyermekkorunk legkedvesebb emlékei közé tartoznak azok a pillanatok, mikor a mese szárnyán elrepülhetünk a képzelet világába. Kutatóként újraolvasva ezeket a meséket, érdekes megfigyelni a bennük található tulajdonneveket.

Fontos megvizsgálni a magyar műltra visszatekintő népmesék névadási motívációját, mellyel közelebbről is megismerhetjük a magyar népre jellemző névadási szokásokat.

Voigt Vilmos szerint csupán a mai köztudatban a mese megnevezése a mese. Viszont a XVI. századi magyar irodalomban a mese szó jelentése "*találás kérdés, rejtvény*". [78, 116.] Tíz évvel később a Jordánszky-kódexben a rejtvényt feladó Sámson így beszél: *mesét mondok*. A találósmese szó még élt a XIX. Szádban. A magyar mese szó igen régi, finnugor eredetű, és a "*mondani*" jelentésű igéből származik. Voigt Vilmos véleménye szerint a mese műfaja a XIX. századtól létezik egyértelműen a magyar irodalomban.

Sokan, sokféle szempont szerint foglalkoztak az irodalmi névadással, azzal, hogy egy-egy író, milyen névvel illeti szereplőit, illetve, hogy ez a név milyen hatással van a mű hangulatára. Goethe szerint a névnek nemcsak beburkolni kell a szereplőt, mint egy bő köpönyeg, hanem úgy kell rá simulnia, mint egy ruha, de talán elég annyi is, ha az író olyan nevet alkot, amely hangulata megfelel a hős egyéniségének, és ha ezt megtette, akkor elérte a névadás célját.

Kovalovszky Miklós szerint tulajdonképpen irodalmi névadásról csak a XVIII. századtól beszélhetünk, de még ekkor is igen elterjedt a klasszikus nevek használata. Az első beszélő nevek *Pállya István* szerzetes iskolai vígjátékaiban tűnnek fel: *Ravasz és Szerencsés* (1767) valamint *Pazarlay és Szűkmarkossy* (1768). [6, 23–35]

A magyar irodalomban több embert kell említeni, akik irodalmi névadással díszítették alkotásukat. Ilyen például *Csokonai, Kisfaludy Károly* pl. a *Kérőkben* (1819) a szereplők nevei: *Hősváry, Baltafy, Perföldy* (ügyvéd), *Székházi stb.*

A XIX. század első negyedében az irodalmunkban még a beszélőnév játssza a főszerepet. A romantikus nevek új korszakot jelentenek a magyar névadásban. Az új nevekben az írók tudatos névadási törekvései, ízlésük finomodása kerül előtérbe. Nem a szó jelentésével akarnak jellemezni, céljuk a hangulatkeltés belső, rejtett finomabb eszközökkel.

A névanyagot három különböző mesekönyvből gyűjtöttük össze: Illyés Gyula *Hetvenhét magyar népmese* [3, 2–368], Arany László *Magyar népmesék*

[1, 3–173], Egyszer volt...[2, 2–29] magyar népmesék. Összesen 125 tulajdonnevet vizsgáltunk. Ebből 13 állatnév, 27 helységnév, 7 folyónév, 34 személynév és 44 beszélőnév. Némelyikükre jellemző, hogy többször is előfordulnak, különösen a személynevek között.

Az összegyűjtött neveket csoportosítása során a következő eredményeket kaptuk:

Állatnevek

Az állatnév-adásban gyakori a külső belső tulajdonságra utaló nevek, de előfordulnak helynevek, személynevek, hangutánzó nevek, szavak és értelmetlen hangsorok.

A népmesékben összesen 13 állatnév szerepel. Mindegyik név csak egyszer fordul elő, kivétel a Csákó, mely az egyik mesében ökör névként, a másokban pedig már ló névként jelenik meg. Elkülöníthetjük a következő csoportokat:

Lónév: *Fehérlófia, Csáló, Lombár.*

Ökörnév: *Bimbó, Csákó, Szilaj.*

Macskanév: *Kacor király.*

Kutyanév: *Bodri* (gyakori a kutyák között ez a név), *Mindenttudó, Fökdneheze és Világonátlátó* (nem szokványos kutyanévek).

Malacnév: *Penzsi*

Sárkánynév: *Hollófernyinges*

A állatnevek százalékos szerinti megoszlása

Helységnevek

A mesékben összesen 27 helységnév szerepel. Többségükre az egyszeri előfordulás a jellemző. Legtöbbször a mesék kezdetén lévő *Óperencia* vagy *Óperenciás-tenger* alakváltozat fordul elő. Összesen 25-ször. Gyakori még a *Tündérország* és az *Üveghegy* kifejezés is.

Előfordulnak a páros helységnevek, mint például a mesék végén befejezőként használt: „*Hencidától Boncidáig folyt a sárga lé*” valamint ennek változatai is pl.: *Kisidától Nagyidáig*. Összesen 27 típusú helynév van.

Falunév a mesékben feltűnő helynevek 38%-át teszik ki, pl.: *Peleg, Istenmezeje, Szépmező, Pereg, Hencida, Boncida*, stb. A falunévek többsége valóban létező nevek, mint pl.: *Istenmezeje, Angyalos, Nagyida, Pereg, Szépmező*, stb. Kitalált helynév, azaz létezésére utaló iratok nincsenek a *Jámbortelep, Domboj, Mános, Boncida*.

Városnevek 5 városnevet gyűjtöttünk, mely a helynevek 14,7%-a. Ezek a következők: *Eger, Pest, Buda, Várad, Döbrög*. Ebből csak a Döbrög városnév kitalált írói névadás, a többi ma is létező magyarországi város.

Országnevek elég gyakoriak a mesékben, viszont ezek sokszor ismétlődnek: *Tündérország, Magyarország, Törökország, Szerecsenország, Óperencia*. A legtöbbször az Óperencia fordul elő, majdnem minden mesében megtalálható. Háromszor fordul elő a Tündérország név.

Hegynevek előfordulása is jellemző a mesékre. Gyakori az *Üveghegy* megnevezés, minden mese kezdetén előfordul, így okkal nevezik mesekezdő formulának, de előfordulnak *Hosszúhát-, Buzogányi-hegyek* nevei is.

Helynevek százalék szerinti

megoszlása

Víznevek

A népmesékben összesen 5 folyónév szerepelt: *Olt, Duna, Dráva, Tisza, Száva*. A nevek közül a Duna 5-ször, a Tisza 4-szer, a Dráva 2-szer fordult elő. Az Olt és a Száva csak egyszer. Megtalálható még a mesékben a *Vörös-tenger, Fekete-tenger és az Óperenciás-tenger* nevek is. A leggyakoribb az Óperenciás-tenger megnevezés, mely a mesék 78%-ban jelenik meg, s ugyanakkor ez a név kitalált fiktív név, mely a messziséget sugallja az olvasó számára. Szintén egyszeri előfordulás jellemzi a Fekete-tengert és a Veres-tengert. A feldolgozott mesékben csak egyszer fordul elő patak megnevezés: *Körös-patak*.

Személynevek

Összesen 34 személynevet találtunk. A személyneveket több névkutató is vizsgálta eredetük szerint, többek között Kálmán Béla is. A *A nevek világa* című könyvében részletesen kitér az eredet szerinti vizsgálatra. Megkülönböztet *világi* és *egyházi* eredetű neveket, s ezen belül görög, latin, héber, germán és török nyelvekből átvételeket. [5, 1969: 22–24] A mesékben talált személynevek közül:

Görög eredetű: Árgyelus, György, Jakab, Miklós, Péter. Ez a nevek 14,7%-a.

Latin eredetű mindössze csak egy név, a Márton, mely százalékban átszámolva a nevek 2,9%-a.

Török eredetű név szintén csak egy van a Zoltán.

Héber eredetű a nevek 8,8%-a, ilyen pl.: János, Zsuzsanna, Mátyás.

Germán eredetű a nevek szintén 8,8 százaléka: Imre, István, Zsigmond (Zsiga).

Bizonytalan a nevek eredetének 26%-a pl.: a Szusza, Bera, Dongó. Kis Kolozs, Nagy Kolozs, stb.

A nevek közül 17,6% bibliai eredetű név: *Jakab, János*, stb. Világi eredetű a nevek 20%-a, ilyen pl.: *Árgyelus, György, Márton* stb. A fennmaradt 63 százalék a beszélőnevek kategóriájába sorolható.

Gyakoriságuk szerinti vizsgálat során kiderült, hogy a legtöbb név csak egy-egy mesében fordul elő ilyen pl.: *Etelka, Miklós, Árpád, Zoltán* stb. A *János* név az, 7-szer, azaz a mesék 20%-ban megtalálható. Ezt követi a *Mátyás* név, mely 3-szor azaz a mesék 8,8 %-ban jelenik meg. Kétszer fordulnak elő a következő nevek: *Rózsa, Péter, Pista, Zsiga*.

Beszélőnevek

Összesen 44 fajta beszélőnév szerepel a mesékben. Jellemző rájuk az egyszeri előfordulás. A *Fanyűvő* név a kivétel, ugyanis két mesében is szerepel. A nevek jelentésének megértésében a szöveggörnyezet nagy segítséget nyújthat.

A beszélőnevek csoportosításakor J. Soltész Katalin osztályozását vettük figyelembe

I. Tulajdonnévi funkcióval felruházott, önkényes hangsorok: *Ej Haj, Kalamona, Pancimanci*.

II. Tulajdonnevesített közszók: *Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj, Csinosomdrága, Hamisanpajkos, Széplegénymákos, Vasorrúbába, Nagyfázható, Nagyhajigáló stb.*

III. Valóságos nevekkel alkotott kombinációk: *Együgyű Misó, Fából-faragott Péter, Virág Péter, Tündérszép Ilona, Zöld Péter, Babszem Jankó.*

A beszélőnevek százalék szerinti megoszlása

A vizsgált korpuszban, nagyobb számban a beszélő nevek vannak, s ennek valószínűleg azaz oka, hogy általuk jobban megértjük a mese üzenetének lényegét, nem beszélve arról, hogy színesebbé, vidámabbá teszik az alkotásokat.

A mesék névadása mindenképpen érdekes, s nagy odafigyelést igényel. Felkutatásuk és rendszerezésük igen fontos és időszerű feladat.

Irodalom

1. Arany László. Magyar népmesék. – Bp.: Móra Könyvkiadó, 1979. – 3- 179. o.
2. Egyszer volt... - Bp.: Pannon-Literatúra Kft., 2006. – 2-29. o.
3. Illyés Gyula. Hetvenhét magyar népmese. – Bp.: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1993. – 2-368.o.
4. J. Soltész Katalin. A tulajdonnevek funkciója és jelentése. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1979. 70-73.o
5. Kálmán Béla. A nevek világa. – Bp.: Gondolat Kiadó, 1967, 22-24 o.
6. Kovalovszky Miklós. Az irodalmi névadás. – Bp.: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1934./34. - 23-35 o.
7. Voigt Vilmos. A magyar mesei tulajdonnevek kis onomasztikája. Névtani Értesítő 10./1988. – 116-127. o.

Резюме

Власні назви відіграють важливу роль у житті людини. Цікавим виявляється дослідження вживання власних назв у структурі художніх текстів. В угорських народних казках зустрічаються різні власні назви, зокрема назви тварин, істот та імена людей. У більшості випадків зустрічаються часто вживані назви, які точно називають ім'я істоти або місця.

NAGY NATÁLIA

(Ungvár)

A személynevek rendszere Beregdédában

Bármelyik nyelvet tanulmányozzuk, azt tapasztaljuk, hogy a benne található szavak csoportokba rendeződnek. A jelentés, a mondatbeli szerep és az alaki viselkedés alapján a mai magyar nyelvben az egyik legnagyobb szófajcsoportot a névszók alkotják. Ebbe a szófajcsoportba tartoznak a főnevek. A főnevek egy sajátos csoportját alkotja a tulajdonnév. A tulajdonnevek egyik csoportjához tartoznak a személynevek. A nevek sok mindenre választ adnak. Vannak, akik hiszik, hogy nagymértékben befolyásolják az egyén sorsát, életét.

Balázs Géza szerint a névadás ősi, alapvető antropológiai sajátosság, melyben emberi ösztön és motiváció figyelhető meg. A személynevek – véleménye szerint – ősi mágikus funkciója a megóvás, a védelem. Mára ez a mágikus funkció, feledésbe merült. A nemesség körében a méltósággal, a tisztséggel összefüggő nevet választottak. A szolgáló réteg a földműveléssel, állattenyésztéssel kapcsolatos nevet viselt [1, 1997: 484–490].

A kárpátaljai személynévkutatás igen sokszínű, de Beregdéda névanya eddig nem került feldolgozásra. Az anyaggyűjtés során felhasználtam a beregdédai református és katolikus anyakönyvek 1990–2011 között vezetett adatait. 1990–2011-ig 104-féle családnév fordult elő, melyet 448 újszülött viselt.

A leggyakoribb családnevek: *Baraté* (17), *Híres* (17), *Homoki* (16), *Kosztjó* (10), *Kulcsár* (21), *Nagy* (15), *Pallagi* (17), *Popovics* (13), *Tóth* (20), *Vovcsuk* (12), *Lengyel* (11).

1990 és 2011 ritkábban, pontosabban 6-szor fordulnak elő az *Antal*, *Gajdos*, *Szabó*, *Illés*, *Izsák*, *Meggyesi* nevek. A *Dufla*, *Szerenyi*, *Szokolovics*, *Somi*, *Komári*, *Kozák* családnevek 4-szer esetben vannak jelen az évek alatt. Mindössze csak 2-szer a *Zén*, *Surnyák*, *Ruszin*, *Bába*, *Bak*, *Báki*, *Egressy*, *Jászik*, és *Iván* vezetéknevek. Egyszeri előfordulás jellemzi a *Csatlós*, *Csok*, *Dánkáj*, *Kardos*, *Kasztner*, *Ignác*, *Almási*, *Szűcs*, *Tomcsik*, *Grimut*, *Puha*, *Lázár*, *Lupák* családneveket.

A családnevek eredet szerinti csoportosítását Kázmér Miklós Régi magyar családnevek szótára [6, 1993: 4–8] és Mízsér Lajos [9, 2004: 55–58] felosztása alapján végeztük.

a.) A névadó ős személynévére visszamenő vezetéknevek

– Régi egyházi személynevek: *Ádámshik* (4), *Andráshó* (2), *Antal* (6), *Baraté* (17), *Ignác* (1), *Illés* (6), *Iván* (2), *Izsák* (6), *Jurcsenkó* (1), *Jurshinec* (4), *Lázár* (1), *Máté* (9), *Sándor* (3) *Simon* (7). (13,46%.)

– **Régi egyházi személynevek rövidült, képzett alakjai:** *Bence* (3), *Benkő* (4), *Dánkáj* (1), *Danku* (3), *Kosztjó* (10), *Mihók* (2), *Mikora* (2), *Petrás* (2), *Zán* (2). (8,6%)

– **Régi világi személynevek:** *Bak* (2), *Csok* (1). (1,9%).

– **Patronimikumképzős vezetéknevek:** *Kulikovszkij* (3), *Kautonovics* (3), *Szokolovics* (4). (2,8%).

b.) A származás helyére utaló vezetéknevek

– **Nagyobb egység képzős neve:** *Jászik* (1), *Komári* (4), *Marosi* (3), *Szolnoki* (2). (3,8%).

– **Melléknévképzős helységnevek:** *Almási* (1), *Báki* (2), *Bancsi* (2), *Batári* (1), *Egressy* (2), *Gerzsenyi* (1), *Homoki* (16), *Jákim* (2), *Kőszeghy* (2), *Meggyessi* (4), *Pallagi* (17), *Somi* (4), *Szerenyi* (4), *Váradi* (2). (13,4%).

– **A helység valamely részén lakó:** *Hídi* (3). (0,9%)

– **Népnevek:** *Horváth* (8), *Kozák* (4), *Lengyel* (11), *Magyar* (1), *Németh* (5), *Orosz* (2), *Ruszin* (2), *Szász* (2), *Tóth* (20). (8,6%)

c.) Foglalkozásra, tisztségre, méltóságra utaló vezetéknevek

– **A foglalkozás, tisztség, méltóság megnevezése:** *Bába* (2), *Bakó* (2), *Csatlós* (1), *Fazekas* (2), *Halász* (4), *Juhász* (1), *Kardos* (1), *Kasztner* (1), *Koszméda* (2), *Kovács* (5), *Kulcsár* (21), *Molnár* (1), *Papp* (9), *Popovics* (13), *Szűcs* (1), *Varga* (5), *Vasas* (5), *Zsoldos* (2). (17,3%).

– **A foglalkozásra metonímiával utaló vezetéknevek:** *Dufla*. (0,9%).

d.) Egyéni tulajdonságra utaló vezetéknevek: *Fekete* (5), *Gazdag* (3), *Halavács* (4), *Híres* (17), *Kemény* (4), *Kiss* (8), *Nagy* (15), *Poór* (3), *Puha* (1), *Szeles* (1), *Tompa* (2), *Vascsák* (7). (11,5%).

e.) Egyéb családnevek.

– **A névadásnak több indítéka is lehetséges:** *Balogh* (6), *Cinka* (2), *Gajdos* (6), *Kopin* (2), *Lupák* (1). (4,8%).

– **Egyelőre megfejtetlen nevek:** *Grimut* (1), *Náskó* (4), *Pracu* (3), *Pusztovit* (2), *Seleja* (1), *Sztegura* (1), *Sztorcsák* (3), *Szurnyák* (2), *Tomsik* (1), *Vovcsuk* (12). (9,6%)

– **Anyanév:** *Márics* (3). (1%)

A családnevek eredetének vizsgálatakor kiderült, hogy a Beregdéda neveinek legnagyobb százalékát, azaz 27% a névadó ős személyére vonatkozó nevek alkotják, mint pl.: *Antal*, *Illés*, *Ignác*, *Benkő*. Hasonlóan gyakori, szintén 27%-a a származáshelyre utaló vezetéknevek: *Almási*, *Marosi*, *Komári*. Ezt követi a foglalkozásra utaló vagy valamilyen tisztség, méltóság megnevezésére vonatkozó nevek, mely a vizsgált időszak neveinek 18%-át jelenti. Ilyenek: *Bába*, *Bakó*, *Halász*, *Zsoldos*. Az egyéni, külső, belső tulajdonságokat jelölő nevek a vezetéknevek 12%-t teszik ki: *Fekete*, *Gazdag*, *Halavács*, *Tompa*.

A keresztnévek vizsgálva 104 női nevet és 55 férfinévet különböztettem meg.

A női nevekre jellemző a változatosság, a sokszínűség. A legdivatosabb és ezzel együtt a leggyakoribb nevek a *Viktória* (10), *Zsuzsanna* (9), *Barbara*, *Diána*, *Nikolett* (6), *Adrienn*, *Dóra* (5), *Noémi*, *Szabina* (4). Egy-szer fordulnak elő a névállományban, pl.: *Amanda*, *Letícia*, *Liliána*, *Ramóna*, *Miranda*, *Mirella*, *Szidónia*, *Lilla*. A példákból ítélve egyértelmű, hogy a mai kor névdivatjára a média igen nagy hatást gyakorol.

A vizsgált periódusban 55 férfinév dominál. A leggyakoribbnak számít az *István* (18), *József* (12), *László* (10), *Gábor* (9), *Dániel*, *Dávid*, *Krisztián* (8), *Attila* (7). Egyszer fordul elő *Alex*, *Denis*, *Dominik*, *Eduárd*, *Jonathán*, *Kevin*, *Marcell*, *Szebasztián*, *Martin*, *Levente*.

A férfiak nevére is nagy hatással volt a média. A régi nevek mára teljesen kikoptak a köztudatból, s helyükre idegen, külföldi nevek léptek: *Axel*, *Denis*, *Kevin*.

Több szakirodalom is foglalkozik a nevek eredetével, valamint eredet szerinti csoportosításával. Ilyen például Ladó János és Bíró Ágnes által szerkesztett Magyar utónévkönyv [7, 2003: 200], valamint Hajdú Mihály [4, 2003: 400–416].

Eredetük szerint szintén külön vizsgálom a női- és a férfinéveket. Hajdú Mihályhoz hasonlóan a neveket két típusba sorolom: *egyházi eredetűek* és *világi eredetűek*. A vizsgálatból kiderül, hogy a használatban lévő 104 női névből mindössze 10 egyházi eredetű, azaz a nevek 10,6 %-a, a többi 94 név, ami 90,4% világi eredetűnek mondható.

Egyházi eredetű nevek: *Mária*, *Zsuzsanna*, *Erzsébet*, *Eszter*, *Rebeka*, *Anna*, *Miriam*.

Világi eredetű nevek: *Dorina*, *Krisztina*, *Edina*, *Kamilla*, *Klaudia*, *Zsanett*, *Ramóna*, *Luca*, *Karina*.

A férfi keresztnévek eredet szerinti vizsgálata során kiderült, hogy az 55 férfinévből 27,2% egyházi eredetű, ettől jóval nagyobb, 72,7% a világi eredetű nevek száma.

Egyházi eredetű nevek: *Benjamin*, *Aron*, *Dániel*, *Dávid*, *Mihály*, *János*, *András*, *József*, *Jonathán*.

Világi eredetű nevek: *Zsolt*, *Gergely*, *Szabolcs*, *Krisztián*, *Szilárd*, *Ákos*, *Kálmán*, *Bence*.

A ragadványnév már ősidők óta divatos jelenség a közösségekben. A világ egyik legrégebbi írott emléke már a Biblia is említ ragadványneveket, pl. Ézsau, aki Edóm (vörös) nevet viselte jellegzetes külső tulajdonsága, vörös bőre miatt.

Beregdéda lakossága 1957 fő, akik között 101-n viselnek ragadványnevet. A községben használatos ragadványnevek eredet szerinti csoportosításakor Kálmán Béla [5, 1967: 104 –106] Máté József és felosztására támaszkodtam. [8, 2000: 43 –58]

Beregdéda ragadványnevei eredetük szerint a következők:

1. Közeli rokon neve:

- a) **Az apa keresztnéve vált ragadványnévvé:** *Vili, Náci Évi.* (1,9%)
- b) **Az anya keresztnéve vált ragadványnévvé:** *Cili Kátya.* (0,99%)
- c) **Apától örökölt ragadványnév:** *Bogár, Bukó Mancsi, Ciru Józsi, Csiga Jolika, Csúnya, Dozi Joli, Fickó, Kamat, Kis Kanó, Kis Kolbász, Kis Köpe* (15,8%)
- d) **Nagyapától örökölt ragadványnév:** *Sipi.*(0,99%)
- e) **Férjtlől örökölt ragadványnév:** *Rontóné.* (0,99%)

2. Foglalkozásnév:

- a) **Valódi foglalkozásnév:** *Csájnás Klári Fodrász Klári, Postás Joli.*(4,9%)
- b) **Foglalkozásra utaló ragadványnév:** *Görény.* (0,99%)

3. Testi, lelki tulajdonságra, szokásra utaló ragadványnevek:

- a) **Testi tulajdonság, fogyatékoság:** *Csúnya, Feka, Ficsur, Füles, Lonya, Lufi, Mozsár, Nyaktekercs, Pihe, Piske, Süldő, Venyige, Csipkerózszi, Nyalka.* (13,8%)
- b) **Lelki tulajdonság, szokás:** *Bumbák, Dozi, Fricskom Piri, Guruló, Hersu, Kokas, Kopek, Kolbász, Lapa, Lucifer, Segfej, Színész, Betyár, Verebek, Vaddisznó.* (14,8%)

- c) **Szavajárási nevek:** *Báxi, Buki, Csevesznye, Csiga, Cső-pő, Deku, Gizi, Lötty, Mukli, Pumpu, Sájle.* (10,8%)

4. Eseménynevek: *Bangyúr, Ceruza, Furik Péter, Sütemény.* (3,9%)

- a) **A keresztnév vagy a vezetéknev vicces változata vált ragadványnévvé:** *Kepa, Kóbi, Kuli, Pala, Puha.* (5,9%)

- b) **Állatok neve vált ragadványnévvé:** *Danzsing, Lombár.* (1,9%)

- c) **Máshoz való hasonlóság miatt kapott ragadványnevek:** *Lubumba, Láng Vince, Maxim Gorkij, Simon Templar, Petőfi Lajos, Zsül felügyelő.* (5,9%)

- d) **Ukrán szavakból keletkezett nevek:** *Grisa, Student.* (1,9%)

- 5. Ismeretlen eredetű nevek:** *Biblin, Bögyő, Csenkó, Dörzsi, Féger, Gazsi, Kanó, Köpe, Lecsó, Lubi Géza, Paszuly, Reza Feri, Szkipi, Tyuki.*(13,8%).

A vizsgálatból jól kivehető, hogy Beregdéda személynevei igen sokszínűek, változatosak. A családnevek változása, bővülése a faluba való beházasodás, betelepülés útján valósult meg. A keresztnevекnél, csakúgy,

mint bármely településen a kor divatjának az eredménye a változatosság. A ragadványnevek az az egyetlen olyan rendszer, ami a faluban született és ott is él, általuk megismerhető a közösség gondolkodásmódja, világszemlélete.

Irodalom

1. Balázs Géza. Névpolitikai küzdőtér.// A magyar névtani kutatások újabb eredményei. 2. kötet. Szerk.: B Gergely Piroska, Hajdú Mihály. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1997. – 484–490.o.
2. Balázs Judit. A ragadványnevek rendszere Rábaszentandrás névrendszerében // MNy., 4. sz. – 499–501. o.
3. Benkő Loránd. Név és történelem. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1998. – 40–46.o.
4. Hajdú Mihály. Általános és magyar névtan – Budapest: Osiris Kiadó, 2003. – 400–416. o.
5. Kálmán Béla. A nevek világa. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1967. – 100–106. o.
6. Kázmér Miklós. Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század – Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság. 1993. – 1172 o.
7. Ladó János–Bíró Ágnes. Magyar utónévkönyv. – Budapest: Vince Kiadó, 2003 –200. o.
8. Máté József. Ragadványnevek Heves községből // MNyj. , XI. – 43–58. o.
9. Mizser Lajos. Balazsér mai családnevei // Névtani Értesítő, 2004/26. – 45–49. o.

Нодь Наталія Система антропонімів у селі Берегдийда Резюме

Збір матеріалу проводився у селі Берегдийда. В статті аналізується система антропонімів, яка розділена на три підгрупи: система прізвищ, система імен, система прізвиськ. Матеріали статті можуть бути використані при викладанні угорської мови і літератури в середніх навчальних закладах.

A szleng meghatározásának nehézségei

A szlenget említvén mindenkinek egyfajta laza, meglehetősen kötetlen társalgási stílus juthat eszébe. Fogalmi meghatározása meglehetősen hálátlan feladat, hiszen a szleng mint jelenség mindmáig a nyelvtudomány mostohagyermeké. A hagyományt figyelembe véve rosszállóan, megvetően illenék rá tekinteni, másrészt mindannyiunk életének szerves része, hiszen valamennyien használjuk és használták hozzánk hasonlóan a múltban is irodalmunk nagyjai.

A szleng fogalmának tisztázása meglehetősen nehéz feladat, annak ellenére, hogy tanulmányok sokasága foglalkozik a kérdéssel. Azonban ezek a fogalmi meghatározások egyáltalán nem egységesek, sőt meglehetősen változatos képet mutatnak. Sokan sokféle módon próbálták meghatározni a nyelvi jelenséget. Abban mindenesetre a nyelvészeti irodalmak mindegyike egyetért, hogy a társas környezetben születik a szleng mint nyelvi jelenség, olyan környezetben, amely befolyásolja a beszélők nyelvi viselkedését. [9, 72].

A társadalom rétegzettségének egyenes következménye a nyelvhasználatbeli rétegződés is. Nincs két ember, akinek a nyelvhasználata ugyanolyan lenne, hiszen az ember nyelvhasználata olyan kisebb-nagyobb közösségek által befolyásolódik, amelyekkel az illető egyén élete során kapcsolatba kerül. Nyelvi kultúránkat társadalmi hovatartozásunk szabja meg. [2, 11–12]

A csoportnyelvekre elsősorban az a jellemző, hogy árulkodnak a beszélő társadalmi hovatartozásáról. Létrejöttének legfontosabb feltétele, egy olyan közösség, amelynek tagjai intenzív emocionális és beszédkapcsolatban állnak egymással. Elsődleges és legfontosabb nyelvi funkciója kapcsolatfenntartó és identitásjelző funkció a nagyobb közösségen belüli kiscsoportokban. Attól függően, hogy milyen társadalmi csoport nyelvváltozatát vizsgálták, merőben eltérő meghatározások születtek a nyelvi jelenségre. A kutatások mind egy-egy meghatározó jellemzőre mutattak rá, azonban a szleng sokkal összetettebb annál, hogy egyetlen tulajdonsággal körülírható legyen. [5, 7–8] Jellemzésére szükséges tényezők közül csak néhányat említve. Kik használják a szlenget, hol használják, milyen kommunikációs módban, milyen beszédstílusban fordul elő, milyen a szlengbeszélő témához való viszonya, milyen a szlengbeszélő viszonya a nyelvi rendszerhez, milyen gondolkodásmód tükröződik a szlengben, milyen a szlengszavak társadalmi használhatósága, mi a kommunikáció célja stb. Mindezeket a tényező-

ket figyelembe véve elmondható, hogy a szlenget irreális lenne egyetlen tényező alapján meghatározni, annál a nyelvi jelenség sokkal összetettebb. [5, 19–33]

A nyelvi jelenség megnevezésére is számos változat született, vannak, akik az argó, zsargon, jassznyelv, ifjúsági nyelv, nagyvárosi nyelv címszavakat alkalmazzák. Ezek a nyelvváltozatok általában a szókincs egy bizonyos részében térnek el a köznyelvtől, bár néha kiejtésbeli és ragozásbeli különbségeket is mutatnak, valamint más nyelvekből is vehetnek át szavakat, kifejezéseket.

Az argó alvilági elemek titkos csoportnyelve, tolvajnyelv, olyan nyelv-változat, amelyet a társadalom bizonyos hatalom nélküli, illetőleg marginális csoportjainak tagjai beszélnek meghatározott alkalmakkor, hogy beszédüket a nyelv többi beszélője ne érthesse meg, tehát legfontosabb tulajdonsága a tolvajnyelvnek, a titkosság szándéka. [9, 83]. A sajátos szókincsen kívül a tolvajnyelvi szövegeket az igénytelen nyelvhasználat, a durva, vaskos kifejezések gyakorisága jellemzi.

A jassznyelv közeli szinonimája az argónak, alvilági vagy csibésznyelvet jelent, minden bizonnyal szintén a titkosság szándékával összefüggésben. [7, 273]

A zsargon eredeti jelentése rossz, hibás nyelvhasználat, de ma már valamely társadalmi csoport vagy réteg nyelveként használatos. [7, 273] Manapság szakmai zsargonról is lehet hallani, amelyen a szakmai és tudományos szövegek sajátos szókincsét értik. Azonban elnevezés nem szerencsés, hiszen a zsargonra inkább a rosszalló és kevésbé a dicsérő minősítés a jellemző. Bizonyos esetben a szakmai és tudományos szövegek is válhatnak zsargonná, abban az esetben, ha használója lépten-nyomon alkalmazza a többnyire idegen eredetű szakkifejezéseket, bámulatos jártaságának bizonyításaként.

Vannak, akik a szlenget az ifjúsági nyelvvel azonosítják, mások a fesztelen, bizalmas nyelvhasználatot tekintik szlengnek és vannak, akik számára a szlengszavak kreatív beszélők rövid életű változékony produktumai [5, 7–13]. Azokat a kérészéletű új, vagy régi szavaknak új jelentésváltozatait, amelyeket a hétköznapi élőbeszéd, a tréfás hangulat keltése, a kifejezés színességének fokozása céljából, az újszerűvel való játék öröme vagy a nyomaték kedvéért használ a beszélő. [6, 361]

Mindenképpen elmondható, hogy a szlengdefiníciók többsége abból indul ki. A szleng csoportjellegű használata nem annyira az elkülönülés szándékából ered, mint inkább az együvértartozás nyelvi-használatbeli kifejezésének igényéből. Továbbá elmondható, hogy a szleng minden szempontból mulandó jelenség, valamint éppen csoportjellegéből adódóan erősen beszédhelyzethez kötött. A szleng kifejezései egyrészt időhöz, másrészt

helyhez kötöttek, rövid életük összefüggésben áll termékenységükkel, hiszen az újonnan keletkezett szavak gyakran kiszorítják a régieket. [1, 254] A szleng létrejöttének legfontosabb feltétele egy olyan beszédközösség, amelynek tagjai napi intenzív beszédkapcsolatban állnak egymással [2, 241], hiszen a szleng beszédhelyzetben tudja magát igazán kifejezni, más körülmények között mondhatni hátrányos helyzetben van [8, 12].

A szleng a közösségen belül létrejövő kiscsoportok identitását jelző beszédmód, amelynek elsődleges és eredeti funkciója a nyelvi megbélyegzés, azaz, a csoporthoz nem tartozók nyelvi eszközökkel való megkülönböztetése a csoportba tartozóktól. Nyelvi eszközei általában nem térnek el a többségi csoport nyelvhasználatának eszközeitől, viszont a szlengben beszélés együtt jár egyfajta gyakran fanyar, cinikus humorral, tréfával és az e mögött húzódó, ezt alátámasztó könnyed, esetleg nyegle viselkedésmóddal és világszemlélettel párosul. Ebből következően a szlengben beszélő a világot egyfajta erős érzelmi szűrőn keresztül szemléli. Ez az erős érzelmi viszonyulás a szlengben a szavak, és kifejezések érzelmi színezetében nyilvánul meg. [3, 7–18]

A szleng és használója gyakran normaszegő. Egyrészt megsérti a többségi nyelvváltozat, nyelvhasználat normáit, például „hibás” szavakat, szokatlan alakulatokat hoz létre, illetve szándékosan használ úgynevezett „nyelvhelyességi hiba”-ként elkönyvelt formákat. Másrészt pedig a többségi csoport viselkedési, világnézeti normáit, szokásait szegi meg.

A szleng szókincse a szlenget használó közösség nyelvi tükre, úgy szólván napról napra alkot új szavakat, s tagadja meg a tegnapi szavait, emellett nemcsak csoportról csoportra, hanem emberről emberre változik, tulajdonképpen megfoghatatlan jelenség [4, 354]. A szleng a nyelv legélettelibb változata, s éppúgy, mint a művészi nyelv, a nyelvi kifejezés azon lehetőségeit keresi, amellyel a köznapi nyelvhasználat már vagy még nem él. Ez a jelenség magyarázza, hogy vannak, akik a szlenget és a szépiroi nyelvet rendkívül közelállónak érzik. [7, 273–281]

A szleng tehát terjed, s ezzel számot kell vetni, nem hibás nyelvhasználatként, hanem éltető erőként, gátlásoktól mentesen, szabadon, könnyedén. Kár volna előítéletekkel elvetni azt, ami érték benne, hiszen nyelvünk legélőbb, legdinamikusabb része.

Irodalom

1. Andersson, Lars-Gunnar – Trudgill, Peter. A szleng. In: *A szlengkutatás 111 éve*. Szerk.: Várnai Judit, Kis Tamás. – Debrecen: 2002.

2. Kis Tamás. Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk.: Kis Tamás. – Debrecen: 1997.

3. Kis Tamás. *A magyar katonai szleng szótára (1980-1990)*. – Debrecen: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar nyelvtudományi Intézetének kiadványai 60. sz., 1991.

4. Kolozsvári Grandpierre Emil. Utazás az argó körül. In: *Utazás a valóság körül*. – Budapest: 1969.

5. Kövecses Zoltán. Az amerikai szleng. In: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*. Szerk.: Kis Tamás. – Debrecen: 1997.

6. Ország László. A mai angol szótáriródalom. In: *Szótártani tanulmányok*. Szerk.: Ország László. – Budapest: 1966.

7. Péter Mihály. Szleng és költői nyelvhasználat. In: *Magyar Nyelvőr*, 104: 273 – 281.

8. Szilágyi N. Sándor. A csoportjellegű szövegek. In: *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról)*. Szerk.: Fenyvesi Anna, Kis Tamás, Várnai Judit Szilvia. – Debrecen: 1999.

9. Trudgill, Peter. *Bevezetés a nyelv és a társadalom tanulmányozásába*. Ford. Sándor Klára. – Szeged: 1997.

Резюме

Визначення поняття сленгу дуже важке завдання, яке розглядається у численних наукових працях. Дослідники погоджуються, що використання сленгу – це не мовна помилка, а вільне, розкуте, легке мовлення. Не варто забороняти те, що має в сленгові значення, адже це найуживаніша, динамічна частина нашої мови.

NAGY NATÁLIA

(Ungvár)

Alárendelő szóösszetételek Németh László Bűn című művében

A valóság, amelyről az ember képet alkot magának, s amelyről a nyelv útján közölnivalója van, állandóan fejlődik, változik. Ezzel a változással párhuzamosan a gondolkodás is fejlődik, új fogalmak keletkeznek. Ezen új fogalmak nyelvi megnevezése természetes igény, mely elvezet a szókinsz állandó gyarapodásához.

A kommunikáció hatékonysága érdekében szükség van a szókinsz állandó gyarapítására, melyhez a nyelv minden rendelkezésére álló lehetőséget igyekszik megragadni. Ezen lehetőségek egyike a szóösszetétel is.

A szóösszetétel az egyik legelterjedtebb szóalkotási mód. A szóalkotás változatos módja, mely gazdag stílári forrást biztosít a nyelv használóinak. Szóösszetételeink száma szinte végtelen, de nem minden összetételtípus egyaránt produktív. A termékeny szóösszetételi minták általában a nyitott szófaji kategóriák elemeiből alakulnak. [4, 269] Lengyel Klára produktívnak azokat az összetételfajtákat nevezi, amelyeket az adott jelentéskörben csaknem korlátlan számban megalkothatjuk. [6, 322]

Az összetett szó jelentése gyakran nem pusztán összege az elő- és utótag jelentésének, hanem annál vagy több, vagy kevesebb, vagy egészen más. A jelzős szerkezetekből, s különösen a jelző anyagnévi szerkezetekből keletkezett összetételekben a kapcsolódás nem jár együtt jelentéstöbblettel. Ennél jóval ritkább esetekben viszont az összetétel jelentése teljesen eltávolodott alkotóelemeinek jelentésétől. E két véglet között van a napjainkban is keletkező összetett szavaknak nagy többsége. Ezekben az alkotótagok jelentése világosan fölismerhető, mégis egészében új fogalmat fejeznek ki. [1, 295]

Ezen információk birtokában érdekes megfigyelni Németh László nyelvhasználatát, vagyis, hogy művében mely összetételek vannak többségben, s melyek elenyésző számban. „a nyelvi rendszer tele van különféle expresszív és impresszív hatású elemekkel, amelyek stilisztikai értékeiknél fogva kisebb vagy nagyobb mértékben – esetleg tipikus módon – jellemzővé válhatnak egy-egy stílusra. A nyelvi rendszer expresszív értékei felölelik az egyén érzésvilágát, jellemét, akarati törekvéseit és társadalmi körülményeit. Az impresszív értékek kiaknázása révén valósul meg az a hatás, amelyet a [...] beszélő [...] a hallgatóra akar gyakorolni. Mivel a stílushatások forrása

nagyrészt ezeket az értékeket hordozó nyelvi eszközökben [...] rejlik, a stílus kategóriák jobb megértése és minősítése szempontjából nagyon fontos az azokra tipikusan jellemző nyelvi elemekhez tapadó stilisztikai értékek eredetének, természetének és megnyilvánulásának vizsgálata” [2, 13]

„A nyelv a szóbeli és írásos megnyilatkozásainkban megjelenve magában foglalja a stílust is, a stílus tehát a nyelv által jelenik meg. [...] A nyelvi stílus mindig a szöveg stílusa, mert a nyelv elemeinek [...] szöveggé formálása a megnyilatkozó [...] választásától, hasonlításától és elrendezésétől függ. A stílus a szövegértelmezés részeként szöveghez kötődik” [8, 28–29]. Vagyis a szavakat stílusértékkel csak a szöveggörnyezet tölti fel. A szöveg és a stílus ezek alapján elválaszthatatlan jelenségek. Meghatározott módon szorosan összetartozó fogalmak, úgy, mint a nyelv és a beszéd (*langue-parole*)

Németh László *Bűn* című művében összesen 1084 alárendelő szóösszetétel található. Köztük az alárendelő összetételek mind az öt típusa:

1. Jelzős összetételek. A legnagyobb csoport a jelzős alárendelések csoportja. Összesen 849. Ezek az összetételek 78,69%-át teszik ki. A jelzős összetételeken belül elkülöníthetünk:

a.) minőségjelzős összetételeket. Ezekből van a legtöbb. Összesen 779 összetétel, ami a jelzős alárendelések 91,79%-át teszi ki: *rosszkedvű, borotvaszappan, drótkapu, jobbagyhang, mesterember, cserépfödél, forgácskupac stb.*

b.) birtokos jelzős összetételeket. A második legnagyobb jelzős alcsoport. A birtokos jelzős összetételekből 61 található a műben, ami a jelzős összetételek 7,18%-a: *családapa, gyaluforgács, ablakráma, ácscezuza, sírbolt, szöcskeláb, lábszár, lombbozót, vadászkastély, ujjhegy.*

c.) mennyiségjelzős összetételeket. A jelzős összetételeknek ebben a csoportjában található a legkevesebb szó. Összesen 8 ami mindössze csak 0,94%-nak felel meg: *kétszersült, negyedóra, kétszobás, ötvenfilléres, tízszemű, ötvenkilós, sokhetes, sokkönyvű.*

2. Határozós összetételek. Ez a második legnagyobb csoport. Összesen 79, ami az alárendelések 7,79%-át teszik ki. A határozós összetételek öt típusa található meg a műben:

a.) helyhatározós összetétel, 54 db szó, ami a határozós alárendelések 68,35%-ának felel meg: *hazajött, visszafordul, alábukott, közbeeső, hozzállap, visszamosolyodik, hátravetett.*

b.) számhatározós összetétel. 16, ami 20,25%-ot tesz ki: *hármashatár, pengőnyolcvan, harmadéve, tízméteres, negyedévenként, kétezer, harmadeste, háromágú, kétrét, húszcentis*

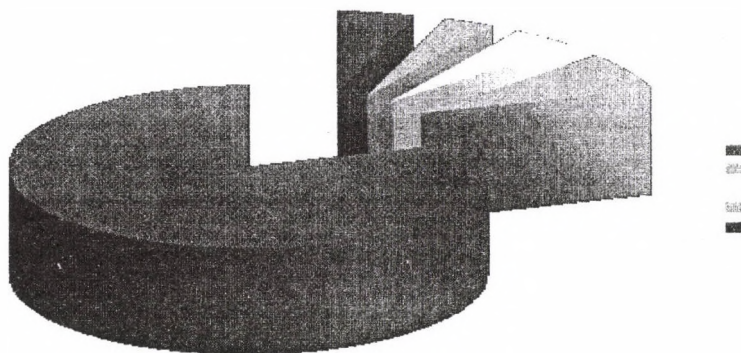
c.) állapothatározós összetétel. Ebben az alcsoportban mindössze 4 szó van, ami az 5%-át adja a határozós összetételeknek: *telerak, jólesik, agyonveri, agyonüssenek*.

d.) módhatározós összetétel. A határozós összetételeknek ebbe a csoportjába szintén 4 szót sorolható, ami 6,27%-nak felel meg: *szembenülő*.

3. Jelentéssűrítő összetételek. A harmadik legnagyobb csoport az alárendelő összetételek között. Összesen 55 szó, ami az alárendelések 5,07%-át tesz ki: *ingyenélő, szegyen-szemre, napszám, házvezetőnő, szíjmóka, helyreállítani, szélhámos, csirkefogó, vasutas, pályaudvar*

4. Alanyos összetételek. Ebben a csoportba 45 összetételt került. Ez az összetételek 4,15%-át adja: *szolgálatkész, gutaitott, kulcsátadás, sóder-hordás, tegnapelőtt, szemvillanás, napnyugat*

5. Tárgyas összetételek. Az alárendelések között ebbe a csoportba került a legkevesebb szó. Mindössze 36, ami 3,32%-a az összetételeknek: *falujelző, malterhordó, mészmérő, villanyszerelő, községmutató, házfelügyelő, cégvezető, iskolaigazgató, vízsóró*

„A szóösszetétel a gondolat és kifejezés tömörségét adja meg” – írta Arany János a Prózai dolgozatokban. [3, 387] Az összetétel tömörsége különösen a lírában és a drámában fontos, mivel a körülményesség csökkenti hatékonyságukat. Az összetétel jelentéssűrítő tulajdonsága azon alapszik, hogy azokat a szavakat, amelyek gyakran együtt szerepelnek egy értelmi egységet alkotó fogalomná válnak. Akadnak olyan összetételek, amelyek hosszabb szerkezetek elemeit, vagy éppen egész mondatokat foglalnak össze egy szóban.

A rövidsége való törekvés azt eredményezi, hogy a költők és írók változatos tartalmakat kapcsolnak össze és sűrítenek bele egy-egy új összetételbe, amely nem ritkán csak egyéni stílusuknak lesz jellegzetes eleme. Az egyéni alkotások lehetőségei ebben a tekintetben mondhatni kimeríthetetlenek. [2, 231–235]

Irodalom

1. A magyar nyelv könyve. Szerk.: Adamikné Jászó Anna. – Budapest: Trezor Kiadó, 2004. – 843. o.
2. A magyar stilisztika vázlata. Fábián Pál – Szatmári István – Teres-tyéni Ferenc. Tankönyvkiadó, Budapest: Tankönyvkiadó, 1958. - 297. o.
3. Arany János. Prózai gondolatok. – Budapest: Ráth Mór Kiadó, 1884. – 545. o.
4. Kiefer Ferenc. Új magyar nyelvtan. – Budapest: Osiris Kiadó, 1998. – 412. o.
5. Kovalovszky Miklós. Nyelvünk újabb belső fejleményeinek helyességi kérdései. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953. - 197. o.
6. Magyar Grammatika. Szerk.: Keszler Borbála. – Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. – 584. o.
7. Németh László. Bűn. In: Németh László munkái. – Budapest: Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971. – 657. o.
8. Szikszainé Nagy Irma. Magyar Stilisztika. – Budapest: Osiris Kiadó, 2007. - 480. o.

Summary

Natalia Nagy

Subordinate Word Combinations in the Novel "Sin"

by Laszlo Nemeth

Word combination is the most common type of word formation. Various ways of word formation, which provides rich stylistic source for the language users.

The meaning of the complex word is often not a simple sum of prefixes and suffixes but more or less or completely different. In the novel "Sin" by Laszlo Nemeth there are 1084 pieces of subordinate word combinations. The five types of the subordinate combinations are among them. From these the most frequent one is the attributive compounds. These are highly influenced by atmosphere and style of work.

RÁCKÖVY MÓNICA
(Ungvár)

**A címadás sajátosságai a Kárpáti Igaz Szó és a
Kárpátalja című lapok hasábjain**

„A cím a mű névjegye, s mint a bemutatkozásnál, itt is döntő lehet az első benyomás” [4, 101. o.]. Kemény Gábor meghatározása alapján a címnek kiemelt szerepet kell tulajdonítani, mivel itt dönti el az olvasó, hogy elolvassa-e a művet vagy érdeklődés hiányában továbbhalad. Mizser Lajos a *Milyen (ne) legyen a cím?* című munkájában azzal foglalkozik, hogy mire kell odafigyelni a címadásnál. Ő a cím fontos feltételének a tömörséget tartja. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a rövidséget el kell túlozni. A tömörség mellett figyelemfelkeltő lehet a cím kérdés formájában is. Itt arra kell figyelni, hogy ne eldöntendő kérdés legyen, mert erre egy szóval is felelhetünk. A cím egyik legfontosabb követelménye a világos, pontos fogalmazás, mivel egy hibásan megfogalmazott cím félreérthető és érdektelenséget eredményezhet [6, 348. o.].

A sajtóban megjelenő hírek legnagyobb értéke az aktualitás és a pontosság. Ennek megfelelően a címnek is tömörnek és pontosan meghatározottnak kell lennie.

Dolgozatomban a címek közül a *tömör* címeket vizsgálom részletesebben a Kárpáti Igaz Szó és Kárpátalja című lapok alapján. A lapok két hónap alatt (2012. november – december) megjelent példányszámaikat dolgoztam fel.

A Kárpáti Igaz Szó jelenleg heti három alkalommal megjelenő, 2005 óta országosnak számító közéleti lap, Kárpátalja legnagyobb múltra visszatekintő sajtóorgánuma. A jogelődnek tekintett Munkás Újság 1920-ban jelent meg Ungváron, aztán betiltották. 1945-ben újraindították a Zakarpatszka Pravda ukrán pártlap fordításaként Kárpáti Igaz Szó címen. Ez vált 1967-től önállóvá. A 90-es évek elején a lapot újragisztrálták, és alapítója a megyei vezetés két szerve és a nem sokkal korábban alakult Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség lett. Jelenlegi főszerkesztője Kőszeghy Elemér [8].

A Kárpátalja című közéleti és kulturális lap 1993-tól jelenik meg. Megjelenését különböző alapítványok támogatják [3, 60. o.]. Jelenleg hetente jelenik meg. Megbízott főszerkesztője Riskó György.

A sajtóhírekkel foglalkozó szakirodalomban többféle osztályozás is ismeretes a hírcímekre vonatkozóan.

Balázs Géza ilyen címeket különböztet meg: a) *eredményközlő informatív címek*, amelyekben minden lényeges tudnivaló benne van; b) a *téma-*

megjelölő címek – ezek csak utalnak a témára; c) *szenzációs, figyelemfelkeltő címek*, amelyek tágabb asszociációt engednek meg; d) a *címsűrítmények* – ezek rendszerint szójátékok, figyelemfelkeltő címek; e) a *kettős címek*, melyek egymásra vonatkoznak [2, 27. o.].

Tanulmányomban az összegyűjtött címek elemzésénél Pléh Csaba és Terestyéni Tamás osztályozását vettem alapul. A szerzők négy címtípust ismertetnek: 1. *leíró címek*; 2. *tömör címek*; 3. *kérdésfeltevő címek*; 4. *szenzációs címek*. Tematikailag öt csoportot ölelnek fel a címek: 1. belpolitikai hírek; 2. belföldi színes hírek; 3. tragédiára utaló (belföldi) hírek; 4. külpolitikai hírek; 5. külpolitikai agresszióról szóló hírek [7, 115. o.].

A *tömör* címek a téma körülményeit nem ismertetik, ezért rövidebbek és nyelvtanilag általában ige nélküli hiányos mondatok: *Romák és esélyegyenlőség* (KISZÓ, 2012. dec. 8.), *Fények és árnyak* (Ka., 2012. nov. 30.).

A két lap alapján a *tömör* címeket négy témakörre osztom. Így elkülönítek *külföldi* eseményekkel, *belföldi* eseményekkel, *sporttal kapcsolatos*, valamint *egyéb* eseményekkel kapcsolatos címeket.

1. *Külföldi eseményekkel kapcsolatos címek*. A Kárpáti Igaz Szó és a Kárpátalja nemcsak az Ukrajnában és a Kárpátalján történeteket közli, hanem tudósít arról is, hogy mi zajlik a többi országban. Ebbe a csoportba 28 cím tartozik, amely a lapokban fellelhető *tömör* címek 14%-át jelenti. Több altípust különítettem el.

1.1. *Politikai eseményekhez kapcsolódó címek*. Ebbe a témakörbe hat cím tartozik, 5 cím a Kárpáti Igaz Szóban található és 1 a Kárpátaljában. A *tömör* címek 3%-a tartozik ide. Például:

Egymillió hiányzik (KISZÓ, 2012. nov. 6., 4. o.)

Amerika választ (KISZÓ, 2012. nov. 6., 4. o.)

Négyharmad (KISZÓ, 2012. dec. 13., 2. o.)

Védelmi célokat (Ka. 2012. dec. 7., 1. o.)

1.2. *Kultúrával és a mindennapi élettel kapcsolatos címek*. Ebben a csoportban 22 cím található a két újságban. A Kárpátaljában 15, a Kárpáti Igaz Szóban 7 címet gyűjtöttem össze, amely a *tömör* címek összértékének 11%-át teszi ki. Ilyen címek: *Anyaméh – kiságy* (KISZÓ, 2012. nov. 1., 7. o.)

Depresszió Kínában (KISZÓ, 2012. nov. 22., 5. o.)

Erős földrengés (Ka. 2012. nov. 16., 1. o.)

Beiktatták (Ka. 2012. nov. 23., 1. o.)

2. *Belföldi eseményekkel kapcsolatos címek*. A két lap hasábjain 121 címet vizsgáltam ebben a témakörbe, ami a *tömör* címek 60%-a.

2.1. *Politikai eseményekhez kapcsolódó címek*. A Kárpáti Igaz Szó számaiban találtam példákat. Itt 26 politikával kapcsolatos *tömör* cím szerepel, amely a címek 13%-át jelenti. Ilyenek:

Hatás és mozgósítás (KISZÓ, 2012. nov. 6., 2. o.)

Kómába esett (KISZÓ, 2012. nov. 29., 2. o.)

Keresik a felelőst (KISZÓ, 2012. dec. 1., 5. o.)

Berúgott, elesett, meghalt (KISZÓ, 2012. dec. 15., 5. o.)

2.2. Kultúrával és a mindennapi élettel kapcsolatos események. Ezek a hírek gyakran vannak jelen a két újságban. A Kárpáti Igaz Szó 85 ilyen címet tartalmaz, a Kárpátaljában 10 ilyen típusú címet találtam. Ez a 95 cím teszi ki a címek 39%-át. Például: *Mesebeli pillantás* (KISZÓ, 2012. nov. 1., 11. o.)

A diákcsíny ára (KISZÓ, 2012. nov. 6., 2. o.)

Jó gumi — biztonság (KISZÓ, 2012. nov. 8., 1-3. o.)

Disznóságok (KISZÓ, 2012. nov. 22., 2. o.)

3. Sporttal kapcsolatos címek. E cikkek esetében mind a külföldi, mind a belföldi címeket egy csoportba soroltam. Mivel a sport nemcsak az embereket, hanem a nemzeteket, országokat is összekapcsolja, így nem lehet külön kategóriákat alkotni. A Kárpáti Igaz Szóban 12 *tömör* címet figyeltem meg, a Kárpátaljában 7 sporttal kapcsolatos *tömör* cím található. Ilyenek:

Debrecenben verték a Lokit (KISZÓ, 2012. nov. 6., 8. o.)

Vívóink vívmányai (KISZÓ, 2012. dec. 6., 8. o.)

Peches Kárpáti (Ka., 2012. nov. 23., 15. o.)

Ungvári zakó Donyeckben (Ka., 2012. nov. 30., 15. o.)

4. Egyéb eseményekkel kapcsolatos címek. Ide azok a címek tartoznak, amelyeket nem tudtam pontosan besorolni. 34 cím tartozik ebbe a típusba. A Kárpáti Igaz Szóból 32-t, a Kárpátaljból 2 egyéb eseményekkel kapcsolatos címet gyűjtöttem össze. Ez a csoport az *tömör* címek 17%-át foglalja magába:

Főhajtás a múlt előtt (KISZÓ, 2012. nov. 3., 1. o.)

Plusz kilenc év (KISZÓ, 2012. nov. 8., 5. o.)

Nemzeti ügy (KISZÓ, 2012. dec. 1., 2. o.)

Akik bennem, velem élnek (KISZÓ, 2012. nov. 2., 7. o.)

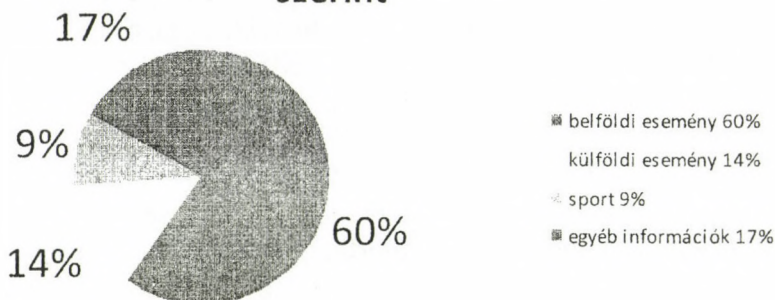
Összefoglalás. A Kárpáti Igaz Szó és a Kárpátalja két hónap alatt (2012. november – december) megjelenő számai 1300 címet tartalmaznak, amelynek 16%-a a *tömör* cím. Ez a 16% összesen 202 címet jelent. A Kárpáti Igaz Szóban 165, a Kárpátaljában pedig 37 *tömör* cím volt.

A *tömör* címek között leggyakrabban a belföldi eseményekkel kapcsolatos címek fordulnak elő (121), például: *Kómába esett*; *A diákcsíny ára*, vagyis a két újság leginkább az ukrainai eseményekkel foglalkozik. Gyakoriak a külföldi eseményekre vonatkozó címek (28): *Egy millió hiányzik*; *Erős földrengés*, valamint az egyéb információt megjelölő címek (32): *Plusz kilenc év*; *Nemzeti ügy*. Ritkábban fordulnak elő a sporttal kapcsolatos

címek (12): *Vívóink vívmányai*; *Peches Kárpáti*. Ezt a megoszlást az alábbi diagram szemlélteti.

A tömör címek megoszlása témakörök szerint

A tömör címek nagy része témamegjelölő cím. Ezek utalhatnak valamilyen filmre vagy könyvre (9), például: *Francia hétvége*; *Hóban – rosszban*. Gyakoriak a tulajdonneveket tartalmazó címek, ezen belül előfordulnak helyneveket (17), személyneveket (10) és intézményneveket (8) megjelölő címek, például: *Depresszió Kínában*; *Koreából jöttem...*; *Litvin aláírta*; *Kárpát-Job Beregszásban*.

Nyelvtanilag megkülönböztettem szó- és szókapcsolatszerű, valamint félmondat- és mondatyszerű címeket. A vizsgált címek legnagyobb része nyelvtanilag teljes mondat (119), például: *Depresszió Kínában*; *Találkoztak a nagycsaládosok*; *Őszi első az ETO*. Gyakoriak a szó- és szó szerkezetszerű címek (63): *Pofonok*; *Hatás és mozgósítás*; *Disznóságok*; *Gyilkos szerelem*; *Autóiroda*. Az összegyűjtött címek között előfordulnak hiányos mondatok (20), például: *Három hiányzó*; *Kiskutya, jó házasság és...*. Gyakran hiányzik az igei állítmány: *Védelmi célokat*; *Erős földrengés*.

Kovalovszky Miklós szerint a cím a mű „névjegye”, az író első szava vagy mondata az olvasóhoz. A jó cím már fél siker, sőt aforisztikus túlzással: a cím fontosabb, mint maga a mű [5, 326. o.].

Irodalom

1. Ablonczyné Mihályka Livia. Címbe rejtett üzenet. In: Alkalmazott Nyelvészeti Közlemény. – Miskolc: IV. évfolyam, 1. szám. – 5 – 11. o.

2. *Balázs Géza*. Szöveg-jelentéstani rács. In: Szöveg az egész világ. Petőfi Sándor János 70. születésnapjára. Szerk.: Andor József – Benkes Zsuzsa – Bókay Antal. – Budapest: Tinta Kiadó. 2002. – 27. o.

3. Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára. *Dupka György* közreadásában. – Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó. 1993. – 60. o.

4. *Kemény Gábor*. Milyen címen? Címzavakban a sajtónyelvi cím-adásról. In: Bíró Ágnes. Szaknyelvi divatok. – Bp.: Gondolat Kiadó. 1985. – 101 – 134. o.

5. *Kovalovszky Miklós*. A cím stilisztikája. In: Jelentéstan és stilisztika. Szerk.: Imre Samu – Szathmári István – Szűts László. – Bp.: Akadémiai Kiadó. 1974. – 326 – 331. o.

6. *Mizser Lajos*. Milyen (ne) legyen a cím? In: Nyelvünk világa. Szerk.: Kovalovszky Miklós. – Bp.: Gondolat Kiadó. 1978. – 347 – 349. o.

7. *Pléh Csaba – Terestyéni Tamás*. Újságcímek – az olvasó szemével. In: Bp.: Jel – Kép. 1980. – 113 – 117. o.

8. <http://ungparty.net/karpatalja/karpati-igaz-szo.php>

Резюме

У статті характеризуються заголовки на шпальтах газети „Карпаті Ігос Сов” та „Карпатоліо”. Заголовки класифікуються за різними критеріями. Аналізуючи назви статей, ми виділили такі типи заголовків: описові, стислі, питальні та сенсаційні.

Детальніше аналізували стислі заголовки. Навожу приклади назв статей із кожної газети: із „Карпаті Ігос Сов” 167, а з „Карпатоліо” 35 заголовків. У цих газетах є багато різних типів заголовків.

Csonkapapi ragadványnevei

A személynév összefoglaló fogalom, mely elsősorban az ember család- és keresztnévére utal. A személynevek kategóriájába tartozik minden olyan névtípus (ragadvány-, csúf-, gúny-, szólító-, bece-, asszonynev stb.), mellyel az egyént megjelölik, megkülönböztetik, azonosítják. A név személyessé tesz, sokat elárul használójáról. A név hallatán funkciójából adódóan következtetni lehetett az adott személy testalkatára, külső, belső tulajdonságára, származási helyére, nemzetiségére, társadalomban betöltött szerepére, tisztségére, korára, esetleg őseinek foglalkozására. Ezen információgazdagság ösztönözte leginkább és ösztönzi különösen napjainkban a kutatókat e névtípus vizsgálatára.

Adamikné Jászó Anna szerint a ragadványnevek az élőnyelvi használatban említő névként funkcionálnak, vagyis az elnevezett személy megjelölésére nem használják őket. [1, 2004: 623] **Bachát László** a ragadványnév műszót gyűjtőnévnek tartja, amelybe beletartozik a megkülönböztető név, ami az azonos nevet viselők megkülönböztetésére jött létre, és a gúnynév, melyben a nép gúnyolódó hajlama jut kifejezésre. Gúnynevet olyan emberek is kaphatnak, akik egyedül viselik falujukban családnevüket. [3, 1982:92] **Mizser Lajos** célszerűnek tartja a ragadványneveknél a megkülönböztető szerepű névszerű szókkal, a névhelyettesítéssel és körülírással, valamint a nemesi előnévvel való foglalkozást, ezek által jól szemmel kísérhető a névvé válás folyamata. A tulajdonképpeni ragadványnevek 6 csoportját különíti el: 1. falusi, 2. iskolai, 3. katonai, 4. a sportolók, 5. bűnözők és 6. uralkodók ragadványnevei, amelyek közül a falusi ragadványnév a magyar névkutatás egyik leggazdagabb területe. [9, 1987: 139–144] **Ördög Ferenc** a Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén című monográfiájában különválasztja a szólító- és említőneveket. Az előbbi használati formája a családban alakul ki, míg az utóbbi a közösségben él. [10, 1973: 151]

A ragadványnevek gazdag szakirodalma többféle osztályozást, csoportosítást közöl. **A. Fodor Ágnes** a nevek szófaja alapján sorol, [6, 1975: 112] **Blanyár Valéria** alakilag csoportosítja Nagyikálló mai ragadványneveit többféle szempontból osztályoz. [4, 1976: 41] **Balázs Judit** a névadás indítéka szerint osztályoz. [3, 1982: 92] Részletes felosztást közöl **Gergely Piroska** a kalotaszegi ragadványnevek körében megterheltségi és funkcionális különbségeik szerint több alcsoportot különít el. [7, 1977: 152–156] **Pákozdi Endre** munkájában a Vésztői ragadványnevekről olvashatunk. A ragad-

ványneveknek két típusát különíti el: **1)** ragadványnév+családi név+keresztnev, **2)** ragadványnév+keresztnev. [11, 1964: 83–1014]

Mielőtt az általam összegyűjtött ragadványneveket ismertetném, betekintést nyújtok a kutatópont történetébe.

Lehoczky Tivadar a faluról a következőket írja: „Magyar falu a kasszonyi járásban, 110 házzal, 655 lélekkel és 3052 holdnyi területtel. Hajdan, különösen a 16. században Paposnak is írták. [8, 1996: 159]

Csonkapapi nevét 1261-ben említették először az oklevelek. Az Árpád-kori település a kezdeti időkben valószínűleg királyi birtok volt, utóbb az Aba nemzetiség kezére került. 1318-ból származó feljegyzésekből kitűnik, hogy Károly Róbert király visszaadta Aba nemzetiségbeli Somosi Jánosnak a tőle elkobzott birtokot. A község két településből alakult: Csonkásból és Papiból. Nevének eredetét az idősebb lakosok úgy magyarázzák, hogy Csonkás kis lélekszámú település volt, mivel egy tűz miatt szinte máldnem elpusztult, így egyesül a szomszédos Papi községgel. Papit egy ideig Haraszi Erasmus katolikus pap birtokolta (innen ered az elnevezés, melyet Papos alakban is használtak), majd a 14. században A Kerecsenyi családé lett. 1891-ben végzett összeíráskor 827 magyar lakosa volt.

A községben általános iskola működik. Egyéb intézmények: magyar nyelvű óvoda, művelődési otthon, tanácsolháza, postahivatal és nem utolsósorban a nemrég létrejött cigánymisszió. A lakosság létszáma 1050, ma ez igen nagy számban csökkent 950 főre. A lakosság túlnyomó többsége református vallású. A település anyakönyve 1769-ben kezdődött. A templomot 1795-ben kezdték felépíteni és 1800. június 7-én szentelték fel. 1944 őszén a községből 120 férfit hurcoltak el a sztálinisták, közülük 47-en odahaltak. A faluközösség 1991 novemberében emlékművet állított az elhurcoltak emlékére. [5, 1993: 79–80]

Csonkapapiban 125 ragadványnevet gyűjtöttem össze. A nevek eredete szerint elkülöníthetünk:

1. Foglalkozás alapján kialakult ragadványnevek: *Vasutas Sanyi, Bikás Árpád, Csiszár Etelka, Diszkós, Doki, Gazdi, Gumi Gabi, Gyűjtogató, Harangozó Pista, Mozdonyvezető, Nyulas, Postás Eli, Postás Etus, Rocska Pali.* (14 db.)

2. Testi tulajdonságot kifejező ragadványnevek: *Baba Jolán, Bünkő, Büszke Laci, Cipó, Csingi, Csipa, Csű Sanyi, Fagyás Lajos, Fehér egér, Futrinka, Füles, Kopasz Ernő, Leány Sanyi, Linka, Morzsi Béla, Mumcsáki, Nagypléh, Nyurga, Okostojás, Picur, Pocok, Puli Attila, Púpos Lenke, Röpi, Rözsi, Szellem Sanyi, Szöcske, Szöszi, Talpas, Vadas Katica.* (31)

3. Közeli rokon neve vált ragadványnévvé: *Arany Csaba, Ári Juci, Buzogány, Csizma, Dusu Béci, Gépész, Gergő Ági, Gömö Feri, Győző*

Endre, Hébazi, Hébele Balázs, Hosszúné, Ignác, Kádár Endre, Kokó, Máli Béla, Medve Kató, Milu Irmuska, Mózsi Pali, Németkém, Paci Évi, Peti Mari, Pipás Ilonka, Pirka Béla, Rózsa Sanyi, Sári Sanyi, Szálkás Misa, Szappan Kati, Szüzlyuk, Taxi Csaba, Tivadar Sándor. (31)

4. Szavajárásra utaló ragadványnév: Brekkencs, Háj-háj Karcsi, Hofi, Kefir, Krösa Gabi, Mamám Karcsi, Privet Bandi. (7)

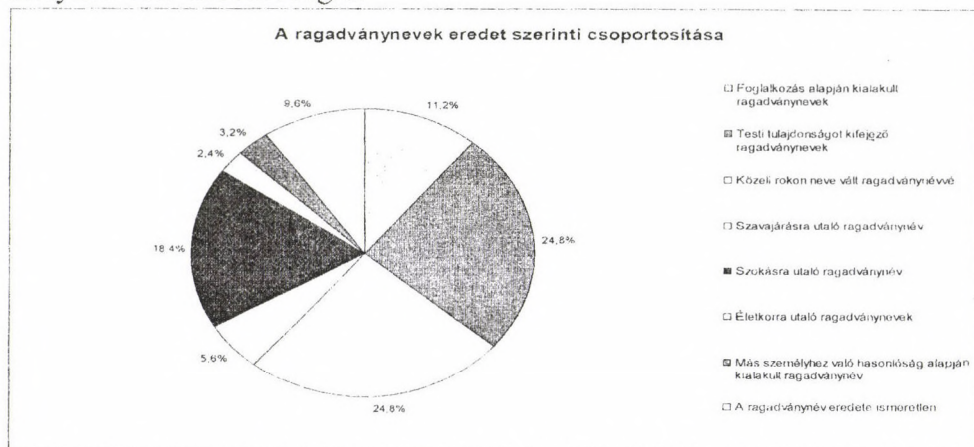
5. Szokásra utaló ragadványnév: Dózni, Garaba, Horgász, Kacs Tibi, Karszék Mariska, Lecsó, Macskás, Malacka, Móka, Mosoly Karcsi, Muldi, Mustos Ica, Nyolcas Roland, Nyúlhus Géza, Pongó Ilonka, Ruhanyűző, Sexi, Sipka Zoli, Szasza, Tangó, Trapcsi Lajcsi, Tyúk Mari, Vereb Zoli. (23)

6. Életkorra utaló ragadványnevek: Balázs Öcsi, Ferenci Öcsi, Kis Tóth Betti. (3)

7. Más személyhez való hasonlóság alapján kialakult ragadványnév: Rüsti, Szamanta, Tonyó, X-men. (4)

8. A ragadványnév eredete ismeretlen: Dopó, Dufó, Ipse, Kakir Feri, Limbakné, Milic Ernő, Pamacs, Pege Béla, Pekáj Géza, Plintusz, Ruszánov, Szelep. (12)

Az eredet szerinti csoportosításból kiderült, hogy a település lakosai testi tulajdonságból fakadó és közeli rokon nevekből adódó ragadványnevekkel illetik egymást. Hiszen, mindkettőből 31 van az összegyűjtött névanyagban. A legkevesebb ragadványnév utal az életkorra, illetve más személyhez való hasonlóságra.

Blányár Valéria tollából származik a Nagykálló mai ragadványneveit című cikk, melyben szerkezetük szerint is elkülöníti a neveket. Innen vettem az ötletet, hogy én is végezzek egy hasonló tipizálást.

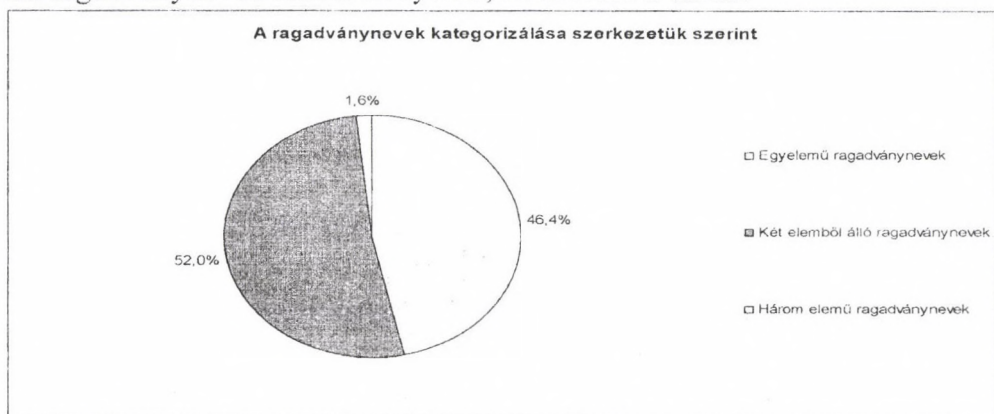
1. Egyelemű ragadványnevek: Brekkencs, Buzogány, Bünkő, Cipó, Csingi, Csipa, Csizma, Diszkós, Doki, Dopó, Dózni, Dufó, Futrinka, Garaba,

Gazdi, Röpi, Rőzsi, Ruhanyűző, Ruszánov, Rüsti, Sexi, Szamanta, Szasza, Szelep, Szöcske, Szöszi, Szüzlyuk, Talpas, Tangó, Tonyó. (58)

2. Két elemből álló ragadványnevek: *Arany Csaba, Ári Juci, Baba Jolán, Balázs Öcsi, Bikás Árpád, Büszke Laci, Csiszár Etelka, Csű Sanyi, Dusu Béci, Fagyás Pirka Béla, Pongó Ilonka, Postás Eli, Postás Etus, Pri-vet Bandi, Puli Attila, Púpos Lenke, Rocska Pali, Rózsa Sanyi, Sári Sanyi, Sípka Zoli, Szálkás Misa, Szappan Kati, Szellem Sanyi, Tyúk Mari, Vadas Katica, Vasutas Sanyi, Vereb Zoli, X-man.* (65)

Háromelemű ragadványnevek: *Háj-háj Karcs, Kis Tóth Betti.* (2)

Szerkezetük szerint a településen leggyakoribbak a két tagból álló ragadványnevek. Kevesebb számban találhatók egyelemű nevek, a három elemű ragadványnevek száma elenyésző, mindössze 2 darab.

Érdekes volt számomra a nevek gyűjtése során, hogy különféle alakta-ni törvények szerint alakultak ki. Elhatároztam, megvizsgálom gyűjtésemet a morfé-mák tekintetében is. Ez alapján a következő csoportokat alakítottam ki:

Egyszerű szavak: *Csipa, Csizma, Garaba, Ignác, Ipse, Kefir, Móka, Nyurga, Pamacs, Picur, Pocok, Ruszánov, Szamanta, Szasza, Szelep.* (15)

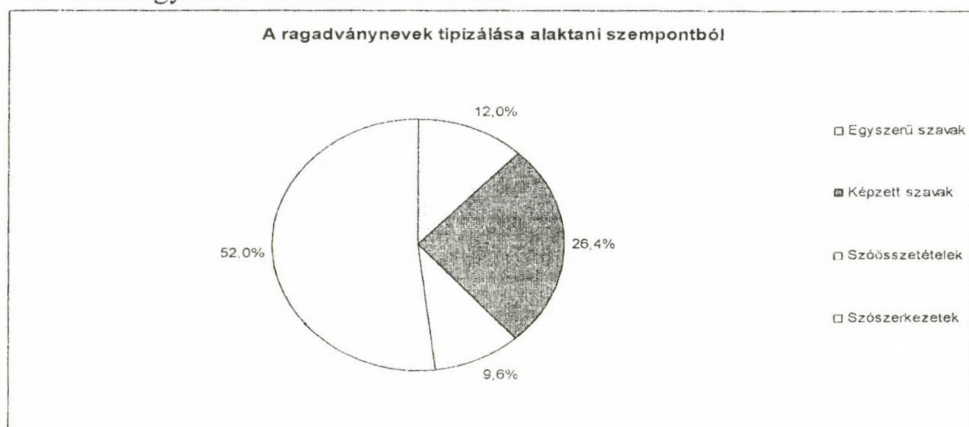
Képzett szavak: *Brekkenes, Buzogány, Bünkő, Cipó, Csingi, Diszkós, Doki, Dopó, Dózni, Dufó, Futrinka, Gazdi, Gépész, Gyűjtogató, Hofi, Hor-gász, Kokó, Lecsó, Linka, Longer, Macskás, Malacka, Muldi, Plintusz, Röpi, Rőzsi, Rüsti, Sexi, Szöcske, Szöszi, Talpas, Tangó, Tonyó.* (33)

Szösszszótelek: *Hébazi, Hosszúné, Limbakné, Mozdonyvezető, Mumcsá-ki, Nagypilé, Németkém, Okostojás, Ruhanyűző, Szüzlyuk, Viktorné, X-men.* (12)

Szószerkezetek: *Arany Csaba, Ári Juci, Baba Jolán, Balázs Öcsi, Bi-kás Árpád, Büszke Laci, Csiszár Etelka, Csű Sanyi, Dusu Béci, Fagyás La-jos, Fehér egér, Ferenci Öcsi, Füles Gabi, Gergő Ági, Gömő Feri, Gumi Gabi, Győző Endre, Harangozó Pista, Háj-háj Karcsi, Hébele Balázs, Ka-cca Tibi, Kakír Feri, Karszék Mariska, Kádár Endre, Kis Tóth Betti, Kopasz Ernő, Krősa Gabi.* (65)

A nevek morfológiai vizsgálata során kiderül, hogy Csonkapapi ragadványnevei a következőképpen oszlanak meg: legnagyobb számban a szószerkezetek vannak, aztán a képezett szavak (34), igen kevés számban találhatók egyszerű és összetett szavak.

Az összegyűjtött és bemutatott nevek jól tükrözik az emberek gondolkodásmódját.

A fentiekből jól látható, hogy a ragadványneveknek nagy szerepe és hagyománya van közösségek életében. A legidősebb és már nem élő generációk ragadványneveinek legnagyobb hányada külső és belső tulajdonság alapján keletkezett, így szinte semmiben sem különbözik a ma használatos nevektől. A ragadványnevek színesítik a mindennapokat, segítik az identifikálást, s az életképesek öröklődhetnek, megszilárdulhatnak. Megállapítható, hogy nincs számottevő különbség a magyarországi és a kárpátaljai ragadványnévadás között.

Az öröklődő és foglalkozásneveket általában a keresztnévvel együtt, míg az egyéb neveket a legtöbbször önmagukban, a teljes név helyett használják. A már említett ifjúkori ragadványnevek egy-egy személynél válthatják egymást. Ezek általában rövid ideig használatosak, (nem is tekinthetők igazi ragadványneveknek, mindinkább gúnynevek), de az egykorúak tudatában jelen vannak, így előfordul, hogy ugyanazon személynek több neve is ismeretes, közülük általában a legutóbbit, legújabbat használják. Az öröklődő ragadványnevekről sokszor viselője sem tudja, hogyan keletkezett, a legtöbb válasz: „*apámat vagy nagyapámat is így híjták*”. Vannak esetek, amikor az utódok nemcsak a név keletkezését, hanem magát a ragadványnevet sem ismerik. „A fiatal nemzedék már sok esetben saját családja ragadványnevét sem ismeri. A szülők, nagyszülők már nem adják tovább nevük történetét, vélt vagy valós értelmét. S általában a fiúági öröklődés jellemző.

A ragadványnevek gyűjtése érdekes és időszerű feladat. Nem csupán nyelvészként, de a település lakójaként is igen érdekes volt számomra ez a munka.

Irodalom

1. A magyar nyelv könyve. Szerk.: A. Jászó Anna. – Bp.: Tankönyvkiadó, 2004. – 623.o.

2. Bachát László. A ragadványnevek néhány problémája. // *Névtudományi előadások* 2. – Budapest, 1970. – 130.o.

3. Balázs Judit. A ragadványnevek szerepe Rábaszentandrás návrendszérében. // *Nyelvtudományi Értekezések* 114. sz.. – Budapest. 1982. – 92.o.

4. Blanyár Valéria. Nagykovácsi mai ragadványnevei. – Budapest: Magyar Személynévi Adattárak, 9. szám, 1976. – 41.o.

5. Botlik József – Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. – Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó, 1993. – 79-80. o.

6. Fodor Ágnes. Cigánd mai család- és ragadványnevei. // *Magyar Személynévi Adattárak* 2. sz. – Budapest. – 1975. – 112.o.

7. Gergely Piroska. A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. – Bp.: Kriterion Könyvkiadó, 1977. – 152-156.o.

8. Lehoczky Tivadar. Bereg vármegye. – Budapest – Beregszász: Mandátum Kiadó, 1996. – 159.o.

9. Mizser Lajos. A ragadványnevek típusai az újabb kutatások tükrében. // *Irodalom és névtudomány*. – Nyíregyháza, 1987. – 139–144. o.

10. Ördög Ferenc. Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. – Budapest: 1973. – 151.o.

11. Pákozdi Endre. Vésztői ragadványnevek. // *MNyj*. VII.– Budapest: Tankönyvkiadó, 1964. – 83–101.o.

Summary

In the article I deal with the nicknames of Chonkapapi. I present the definitions of nicknames with the help of different writers and I also classify the nicknames several points of view.

I categorize the nicknames according to their origins and structures.

In the end I draw the suitable conclusions.

ТУРІС ІНГРІД
(Мукачево)

**Німецькі запозичення тематичної групи
«Тютюнництво» в угорських говірках
міста Мукачево Закарпатської області**

Історично відомо, що німецьке населення, яке впродовж кількох століть розвивалося у мультиетнічному Закарпатті, у тому числі в Мукачеві, знаходилося під перманентним впливом лексики мов, що здавна функціонували в тодішньому Підкарпатті Угорщини, Чехословаччини та з 1945 року продовжували функціонувати в українському Закарпатті. Інтеркультурний вплив охоплював усі ланки діяльності німців краю – від повсякденного життя, рільництва, лісорубства і ремісництва аж до фабричного виробництва [10, с. 16].

Обсяг однієї статті не дозволяють охопити й проаналізувати словникове багатство мови, пов'язане з різними галузями життя певних сфер діяльності, тому в цій статті ми обмежимося вивченням лексики тематичної групи «Тютюнництво».

Ряд публікацій відомих учених свідчать про актуальність теми: на сучасній території Закарпаття окремих назв німецького походження тематичної групи «Тютюнництво» у своїх дослідженнях торкалися: в угорських говірках – П.М. Лизанець та ін.; в українських говірках – О.М. Гвоздяк, І.Г. Меліка та ін. Їхні спостереження стали цінними для аналізу німецьких запозичень, зокрема при вивченні цієї тематичної групи в угорських говірках міста Мукачево. Однак деякі з проаналізованих лексем уже архаїзувалися.

Завданням статті є: визначити репертуар німецьких запозичень тематичної групи «Тютюнництво» в угорських говірках міста Мукачево, укладання словникових статей (мікростатей) німецьких запозичень цієї тематичної групи та їхній аналіз у лексико-семантичному, етимологічному, соціолінгвістичному та порівняльно-історичному аспектах; їхня фонетична і морфологічна характеристика; виявлення нових лексем на місці запозичень та їх семантична характеристика.

Проблема вживання німецьких запозичень цієї тематичної групи в угорських говірках міста Мукачево ще не розглядалася в повному своєму обсязі.

Розвиток капіталістичних відносин у регіоні, зокрема Мукачеві, відбувався дуже повільно. З побудовою у 1886 році в Мукачеві залізничної дороги, яка зв'язувала Мукачево з Будапештом, Кошице та Львовом, у місті склалися сприятливі умови для розвитку промисловості та торгівлі. Поширювалось виробництво на металообробному заводі. Він мав металоплавильну піч, литейний, ковальський і прокатний цехи, майстерню для виготовлення ножів та цвяхів. У другій половині XIX ст. на заводі працювало 180-200 робітників. Продукція цього підприємства реалізувалась у Мукачеві, а також на угорських та австрійських ринках. Виникли невеликі підприємства столярно-мебельної та харчової промисловості.

Збільшив випуск продукції пивоварний завод графа Шенборна. У кінці XIX ст. у місті працювала декілька мебельних фабрик. У 1898 році в складових приміщеннях графа Шенборна почала працювати цигаркова фабрика, на базі якої в тому ж році вступила в дію й тютюнова фабрика. У 1899 році на них трудилось біля 215 чоловік. У роки першої світової війни найбільшими підприємствами вважались 4 цегляних заводів (110 робітників), тютюнова фабрика (688 робітників), паровий млин та фабрика по виготовленню бочок [7, с. 316].

У лексиці тематичної групи «Тютюнництво» закарпатських угорців значно більше німецьких лексем, ніж навпаки [8]. Це пояснюється у першу чергу тим, що з побудовою тютюнової фабрики у Мукачеві, австрійські робітники привезли з собою свої технології та й відповідно на кожну реалію мали свою німецьку назву, що й стало основою лексики цієї діяльності.

Німецькі запозичення подано нами в лексико-семантичних групах у такій послідовності: 1. Аналізоване слово подається першим рядком у фонетичному чи літературному записі з вказівкою на його значення. 2. Семантика слова. 3. Географія слова. 4. Фіксація писемними історичними пам'ятками. 5. Етимологія. 6. Похідні форми (derivати). 7. Лексичні відповідники. 8. Слова-неологізми.

Наведемо кілька прикладів:

Cigaretta 'цигарка' (поч. XIX ст.) – (1856 p.)

Лексема *cigaretta* (*cigareta*, *cigereta*, *cigi*) є загальновживаною. Ет.: б.-а. діал. *zigarette* (літ. *Zigarette*) – id. [EWD III, с. 2030]. Лексема *cigi* є абстрагованим словом від *cigaretta* і виникла за аналогією до слова *direktor*: > *diri* [TESz I, с. 430]. Лексема *tsegaretleke* – id. широко-вживана і в українських говірках Закарпаття [9, с. 413] та в українській літературній мові *sigareta* – id. [ТСУМ, с. 1119].

Dózni 'портсигар' (XIV ст.) – (1942 p.)

Лексема *dózni* (*dóuzni*, *tóuzni*, *tóuzli*) поширена в північно-західній частині міста в мовленні молодшого покоління. Ет.: б.-а. діал. *dōze* (літ. *Dose*) – id.

Лексичними відповідниками виступають угор. назви *tárca*, *cigaretatárca*, *cigaretatartó* – id. [KMNyA II, карта 602].

Prés ‘давило’ (XI ст.) – (1557 p.)

Лексема *prés* (*préis*) є загальноновживаною. Ет.: б.-а. діал. *press* (літ. *Presse*) – id. Лексема *пpиїи* – id. широконовживана і в українських говірках Закарпаття [Лизанец II, с. 98, 103] та в українській літературній мові *прес* – id. [ТСУМ, с. 922].

Trafik ‘тютюновий ларьок’ (даних немає) – (1851 p.)

Лексема *trafik* поширена в північно-західній частині міста переважно в мовленні молодшого покоління. Ет.: б.-а. діал. *trafik* (літ. *Trafik*) – id. Лексичним відповідником виступає угор. назва *dohánybolt* – id.

* Якщо лексема не зафіксована в жодних угорських писемних пам’ятках, час її проникнення є невідомим, то ми пишемо в дужках (даних немає)

Zsacskó ‘кульок’ (XV ст.) – (1508 p.)

Лексема *zsacskó* (*zsacskóu*, *zacsókóu*) є загальноновживаною. Ет.: ср.-нім. діал. *sack* (літ. *Sack*) – id. [EWD III, с. 1462]. Слово *zsacskó* пох. від початкової форми *zsak* + демінутивний суф. *-csó* [TESz III, с. 1182]. Лексичними відповідниками виступають угор. назви *kisszsák*, *tasak* – id.

Досліджуючи методом опитування наявність німецьких запозичень тематичної групи «Тютюнництво» в угорських говірках міста Мукачево, виявлено 5 лексем, а з їхніми фонетичними варіантами та морфологічними варіантами – 14 німецьких назв. Більшість їх походять з баварсько-австрійських (4 назви), а також середньо-німецьких (1 назва) говірок. Щодо проникнення німецьких запозичень цієї тематичної групи в угорські говірки Мукачева, то очевидно, що воно відбувалось протягом різного періоду. Одні з них належать ще до періоду початкових безпосередніх контактів німецького та угорського населення Закарпаття (XII–XIII ст.), інші – до пізнішого періоду. Статистичний аналіз матеріалу допомагає з’ясувати, що німецькі запозичення цієї тематичної групи є здебільшого загальноновживаними та частково використовуються в мовленні молодшого покоління, окрім того, щодо шарів лексики угорських говірок, які були найбільш проникними для німецьких запозичень, безперечно, перше місце посідають іменники (100%). Інших частин мови немає. Німецькі запозичення цієї тематичної групи здебільшого поширені на всій території міста Мукачево, окремі з них – на території безпосереднього контактування німців та угорців міста Му-

качево, тобто в північно-західній частині міста, де вони й безпосередньо проживали. Значна частина запозичень використовується зараз як слова-діалектизми та архаїзми. Після 1945 р. їх почали витісняти нові слова, здебільшого з угорської літературної мови та з української чи російської мов. Не можна не враховувати також роль інших мов при проникненні німецьких запозичень цієї групи лексики в угорські говірки міста Мукачево.

Процес збагачення угорських говірок міста Мукачево, включаючи і німецькі запозичення, продовжується і тепер, адже контакти угорців з іншими народами розширюються з розвитком економічних, політичних і культурних взаємин.

Література

1. Гвоздяк О.М. Фонетичні та морфологічні особливості німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття // Проблеми романо-германської філології: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції “Міжмовні та міжлітературні контакти: теорія і практика”, 25–26 вересня 2000 р.: тези доповідей. – Ужгород: Закарпаття, 2000. – С. 88–92.

2. Лизанець П.М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР / под ред. С.І. Ковтюка. – Ужгород: Радянське Закарпаття, 1976. – 325 с.

3. Лизанець П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття. Венгерско-украинские межъязыковые контакты / под ред. В.В. Жукова. – Будапешт: Академия наук Венгрии, 1976. – 682 с.

4. Лизанець П.М. Фонетичне засвоєння та морфологічне оформлення мадяризмів в українській мові / [редкол.: Т. Ковач (головний ред.) та ін.] // *Studia Slavica Hungarica*. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977. – Фах. 1–2., Т. XXIII. – С. 29–68.

5. Меліка Г.І. Німецькі культурні взаємини в інтеретнічному просторі Закарпаття // Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції „Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті”: 26–27 вересня 1996 р. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 149–158.

6. Словник угорських говорів Закарпаття / [редкол. П.М. Лизанець, К.І. Горват, С.І. Ковтюк] // *Acta Hungarica*. – Ужгород: Ліра, 2000 – 2007 (А–О).

7. Тронько П.Т. Історія міст та сіл Української РСР. / гол. ред. П.Т. Тронько. – Том. Закарпаття. – Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1962. – С. 316.

8. Туріс І.Ю. Німецькі запозичення в угорських говірках Закарпатської області: автореферат дисертації кандидата філологічних наук: спеціальність 10.02.04 „Фінно-угорські та самодійські мови” / І.Ю.Туріс. – Ужгород, 2009. – 20 с.

9. Hvozdiak Olga. Deutsches Lehnsgut in den ukrainischen Transkarpatis / Gehl Hans (Hrsg.) // Interethnische Beziehungen im rumänisch – ungarisch – ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. – Satu Mare–Tübingen: Muzeului, 1999. – S. 404–420.

10. Kozauer Nikolaus. Die Karpaten – Ukraine zwischen den beiden Weltkriegen unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Bevölkerung / Kozauer Nikolaus (Hrsg.). – Esslingen am Neckar: Langer Verlag, 1979. – S. 16.

11. Melika Georg. Die Deutschen der Karpaten – Ukraine. Entstehung, Entwicklung ihrer Siedlungen und Lebensweise im Multiethnischen Raum / Müns Harald (Hrsg.). – Marburg: N. G Verlag, 2002. – 305 S.

Список умовних скорочень використаних джерел

Лизанец II – Лизанец П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые контакты / под ред. В.В. Жукова. – Будапешт: Академия наук Венгрии, 1976. – 682 с.

ТСУМ – Український тлумачний словник / [авт.-уклад. В.Т. Бусель]. – Київ: Ірпінь, 2003. – 1426 с.

EWD – Etimologisches Wörterbuch des Deutschen in I – III Bd. (Німецький етимологічний словник у 3-х томах) / Pfeifer Wolfgang (Hrsg.). – Berlin: Akademie Verlag, 1989. – Bd. I. – S. 1–621, Bd. II. – S. 623–1345, Bd. III. – S. 1348–2993.

HWBF – Handwörterbuch von Bayerisch-Franken. (Баварсько-франкський діалектологічний словник) / [Wagner Eberhard, Klepsch Alfred (Hrsg.)]. – Bamberg: Verlag Fränkischer Tag, 2007. – 640 S.

KMNyA – Lizanec P. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. (Атлас венгерських говорів Закарпатья Т. I.) / szerk. Horváth Katalin. – Budapest: Akadémiai Kiadó, – I k. 1992 – 884 old., – II k. – Ungvár: Poli-Print KFT, 1996. – 952 old., – III k. – Ungvár–Debrecen: Ethnika, 2003. – 827 old.

Lizanec I – Lizanec P.M. Magyar – ukrán nyelvi kapcsolatok. A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján (Угорсько – українські міжмовні контакти. На матеріалі українських говорів Закарпаття) / szerk. Horváth Katalin. – Ungvár: Zákárpátska oblaszná drukárnya, 1970. – 430 old.

TESz – A Magyar nyelv történeti etimológiai szótára I–IV. (Історико-етимологічний словник угорської мови Т. I–IV) / [főszerk. Benkő Loránd]. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1967–1984. – I k. – 1142 old., II k. – 1112 old., III k. – 1230 old.

Список умовних скорочень

б.-а. – баварсько-австрійське;
гов. – говіркове;
діал. – діалектне;
літ. – літературне;
нім. – німецьке;

ср.-нім. – середньонімецьке;
угор. – угорське;
укр. – українське;
ід. – те саме.

Summary

5 German loan-words of the thematic group "Tobacco growing" in Hungarian dialects of Mukachevo (Transcarpathian region) are presented in this article. The main ways of nomination are determined; it is cleared up that the enrichment of the names of Hungarian dialects of German origin on this topic occurs both through traditional original vocabulary and as the result of word formation, reinterpretation of words on proper Hungarian grounds and word composition. Penetration of German loan-words into Hungarian dialects of Mukachevo occurred both directly and through mediation of other dialects.

VÉGSŐ KAMILLA

(Ungvár)

Mezőkaszony ragadványnevei

A ragadványnevek színes részét képezik névtudományunknak. Az e témában megjelent szakirodalom igen színes és sokrétű. Sokan sokféleképpen vizsgálják, csoportosítják, rendszerezik a ragadványneveket. Voltak, akik általában írtak a ragadványnevekről, s olyanok is, akik egy-egy településre lebontva vizsgálták azt. Kálmán Béla behatóan foglalkozott a személynevekkel, A nevek világa c. könyvében [5, 1989: 94–99.] a ragadványneveket a többemléű nevek csoportján belül tárgyalja. Nagy Géza munkájában [10, 1977: 17–57.] arról olvastam, hogy a személynévgyűjtések során a megkülönböztető neveket és a gúnyneveket ragadványnevekként tartják számon, de szerinte, mivel óriási különbség van köztük, két külön csoportra kell őket osztani. Kovács László munkája [6 1956, 43 – 58.] már a címben érdekességet hordoz, hisz ő a ragadványnév helyett a gúnynév kifejezést használja. A gyűjtésének módszere sem mindennapi, hisz a neveket játék közben jegyezte fel, mikor a gyerekekből hirtelen kitört a gúnyolódás. Kovács László a gúnyneveket a létrehozó körülmények szerint csoportosította:

1. Gúnynevek a testi, lelki, jellembeli tulajdonságok alapján
2. Keresztnévből képzett gúnynevek
3. Családnévből képzett gúnynevek
4. Foglalkozással kapcsolatos gúnynevek
5. A gyermekkel történt nevezetes esemény nyomán keletkezett gúnynevek
6. Bizonytalan eredetűek

B. Gergely Piroska [3 1997, 15] megterheltség és funkcionális különbségek alapján megkülönböztet: nagycsaládi ragadványneveket, melyek egy rokonságban lévő család összes tagjára kiterjednek, és családi ragadványneveket, melyek egy család tagjaira terjednek ki. Az egyéni ragadványneveket csupán egy személy viseli.

Máté József Heves községben foglalkozott a ragadványnevekkel [8, 1965: 43–58.]. Megjegyzi, hogy a községben jelen van egy bizonyos névadó tendencia, mely nemcsak az egynevűeket látja el újabb névvel, de a jellegzetes tulajdonságú egyéneket is. Ezek a nevek általában gúnynevek, s őrzik is csúfolódó jellegüket.

Mizser Lajos [9, 1965: 43–58.] Cserépfaluban végzett kutatásokat. A ragadványnév kifejezést használja, de kifejti, hogy a cserépfalusiak a ragadványnevet csúfnévnek tartják. A kutatók többségéhez hasonlóan ő is csoportokat állított fel:

1. A rokonságra utaló ragadványnevek
2. A foglalkozásra utaló ragadványnevek
3. A szóhasználaton alapuló ragadványnevek
4. Birtoklást kifejező ragadványnevek
5. A lakóhelyre utaló ragadványnevek
6. Belső tulajdonságot kifejező ragadványnevek
7. Külső tulajdonságon alapuló ragadványnevek
8. Ismeretlen eredetű ragadványnevek

Blanyár Valéria Nagykálló mai ragadványneveit [1, 1976: 41] többféle szempontból osztályozta. A ragadványnevek jellege szerint a következő csoportosítást adja:

1. Megkülönböztető nevek – azonos nevű emberek megkülönböztetésére jött létre.

2. Gúnynév – viselőjük általában haragszik érte, sértésnek veszi.

3. Megkülönböztető jellegű gúnynév

A névadás okai szempontjából öt nagy csoportot különít el:

1. A névadás oka az alany személyén kívül áll
2. Az alany valamely tulajdonságára utaló ragadványnevek
3. Az alany életkörülményeire utaló ragadványnevek
4. Egyéb kategória
5. Ismeretlen eredetű nevek

Néma Lajos Visk és Szlatina ragadványneveit tárgyalja munkájában [11, 1985: 12–56.]. A ragadványnevek jellegét, funkcióját, és használati formáját vizsgálja. Eredetük szerint hat csoportot különít el:

1. A névadás oka az alany személyén kívül áll
2. A névadás oka az alany személyével kapcsolatos
3. Az alany életkörülményeire utaló ragadványnevek
4. Egyéb, pontosan nem kategorizálható ragadványnevek
5. Ismeretlen okokra utaló ragadványnevek
6. Idegen eredetű ragadványnevek

Ez a csoportosítás szinte teljesen megegyezik a Blanyár Valériáéval, tehát levonhatjuk azt a következtetést, hogy a névkutatók bár különböző településeken dolgoznak, sokszor azonos csoportosításokat alkotnak.

A ragadványnév tapadhat egyénhez, de öröklődhet is, akár nemzedékeken át, helyettesítheti a vezetéknévet, vagy mindkét nevet is. Rendszerint azonban egy személyhez járul. Kialakulásának hátterében sok tényező áll:

feltűnő testi vagy lelki tulajdonság, valamiféle szokás, vagy akár egy nyelvbottlás is. Az egyéni ragadványnév kiterjedhet a családra is, de változhat is ugyanazon személy életében. A ragadványnév már ősidőktől jelen van mindenhol. Említést találunk róluk a Bibliában és a történelemben is. Kialakulásukat tekintve bárhol kialakulhatnak: iskolában, munkahelyen, katonaságnál, stb. Falun a ragadványnév szerepe lényeges, hisz ott rendszerint mindenki ismeri egymást, viszont sok az egyforma név, ezért szükség van megkülönböztető nevekre. Emellett a csúfolódó hajlam is fellép egy-egy ragadványnév keletkezésekor. S mivel a megkülönböztető név és a gúnynév, a köztük lévő különbség ellenére is nehezen határolható el egymástól, Kálmán Béla közösen tárgyalja őket, s ragadványnévként emlegeti. Kutatásom helyszíne szülőfalum, Mezőkaszony.

Kaszonyról a legkorábbi adatokat Lehoczky Tivadar Beregvármegye monográfiája című könyvében találtam [7, 1881: 332–341.]. Megtudtam, hogy csupán néhány imaház volt e térségben. Egy ezek közül, mely körül ma Kaszony áll, egy Szent Katalinnak szentelt imola, s e körül később helység keletkezett és nevét a kápolna védőszentjéről "Kata asszonról" kapta. Kaszonról annyi bizonyos, hogy a XIII. században már népes hely volt, és a 1333-diki pápai tizedek lajstromában "Kazun" néven említik, melynek akkori lelkésze Benedek 6 garast fizetett pápai adóul. A XIV. századbeli okmányokban szó van kaszonyi jövevényekről, vendégekről. 1496-ban szerepel először mezővárosként az okmányokban. 1566-ban a várost feldúlták a tatárok, és a lakosság egy részét fogságba ejtették. A református templom mintegy 600 éve áll fenn, régebben kolostor volt, alatta kriptá található. A parókiát 1776-ban építették. Kaszony sokáig volt Bereg megyei járási központ [2, 1993: 98.].

Kiss Lajos Földrajzi nevek etimológiai szótárában [5 1989, 94 – 99.] így fogalmaz: Mezőkaszony helység Kárpát-Ukrajnában Beregszásztól nyugat-északnyugatra; Koszini. A Kaszony helységnév szláv eredetű. A Mező előtag a helység mezővárosi jellegével kapcsolatos.

Az összegyűjtött ragadványneveket Kovács László kategorizálása szerint csoportosítottuk, illetve saját gyűjtésünknek megfelelő kategóriákat is kialakítottunk. A következő típusokat különítettünk el:

1. Gúnynevek a testi tulajdonságok alapján: Böndő, Cire, Dagi, Ducskó, Dundus, Fűli, Gilisza, Harcsa, Hegyikecske, Homály, Kövér Irén, Kukker, Létrácska, Manó, Maradona, Orrom Feri, Picur, Pipa, Pocok Kati, Pufiné, Pulykatozás, Rizsi Margit, Sátánka, Slánge, Suta, Sziszi Kati, Topi. (27 db.)

2. Gúnynevek a jellembeli tulajdonságok alapján: Bíró, Bumbum Béla, Cézár, Cupák, Csiki, Golyó Erzsi, Kangár Erzsi, Kájzer, Koszos Mag-

da, Köpő, Kurva Béla, Kontyi, Linka, Lódics, Mocskos Juli, Muki, Öt perc, Rontó Zoli, Szutyi, Taknyos Pista, Tanár, Tütü, Vidám, Zuzza, Zsidó. (25 db.)

3. Családnévből keletkezett gúnynevek: Dudi, Hata, Jási, Tökszi. (4 db.)

4. Házastárs keresztnévéből keletkezett ragadványnév: Tami Kati (1 db.)

5. Közeli rokon ragadványnevének megöröklése révén keletkezett nevek: Milicné, Paci, Pipás Erzs, Sánta Öcsi. (4 db.)

6. Keresztnévből keletkezett gúnynevek: Micu, Vászka, Szetya. (3 db.)

7. Foglalkozással kapcsolatos: Bakszi, Bába Erzs, Bokszi, Csordás Teri, Doki, Kotró Laci, Körkörös Béla, Paritty, Pisztoly Laci, Tyúkos Józsi, Zöldséges Bori. (11 db.)

8. Nevezetes esemény nyomán keletkezett gúnynevek: Csipcsi, Jézus, Kacsám Laci, Kobé, Kupó, Lütütü, Óka Csabi, Pucér, Szuró Joli, Zsazsa. (10 db.)

9. Szavajárásra utaló nevek: Buru, Guju, Kotyek, Nudáj, Nyanyika, Szlusi, Vozmi. (7 db.)

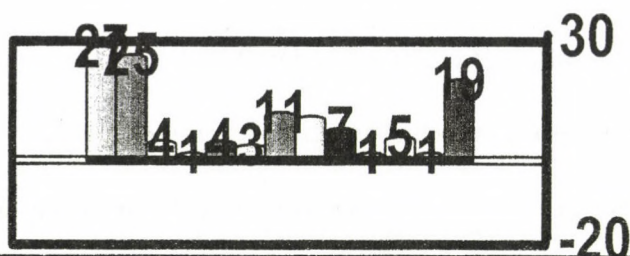
10. Hasonlóságon alapuló ragadványnév: Princ. (1 db.)

11. Jellegetes tevékenységre, szokásra utaló ragadványnevek: Cukrom, Dinár, Furó, Gallyas, Pamacs (5 db.)

12. Tulajdonáról kapta nevét: Pecu (1 db.)

13. Ismeretlen eredetű ragadványnevek: Bájger, Cedó, Cifti, Cocó, Dogyó, Ganó, Gáspi, Karalábé, Kiscsizma Margó, Kuri, Luri, Metsző, Paszulyné, Péter, Pokusz, Pöncsi, Pune, Szinkós, Tula. (19 db.)

- ☐ Testi tulajdonságra utaló
- ☒ Jellembeli tulajdonságra utaló
- ☐ Családnévből keletkezett
- ☐ Házastárs keresztnévéből
- ☒ Közeli rokon ragadványnevének megöröklése
- ☐ Keresztnévi
- ☒ Foglalkozással kapcsolatos
- ☐ Nevezetes eseményre utaló
- ☒ Szavajárási
- ☒ Hasonlóságon alapuló
- ☐ Jellegzetes tevékenységre utaló
- ☐ Tulajdonáról kapta a nevét
- ☒ Ismeretlen eredetű

Az összegyűjtött ragadványnevek egy része sértő, lekicsinylő vagy gúnyos. A legnagyobb hányaduk viszont vicces elnevezés. Beillesztésük a mindennapi szóhasználatba mosolyt csal az emberek arcára, megszínesítik a szürke hétköznapiakat. Ebben a témakörben a magyar nyelv tárháza szinte kimeríthetetlen. Egy kisbaba születésekor tisztas nevet kap a szüleitől. Ám egy-két évtized múltán ehhez a testi adottságai, jelleme, vagy foglalkozása miatt gúnynév kapcsolódhat. Így egy elhalt név helyett időről-időre újabbak kerülnek a falusi köznyelvbe. Ezáltal fejlődik a mi szép magyar nyelvünk is.

A ragadványnevek tükrözik a közösség gondolatvilágát, szokását így összegyűjtésük és rendszerezésük fontos és időszerű feladat a névtudománnyal foglalkozók számára.

Irodalom

1. Blanyár Valéria. Nagykovácsi mai ragadványnevei. – Budapest: Magyar Személynévi Adattárak, 9. szám, 1976. –41.o.
2. Botlik József – Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. – Ungvár – Budapest: Intermix kiadó, 1993 – 98.o.
3. B. Gergely Piroska. A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere. – Bukarest: Kriterion Kiadó, 1977.
4. Földrajzi nevek etimológiai szótára. Szerk.: Kiss Lajos. – Bp.: Akadémiai kiadó, 1978 – 131.o.
5. Kálmán Béla. A nevek világa. – Debrecen: Csokonai kiadó, 1989. – 94-99.o.
6. Kovács László. Debrecen-nyulási gúnynevek. // MNyj. III. Szerk.: Kálmán Béla. – Budapest: Tankönyvkiadó, 1956. – 43. – 58.o.
7. Lehoczky Tivadar. Bereg vármegye monográfiája. – Ungvár: Nyomatott Pollacsek Miksa Könyvnyomdájában, 1881. – 332 – 341. o.
8. Máté József. Ragadványnevek Heves községben. // MNyj. XI. Szerk.: Kálmán Béla. – Debrecen, 1965. – 43. – 58.o.
9. Mizser Lajos. Cserépfalu ragadványnevei. // MNyj. XI. Szerk.: Kálmán Béla, – Debrecen, 1965. – 43. – 58.o.
10. Nagy Géza. Karcsa mai család- és ragadványnevei. – Budapest: Magyar Személynévi Adattárak, 16. szám – 1977 –17 – 57. o.
11. Néma Lajos. Visk és Szlatina ragadványnevei. – Budapest: Magyar Személynévi Adattárak, 1985. – 62. szám 12- 56.o.

Резюме

У статті розглядаються прізвиська людей у с. Косино Берегівського району Закарпатської області. У статті йдеться про наукову літературу щодо аналізу угорських прізвищ. Основна увага звертається на праці Гергей Пірошка, Мати й Йовжеф Гевеш, Міжер Лойош, Бланяр Валерія та інших дослідників. За основу нами знято класифікацію Ковача Ласлова, який виділяє 13 типів. У кінці статті подається використана нами наукова література.

ZÉKÁNY KRISZTINA

(Ungvár)

„Az tudós tanár tudós tanítványokat teszen!”

Sylvester János Grammaticájáról

Magyarországon hosszú ideig a latin volt a hivatalos nyelv, minden egyházi és világi iratunk, okleveleink latin nyelven készültek. Ha voltak is magyar nyelvű próbálkozások /HB, OMS, KT, GyGI/, ezeket nem sokra becsülték. Aki írni-olvasni megtanult, az latinul írt-olvasott. A ránk maradt szójegyzékek is csak arra szolgáltak, hogy a latin nyelvet könnyebben sajátíthassák el. A XV. sz. már hozott bizonyos javulást a magyar nyelv használatának a terén, a ferencesek már magyar nyelvű kódexet írnak /Jókk/, a Szlavóniában kifejlődő huszita-bogumil eretnecség két értékes bibliafordítást eredményez /Bécsi K., Münch K/, megjelennek az első magyar nyelvű levelek, világi írások.

A magyar nyelv ügyének a reformáció adta az első nagy lökést. Az új hit hívei rájöttek, hogy csak úgy téríthetnek, csak úgy győzhetnek meg embereket igazukról, ha anyanyelvükön szólnak hozzájuk.

Szükség volt bibliafordításra, magyar nyelvű hitvitákra. A szükség megteremtette a latin nyelvű grammatikát a magyar tanulók számára, majd később a magyar nyelvtant is.

Első nyomtatott szövegeink 1527-ben Krakkóban láttak napvilágot. Az egyik egy Donatus-féle latin nyelvtan német, lengyel és magyar értelmezéssel, a másik pedig egy párbeszédés latin gyakorlókönyv /Heyden Sebald/ ugyancsak magyar fordítással. Mindkét könyv magyar részének írója Sylvester János, korának egyik legkiemelkedőbb tudósa és egyénisége. Kiadásuk: Melich János: A két legrégibb magyar nyelvű nyomtatvány. Toldy szerint írt magyar grammatikát Janus Pannonius is, de ez kéziratban maradt /1472/ és a XVI. sz. folyamán elveszett /Corp. Gram. VI./. Cáfolja Imre Sándor: A magyar nyelv és nyelvtudomány rövid története I. Bp. Debrecen. 1891. 327-30.

Az első átmeneti latin–magyar nyelvtannak is Sylvester János a szerzője: Grammatica Hungarolatina. mely 1539-ben a magyarok részére írt latin nyelvtan, de fölfedezi a magyar nyelvet, és büszkén jelöli ki a helyét a héber, görög és latin mellett, mint *est enim regulatiosima* /szabályos/.

A latin nyelvtani fogalmakat latinul határozza meg ugyan, de sok helyre odafűzi a magyar értelmezést is. Így pl. a nyelvtan részei:

Orthographia: Igaz írásnak tudománya.

Prosodia: Ineklishez való tudomán.

Etymologia: Ighiknek igaz tulaydonságáruul ualō tudomān.

Syntaxis: Beβidnek egğbeβerzisirul ualō tudomān [1: 33].

A latin nyelvtani műszavakat igyekszik lefordítani: *Qualitas: Minimusig, – Comparatio: Egğbehasonlās* [1: 36].

Még így fokoz : *al bus - feÿr*

albior - feÿrb „auag inkābb feÿr

albissimus - felette igen feÿr [1: 37].

Észreveszi és megjegyzi a magyar nyelvnek a latintól való eltérését, pl. azt, hogy számnév után egyes számot használ: *Ha kinek βāz iuha vağon.*

Vitázik Dévai Bíró Mátyással, aki a kiejtésnek megfelelően *ag galamb, ah harang, ak kalan* stb. írásmódot követi. Sylvester szerint helyesebb, ha a névelő egységesen *az*, noha a kiejtésben asszimilálódik a *z* az öt követő mássalhangzóhoz. Az eseteket a következőképpen illusztrálja:

CASUS Efet

Casus nominum sunt sex

Nominativus, neuzo

Genitivus, nemzo

Dativus, ado

Accusativus, uadolo

Vocativus, hiuo

Ablativus, el uiuo.

Paradigma primae declinationis

[1: 52].

Singulariter

Pluraliter

N. hae Musae az Isten affzoņok

G. harum Musarum az Isten affzoņoke.

D. his Musis az Isten affzoņoknak

A. has Musas az Isten affzoņokot

V. o Musae o Isten affzoņok

A. ab his Musis az Isten affzoņoktul

[1: 69].

Ugyanígy jár el az összes személyes névmással is:

Paradigmata pronominum primi ordinis

Singulariter EGO

N. ego en

G. mei enmagamnak

D. mihi ennekem

A. me enghemet

Ab.a me en tulem

[1: 71].

A latin birtokos névmás tárgyalásakor megjegyzi, hogy a magyar ettől egészen eltérően fejezi ki a birtokot. A héberhez hasonlítja inkább a magyart a latinnal szemben. ugyanígy az igék tárgyas ragozásában [1: 68].

<*Praeterito imperfecto*>

Singularis

<i>audiebam</i>	<i>halgatlak</i>
<i>audiebas</i>	<i>halgaccz uala</i>
<i>audiebat</i>	<i>halgat</i>

Pluralis

<i>audiebamus</i>	<i>halgatunk</i>
<i>audiebatis</i>	<i>halgattok uala</i>
<i>audiebant</i>	<i>halgatnak</i>

<*Praeterito perfecto*>

Singularis

<i>audivi</i>	<i>halgatalak</i>
<i>audivisti</i>	<i>halgatal</i>
<i>audivit</i>	<i>halgata</i>

Pluralis

<i>audivimus</i>	<i>halgatank</i>
<i>audivistis</i>	<i>halgatatok</i>
<i>audiverunt vel audivere</i>	<i>halgatanak</i>

[1: 96].

Érdekes, hogy a *szerettem* -féle múlt idő nála nem szerepel.

Sylvester nyelvtanának II. része elveszett. Ismert tény viszont, hogy e Grammatica megnevezésű alkotás más tudomány kérdéseit is érinti:

1. A hónapok megnevezése és időjárási viszonyaiknak: *Mensium: Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, November, December* [1: 39-43].

2. Meteorológiai kérdések: *Ventorum*, vagyis a szelek: *Nap keleti szél, Nap ejeti szél, Al szél, Fel szél* [1: 44].

3. Folyónevek: *Fluviorum: Danubius Duna; Savus Szaua; Dravus Draua; Chrysus Kereb* [1:45].

4. Városok neve: *Urbium: Buda, Székesfehérvár, Kassa, Pest* (németül *Ofen*), *Esztergom, Várad, Szeged, Szeben...* stb.[1:46].

5. Növényekkel, botanikával kapcsolatos szavak az *Arborum*, azaz *A fákról* című alatt a „*Pyrus (körtvély fa)*”, „*Pomus (alma fa)*”, „*Prunus (szilva fa)*” és „*Ficus (füge fa)*” szavak találhatók [1:48].

Sylvester János a nyelvtan mellett botanikai, matematikai, földrajzi ismereteket is érint, ezzel jogerőre emeli a saját példamondatát, amelyet két nyelven, különböző nyelvtani formában több tucatszor is megismétel: „*Az tudós tanár tudós tanítványokat teszen!*”.

Felhasznált szakirodalom

1. Bartók István: *Ioannes Sylvester Grammatica hungarolatina* Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó– Budapest, 2006

2. Fitz József: A magyar könyv története 1711-ig. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/01600/01601/html>

3. Kertész Árpád: A nyomtatott betű története és útja Magyarországon. – Budapest : Magyar Nyomdászok Társasága, 1941.

4. Klaniczay Tibor (szerk.): A magyar irodalom története. 1. köt.– Budapest : Akadémiai Kiadó, 1964.

5. Sylvester János élete. Elérhető: <http://nadasdymuzeum.hu/tartalom.php?tart=463>

6. Szabó T. Attila: Az első magyar „doktori iskola” és munkásai Sárváron. In: *Iskolakultúra*. 19. évf. (2009) 10. sz.

7. V. Ecsedy Judit – Bánfi Szilvia (szerk.): A kézisajtó kora Magyarországon : A Sylvester-nyomda. In: <http://typographia.oszk.hu/html/hun/nyomdak/sylvester.htm>

8. Zékány Krisztina: *Magyar nyelvtörténet I.rész* – Ungvár, 2009.

Резюме

У статті досліджується «Граматика» Яноша Сільвестера, котрий вперше видав угорську граматику на угорській мові, окремо від латинської. Він займався вивченням не тільки мовознавчих питань, а й географічних, ботанічних та математичних. У цій праці розглядаються тільки мовознавчі питання: їхня класифікація, простежуються паралелі з латинською граматикою.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

IRODALOMTUDOMÁNY

DAHULICS KATALIN

(Ungvár)

Népi motívumok és szimbólumok Arany János Ágnes asszony c. balladájában

Arany János balladáinak elemzésével több írás foglalkozik. Nem találkoztam olyan megközelítéssel, amely a népi babonákra, szimbólumokra tért volna ki. Ezért tűztam ki célul az Ágnes asszony című ballada ilyen szempontú megközelítését. Keletkezése szerint a nagykőrösi korszak legismeretebb költeménye, 1853-ban született. Témája szerint népies ihletésű ballada.

Arany János 1851-ben Geszten nevelősködött [3. 416. o], számos történettel, balladisztikus eseménnyel ismerkedett meg. Itt látta azt az örült asszonyt, aki a patak vizében mosott. Arra a babonás néphitre épít, mely szerint az örülség szent dolog, ezért az örülteket békén kell hagyni. Megte-remtett egy tragédiát: a fiatal Ágnes asszony a szeretőjével megöli a férjét. A véres tett, a bűn tudata olyan erővel hat rá, hogy beleőrül. Bűne mindenki számára ismert, mégsem ítélik el. Jogos büntetését (haláláig börtön) a törvény elengedi, mert elfogadja örült állapotát. Fontos szerepet kap a balladában a lélektani motívum, a bűn és a bűnhődés. Arany szerint a bűn magában hordozza a büntetést, amely a személyiség széthullásával jár. Ezt jelzik Ágnes asszony víziói és hallucinációi. Szerkezete szerint körkörös szerkesztésű, amit az ismétlődő versszakok, valamint a refrén bizonyítanak. Ebben a műben tökéletesen megtalálhatók és észrevehetők a balladára jellemző tulajdonságok: balladai homály, párbeszéd, tragédia. Tökéletes alkotása Arany-nak.

A ballada tartalmának kifejtését segíti a szimbólumok megvilágítása. A szimbólum „Az ember eszményeire, érzelmi világára, művészi és hitélményére adekvát módon a szimbolika ad formai lehetőséget, hiszen az egyéni és viszonylagos élmény sohasem fogalmazódhat meg egzakt módon abszolútnak tekintett meghatározásokban. A művészet lényegénél fogva használja ezt a nyelvet...” [6].

Legtöbbször, huszonhat alkalommal előforduló népi motívum a refrénben szereplő „*Oh, irgalom atyja, ne hagyj el*”, amely nyelvünkben állandósult szókapcsolattá alakult a hosszú évszázadok során. Felekezeti hovatartozás nélkül használják mind a katolikus, mind pedig a protestáns hit követői. „Isten mint igazságosztó lény népies vonásokkal gazdagodott a mindennapi élet viselkedésszabályozó előírásaiban és tilalmaiban, és egyéb szentenciaszerű folklórműfajokban: szólásokban, közmondásokban. Ezekben

mint az adott közösség erkölcsi normáit és viselkedésszabályozó hiedelmeit hitelesítő, büntető lény jelenik meg. Isten bajelhárító, oltalmazó funkciói elsősorban a hivatalos egyházi kultuszon belül érvényesültek. Emellett azonban a paraszti mágia, a gyakran keresztény imák formáját öltő ráolvasások az oltalmazó Istent egy mágikus úton befolyásolható, az ember mindennapi problémáinak megoldására kényszeríthető szellemlény vonásaival ruházzák fel”. [5]

A második szakaszban olvasható megszólítás, a „*csitt te, csitt te*” [2. 255. o.], még az uráli élet szokásaira vezethető vissza. Ugyanis elődeink azon jelenségek, vadállatok nevét, melyektől félték, nem mondták ki, hanem igyekeztek elhessegetni. [1]

A férj felől érdeklődőket Ágnes „*Csillagom..., galambom*” néven szólítja. Ezek kedveskedő, jó lélekre következtethető metaforikus megszólítások. Ez így is van, hiszen a megháborodott asszonytól a Jóisten vette el az eszét, hogy bűne miatt ezáltal megmentsse az örök kárhozattól.

A kelmed népies megszólítás, környezetfelidéző erejű „*Ágnes asszony, mit mos kelmed?*” [2. 255. o.].

Arany jól ismerte a népi gondolkodásmódot, viselkedéskultúrát, népi illemtant, erről a következő részlet tanúskodik „*Ágnes a törvény előtt /Megáll szépen, ahogy illik.*” [2. 256. o.], „*Öltözetjét rendbe hozza,/Kendőjére fordít gondot,/Szöghaját is megsimítja/Nehogy azt higgyék:/megbomlott.*” [2. 256. o.].

A balladában feltűnnek a gyermekek, akik az asszony munkája felől érdeklődnek: „*Odagyűl az utcagyermek:*” [2. 255. o.]. A gyermek az életerő megtestesítője; a jövő, a lehetőség, az egyszerűség, az ártatlanság, az Éden jelképe. Az egyéniség magasabb szintű átváltozási formája, az újjászületett, s így tökéletessé vált individuum. A hindu hagyomány szerint a gyermeki lét az ismeretek megszerzése előtti állapot. A Bibliában a gyermekek sokasága a szövetség ígérete. A gyermek áldás, Isten ajándéka, a házasság gyümölcse, jutalom; ellenben a meddőség Isten büntetése. A keresztény művészetben lélek-jelképként szerepel: angyal emeli a magasba a halott lelkét kisgyermek képében. [6]

Legtöbbször emlegetett szimbólum az Ágnes asszonyban a lepel / fátyol (hétszer fordul elő a lepel, háromszor a lepedő, kétszer a gyolcs és egyszer a rongy): „*Fehér leplét, véres leplét*” [2. 255. o.], „*csibém vére/Keverél el a gyolcs leplet*” [2. 255. o.], „*Mosd fehérre mocskos lepled*” [2. 257. o.], „*Fehér leplét, tiszta leplét*” [2. 257. o.], „*Fehér leple foszlányait,*” [2. 258. o.], „*Mert hiában tiszta a gyolcs*” [2. 258. o.], „*Fehér lepedőjét mossa*” [2. 255. o.], „*Mocsok esett lepedőmön*” [2. 257. o.], „*Lepedőjét újra mossa*” [2. 257. o.], „*Régi rongyát mossa, mossa*” [2. 258. o.]. A lepel/a fátyol az

ezoterikus tudás és titoktartás kifejezője is lehet. Az elrejtés, a titok, a világtól való eltávolodás, ill. az érinthetetlenség szimbóluma. Ilyen jelentésben szerepel a balladában. Jeremiás szerint Isten leleplezi a bűnöket: „Irántom rólad a ruhát [leplet] egészen az arcodig, és láthatóvá válik gyalázatod” (Jer 13,26) [7. 672. o.]. A lepel nemcsak bizonyos bűnök elrejtésére szolgál, hanem a szégyenteli bűnösség eltakarására is. [6]

A balladában előforduló babonák, vallási és egyéb szimbólumok közül az elsők közt Arany a mosást, a vízet említi. Hétszer szerepel a mos, mosás, háromszor a víz: „Fehér lepedőjét mossa” [2. 255. o.], „Ágnes asszony, mit mos kelmed?” [2. 255. o.], „Míg e foltot ki nem mostam!” [2. 255. o.], „Mosd fehérre mocskos lepled” [2. 257. o.], „Lepedőjét újra mossa” [2. 257. o.], „Régi rongyát mossa, mossa” [2. 258. o.]; „Holtig vízen és kenyéren” [2. 256. o.], „Áll a vízben, széke mellett” [2. 258. o.], „Mikor a víz fodra csillog” [2. 258. o.]. A víz szimbóluma nagyon régen ott van a közel-keleti kultúrákban vallásos szimbólumként, de mint jelenséget, a vele való megkeresztelkedést a zsidó valláson kívül több másik is megragadja. Ez nem véletlen, hiszen a víz a Kozmoszt, a rendezettséget jelenti azzal szemben, amit az Ószövetségben a vízőzön (káosz). Az ószövetségi ember mindig úgy tekintett a vízre, mint Isten jelenlétére, mint a teremtés nyugalomára. Több folyómenti kultúrában (Egyiptom, Mezopotámia) a víz az élet jele. Amikor a Biblia a vízre utal, mindkét jelentése ott van benne: valamilyen isteni erőt jelképez, valamint pozitív jelentéstartalmat hordozó anyag, ugyanakkor a belső megtisztulás vágya is egyben. (Mt 3, 13-17) [7. 3. o.]

A következő szimbólum a fehér szín, ötször fordul elő, mindig a lepedővel: „Fehér lepedőjét mossa” [2. 255. o.], „Fehér leplét, véres leplét” [2. 255. o.], „Mosd fehérre mocskos lepled” [2. 257. o.], „Fehér leplét, tiszta leplét” [2. 257. o.], „Fehér leple foszlányait,” [2. 258. o.]. A fehér a fény, a tisztaság, a tökéletesség, az egyszerűség jelképe. A keresztény hagyományban az öröm és a vigasság hordozója. A szentséghez, Istenhez tartozó szín, valamint a feltámadásé. A fehér ruha a tisztaságot, a lélek győzelmét jelenti az anyag felett. Ez a szín szoros kapcsolatban áll a halállal és a hozzá kapcsolódó rituális tárgyakkal (halotti lepel, gyertya), jelképezi a szellemeket és kísérteteket. A fehér szín még a béke, a jóakarat kifejezője is; erre utal Nőé fehér galambja és a békekövetek fehér zászlója is. Kínában a fehér a gyász színe. [6]

A mosásra váró folt kétszer mocskok, egyszer szenny, egyszer folt és egyszer vérfoltként jelenik meg: „Mocskok esett lepedőmön” [2. 257. o.], „Mosd fehérre mocskos lepled” [2. 257. o.], „Jaj, ha e szenny ott maradna” [2. 257. o.], „Jaj, galambom, hogy' mehetnék, /Míg e foltot ki nem mostam!” [2. 255. o.]. Uthalhat tisztátalanságra, a becsület elvesztésére is, pl. ebben az

értelemben jelenik meg többek között Shakespeare XCII. és XCV. Szonettjében, Arany János általunk tárgyalt balladájában, Mikszáth Kálmán Az a fekete folt c. novellájában. Petőfi Vérmező c. versében a nemzet becsületén esett foltot említi. A folt a váddal, a gyanúval, a megbecstelenítéssel azonosul, s emlékeztet a bűnre, a múltra, a gonoszsra. [6]

Ágnes asszony vérfoltot lát „*Mocsok esett lepedőmön,/Ki kell a vérfoltot vennem!*” [2. 257. o.] A vér az élet, az életerő, a lélek szimbóluma. A mikrokozmosz számára ugyanaz a vér, mint a makrokozmosz számára a víz: megtermékenyítő és megtisztító erő. A vér tisztító és gyógyító erejébe vetett hit magyarázza, hogy a mitikus személy lakhelyét, a szent követ vérrel kenték be. Békekötéskor szintén vért ittak. Ugyanakkor lehet az ellenségeskedés jelképe is [6]. Pál apostol az ószövetségi véráldozatot így magyarázza: „...a törvény szerint majdnem mindent vérrel tisztítanak meg, és vérontás nélkül nincs bűnbocsánat” (Zsid 9,22) [7. 237. o.]. Jézus Krisztus vérének ontása az egyetemes megtisztulás, az ember megváltásának kifejezője: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök bocsánatára” (Mt 26,27–28) [7. 31. o.].

Külön kört alakítanak a szimbólumok a börtön (kétszer börtön és egyszer tömlőc) fogalmához kapcsolódóan. A börtön a világtól való elválasztás, a magány, valamint a bezártság jelképe: „*Ágnes asszony,/A tömlőche gyere mostan.*” [2. 255. o.]; „*Mély a börtön: egy sugár-szál/Odafézni alig képes*” [2. 255. o.], „*Ím azonban, időtelve,/Börtönének zárja nyílik*” [2. 256. o.]. Az Újszövetségben Krisztus üresen talált sziklasírja a test és a lélek egyesülését, a léleknek az Atyához történő felemelkedését jelzi (ApCsel 2,24). [7. 123. o.]. Krisztus követői, az apostolok életében a börtön a földi szenvedések színtere, de egyúttal a megpróbáltatások feletti győzedelmeskedés.

Megjelenik a bűn is (kétszer a bűn, a vád egyszer), ami: „...azon magatartások összessége, amelyeket a közvélemény elítél. Nem azonos a bűncselekmény fogalmával, amelytől való tartózkodásra az állam büntetőhatalma jogkövetkezmények alkalmazásával kényszerít. A nép bűnnek azt tartja, amit erkölcsileg maga is elítél, ami a közvélemény megrovását vonja maga után. A nép bűn fogalma széles körű és korszakonként meglehetősen változatos... A népi közösségben a bűn fogalma tájegységek szerint is változó volt, sőt közeli falvaknál is merültek fel lényeges eltérések. A bűn tárgyköre szempontjából is mutatkoztak különbségek közösségen belül... A megítélés szólhatott valamely személynek, családnak, a falun belül falurésznek, az egész falunak, sőt idegen falvaknak is (pl. falucsúfolók). A bűn megtorlása általában a közösség feladata volt, és ettől mindenki félt”. [4. 405. o.]. A vizsgált balladában az ítélszék eképpen szól Ágneshez: „*Fiam, Ágnes, mit*

miértél?/Szörnyű a bűn, terhes a vád" [2. 256. o.], „*Holtig vizen és kenyéren/Raboskodva bűnhődöl te.*" [2. 256. o.].

A tizedik versszakban: „*a zöld asztalnál/Tisztes őszek ülnek sorra*" [2. 256. o.]. Ez a szín tavasznak, a természet megújulásának, a növekvő életnek a kifejezője. Különösen az örökzöld növényekhez kötődik termékenység és halhatatlanságot kifejező szimbolika. Lehet a fiatalság, a remény, a boldogság, ugyanakkor a változás, az átmenetiség és a féltékenység jelölője; utalhat az életre éppúgy, mint a halálra. Lehet az éretlenség, a tapasztalatlanság és a naivság jelképe („zöldfülű”). A kereszténységben a halhatatlanság, a feltámadás, a Szentlélek színe, a teológiai erények közül pedig a Reményé. Negatív jelentése méreg, halál, a gonosz rontó ereje. A Sátánt gyakran ábrázolják zöld testtel és szemmel. [6]

Az asztalnál „*tisztes őszek ülnek*” Ágnes asszonnyal szemben [2. 256. o.]. Az *ősz* haj a bölcsesség szimbóluma. Egy faluközösségben az időseket szeretettel vették körül, a nagyszülő a társadalmi ranglétrán magas helyen állt. A magyar nyelvben az *őszülés* szó nagyon szemléletesen fejezi ki a jelenség természetét. Az *ősz* az az évszak, ahol a természet felkészül a téli álmra, az elmúlásra: „*Őszbe fordul a zilált haj/Már nem holló, nem is ében*” [2. 258.o.]. Az elnevezés fordítva is hat, az *ősz*t (elsősorban a szeptemberi időjárás miatt) vénasszonyok nyarának is nevezik. [6]

Nyomasztó a börtöni *éjszaka* Ágnes számára: „*Egy sugár a börtön napja, / Éje pedig rémtől népes*” [2. 255.o.]. Arany az asszony örökös, szünet nélküli munkáját így írja le: „*Virradattól késő estig/Áll a vízben, széke mellett*” [2. 258.o.], „*Holdvilágos éjjelenként/Mikor a víz fodra csillog*” [2. 258.o.]. Az európai néphitben a gonosz erők az éjszaka közepén, éjfélkor a legaktívabbak, s csak a hajnal fénye űzi el őket. [6]

Csendesség egyszer van a tárgylóteremben, akkor, amikor a bölcsek rájönnek Ágnes asszony állapotára: „*Csendesség van. Hallgat a száj*” [2. 257. o.]. A csend az első hang; a teremtés előtti és az élet utáni állapot szimbóluma. Jelentheti a halál ridegségét, a semmit, ugyanakkor az evilágon túli új világot és a transzcendenciát. A *száj* a teremtő erő, a lélek belégzésének helye. A beszéd (sermo, logosz) és a lélek (spiritus) szerve, ezért a tudat egy magasabb fokát, az értelem szervezőerejét jelképezi. [6]

A *szem* kétszer fordul elő: „*Csendesség van. Hallgat a száj./Csupán a szemek szavaznak*” [2. 257. o.], „*a sugárka/Mind belefér egy fél szembe*”. [2. 255. o.]. A szem a lelki és szellemi érzékelés kifejezője, a „lélek tükre”. Ugyanakkor a szellemi látás és bölcsesség kifejezője (Mt 6,22) [7, 6. o.]. [6]

Elviselhetetlenné teszik az éjt a látomások, melyekből már kitűnik az asszony állapota: „*Mert, alighogy félre fordul, / Rémek táncra van körülé*”

[2. 256. o.]. A tánc zenére vagy valamilyen ritmusra történő ütemes mozgás az emberi kultúra ősi eleme. [6]

A fény/világosság egyszer, a sugár kétszer van jelen: „*Mély a börtön: egy sugár-szál/Odaférni alig képes*” [2. 255. o.], „*Egy sugár a börtön napja*” [2. 255. o.], „*Néz merően, – a sugárka/Mind belefér egy fél szembe*”. [2. 255. o.], „*Ha ez a kis fény nem volna,/Úgy gondolja: megőrülne.*” [2. 256. o.]. Fény és sötétség egymást feltételező oppozíciók. Míg a sötétség a káosz, az isteni világrend előtti vagy azzal ellentétes erők, a bűn, a tudatlanság, a halál kifejezője, addig a fény az isteni kinyilatkoztatás, a kozmikus teremtés, a tudás, az élet, az üdvösség, a boldogság, az igazság, a hit, a megvilágosodás jelképe. [6].

Az asszony könnyeit Arany így írja le: „*Liliomról pergő harmat, /Hulló vizgyöngy hattyu tollán*” [2. 257. o.]. A lilium motívuma Ágnes asszony szépségére és megbomlott állapotából eredő ártatlanságára utalva jelenik meg. Ez a virág a tisztaság, az ártatlanság és a fény jelképe, ugyanakkor erotikus jelentése is ismert. [6].

A harmat a hajnal szimbolikájához kapcsolódva a lelki megújulás, az áldás, a béke és a jólét szimbóluma: „*Liliomról pergő harmat*” [2. 257. o.]. A népköltészetben a virágot beborító harmat szexuális szimbólum. [6]

A hattyú, a hosszú nyakú, kecses vízimadár a levegőhöz és a vízhez egyaránt kapcsolódik, az élet madara: „*Hulló vizgyöngy hattyu tollán*” [2. 257. o.]. A Nap és a hajnal szimbolikájához kötődik. Fehér színe a tisztaság, az őszinteség és a fény megtestesítője. A magyar irodalomban a szerelem és a szépség szimbóluma (Balassi Bálint, Vajda János, Petőfi, Ady). [6]

A toll az evilági súlyoktól mentes légi hatalom kifejezője. „*Liliomról pergő harmat,/Hulló vizgyöngy hattyu tollán*” [2. 257. o.]. Jelenthet könnyedséget, levegőbe való felemelkedést. Áldozati szimbólum, az égi isteneknek való áldozáskor a tollakat széttergették az oltáron. [6]

A Hold akkor jelenik meg, amikor Ágnes asszony évek óta tartó, állandó munkájáról olvasunk: „*Holdvilágos éjjelenként,/Mikor a víz fodra csillog*” [2. 258. o.]. Az éjszaka bolygója; a szépséget, a fényt jelképezi a sötét végtelenben. Egyes hagyományok szerint a Nap párja. Jelképes tulajdonságait a Nap szimbolikájának ellentételezésekként is megfogalmazták. [6]

Az évszakokat az antikvitás óta (kezdetben pl. szarkofágokon, diadalíveken) allegorikus figurák személyesítik meg: a Tavasz virágkoszorút, a Nyár kalászfüzért visel a fején, az Ősz homlokát szőlőlevelek övezik, míg a Tél rőzsét tart a kezében, s meleg ruhába burkolózik [6]. Aranynál ebben az esetben az állandóságot, a szünetnélküliséget hivatott jelképezni: „*És ez így megy évről-évre;/Télen-nyáron, szünet nélkül*” [2. 258. o.].

Arany János Ágnes asszony című balladája jól tükrözi a költő világképét, népnemzeti látásmódját. Nemcsak ismeri a nép gondolkodásmódját, hanem benne élnek a népi világ képei, a Biblia, ezek alakították világképét. Ezért olyan hiteles a bűn, a bűnhődés ábrázolása. A mesterien alkalmazott babonák, a valós élménykép, a bibliai motívumok, a szimbólumok ennek legfőbb bizonyítékai.

Irodalom

1. dr. Görög Ferenc: A magyar nemzet története. II. kiadás. I. Kötet. – Budapest: Horizont Press Kiadó, 2004. (3-21. o.).
2. Ginács László: Nagy klasszikusok. Arany jános költői művei. 1. kötet. – Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986.
3. Gyöngyösy László: Arany János Geszten.- Irodalomtörténeti Közlemények. 22/1. Budapest: Atheneum, 1912.
4. Ortutay Gyula: Magyar Néprajzi Lexikon. II. kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.
5. Paládi-Kovács Attila: Magyar Néprajz. VII. kötet. Népszokás, Néphit, Népi Vallásosság. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988-2002.
6. Pál József – Újváry Edit. Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából. – Budapest: Balassi Kiadó, 2001. www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm
7. Szent Biblia. scotland: Printed and bound sy courier international limited east kilbride, 1991.
8. Tóth Tibor: Aranytól Aranyról. Budapest: Tankönyvkiadó, 1988.

Резюме

В статті проаналізовані народні повір'я і символи, біблійні мотиви, різнобарвність балади Оронь Яноша "Пані Агнеш". При аналізі акцентувалась основна увага на присутність конкретних мотивів у різних європейських і східних культурах.

JACKOVICS BRIGITTA

(Ungvár)

Világkép és identitás Balla László verseiben

Balla László (1927-2010) kárpátaljai magyar költő, író, műfordító és újságíró neve nem cseng ismeretlenül az irodalmi műhelyekben. Sokszor emlegetjük azt a fontos irodalomszervezői szerepet, amelyet vállalt. Mégsem állíthatjuk egyértelműen, hogy pontosan tudjuk, kicsoda Balla László.

A második világháború utáni évtizedekben a Szovjetunióhoz tartozó Kárpátalja egyik jelentős magyar közéleti személyisége volt, az 1960-as évektől az 1980-as évekig íróként és irodalomszervezőként is meghatározó szerepet játszott a kárpátaljai magyar irodalmi életben.

Költői szerepvállalásában Balla László mindig fogékony a valóság ábrázolására és ezt érezteti, tükrözi is műveiben, verseiben. Olyan elemeket hoz felszínre, olyan szellemi és erkölcsi erőket mozgat meg az olvasó lelkében, amelyekről az emberek nem is tudták, hogy megvannak bennük. A költő nemcsak a maga nevében szól, hanem az emberek törekvéseit, életérzését is kifejezésre juttatja. Művészi képességével formába tudja foglalni azt, amit mások talán nem is tudnak megfogalmazni magukban.

A vers soha sem az élet jelenségeitől elzárkózva születik meg, a múlttal, jelennel, jövővel mindig kapcsolatban van. A költő egyetlen célja, hogy gondolatait a számára lehető legtokéletesebb formába foglalja és közölje a többiekkel. Ez azt jelenti, hogy bizonyos határvonalak hangsúlyozására törekszik. A költő nem zárkózhat el az élettől. Nem szigetelheti el magát azoktól a benyomásoktól, amelyek a társadalomban élő embert minden pillanatban érik, következképpen állásfoglalásra készítik.

Schöpfung Aladár véleménye szerint az író az egyéni és a tipikus vonások keveredése. A tipikus vonások éppen azért tipikusak, mert akaratán kívül sokakban megvannak, ezért teremtik meg a kapcsolatot közte és a többi ember között. Minél több emberben vannak meg a költővel közös tipikus vonások, annál többen ismernek magukra költészetében, tehát annál nagyobb lesz a költő hatása [4:62].

A **Fényimádat** c. kötet Balla László 1941 és 2010 közötti, új és régebbi, eddig nem publikált verseit foglalja magába. A gyűjteményt a versek tematikai sokfélesége jellemzi. Ez a lírai kötet olyan alkotót mutat be, akit a sors hiába kényszerített beletörődésre, ő kizárólag egy elszakadt nemzetrézskultúrájának az ápolását áhította, egy határontúli színvonalas irodalom művelésének a célja lebegett mindig előtte. Mind prózai munkásságában, mind

pedig költeményeiben a tárgyas szemlélet az uralkodó a mitologikus kifejezésmóddal szemben. A költő lírájába egyaránt beletartoznak az élet értelmén merengő versek, a filozofikus és szociális, társadalmi problémákat feszegető elmélkedések, vagy a szerelmi érzés megszólaltatása is.

Balla László költeményeiben a lét nem csak az egzisztálás értelmében él. Annál sokkal többsíkú: megjeleníti a születést, a halált, a szerelmet, a hűséget, vagy az árulást stb. A létezés nála egységben van az egyéniséggel. Erre példa az **Én** c. verse (1946), amelyben leírja, milyen változásokon keresztül ment át önképe gyermekkorától idős koráig: kezdetben még büszke volt szuverenitására, később gögösen, merészen kérkedett vele, öregkorában pedig megfáradva, csüggedten, a sötétségben találja magát:

Gyermekkoromban büszkén szállt a szó.

* * * * *

*Később vijjogott, mint a harci gép,
Mint a világ elleni merész támadás.
S az „én” mint gögös, szent egyéniség,
A vak Végzettel ivott áldomást.
Éltem erővel, tűzzel, akarással,
S Istennel szilajon, vígan cimboráltam.*

*S most kong az „én”, mint a halálharang.
A fényt elhagytam....*

* * * * *

A testem fásult, tompa tetszhalott...

Balla Lászlót a lét egy másik eleme, a magány is foglalkoztatta, amiről a **Buddha-szobor** c. versében ír; élete nem volt viszontagságoktól és megpróbáltatásoktól mentes, de ő nem tört össze. Önmaga is Buddha szoborként jelenik meg, aki mosolya mögé bújva menekül a világtól. A csüggedt, kiábrándult, megtört ember már képtelen hinni bárkiben is:

*„Mondták: tisztelnék, mondták: szeretnek, –
én nem hittem, és mosolyogtam.”*

Buddha az indiai vallás- és hiedelemvilágban a tisztán látó embert szimbolizálja. A név jelentése is „megvilágosodott ember”. A Buddha-szemlélet azt jelenti, hogy mindenkiben megtalálható a Buddha, azaz lehetőség a megtisztulásra, megvilágosodásra. A buddhista tanítás értelmében a megvilágosodáshoz vezető folyamat az örömtől a szenvedés felé haladva, az

élvezettől a fájdalom felé, a bölcsőtől a sír felé közeledő útra irányítja gondolkodásunkat. S bár

„szemedben remény villan: talmi kincs, ez is mulandó illúzió: „...de hátad mögött ott áll az Enyészet” – írja az 1951-ben írt vers utolsó gondolataként. Földi életünk minden küzdelme, minden sikere és kudarca mögött valahol a lelkünk mélyén ott lappang a csillapíthatatlan vágyakozás, hogy egyszer letehessük „fegyvereinket”, és végre megpihenve hazaérkezhessünk egy olyan világba, ahol nincs többé ellenségeskedés, nincs többé gyűlölet, irígység, gyanakvás és egymástól való örökös rettegés.

Az emberi lélek rezdülésein kívül lírájában helyet foglalnak a szociális témájú alkotások is. Ilyen **A hajléktalan** c. szonett (1998), amelyben egy kilátástalan sorsú Akárki a főszereplő:

„egy parki padon toprongyos Akárki alszik – s magaslik, mint Mount Everest...”.

A mű zárósorában egy, a IV. században létrejött vitát nevez meg, az ún. Homousion – Homoiusion-t, amely kultúrtörténeti szempontból keresztény indíttatású. Itt azonban mégsem a hit szemszögéből közelít a probléma megvilágítására. Ez sokkal inkább átvitt értelmű, azaz: egyenrangúnak tartja-e a társadalom az otthontalan utcalakót a megfelelő körülmények között szocializálódott emberrel. Ezt a dilemmát azonban sem az egyik, sem a másik fél nem hivatott eldönteni:

„fölbredsz, s te is ámulsz nemsokára:
a parlamentben a vita fő tárgya
(s ez hüvelyből minden kardot kivon):
homoiusion vagy homousion!,, *

*Arius–arianizmus: Arius által alapított krisztológiai eretnecség és iskola, mely szerint a Fiú nem egylényegű (homousios) az Atyával, hanem hasonló (homoiusios) hozzá.

Az ember útja c. versében (2007), amelyet már idős költőként írt, a társadalmi haladás és az emberiség fejlődésének értelmét kutatja. Az ősembertől a XX. század civilizált, fejlett emberéig jutunk el. A progresszió fokozatait olyan híres feltalálók neve jelzi, mint Edison, Watt, Neumann vagy Faraday. Alkotó munkájukba azonban mindig beleszól egy mosolygó arc, egy szelíd hang és a tett-motiváció okát firtatja, majd egy határozott felkiáltást tesz:

„ – És egy szelíd szem nézett rájuk
a végtelenből:
„ Az Úr művét folytattátok!”

Balla László költői hagyatékából nem hiányozhatnak a magyarság-versek sem. A költő legtöbb magyarság-versében lelkének valamely válságát éli meg. Ennek leghitelesebb bizonyítéka az **Ubi male, ibi patria** c. költemény. A művet Trianon 30. évfordulóján, 1950. június 1-jén írta. A tulajdonképpen hontalanság, meghasonlás és reménytelenség jajszava, a kirekesztett nép, a hovatarozás, a nyelv és kultúra kettészakadása gyógyíthatatlan, mély nyomokat hagy a hazájától elszakított népben. Még ennyi évtized után sem csillapodik az összetartozás-érzés, a vágyódás az otthon iránt és bizodalom abban, hogy utódaink újra megtalálják helyüket a világban, de ugyanakkor félelem is, hogy valójában már véglegesen elszakadtunk az anyaországtól, sőt le is mondtak rólunk, már nem értenek minket.

A **Fényimádat**ban bőven találunk szimbólumokat az egyetemes kultúrtörténetből. Míg a sötétség, a káosz az isteni világrend előtti vagy azzal ellentétes erők – a bűn, a tudatlanság, a halál, addig a fény a teremtés, a tudás, az élet, a boldogság, az igazság, a megvilágosodás jelképe. Ezek egymást feltételező oppozíciók, ellentétes vagy egymást kiegészítő elvek szimbólumai. A fény hiánya az egyéni boldogtalanság kifejezője. A fény és a sötétség egységének szétválasztása nem más, mint maga a lét. A fény fogalma az élethez kapcsolódik. A költeményben a költő prófétai ars poeticája jut megfogalmazásra. A versben megfogalmazott világképet a materiális szemlélet, de ugyanakkor a mély humanista életérzés határozza meg:

„Mi a Fény?

A modern tudomány azt mondja: anyagisága van.

Lehet.

De hogy szellemiség, az még biztosabb,

Talán maga a mindent működtető,

Mindent kormányzó Szellem.” (2009)

Kései költészetének fájdalmas-komor hangulatai idézik a halál fenyegető közelségét is. A **Ha majd búcsúszom** c. versében (2002) is a halál érzése szólal meg. A költemény az egyéni elmúlással való könnyörtelen, fájdalmas, kérlelhetetlen szembenézés. A vers a l’art pour l’art jegyében fogható fel:

„Én csak átélem

a már csak absztrakt létezés

utolsó szikráját,

és megölellek – így szállunk együtt a tűzbe”.

A gondolati líra után költői hagyatékának legszámottevőbb komponensét ars poeticás versei jelentik, motívumai növelik a művészi kifejezés hatékonyságát. Minden vers – üzenet. A versekben ábrázolt művészi képek az „egész” részecskéinek színterei vagy üzenetvivői.

Balla László a második világháború utáni kárpátaljai regionális magyar irodalom vezéregyénisége. Líráját tematikai és stílusváltozatosság jellemzi, munkásságának fő motívuma a kisebbségben élő nép identitástudatának a megőrzése.

Felhasznált szakirodalom

1. Balla László. Fényimádat. Új és régebbi, eddig nem publikált versek 1941–2010. – Ungvár, PoliPrint, 2010. – 138 old.

2. Bárdos László, Szabó B. István, Vasy Géza. Irodalmi fogalmak kis-szótára. – Budapest, Korona Kiadó, 1996. – 523 old.

3. Eperjesi Penckófer János. Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. – Budapest, 2003. – 326 old.

4. Schöpflin Aladár. Válogatott tanulmányok. – Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1967. – 650 old.

5. Új magyar irodalmi lexikon A–Gy. Főszerkesztő Péter László. – Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000. – 801 old.

Резюме

Яцкович Брігітта

Світогляд та ідентичність у віршах Ласло Балли

Ім'я Ласло Балли (1927-2010), видатного угорського поета, письменника та журналіста широко відоме на Закарпатті.

Ця стаття присвячена аналізу останньої збірки віршів поета, яка зветься «Світлопоклоніння», та містить у собі його літературну поетичну творчість від 1941 по 2010 роки. Вірші, що входять до збірки, різної тематики: є серед них такі, які торкаються сенсу усього життя, є вірші медитативного характеру, які висвітлюють філософські, соціальні і суспільні питання, а також присвячені почуттям кохання. З часом у окремих віршах поета відчувається почуття самотності. Символіка у віршах пізнього періоду поета освітлює справжнє його поетичне кредо. Нещастя особи пояснюється відсутністю світла, яке у розумінні Ласло Балли є позитивним початком усього: створення, знання, життя, щастя, просвітлення.

JARÓ VIKTÓRIA

(Ungvár)

A női alakok bemutatása Krúdy Gyula novelláiban

Krúdy Gyula a magyar irodalom egyik legtermékenyebb alkotója. Számátalan művének központi szereplője a nő.

A muskétás című kötet az író monumentális életművéből ad válogatást, munkásságának szinte minden korszakából található egy-egy jellemző novella. Az egykori Osztrák-Magyar Monarchia tisztjeinek alakját felidézõ novellák vagy a középkori zsoldos történetek egyaránt azt a sajátos, egyéni világot tárják az olvasó elé, amely annyira jellemző Krúdy írásművészetére [5:1987].

Krúdy Gyulával többen is foglalkoztak, itt emelném ki Szabó Edét [6: 269], Kemény Gábort [4: 2], Czine Mihályt [1: 370-388] és Féja Gézárt [3: 215-235].

A szociolingvisztikában ismert regiszter szempontját alapul véve megismerhetjük az író viszonyát a nőkhöz, nőekkel való kapcsolatát, hogyan is ír róluk, milyen társadalmi közegekbe helyezi őket. A formalitás, a társadalmi státus és a különféle stílusértékek keveredésére vagyunk kíváncsiak. A formális vagy informális, közönséges vagy kifinomult, irodalmi vagy vulgáris fogalom párok vizsgálatából kiolvasható, hogy az író elkülönít-e valamiféle sajátosan értelmezett női nyelvet, beszédmódot novelláiban [2: 2004].

Jelen kutatást a napjainkban igen népszerű *gender studies* típusú vizsgálatok teszik aktuálissá, valamint az a kérdésfelvetés, hogy az önéletrajzokból élénk táruló Krúdy-kép mellett milyen is lehetett a szövegek alkotta írói ÉN kapcsolata a nőkkel?

Mindezek alapján tehát a következő csoportokat különítettem el:

I. Formalitás (viszonyulás):

• informális (könnyed, fesztelen, oldott)

bukott nő: „...*Nos, én bukott nő vagyok. Nyáron mindig szeretõim vannak. Néha kettõ is.*” (Johanna esti vendége, 218.o.)

kacér özvegy: „...*egyszer, egy kicsi és kacér özvegy még ezredes korában mindenáron a nyakába akarta magát varrni.*” (Tavasz, 193.o.)

• formális (merev, szertartásos)

szepességi lányok: „*A szepességi lányoknak akkoriban még olyan volt az erkölcsük, hogy tudtak engedelmeskedni.*” (A hiúság, 25.o.)

asszony: „Utóvégre az asszonyok se maradhatnak évszámra egyedül otthon. Hisz Hevesből már a táborozás első hónapjában Győrbe jött egy szekérdérék menekcske az ura után.” (Az ágyúgolyó, 77.o.)

II. Stílusérték:

• közönséges (durva)

vén banyák: „Tűzre való vén banyák vagytok.” (A hiúság, 23-24.o.)

boszorkány: „- Tehát te vagy a boszorkány...” (A katona, 37.o.)

• kifinomult (elegáns)

hercegnő: „Almásszürke póni lovacska ügetett kis kocsi előtt - lehet, hogy csak álmodtam -, és egyszer egy hamvas hajú, nagyon fehér homlokú, rendkívüli tiszta szemű hercegnő hűvös, de jóságos tekintete reátapadt hosszú gyermekfürtjeimre.” (Szegilongi, 164.o.)

főhercegasszony: „S olyan előkelő volt, mint egy főhercegasszony.” (Amadé téli lovaglása, 179.o.)

III. Társadalmi hierarchiában betöltött státusa:

• vulgáris

• foglalkozási csoport stb.

szakácsnő: „Käti, az excellenciás úr régi szakácsnője, aki a hosszú szolgálatban bizonyos katonás magatartásra, előírással fészességre tett szert...” (Tavaszi, 192.o.)

hentesné: „Őszülő bajszának egykedvűen köszönt a hentesné - az a mindenkori hentesné, a maga zsiradékos ruhájában, fehér kötényében, könyökig felgyűrt ruhájú, pállott karjaival.” (Utolsó szivar az Arabs Szürkénél, 245.o.)

IV. Nyelvi regiszter

• irodalmi nyelv

virágszálaim: „Gyertek elő, virágszálaim, aztán gyújtsatok tüzet.” (Középkori éjjelen, 17-18. o.)

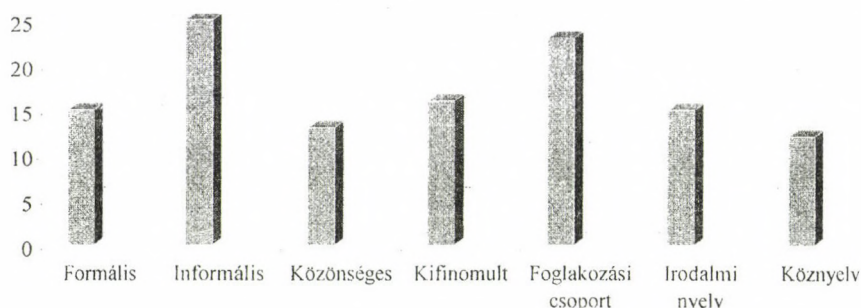
édes galambjaim: „Azt hiszem, hogy még a csonka fülem is megfagyott, amíg idáig értem. Nagyon messzire laktok, édes galambjaim.” (Középkori éjjelen, 17-18. o.)

• hétköznapi, köznyelv

öreg gazdasszony: „Beköszöntött a tél, és az öreg gazdasszony nemegyszer tehetetlenül, üres kosárral tért vissza a piacról.” (Verbénai, vagy egy pesti polgár megtérése, 237.o.)

A különféle regisztereket az összehasonlítás megkönnyítése érdekében táblázatban foglaltam össze.

A társadalmi regiszter eredményei alapján arra a megállapításra jutottam, hogy Krúdy Gyula igen sokoldalú író lévén a nőkről is igen változatosan, sokrétűen ír. Az író nem használ vulgáris kifejezéseket a nőkre, de annál inkább szeret oldott, fesztelen módon beszélni róluk. Véleményem szerint mindez azzal magyarázható, hogy Krúdyra nagy hatást gyakorolt nagyapja, aki szintén szerette a hölgyek társaságát. De ez nem jelenti azt, hogy nem tudott tisztelettudóan beszélni a nőkről, melyet édesanyjának és nagyanynja nevelésének köszönhetett.

A témát **aktuálisnak** találom, mert kevesek által kutatott kérdésről van szó. Fontos tisztában lennünk irodalmunk ezen részével, fontos kitérnünk a férfi és a nő közötti viszony irodalmi ábrázolásaira, hiszen a művészet örök témáinak egyike.

A továbbiakban is szeretnék Krúdy munkásságával és a nőkkel való kapcsolatával foglalkozni, hiszen egy kimeríthetetlen bánya ez, mely csak arra vár, hogy felfedezzék, megismerjék, használják az emberek.

Felhasznált irodalom

1. Czine Mihály: Krúdy Gyula. A magyar irodalom története – Akadémiai Kiadó, 1965. 5. kötet 370-388. o.
2. Cseresnyési László: Nyelvek és stratégiák (avagy a nyelv antropológiája). Budapest, 2004.
3. Féja Géza: Krúdy, a lángelme – Kortárs, 1968. 215-235. o.
4. Kemény Gábor: Krúdy képalkotása – Akadémiai Kiadó 1974. 2. o.
5. Krúdy Gyula. A muskétás. Szerk.: Mohai V. Lajos – Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1987.
6. Szabó Ede: Krúdy Gyula alkotásai és vallomásai tükrében. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970. 269.

Яров Вікторія
Характеристика жіночих образів
у новелістиці Круді Дюли
Резюме

Моє дослідження включає характеристику жіночих образів у новелістиці видатного угорського письменника Круді Дюли. У рамках дослідження для представлення жіночих образів у новелах письменника, я використала соціальний реєстр.

Я дійшла до висновку, що письменник поважав жінок. У своїх новеллах він говорить вільно, та ніколи не використовував вульгарних слів про них.

Mitologizmus Nagy László és Lina Kosztenko lírájában

Nagy László és Lina Kosztenko lírájában a mitológiai motívumok jelentős szerepet játszanak. Célul tűztem ki verseik mitológiai képeinek vizsgálatát, hogy kiderítsem kötődésüket a nemzeti és az egyetemes kultúrához. Ebben az írásban Nagy László csodaszarvas- és Lina Kosztenko Mabka- (Erdei Manó Kótyuk István szerint) motívumára térek ki.

Szerdahelyi István Műfajelmélet mindenkinek c. írásában a mítoszt történetként jelöli meg, amely a mitológiának nevezett őskori-ókori, naiv világkép valamely hiedelmét rögzíti. Az ókori és a középkori irodalom egyik fő áramát az jellemezte, hogy mitológiai témákat dolgozott fel, többnyire komoly formában (mítoszparafrázisként – Babits: Jónás könyve, Kodolányi János regényei), de gyakran szatirikus-gúnyos hangvétellel is (mítosztravesztiaként – Krúdy Gyula, Tamási Áron) [4, 183.o.].

Az ukrán szakírók, így F. Buszlajev, O. Afanaszjev, O. Potebnya, O. Loszovej, V. Puvojev szerint a mítosz olyan forma, amely az antik világ emberének gondolkodásmódját ötvözi. A mítoszokban az absztrakt fogalmakat élőlények segítségével ábrázolták, illetve ezek a lények a világ legmagasabb szimbólumaként jelentkeztek. A mítosz a lények valóságán és annak természetfeletti erején alapszik. Egyes szakírók azt vallják, hogy a mítosz nem más, mint elbeszélés istenekről és hősekről. Ebből adódóan a mitologizmus a mítosz költői eszközének a megvalósítása az irodalmi művekben [8, 358.o.] A 19. század végén a 20. század elején a költői alkotásokban erőteljesen jelen van a mitologizmus mint költői eszköz. A költő visszatér a mitológiához, mivel hiányolja az ember egységét a természettel, a panteisztikus látásmódot, továbbá a történelemből való kiábrándultság érzése fogja át. Így a mitologizmus művészi alapelvként szerepel, amelyben ötvöződik a költő különleges világlátása és világérzete, továbbá a mitologizmus segítségével legyőzi a különféle térbeli és időrendi kereteket is.

Nagy László mitológiája a magyar néphagyományból, folklórból táplálkozik. Ez arra a tág kultúrtörténeti folyamatra utal, melynek révén a szájhagyomány, a népköltészet a művészetbe áramlik. A magyar költő világképében határozottan elkülönül a jó és a rossz. Mítoszvilágában mindaz jó, életet igenlő, ami a nép múltját idézi, s rossz, ami ezt akadályozza. A költő a jó és rossz kétsarkú világrendjében teremti meg a harcoló énhőst. Az alkotó költői szerepei szinte kivétel nélkül saját művészlényegére utalnak. Ebből pedig az következik, hogy ő maga mitizálódik, mert csak egy mitizált én ké-

pes mitikus karakterű vershősöket létrehívni. Az én alkotói archetípusa jelentkezik nála.[<http://www.kortaronline.hu/regiweb/0503/fodor.htm>] A kultúrát kell megteremtenie, megvédenie, illetve újrateremtenie. Így gyermekkori élményei, a zárt paraszti világ szokásai, a természet és az ember kapcsolata, a pogánykori elemeket megőrző népi kultúra jelentkezik költészetében. A paraszti világ közvetlen szemléleti elemeit korai verseiben mitológikus vonásokkal, népi babonákkal, keresztény és folklórmotívumokkal tárította. Így például a *Kiscsikósirató* c. versében a búcsúzó kiscsikó képe mitikus elemekkel jelenik meg, a költő azonosul vele. A világ, s ezzel együtt a hagyományok pusztulásától való félelmét, vízióját vetíti belé. A mű az emberiséghez intézett figyelmeztetéssé válik.

A versnek mintegy három szereplője van: a költő, a kiscsikó s a barbár emberek, akiknek jelenléte, illetve jelentősége a versben távolinak tűnik. Kettős tragédia vetül elénk: a csikó az anyját, a költő a kiscsikót veszíti el. Az idősik is kettős. Az első szakaszban a múlt (*simogattalak, sajnáltalak*):

*Fehér volt az anyád, te meg fekete,
anyádat elásták, de te nem tudtad,
lefeküdtem melléd, simogattalak,
sajnáltalak téged, bársony – kiscsikó...*

a következőben inkább a jelen dominál (*siratlak, ficáinkolsz*):
*... siratlak, siratlak, bársony – kiscsikó,
bőrödöt lehúzták, szárítják napon,
sírodat megásták a meggyfák alá...*

*...siratlak, siratlak, bársony kiscsikó,
a gyenge lucérnát nyulak csipkedik,
ott ficáinkolsz te a gsillagok között...*

Nagy László számára nem a külső történések megörökítése fontos, hanem hangulatának, lelkiállapotának kifejezése, amelynek kivételése a lovacska halála. A költő szomorúságának kiváltója a világ, az emberek, mindazok, akik a kiscsikó anyját meggyilkolták, elásták, s akik a kicsiny állattal rosszat tettek.

A költő a XX. századi erőszakos világ, az emberi hazugságok, az ősi képzetek eltűnése, a természet „halála” miatt érez fájdalmat. A bánatok, a gyötrődés, a külvilág adta rossz közérzet ellen költészetében védekezik.

1949 őszében a bolgár népköltészettel ismerkedett meg (*Darázsikirály*, 1967), fordításához új költői nyelvet kellett teremtenie. Ekkor kezdte

tudatosan tanulmányozni a magyar folklórt. A népköltészet tudatosította benne a költői kép erejét, a szó és a tett összefüggését, a költészet cselekvési lehetőségét, az erkölcsi normák szigorúságának igényét, felszabadította költészetének látomásos-metaforikus karakterét.

Ilyen jellegű a *Bulgária c.* vers, amely bulgáriai látogatásának emlékeiből származhat. A költemény tájleíró. Az első két versszak természeti kép, az ország meleg klímájáról és harmonikus világáról szól (csöndes szelek, csüngő birsalmák, buzgó forráskutak):

*Kékbe borult este
csöndes szelek járnak,
csókolják az ágon
csüngő birsalmákat.*

*Buzgó forráskúthoz
bivályok ballagnak,
összetülekednek,
mind inni akarnak*

Az utolsó versszak már a bolgár paraszti világot ábrázolja. A nép hétköznapi élete és mindennapi teendői tárulnak elénk:

*Padokon parasztok,
kétfelől a térdek,
mivel szűk az utca:
csaknem összeérnek.*

Nagy Lászlónak pozitív élményei vannak Bulgáriával kapcsolatban. Csodálja az ország természetét, a bolgár paraszti világot.

Nagy Lászlótól eltérően Lina Kosztenko mitológiája az antik hagyományokra épül, amely segítségével az ukrán kultúra modelljét alakítja ki. A költő világképe három kulcsfontosságú fogalmon alapszik: mítosz, zene, mágia. Ennek a szentháromságnak első helyét a mítosz foglalja el, melynek segítségével Lina Kosztenko saját realitása, saját érzései szerint alkotja művészi terét. Az idő és a tér szintézisével az érzelmi realitást az intellektuális érzelmekre változtatja, később pedig szakrálisra, mitikusra. Ez a világkép az ősi mitikus panteizmus világképe, amelyet a kozmikum és egyetemesség jellemez, a természetes és természetfeletti erők egybeforrása. A metafora segítségével Lina Kosztenko ennek a világmodellnek a mitologizált terét mutatja be, azaz az alkotói világkép a mitologizált világképbe lép be: «*Флеїма Афіну*» c. versében a már megszokott görög mitológiához fordul. A mű

Athénéről szól, a görög istennőről, az ipar, a művészet, a tudomány védnökéről, aki nem akart fuvolázni Pannak, a legelők és nyájak védőjének a görög mitológiában, a pásztorsíp feltalálójának, mert akkor nem szép a profilja:

*Ти знаєш, чому Афіна сама не грала на флейті?
Помітила – як негарно, коли надуваються щокі.
Вона ту флейту створила, але віддала її Пану,
бо Пан все одно небритий, у нього й поги кошлаті.*

Lina Kosztenko ezzel azt is kifejezi, hogy a politika sem való a nőnek, árt a szépségének, mivel felfuvalkodik az arca, „nagyszájúnak” kell lennie. A műben a fuvola szimbolikus tárgyként jelenik meg. Egyrészt utal Pan isten foglalkozására, másrészt a politikára mint negatív jelenségre.

Költészetében a metafora játszik fontos szerepet, képeit a mitológiából meríti. A költő a világhírű mitikus jellemekhez fordulva szintetizálja a múltat és a jelent, az idegent és a hazafit, s így létrehoz egy olyan költői teret, melyben nincs dátum, nincs tény, ami csak a mítoszok, legendák formájában maradt fenn [5, c.16]: *Я виросла у Київській Венеції // Цвіли у нас під вікнами акації...//*

A mitologizmus és mitológiai alakok fontos szerepet játszanak Nagy László költészetében is, de Nagy Lászlót inkább a paraszti világ, a magyar ősi hiedelmek és hagyományok foglalkoztatják, ez a költő származásához (Iszkáz), illetve gyermekkori élményeihez fűzhető. Lina Kosztenko az antik mitológiához fordul, ritkábban fordul az ukrán mitológiai alakokhoz, mint Nagy László.

Nagy László egyik jelentős és sokat tárgyalt műve a *Csodafiú-szarvas*.

A csodaszarvast a néphagyományban csodafiúszarvasnak is nevezik, ezer sarva van, sarva hegyén ezer égő gyertya, két veséjén két aranykeleszt; homlokán van a felkelő nap, oldalán a szép hold. Kis kerek pázsiton legelészik, vagy fekete felhőben tűnik fel. [www.magyarvagyonok.com/.../958-Csodaszarvas.html]

A magyar kultúrában szereplő csodafiúszarvas ősi, ázsiai eredetű. A néphagyomány és a regészeknek csodaszarvasa, az ún. csodafiúszarvas hím, agancsos állat. Évente lehullajtott és újránövesztett sarva révén számos nép mondavilágában a ciklikus újjászületés szimbóluma. A csodaszarvas-motívum modern feldolgozásai közül nagy jelentőségű Bartók Béla 1936-os kórusműve, a *Cantata Profana*. A szöveg a csodaszarvas-monda egyik változata, egy román kolinda, karácsonyi ballada alapján. Ebben a műben a sarvasüzés és a sarvas lét a szellemi elkülönülés, a választás szabadságának jelképe. A *csodaszarvas üzése közben sarvassá változó kilenc vadászifjú*

„...többé / *Nem iszik pohárból, / Csak tiszta forrásból*”. Nagy László Csodafiú-szarvas c. verse az ősi pogány és a keresztény szimbolikát ötvözi: a természet ciklikusságát jelképezi a tavasszal életerejében megjelenő, ősszel vadászoktól megsebzett, a karácsonyi oltáron agancsán gyertyát tartó áldozati Csodafiú-szarvas.

[www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm]

A Csodaszarvas szó Fényes szarvast jelent. A láthatatlan Isten látható hírnöke, anyagi világunk megjelenítője.

Nagy László *Csodafiú-szarvas* c. verse a régi mítosz alapján új mítoszt hoz létre, azaz átértelmez. A vers kezdő és záró szakasza keretet képez, itt az elbeszélő szólal meg, a két középső szakaszban a szarvasfiú. A kezdet és a vég van benne a két középső szakaszban, a nekitüledés, a birkózás és a vereség, a golyó.

A szorongást mintegy a korabeli magyar társadalomra vetíti ki:

*Tavaszkerekedik,
bimbó tüzesedik,
jázminfával fényes
agancs verekedik,
csodafiú-szarvas
nekitüledik,
nekitüledik.
Jázminfa virágát
lerágom hajnalra,
inaimmal ugrok
nyárdelelő napba,
pörkölődök, vékonyodok,
maradok magamra,
maradok magamra.*

Az ember életviteléről és elmúlásáról több sorban is nyilatkozik. A paraszti világ motívumai is jelen vannak a műben (*vadászok meglőnek...*):

*Vadászok meglőnek,
golyó a szügyemben,
Balatonban a sok víz,
mind az én könnyem,
sírva sírok, sírva sírok,
ha sietek lemaradok,
csodafiú-szarvas*

*hiába vagyok
hiába vagyok.
Deresen, havasan
eljön a Karácsony,
csodafiú-szarvas
fölszál az oltáron,
szép agancsa gyúlva gyullad:
gyertya tizenhárom,
gyertya tizenhárom.*

A versre jellemző a gondolatritmus halmozásának használata: *nekitülekedik, maradok magamra, hiába vagyok, gyertya tizenhárom*. Továbbá nagy jelentősége van az alliterációknak: *sírva sírok, nyárdelelő napba, gyúlva gyullad*. Ezek mind a népi kultúra: zene és folklór hagyományai.

Az ukrán irodalomban ilyen jellegű alkotás Lina Kosztenko «*Ще одна весна*» című, melyben az ukrán mitológiából vett alak szerepel: Mavka (Erdei Manó), párja Lukas. Lina Kosztenko versének alapját Leszja Ukrajinka író, «*Лісова пісня*» c. drámájából merítette. Ennek a drámának Erdei Manó a főszereplője.

Mavka (Erdei Manó) mitikus élőlény, a sellők egyik fajtájának számít, hosszú vászonhaja van. A Mavka szó eredete szerint a *nav'* (Navka) szóból keletkezett, melynek jelentése 'a halál megtestesülése'. Ezeknek a mitikus lényeknek nincs testük, nem tükröződnek a vízben, nincs árnyékuk. Egyes irodalomtudósok a gót mawi szóhoz vezetik vissza a mavka szót, amely leányt jelent (Gót királyság, III – IV. sz.) [9, c.144].

Hagyományszerűen úgy hitték, hogy a mavkák az erdőkben élnek. Galíciában a mavkák települési helye a Kárpátok. Ezek a lények azoknak a gyermeklelkeknek a szimbólumai, akik halva születtek, illetve nem voltak megkeresztelve, amikor meghaltak. A mavkák gyakran fiatal és szép leányalakban jelennek meg, akik tánccal és énekkel elcsábítják a fiúkat az erdőbe, ahol halálra csiklandozzák őket, illetve levágják a fejüket. Ahhoz, hogy egy gyerek lelkét meg tudják menteni, pünkösdkor fel kellett dobni egy kendőt, néven szólítani és kimondani azt, hogy „megszenteltek”. Ekkor a megmen-tett lélek a paradicsomba kerül. De, ha a lélek 7 éves korig nem került a mennybe, akkor sellővé vagy mavkává változott, s kárt okozott az embereknek.

Leszja Ukrajinka Erdei Manója is ilyen volt, amíg nem találkozott Lukassal, akibe szerelmes lett és hajlandó volt érte megváltozni. Lina Kosztenko Leszja Ukrajinka művére hagyatkozva írja néhány soros versét, «*Ще*

одна весна» (*Még egy tavasz*). A versben a Kárpátok szépségének szemléletes képét tárja az olvasó elé:

*Білка струсить жовту глицю,
сонну бруньку сколихне.
На березу, на ялицю
вітер лагідний дмухне.*

Utal a Kárpátok halhatatlanságára, Mavka lelkéhez hasonlítja, mert ezek a lények halhatatlanok (*ліс безсмертний, як душа*). Az utolsó sorban Mavka keresi szerelmét, Lukast, de nem találja, elárulta őt:

*Знов простягне руки Мавка
і – не знайде Лукаша.*

Nagy László és Lina Kosztenko munkásságának összehasonlítása azt mutatja, hogy mindketten saját nyelvük és kultúrájuk tükrében ábrázolják a világot, saját kultúrájuk megőrzésére, ápolására, újraértelmezésére törekednek. Jellemző rájuk a panteisztikus, a természetet óvó-védő karakter, továbbá kimutatható a biblikus látásmód (Nagy László *Karácsonyi játék* c. Verséből: „*A kis istent mi megszánjuk emberek, állatok...*”, valamint Lina Kosztenko *«Вечірнє сонце»* c. művéből: „*За тих лісів просвітлений Едем і за волошку в житті золотому... Вечірнє сонце, дякую за день, за цю потребу слова, як молитви*”), illetve a nemzeti kulturális és történelmi eseményeket feldolgozó motívum (Nagy László *Berzsenyi szólítása* c. verséből „*...A mába lépj le Dániel úr, dühöngj...*”, Lina Kosztenko *«Тінь королеви Ядвіги»*: „*...Чого ти ходиш, Ядвіго? Король твій помер, Ядвіго!...*”). A különbség abban rejlik, hogy Nagy László verseiben a magyar néphagyomány feldolgozása mutatkozik be (*Csodafiú-szarvas*, *Kiscsikósirató*), Lina Kosztenko leginkább az antik kultúrához fordul (*Флейта Афіни*), az ukrán hitvilágból kevesebb kép van jelen verseiben (*Ще одна весна*).

Irodalom

1. Hegedűs Géza. A magyar irodalom arcképcsarnoka. II. – Budapest: Trezor Kiadó, 1976. – 888 o.

2. Pál József – Újváry Edit. Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából. – Budapest: Balassi Kiadó, 2001
www.balassikiado.hu/BB/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar.htm

3. Szerdahelyi István. Műfajelmélet mindenkinek. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997. – 279 o.

4. Tarján Tamás. Nagy László Válogatott versei. – Budapest: Holnap Kiadó, 2006. – 132 o.

5. Дроздовський Д.І. Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних, або післямова до круглого столу / Д.І. Дроздовський // Дзеркало тижня. Україна. – 2005. – № 27. – С. 16.

6. Костенко Л.В. «Річка Геракліта» / Ліна Василівна Костенко. – Київ: «Либідь», 2011. – 281 с.

7. Лесин В.М. / Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин / О.С. Пулинець. – Київ: «Академія», 1965. – 432 с.

8. Потапенко О.І. / Дмитренко М.К. / Потапенко Г.І. Словник символів / О.І. Потапенко / М.К. Дмитренко / Г.І. Потапенко. – Київ: «Тернопіль», 1997. – 156 с.

9. www.magyarvagyok.com/.../958-Csodaszarvas.html

10. <http://www.kortaronline.hu/regiweb/0503/fodor.htm>

Резюме

В статье рассматриваются художественные особенности мифологического выражения, поиска архетипа в поэтическом творчестве Ласло Надя и Лины Костенко. Как в стихотворениях украинской поэтессы, так и в творчестве венгерского поэта используются мотивы фольклора, всемирной истории, а также библейские мотивы. Если в творчестве Лины Костенко более преобладают античные мотивы, образный мир Ласло Надя богат образами венгерского фольклора и исторического прошлого.

LÖRINC RÓBERT

(Ungvár)

Mert kezdet nincs csak folytatás van! Kovács Vilmos helye a kárpátaljai irodalomban

1.1. A kárpátaljai magyar irodalmi élet fejlődése a XX. században

Kárpátalján a vidék irodalmi hagyományait tekintve az írásbeliség a középkorra nyúlik vissza. Irodalomtörténeti szempontból ezen a vidéken több író, költő is született vagy alkotott, illetve utazások keretén belül útirajzokkal, költeményekkel gazdagították a Kárpátalját idéző irodalmat. A ma Ungvárhoz tartozó, Radváncon született Gyöngyösi István (1629-1704) magyar költő. Dolgozott az ugocsa vármegyében, a Nyalábvárban, Ilosvai Selymes Péter Bibliafordítással is foglalkozott „kishazánkban” Komjáthy Benedek, továbbá az első magyar költőnő is itt élte élete utolsó éveit, Pekry Lőrincné Petrőczy Kata Szidónia menekülni kényszerült 1706. március 16-án Husztra [3, 60.], két évvel később Beregszentmiklósrá, ahol meg is hal. Önálló magyar irodalmi tevékenység azonban mégsem alakult ki.

Mivel Kovács Vilmosról szeretnék szólni tanulmányomban ezért vitathatatlanul szükséges a korabeli, illetve, érintőlegesen, az őt megelőző irodalmi élettel kapcsolatos információk ismertetése.

A 20. századtól kezdve már beszélhetünk kárpátaljai irodalomról. Mivel a trianoni békeszerződés (1920. június 4.) következtében létrejött etnikai kisebbségbe kerülő magyarság anyaországtól való elszakadása miatt, mert addig bátran csatolhattuk az ungi, beregi, ugocsa és máramarosi vármegyékben zajló irodalmi élet kezdeményeit, az észak-kelet Magyarország irodalmi központjaihoz: Nyíregyházához, Debrecenhez vagy akár Sárospatakhoz is, mivel a kultúra és ezzel egyetemben a költészet is itt virágzott leginkább a térségben. Ám, a békediktátumot követően, a csehszlovák korszak kezdetével, megváltozott a helyzet, ebből a korból megemlíthetjük Tamás Mihály és Sáfáry László magyar irodalmi munkáját. A szovjet korszakban viszont egyre inkább szárnyra kap „a hadak ezredéves útján” a magyar irodalmi élet. A korszak első nagy alakjai Balla László és Kovács Vilmos volt.

Balla László több okból is kimagaslik a kárpátaljai kulturális életből, egyrészt író és szobrász, másrészt, vezetője a Kárpátaljai Szépművészeti Szalonnak, kezdeményezője számos irodalmi próbálkozásnak, támogatója több irodalmi stúdiónak és a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője huszonkét évig. 2010. október 28.-án hunyt el Ungváron.

Kovács Vilmos szintén nagy hatással volt a 20. század második felében a kárpátaljai magyar irodalmi élet fejlődésére. Kovács Vilmos egy járási lap (PraporPeremohi) munkatársaként dolgozott 1954-ig. 1958-tól 1971-ig az ungvári Kárpáti Kiadó magyar osztályának szerkesztője volt. Irodalmi Stúdiót hoztak létre, a kezdő írók, költők segítésére, nevelésére, többek között ez a munka indította be az akkori Kárpát-Ukrajna magyar irodalmi vérkeringését. Kovács Vilmos támogatta még az 1967 novemberében az ungvári magyar egyetemisták által létrehozott Kárpátontúli Ifjúság című területi lap létrejöttét, előtte a Forrás Irodalmi Stúdiót is, melynek tagjai: Benedek András, Balla Gyula, Györke László, Punykó Mária és sok más tehetséges irodalmár, költő és író volt. 1970-ben születik meg a szegedi Tiszatáj című folyóiratban, a Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában, Kovács Vilmos és Benedek András nyomán. A tanulmány jelentősége vitathatatlan mai szemmel nézve is. Ugyanis, első ízben tárta fel az anyaország felé a „kishazánk” 1945 utáni nemzeti közösségünk történetét, kisebbségi helyzetét, mindaddig szokatlan hitelességgel.

A Tiszatáj-tanulmány korszakolás szempontjából is mérvadó. 1982-ben Görömbei András: A csehszlovákiai magyar irodalom 1945-1980 címmel megjelent könyve azt írja, hogy a két világháború között a kárpátaljai magyar irodalom a felvidék kultúrájának tekintendő, továbbá azzal mutat rokonságot. [4, 22 28-30] Tíz évvel később mégis a Tiszatáj-tanulmány megállapításait veszi alapul, Dupka György a Kisebbségi ének a beregi rónán című antológiájában. [5, 222-223] A Tiszatáj-tanulmány szerint a kárpátaljai irodalmi élet két nagyobb részre, azokon belül pedig, több kisebb időintervallumra tagolható. Az elsőben három „erősen különálló részre” tagolódik[6]:

- a. az 1919 előtti
- b. az 1919-1938 közötti
- c. és az 1938-1944 közötti időszakra bontható

A második nagy szakasz, amelyre Kárpátalja irodalmi életének története bontható, az:

- a. az 1944-1951 közötti
- b. és 1951-1957 közötti
- c. az 1957-1965, illetve
- d. az 1965-1970 közötti időt adja meg

Dupka György ezt használja fel és módosítja azt a jelenkori irodalmi élet tükrképére, módosításai abban nyilvánulnak meg, hogy az utolsó pontot kitágítja és egy plusz ponttal bővíti a felosztást [5, 222-223]:

- d. 1965-től 1991-ig
- e. az 1991. évi rendszerváltástól napjainkig

Dupka György figyelmen kívül hagyja tanulmányában a Pál György által szerkesztett korszakolást, melyben külön hangsúly van fektetve az 1965 és 1991 közötti időszaknak, abban is az 1971-es évnél. Mivel figyelemre méltó hogy ezt követően elkezdődik egy még a Forrás Stúdió hatását is beárnyékoló irodalmi pezsgés a kárpátaljai magyarság körében.[7, 77-115] ez volt a kárpátaljai irodalmi élet *első* igazán jelentős korszaka, ami váratott magára 1981-ig, a *második* az 1991-et követő időkben jelentkezik. A Forrás Stúdió jelentősége vitathatatlan, mert bátran állíthatjuk, hogy minden jellegű irodalmi fellendülés gyökere ebben a Stúdióban, illetve az ezt előidéző magyar nyelvű publikációs lehetőségekben keresendő.[8, 5] A Forrás Stúdió nemkívánatos lett a szocialista nép párt szemében, ezért 1971-ben elérték, hogy megszűnjön. A széthullás egy újságcikkben keresendő, a Kárpáti Igaz Szó 1971. augusztus 20.-án leközölt egy cikket, amely véget vetett az egész kibontakozásnak.[7, 77-125] A cikk címe *Elidegenedés? A Kárpátontúli Ifjúság, az egyetem magyar tollforgatói és a Forrás Stúdió*. Később (1998-ban) Balla László az akkori főszerkesztő úgy nyilatkozott, hogy felsőbb utasításokra tette.[9, 7] Ezt követően megkezdődött a tagok felszámolása, a cél nem volt más, mint az, hogy ignoráltsággal minél inkább ellehetetlenítsék életüket. Még is létrejön egy „De szellemét a tűz nem égette meg” csoportosulás, melynek tagjai így is folytatták az irodalmi élet szervezését. Húsz éven át működve próbáltak tenni a magyar nép sorsáért Kárpátalján. A polgárjogi mozgalom [7, 77-125] a 80-as években foglalkozik a magyar irodalmi élettel, mert annak végén 1989. február 26.-án Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség néven pártá alakul, elnökéül Fodó Sándort teszik.

A József Atilla Irodalmi Stúdió 1971-ben fogan, a Forrás Stúdiót hivatott pótolni, létrejöttét „Felülről” szervezték meg, a Kárpáti Igaz Szó keretein belül jött létre. Ebből fakadóan a nagy különbség volt a két Stúdió között, a forrás képviselte a tiszta irodalmat, a fejet soha nem hajtó értelmet, a hatalmon lévő politikai párttal szemben, a magyarok érdekeit szemelőt tartva. A József Atilla Irodalmi Stúdió tagjai pedig a „felsőbb” erők hatására „túlontúl szürkék, agitatívák és unalmasak voltak”. [7, 77-125] Ez az időszak is szépen lassan elmúlt, mert egy idő után elkezdődött a változás ebben a Stúdióban is.

A kárpátaljai magyar irodalomnak a kialakulása egyértelműen az egyedül maradottságából fakad. A szovjet irodalmi elnyomásra adott válasz. Kialakulása és értékei vitathatatlanok az ukrainai, a magyarországi, de leginkább vitathatatlanok kell lennie a Hadak ezredéves útján élő emberek számára, a kárpátaljai magyarság számára, hogy „kishazájuk” társadalmi tükörképébe nézhessenek és változzanak.

1.2. Kovács Vilmos helye a kárpátaljai magyar irodalomban

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban felmerül egy másik, hogy ki is volt Kovács Vilmos? A költő így ír önmagáról 1969-ben:

„42 évvel ezelőtt születtem Gáton, egyikében annak a százegynéhány kárpátaljai magyar falunak, amelyeken átgázol a hadak ezredéves útja, s amelyeket annyiszor kapott már szarvára a történelem öklelő bikája.

Apámat 45-ben elvitték. Sokezedmagával. Egyetlen bűne, hogy magyar volt. Kommunista is, de ez akkor nem számított Elpusztult.

Léptemet piros öklű plakátok vigyázták.

Korán meg kellett fognom a dolog végét. Voltam könyvelő a terménybeszolgáltatónál, vb-titkár szülőfalumban, adóügyi referens az „adó-prés” éveiben, jelenleg – már tíz esztendeje – az ungvári Kárpáti Könyvkiadó magyar osztályának vagyok a vezető szerkesztője.

Későn kezdtem írni, illetve publikálni. Négy verseskötetemet és egy regényemet adták ki eddig, meg egy válogatást Moszkvában, orosz fordításban.

Sok mindenben mentem keresztül, míg leírtam ezt a két sort: Letörölöm arcomról a nyálat, s szembe fordulok a széllel...

Sorsom úgy alakult, hogy egy kis zárt közösség szószólója s egy világ sorsát intéző roppant birodalom idegvégződése lettem. Amit mondok, mondhatom. A másodszülött fiú jogán.” [10, 37-48]

A költőről, ha csak ennyit tudunk, máris világossá válik számunkra, hogy miért is tarják a kárpátaljai irodalmi életben olyan nagyra. Pál György a XX. század második felében alkotott kárpátaljai magyar költők első nemzedékéhez sorolja. Ugyanez a mű írja róla, hogy „... azok közül a kárpát-ukrajnai írók közül valló, akinek a munkásságában a társadalmi és az egyéni, a nemzeti, nemzetiségi és az egyetemes emberi sors kérdései egyaránt tükröződnek.” [11, 65]

A kárpátaljai magyar irodalom legnagyobb ígéretként írnak róla. [10, 34-48] Helyét mi sem bizonyítja jobban, mint munkái. Első verseskötete a *Vallani kell* (Ungvár, 1957) című gyűjteménye volt. A többi: *Tavaszi viharok* (Ungvár, 1959), *Lázás a Föld* (Ungvár, 1962), *Csillagfénynél* (Ungvár, 1968). Regénye a *Holnap is élünk* (1989) címet viseli.

Kovács Vilmos személyisége beleégett a kárpátaljai magyar irodalom mindennapjaiba. Gyakori az említése az irodalmi folyóiratokban, tanulmányokban, kalendáriumokban Kárpátalján. [12, 50-51] Más munkák úgy jelölik életútját, mint az „út”. [7, 77-125] Skrobinec nagy költőnek tartja, [13] elismertségének oka a szovjet körökben a válogatás verseiből kiadott *Vesszennaja burja*. A nagyságához köthető még az is, hogy a jelenkori leghíresebb kárpátaljai költők legjava szimbólumként tekinthetett rá. Valamennyi-jüket segítette, és a helyes költői magatartás irányába próbálta segíteni.

Költői munkáján túl a prózában is komolyat alkotott a szerző, a *Holnap is élünk* regény bár sokat váratott a megjelenésre, továbbá hamar lekerült a könyvesboltok polcairól, még Magyarországon is, mégis egy zseniális alkotásról beszélhetünk mely elindította az igazi kárpátaljai irodalom meglétét. [1, 164-187] Ami sikeresnek indult, később a hatalomnak köszönhetően hátráltatta az író, mert a felső vezetés szeme rá irányult a regénynek köszönhetően, mivel abban reális képet mutat róluk. Ennek eredménye az alkotó életének ellehetetlenítése volt.

Kovács Vilmos nem csak szépirodalmi alkotóként próbált hozzátenni a kárpátaljai magyar irodalomhoz, olyan munkákba is belefogott, melyek bőven érintik, az irodalomtörténet és a nyelvészet tárgykörét, sőt a történelemét is. Életének vége felé kevesebbet foglalkozott írással, inkább a tudományos munkába temetkezett, másfél ezer oldalas műve a magyarság őstörténetéről életében már nem jelent meg nyomtatásban.

Mindezekon kívül fordításokkal is foglalkozott Arszenyev, Gajdar, Korolenko, Sevcenko műveit is magyarra fordította.

Összességében véve a kárpátaljai magyar irodalomban a legnagyobb nevek között kell említenünk Kovács Vilmosét, helye vitathatatlan, mert ő volt az egyik első a szavak igazi „kovácsolói” közül Kárpátalján.

1.3. Kovács Vilmos költészete a korabeli és a jelenkori kritikákban

Kovács Vilmos költészetéről, míg alkotott, két fontos dolgot kell lezögezünk. Először is, mindig a valóság hű ábrázolása volt a célja, hogy a társadalomnak tükröt mutathasson. A második dolog pedig, hogy míg élt a politikai hatalomnak mindig szúrta a szemét az ő alakja.

Mivel kritikáról abban az időben mikor a költő alkotott nem igazán lehet beszélni Kárpátalján, ezért korabeli dokumentumokra és tanulmányokra csak ritkán lehet hallgatni, mert nagyrészüket a kritikus cenzor nyomán látott napvilágot. De Kovács Vilmos és a Forrás fiataljai még is lázas tenni akarással egyazon „ihlettől” motiváltan próbálták bemutatni a nemzetrész eszméltetésére irányuló törekvéseiket, mindezt tehetséggel párosítva. A költőt elítélte a korabeli szovjet vezetés „kritikája”, mert a valóság megírása egy kissebségitől egyrészt nem kívánatos volt, másrészt pedig, rámutatott a párt helytelen kissebség politikájára. Ennek köszönhetően Kovács Vilmos személyét mindinkább igyekeztek megbéklyózni a korabeli hatalmak. Mindezt életének ellehetetlenítésével, kiadványainak késleltetésével próbálta elérni a korabeli hatalom. Mindezekkel a módszerekkel és azok következményeivel számolva [14] a költő még is folytatta a munkát.

Kovács Vilmos költészete irodalom és művészetszervező tevékenysége a magyarországihoz hasonló, de attól indíttatásaiban mégis eltérő társadalmi, nemzeti és irodalmi létközegekben bontakozott ki. E terület magyar

irodalma egy sajátos társadalmi és nemzetiségi helyzet tükörképe, mivel a politikai viszonyok nem engedték ezért a művek nem nyúlhattak igazán mély témákhoz, a nemzetiségi létezés a kissebségi sors kérdéseit csak nagyon felületes érintését engedte a korabeli censor. [11, 65] Ez persze a korabeli politikai légkör miatt és a magyarsággal szembeni diszkriminációk és tiltások következménye volt.

Még is Kovács Vilmos az első olyan kárpát-ukrajnai költő, akinél szerepel a társadalmi és az egyéni, a nemzeti, nemzetiségi és az egyetemes emberi sors kérdései egyaránt. Műveiben túllépett minden szokványos témát, az emberi lét értelmével, az egyéni személyiség megvalósításával foglalkozott, minőségi alkotásainak titka a költészetének forrásvidékében keresendő, melynek mélysége egyéni világlátással, tiszta erkölccsel ruházta fel a költőt. [11, 65]

Kovács Vilmos a kárpátaljai magyar irodalom egyik legtehetségesebb modern alkotója volt, [15] folytatta a magyar költészet hagyományait, az országhatáron túl is, és egy sajátos hangvételű lírát teremtett. Céljai nem voltak egyebek, mint a kétnyelvű, de magyar anyanyelvű társadalmi kissebség kulturális felemelése Kárpátalján, elsőként a XX. században az ő műveinek köszönhető, hogy a kárpátaljai irodalom teret hódított a magyar irodalomban. [11, 65] „Elkötelezett költő volt. A legjobbak a legigazabbak közül való.”

A fentebb a témával kapcsolatos állítások legjavát Pál György írta, még a rendszerváltást követően 1991-ben. Minden állítása pontosan alátámasztott és indokolt a tanulmányában, még is egy kommunizmust bőven látott tudósról beszélünk, továbbá mivel a rendszerváltás után már szabadszájúbb kijelentéseket is lehetett tenni ezért szükséges megvizsgálni más fiatalabb tudósok írásait is, már csak a hitelesség miatt is.

A többi szakirodalom ehhez a munkához csupán kevés dolgot tudott tenni, Eperjesi Penckófer János egyenesen „útnak” nevezi Kovács Vilmos munkásságát, több kisebb ívből összeálló befejezetlen egészként lehet ratekinteni, de valamennyi alkotásában is, azok egyidejű szemlélésekor, látható egy ív, egy út. A *Tettben a jellem* magába foglalja a költő, író létértelmét. Ezt Somogyi Gábor regényhősön keresztül idézi, szerinte „a felismert feladat teljesítése maga az élet értelme.” Minden embernek van útja, és az út határozza meg az élet értelmét. A költő fejlődéspéldáját igazolja, a *Vallani kell* és a *Csillagfénynél* című kötetek közötti világlátás különbség. A legharsányabb kötetnek nevezi a *Lázas a Föld* című alkotást. [7, 77-125]

Az életmű kevés esélyt mutat arra, hogy korszakokra bontsuk. Ez igaz a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1999/1.számában. A Bomlós század tébelében Gát és Fót között címet viselő tanulmányra, [16] ahol megállapításomnak megfelelően, szintén nem bontották korszakokra az életművet.

Eszméi és embersége tovább élnek műveiben és mindazokban, akik erős hittel haladnak az általa járt úton: „*Mert kezdet nincs csak folytatás van*”

Irodalom

1. Botlik József, Soós Kálmán: Gát; Kiadja a Száz magyar falu könyvesháza Kht.; Megjelent a magyar állam millenniumára; Budapest – 164-187
2. Lizanec Péter – Gortvay Erzsébet – Vaszócsik Vera: *A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom rövid áttekintése*; = Sugaras utakon, Ungvár, 1985.
3. Együtt; Irodalom, művészet, kultúra; A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának Folyóirata; 2012/1; Zubánics László: Petrőczy Kata Szidónia, az első magyar költőnő – 60
4. Görömbei András: A csehszlovákiai magyar irodalom 1945-1980. – Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982. – 22. 28-30
5. Dupka György: Kissebségi ének a beregi rónán. Kárpátaljai írók antológiája. Intermix, Ungvár-Budapest, 1982. – 222-223
6. Kovács Vilmos – Benedek András: Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában., Tiszatáj, 1970/10.
7. Eperjesi Penckófer János: Tettben a jellem; A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében; B. I. Alkotói pálya és világkép összetartozása Kovács Vilmos életművében – 77-115
8. Kárpátaljai Minerva, II. kötet, 1-2 füzet, Minerva Műhely, 1998. – 5
9. Balla László: A Forrás-ügy műhelytitkaiból, Hatodik Síp, 1998/2 –7
10. M. Takács Lajos: Résnyire nyílt ajtók; irodalom művelődés nyelvészet, Debrecen – Ungvár 1991. – 34-48
11. Pál György: A magyar irodalom Kárpátalján (1945-1990); Nyíregyháza 1990. – 65
12. Vátadi-Sternberg János - Dupka György: A Verhovinamegénekklése. = Kalendárium. 1986. Ungvár, 1985. – 50-51
13. Skrobinec: Vilmos Kovács (Literaturna Ukrajina, 1977. jún. 10.)
14. Oroszdokumentumok, internetes változata: <http://www.memo.ru/history/diss/chr/chr22.htm>
15. Takács Imre: Kovács Vilmos búcsúztatása; Kortárs 1978, 2. sz. Budapest, Kortárs Folyóiratkiadó Kft.
16. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 1999/1. számában; *Bomlós század tébolyában Gát és Fót között*

Резюме

У роботі я займався літературною діяльністю Ковача Вільмоша, одного з найвідоміших закарпатських поетів. Новизна праці полягає в тому, що у літературознавстві немає детального дослідження творчості митця. У ході дослідження розглядалися три домінанти творчого доробку письменника. Перший: «Розвиток закарпатського угорськомовного літературного життя у ХХ столітті». У цьому пункті йдеться про розвиток закарпатського літературного життя та його етапи. Це важливо відмітити тому, що Ковач Вільмош зіграв велику роль у розвитку літературного та культурного життя нашого краю. Друге важливе питання: «Місце Ковача Вільмоша у закарпатській угорськомовній літературі». Ця частина відокремлює мистецтво і письменство літературного діяча. Третім етапом дослідження стала: «Критична рецепція творчості Ковача Вільмоша». Це основна частина роботи, у якій аналізується творчий доробок письменника.

UNGVÁRI ÉVA
(Ungvár)

Az alárendelő szóösszetételek Ady Endre istenes verseiben

A szóösszetétel az egyik leggyakoribb szóalkotásmódunk, mellyel szinte korlátlan mértékben növelhetjük szótári szavaink számát. A mellérendelő mellett nyelvünkre erősen jellemzőek az alárendelő összetételek, melyekben nyelvünk ősi tömörítő törekvései valósulnak meg. Ez a törekvés azt eredményezi, hogy a költők és írók változatos, gyakran gazdag tartalmakat kapcsolnak össze és sűrítnek bele egy-egy új összetételbe, amely egyéni stílusuknak lesz jellegzetes eleme. Az egyéni alkotások lehetőségei ebben a tekintetben kimeríthetetlenek [5, 233. o.].

Dolgozatomban Ady Endre istenes versei alapján mutatom be az alárendelő szóösszetételeket, azt, hogy a költő milyen összetételeket használ, s ezek milyen gyakorisággal fordulnak elő a verseiben. Mintegy száz szócikket készítettem a felhasznált ötvenegy verse alapján. Az istenes verseket a költő *Az Illés szekerén* című ciklusban gyűjtötte össze [1, 149–161. o.]. Ebben a ciklusban tizenhat költemény van, a többi negyvenöt istenes verset más kötetekben és ciklusokban találtam meg. Például ilyen verseket: *Szeress engem, Istenem, Az éjszakai Isten, Az Úr érkezése, A vidám Isten, A Sion-hegy alatt, Isten a vigasztalan stb.*

Az alárendelő szóösszetételeket Cs. Nagy Lajos osztályozása alapján csoportosítottam, de figyelembe vettem más nyelvészek osztályozását és véleményét ezzel a témával kapcsolatosan.

Cs. Nagy Lajos öt szószerkezeti viszony alapján csoportosítja az összetételeket: alanyos (*anyaszülte*), tárgyias (*munkavégző*), határozós (*gyorstalpaló*), jelzős (*hétfejű*), jelentéssűrítő (*medveének*) [2, 293. o.].

Aszerint, hogy a viszonynak van-e nyelvi jelölője vagy nincs, az alárendelő szóösszetételek lehetnek jelöltek vagy jelöletlenek.

Ady Endre istenes verseiből száz alárendelő szóösszetélt elemeztem.

1. *Alanyos* szóösszetételnél az előtag alanya az utótagnak. Mivel az alanynak a mondatban is a zéró morféma a jelölője, így természetesen az e csoportba tartozó valamennyi szó jelöletlen [3, 145. o.]. A magyar nyelvben ritkán alakul alanyos szóösszetétel, Adynál nem találtam rá példát. Ez is bizonyítja, hogy alanyos összetételeink száma igen csekély mai nyelvünkben.

2. Tárgyas szóösszetételnél előtag tárgya az utótagnak [3, 145. o.]. A vizsgált versekben két tárgyas összetételt találtam. Ebből mindkettő jelöletlen.

„Az **Isten-kereső** láрма megcsendült.” (Az Isten-kereső láрма 341 o.)

„Most, most szeretnék lenni bátran **élet-tagadó**.” (A Patyolat üzenete 434.o.)

Előtagjuk: *Isten, élet* – főnév, utótagjuk: *kereső, tagadó* – folyamatos történésű melléknévi igenevek.

3. Határozós szóösszetételnél az előtag határozója az utótagnak. Mondatban és mondaton kívül egyaránt alakulnak. Lehetnek jelöltek és jelöletlenek. A jelölt határozói összetételek közé sorolja a szakirodalom a határozói előtagú összetételeket is, mert ezek előtagján eredetileg határozórag volt, valamint az igekötőszerű határozószót és igekötőt hordozó igéket, igei származékokat, ugyanis ezek is határozói bővítmények. A jelöletlen összetett szók utótagja sokszor melléknév, ritkábban igenévképzős szó, esetleg főnévi értékben is szerepelhet [3, 145. o.]. A jelölt határozós összetételek közül tízenöt fordult elő, míg a jelöletlenek közül kettő:

a) jelölt (*leesett, odaadni, fölshaladt, visszajöttem, összetévesztitek, föl kacag, rámbocsátod, messzehagyjam, rámpermetezett, agyonnyargalt, fölvirradva, lefekve, fölbújtom, messzelőtted, halálra-szántan*)

„Halottan **visszajöttem** hozzád” (A Sion-hegy alatt 119.o.)

Előtagja: *vissza* – igekötőként szereplő határozószó, utótagja: *jöttem* – ige. A határozós szóösszetétel a mondatban állítmány.

b) jelöletlen (*víg- hahotázva, bús-hazátlanul*)

„Minden jajom **víg- hahotázva** szánom” (Vezeklő vigadozás zsoltára 309.o.)

Előtagja: *víg* – minősítő melléknév, utótagja: *hahotázva* –határozói igenév. A határozós szóösszetétel a mondatban határozó.

4. A jelzős szóösszetételek előtagja jelzője az utótagnak. Három nagy csoportjuk van: birtokos, mennyiség-, és minőségjelzős összetételek [3, 146. o.]. Ady Endre kedveli a jelzős összetételeket. Ilyeneket: *Illés-nép, gőg-erő, Isten-szagot, fű-sarjak, sirucc-madaraként, mű-virágok, élő-voltam, Vihar-fellegek, turista-kedvvel, Sion-hegy, zsoltár-ütem, gyermek-hittel, Isten-dicséretre, rézoltárod, láb-nyomok, kisdedet*. Az általam megvizsgált istenes versekben összesen negyvenhat minőségjelzős és jelentéstömörítő összetétel fordult elő.

„Az **Illés-nép** Ég felé rohan” (Az Úr Illésként elviszi mind 114.o.)

Előtagja: *Illés* – főnév, utótagja: *nép* – főnév. A minőségjelzős szóösszetétel a mondatban tárgyként szerepel.

„Éreztem az **Isten-szagot**.” (A Sion-hegy alatt 119.o.)

Előtagja: *Isten* – főnév, utótagja: *szagot* – főnév. A minőségjelzős szóösszetétel a mondatban tárgy.

A költői nyelvre jellemzőek a laza szóösszetételek.

„*Te vagy ma a legvalóbb Nem-Vagy.*” (Szeress engem Istenem 120.)

Ady Endrének kötőjellel fellazított merész összetételei amelyeket csak a mondat összefüggésben lehet megérteni Zolnai Béla szerint nem annyira az értelem szüleményei, mint inkább kavargó érzelmi szógazdagságból erednek [6, 233. o.]. Ady egyéni stílusára jellemző összetételek közt meg kell említeni a tagadásos összetételeket .”*Áldottam a muszájt, a rendet, rendjét a nem-lehet máskéntnek.*”

A szóösszetételek használata általában jól beleillik a magyar nyelv szellemébe, annak egyik jellegzetességét: a tömörséget s egyben a rövidséget segíti elő [6, 233. o.].

Ady istenes verseiben gyakran fordulnak elő összetételi előtagként tulajdonnevek: *Isten, Cethal, Kálvin, Úr, Sion*. Sok az igekötős ige, igei származék (*fölbújtom, lefekve, fölvirradva, fölkacag, leesett*). Az istenes versekben leggyakrabban a jelzős szóösszetételek fordulnak elő, hisz a mondatrészek közül legnagyobb stilisztikai jelentősége a jelzőknek van [5, 91. o.]. Érdekesekek a főnévi jelzők, mivel határozottabban, erősebben mutatnak rá a jellemvonásra, tulajdonságra: *Illés-nép, Isten-szag, Virág-Fohász*.

Irodalom

1. Ady Endre összes versei. I - II. — Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989.— 149-161. o.

2. Cs. Nagy Lajos. A szóalkotás módjai // A magyar nyelv könyve. Szerk.:A. Jászó Anna.— Budapest: Trezor Kiadó, 2004. — 293 -319. o.

3. Farkas Ferenc. Magyar nyelv.— Budapest: Tankönyvkiadó,-1989.

4. Lengyel Klára. A szóösszetétel. // Magyar grammatika. Szerk.: Keszler Borbála.— Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. — 321-326. o.

5. Szathmári István. Stilisztikai lexikon. — Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2004. — 91. o

6.Terestyéni Ferenc. A szóösszetétel mint stiláris forrás // A magyar stilisztika vázlata. Szerk.: Terestyéni Ferenc. — Budapest: Tankönyvkiadó, 1989. — 231-234. o.

Резюме

У даній роботі розглядаються підрядні словосполучення у віршах Ендре Оді, пов'язаних з тематикою Бога. Основною ланкою описаного є збірка «На колісниці Іллі-пророка». Були згруповані та класифіковані різновиди словосполучень.

VÁRADI ENIKŐ

(Ungvár)

**Kisebbségi lét Czébely Lajos Évszakok ösvényein
című kötetének tükrében**

Ismert mondás, hogy az író a nemzet lelkiismerete. Legalábbis annak kellene lennie, de ez nem minden íróemberről mondható el. Pedig nagy szükség lenne rá, különösen a kisebbségi sorban alkotó írók körében. A kárpátaljai irodalmat tekintve leginkább mécsesekről beszélhetünk, igaz, ezek némelyike egy-egy nagyot lobbant, azután sajnos kiégett. A mai kortárs kárpátaljai kisebbségi létben alkotó írok körében meghatározó jellegű Czébely Lajos munkássága. Alkotásait nemcsak művészi szempontból fontos kiemelni, hanem mindenek előtt azok mély tartalmiságát, melyben túlnyomó részt kisebbségi létünk aktuális problémái vetődnek fel, fogalmazódnak meg. Eme tényfelismerés szolgált motivációul, hogy a cikkben a kisebbségi lét megnyilvánulásairól írjak, Czébely Lajos Évszakok ösvényein c. Kötetnek tükrében. Választásom nem véletlen, hiszen a költő lírájának autentikus, a kisebbségi lét belső harcaival, kérdéseivel foglalkozó világa, verseinek befogadása sok tanulsággal szolgálhat mind az anyaországi, mind a kisebbségi sorban élő olvasó számára. Témaválasztásomat az a tény is motiválta, hogy Czébely Lajos szülővárosom, Visk ismert tanára, költője, helytörténésze és kántora.

A kutatás célja Czébely Lajos Évszakok ösvényein c. kötetében a kárpátaljai kisebbségi lét megnyilvánulásának, a versek üzenetének feltárása, a kötet szabályosan fölépített gondolatiságának rendszerbe foglalása, valamint az egyes versekben megnyilvánuló lélektani jelenségek -- a különleges léthelyzetből fakadó identitás és a nemzeti közösségi lelkület -- vizsgálata. Ez adja a kutatás aktualitását is. Hiszen a vizsgált költeményekben a mai kisebbségi létben élő ember belső küzdelmét, szorongását, fájdalmát, elesettségét láthatjuk. A költő versein keresztül nem egyfajta pátoszi világ tárulkozik elénk, hanem a valós, egyszerű, már-már hétköznapiak tűnő emberi lét, a lelkivilág rejtett titkai, sebei mutatkoznak meg. A költő munkásságának vizsgálata kihívást jelentett számomra, mivel érdemben eddig még senki nem foglalkozott vele. Szélesebb körű megismertetése azonban fontos részét képezné a kárpátaljai és az anyaországi irodalmat tárgyaló munkák egészének. Ezzel szélesedhet a kisebbségi irodalmak témáinak spektruma.

Czébely Lajos helye nehezen behatárolható a kárpátaljai kisebbségi irodalomban, talán Penckófer János meghatározása a legmegfelelőbb személyének elhelyezésére. Az ő véleménye szerint: „a későn indulók közt vannak páran, akiknek a bemutatkozása pályakezdsnek minősül annak ellenére, hogy koruk alapján már csak alig-alig nevezhetők fiataloknak. Ezek között vannak olyanok is, akik nagyobb reményekre adnak okot.” [3, 316 o.]. Nem véletlen tehát, hogy Penckófer János olyan alkotókkal említi együtt, mint Berniczky Éva, Weinrauch Katalin, Szöllősy Tibor és Nádasi Klára.

A Kárpátaljai magyar alkotók táborában való megemlítésén túl, kulcsfontosságú kiemelni identitásának kettős jellegét (összmagyar, kisebbségi), mely behatárolja költői világszemléletét. Lírájában a csendes lázadó, lelki harcokat vívó, belső fájdalmakat magába fojtó, a kisebbség fennmaradásáért küzdő ember mutatkozik meg. Költőnk munkásságát mindig meg fogja határozni az a tény, hogy igen sokoldalú személyiség, mélyen vallásos lelkületű.

Erről tanúskodnak az Évszakok Ösvényein c. kötet versei is, amelyeket a szerző az évszakoknak megfelelően négy ciklusra tagol. A kötetben fellelhető ciklusokat egy nyitó verssel az *Örök készenlét* c. vezet be. A vers címe és a költeményben megjelenő mitológiai történetre való utalás (Sziszi-fusz) is az időtlenséget, az állandóságot sugallja. A sziszifuszi munkával felvetül az emberi civilizáció égető kérdése is: van-e értelme az életnek, a küzdelemnek? A vers nem ad választ, csak felveti a kérdést, elülteti az olvasóban az ezzel kapcsolatos örök kíváncsiság magvát, és ösztönzést, motivációt ad a kötet verseinek befogadására. Felkelti az érdeklődést a kötet további versei iránt. „*ez/az én/hegyem/melynek ormára hitem/konok szikláját görgetem*” (1: 5 o.)

Az első ciklus a *Jégrügyek a tél ágain* címet viseli, mely kilenc költeményt foglal magába. A versek témájukat tekintve többségükben a télhez kapcsolódnak. Megjelennek bennük az évszakra jellemző kifejezések: hó, tél, fagy, hűvös, karácsony, hideg, hópehely, kályha stb. Formájukat tekintve rövidebb, tömör megfogalmazású költemények. A ciklus verseinek többségét a saját magányába visszahúzódott szemlélődő alaphelyzete jellemzi. Az elbeszélő a körülötte lévő valóságot fagyott, lelketlen vilákként mutatja be, ahol a lelketlenség és az értékvesztés általános jelenség. Kötetének e ciklusában egyéni bánat kifejezése mellett, az emberi fájdalom is megszólal. Főként komor hangvétel jellemzi ezeket a verseket. A fagyott világot szemlélő lírai én keserű monológokban kárhoztatja a jelent. Végző menedéke a múltra való emlékezés (*A Mormota monológja*) és az identitáskeresés, a nemzeti értékekhez való ragaszkodás: „*anyanyelv, édes, maradj velem,/hogy lehessen még szavak embere.*” (*Kérés*). (1:20 o.)

A kötet második ciklusa a **Bújkáló március** címet kapta. Hét költeményt foglal magába, melyek sok esetben erősítik a szerkezeti tagoltságot. Megfelelnek a költői besorolásnak, és a tavasz képeit, a kikelet éledő világát tárják elénk, ahol a tél egykori birodalma már csak fájdalmas emlék: „*Rian telünk jege, / rügy fakad, / kint a hegyen / az erdők alatt / terjed tintafoltja / a hírhozó kökörcsinnek.*” (**Tavaszi-dő**). (1:28 o.) Az előző ciklushoz képest felszabadultabb, optimistább életérzés tükröződik a versekben. Ennek ellenére az igazi felszabadulás, melyet az olvasó az évszaktól vár, nem valósulhat meg. A világ minőségi változásának reményével eltöltő természeti képek („*Talán megváltozik / egy kicsit a világ / most, hogy újra / kondul a hóvirág*” (**Tavaszi-dő**)) (1: 28 o.) mögött a keserű felismerés lappang: a romlottság, az értékvesztettség a színfalak mögött változatlan: „*Érték-orzó világ csillaga szállt fel, / ember legyen a talpán, ki magára lel*” (**Tétova sugárban**). (1:32 o.) A ciklus egyik kiemelkedő verse és egyben névadója a **Bújkáló március**. A műben felsejlik a kárpátaljai kisebbségi lét eddigi legnagyobb történelmi tragédiája, a többségében soha haza nem térő férfilakosság elhurcolásának ténye, amely azóta feldolgozatlan traumaként közösségi tudatunkba is beépült. A kárpátaljai magyar közösség idősebb nemzedékében máig elevenen élnek a 40-es, 50-es évek vidékünkhez kapcsolódó rettenetes történelmi eseményei, vagy azok következményeinek emléke. Kevés az olyan magyar család, ahonnan a háború utáni években ne hurcoltak volna el fiúkat és férfiakat az úgynevezett „málenkij robotra”, a hírhedt sztálini lágerrekbe. Bár ezután újabb nemzedékek nőttek fel, akik hivatalos forrásokból erről már nem hallhattak, de a családi visszaemlékezésekből és a rendszerváltással lendületet nyert kutatásokból ma már pontosan felvázolhatjuk a történetek súlyosságát. Az alkotó életrajzából tudjuk, hogy sok sorstársával együtt édesapja is megjárta a szibériai munkatáborokat, ahonnan szerencsére haza is tudott térni. Ennek, és az édesapa elbeszéléseinek emléke szövődik bele a **Bújkáló március** című versbe: *Akkor is negyvenhétben / Vorkutából döcögő talpfák lépcsőin / március megőrzött lángjának melegével / ereszkedett alá apám*. (1: 29 o.) A versben fontos szerephez jut a lelki közösségvállalás, melyet hozzá hasonlóan már korábban József Attila is megfogalmaz *Dunánál* című művében: „az összejtig vagyok minden ő” [2: 330 o.]. Ezt a nemzedékeken és történelmi korokon átívelő sorsközösséget vállalja magára Czébel Lajos is, mikor egy teljes közösség nevében mondja, beleértve elődeit és utódait: „*Együtt voltunk / rabság, / Együtt leszünk / szabadság!*” (**Bújkáló március**) (1:29 o.)

A tavaszi hangulatot a kötetben egy következő évszagnak megfelelő ciklus vált fel, melynek összefoglaló címe **Magányos látogatóm a nyár**. A kötetrészt tíz költemény foglalta magába, melyek tematikailag már valame-

lyest elrugaszkodnak az évszakkal való megjelölés tényétől. Ez talán azzal magyarázható, hogy Czébely Lajos számára a nyár fogalma rendelkezett a legszűkebb asszociációs bázissal, a két előző évszakkal ellentétben, melyeknek még csak a neve is egy-egy szimbólumként gazdagítja a kötet líraiságát. Így a ciklusba az előbb említett okokból már általánosabb, kevésbé kötött tematikájú versek is helyet kaptak. És bár a kesergő alaphangulat megmarad, jól megfér az összeállításban egymás mellett a kisebbségi helyzetében jogfosztott és tehetetlen lírai én vallomása, a tétova szerelmes érzések, a szülőföld iránti szeretet hangja és az elődök és irodalmi példaképek tisztelete, legyen szó akár az egész nemzet, akár fiatalabb elszakadt nemzet-részünk történelméről, irodalmáról. Kölcsey Ferenc óta tudjuk: „haza, nemzet és nyelv, három egymástól válhatatlan dolog”. Ez a fajta szoros kötelék a három fogalom között pedig nemzetiségi helyzetben nagyban felértékelődik, hiszen az anyanyelv léte egyenlővé válik a nyelvet beszélő nemzeti közösség létével is. Erre a kisebbségi léthelyzetből fakadó problémára világít rá Czébely Lajos *Elnémulás* című versében. A verset egy ismert gyermekdal sorával indítja, majd a kezdő képből levezeti anyanyelvünk izolált, fenyegetett helyzetét: „*Kis kacska fürdik fekete tóban, / kiskacska-nyelvem nyelvek tavában, / nyelvem fürdik nyelvem tengerében...*” (*Elnémulás*). (1: 40 o.) A költő fájdalomát fejezi ki a nyelv romlása és használati körének folyamatos szűkülése miatt. Az aggodalom közepette is lélekemelő hatással bír a viszontagságok ellenére is élő magyar közösséghez tartozás tudata, a szerző identitása, amit a versben a nemzeti trikolór színeinek szentháromságként való említése erősít: „*hull a hó, fehér, / a fű zöld, piros a vér - / én szentháromságom.*” (*Elnémulás*). (1: 40 o.) A ciklus viszonylagos csapongó sokszínűségével új dimenziókat nyit meg az olvasó előtt. A gyökerekhez való kényszeredett ragaszkodástól (*Dal a viski várhegyről*) a végtelen kozmosz meghatározhatatlan nyugalmaiba való vágyódásig vezet (*Jajj, ha egyszer...*).

Az utolsó ciklus a kötetben *Az őszi deres zátonyán* címet viseli. A kötetrészt kilenc verset tartalmaz, melyek tematikailag is lezárják a versgyűjteményt, annak gondolati körét. Az őszi szimbólumként való használata nem egyedüli az irodalomban, gondoljunk akár Verlaine vagy Ady Endre idevágó jelentős költeményeire (Őszi schanson, Párizsban járt az Ősz). Ezekkel hangulatvilágában is rokon a ciklus néhány verse, hiszen azok gyakran a földi élet múlandóságának problémáját fejtegetik: „*...ősi varázserő / vonz kintartóan / lágyuló őszi / avarba.*” (*A nyár elfolyó színei*) (1:58 o.), „*...csak jelenem sokszorozódó / apadását látom minden irányból*” (*Születésnap me-
ditáció*). (1:67 o.)

A verseskötet őszi ciklusának kiemelkedő darabja az *Októberi villanások*. Hangulata és mondanivalója minden másnál hitelesebben mutatják

be a kisebbségi létet, annak visszasságait. Fontos kiemelni Czébely Lajos kettős identitástudatát. Az egyik a fizikálisan is a kárpátaljai magyar közösséghez való tartozás tudata, míg a másik egyfajta határokon átívelő nemzeti lelki egység összmagyar identitása. Ez a kettősség jól tetten érhető a versben. Az **Októberi villanások** gondolatiságát szüntelenül áthatják a költő nemzeti történelmünk jelentős eseményeihez kapcsolódó érzelmei: „*Ijedt lélekharangok határokat átütő sorozata / Arad felől / Késmárk felől / drága szülőházam felől*”, vagy „*Budapesten lövések zajában egy pillanatra / megjelent az Isten derűs arca*”. (1:60 o.) Az idézett sorok nyilvánvalóan az 1849. október 6-án kivégzett aradi tizenhárom vértanúra, és az 1956-os magyar forradalom kegyetlen vérbe fojtására utalnak. Bizonyítják, hogy egy-egy nemzeti tragédia a határon túli magyar emberek számára ugyanúgy fáj, mint az anyaországiaknak. A nemzetiségi léthelyzet visszasságaira is rávilágít a versben. Trianon után a magyar haza fogalma megfoghatatlan, területileg be nem határolható fogalommá vált. Czébely Lajos ezt a magasztos szellemi hazát állítja szembe a fizikai valóság ezzel össze nem egyeztethető tényeivel, egy meghasonult kárpátaljai közösség jelenlegi életterével, erőszakosan szűkre szabott kis "házájával", amit annyiszor kísérelnek meg elvitatni és elvenni tőle. Ez az ellentmondás olyannyira szélsőséges, hogy az számunkra valóságos közösségi neurózishoz vezet: „*de hát itt ülök / itthon / hazámban hazámon kívül / most e konyha tudathasadás*” (**Októberi villanások**). (1:60 o.)

Költészetének jellegzetes vonása egyfajta melankólia is amely a kötet minden versében észlelhető. Alapos vizsgálat után kiderült, hogy ez háromféle alaphelyzet kútforrásából ered. Az egyik egy személyes jellegű, a magány, a rohanó élet, az individuum egyéb problémái által táplált búskomorság lecsapódása a költeményekben. A másik általános emberi létproblémák tükröződése, melyet az értékvesztő, végtetekig romlott emberi társadalomhoz való tartozás táplál. A harmadik a magyar nemzeti kisebbség speciális léthelyzetéből adódó melankólia, aminek keserősége közösségi problémáinkból fakad. Ezeket a borús hangulatokat kisebbségi létünk sajnálatos velejárói (a nyelvünkért és kultúránkért vívott reménytelennek tűnő harc, közösségünk létszámának folyamatos csökkenése, a többségi nemzet magatartásából eredő megvetettség érzet) adják, amelyek a kötet mind a négy ciklusban fellelhetők.

Czébely Lajos versei, az *Évszakok ösvényein* című kötet költeményei tehát nagyrészt a kisebbségi lét problematikáját járják körül, annak minden jellemző szegmensét életszerűen mutatják be. Ez az életszerűség a költő mélyen megélt kisebbségi identitásából fakad. A nyelvi elidegenülés, a történelmi tragédiák, a haza fogalmának lehetetlennek tűnő behatárolása, a

tenyérenyi szülőföldön indukálódott kiélezett nemzetiségi harcok egy végteleenül tiszta, Istenben bízó emberi lélek tárnáin szűrődnek át, aminek minden fájdalma és tanulsága ezekben a versekben csapódik le. Czébely Lajos ez által kifejezetten értékes lírát teremt, amelyben kikristályosodik az emberi és nemzeti szellemi értékeink legjava.

Tanár, költő, helytörténész, kántor, zenész, a Felső-Tisza-vidéki szórvány magyarság mindenese, akinek talán épp oly sok más szellemi produktuma miatt nem fektettek elég hangsúlyt lírai világának tanulmányozására. Az anyaországi és a kárpátaljai irodalomkritikának rendkívül nagy adósága, hogy Czébely Lajos kötetével eddig érdemben nem foglalkozott. Ennek törlesztése, költészete értékeinek felfedezése a jövő feladata, melynek kiinduló pontjául szeretne szolgálni jelen cikk is.

Felhasznált szakirodalmak jegyzék

1. Czébely Lajos. Évszakok ösvényein, Budapest – Beregszász: Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, 1996
2. József Attila Összes versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971. 330 o.
3. Eperjesi Penckófer János. Tettben a jellem, A magyar irodalom sajtós kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. – Bp.: Magyar Napló, 2003. 316 o.
4. Keresztyén Balázs. Irodalmi Barangolások A Kárpátok Alján. – Ungvár: Intermix kiadó, 1993
5. Lengyel János. Halott Ember Karácsonya. – Ungvár.: Intermix kiadó, 2009.
6. Pomogáts Béla. Az újabb magyar irodalom 1945-1981. Bp.: Gondolat, 1982.

Резюме

Тема нашої статті дослідження світогляду національних меншин на основі збірки Лойоша Цийбея "На стежинах пір року". Вибір теми вмотивований тим, що у своїх віршах Лойош Цийбей чітко передає сутність, внутрішню боротьбу, повсякденне життя, національних меншин. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що поезія Лойоша Цийбея з такої точки зору ще не досліджувалася.

ОСВІТА І КУЛЬТУРА
OKTATÁS ÉS KULTÚRA

JACKOVICS MARIANNA
(Ungvár)

Egy régi magyar olvasókönyvünkéről...
(Gáspár János: Magyar olvasókönyv a népiskolák
V–VI. osztálya számára)

Méret: 11,3 x18.

Oldalszám: 548

Teljes címe: Magyar Olvasókönyv a népiskolák V. és VI. osztálya számára

Írta és szerkesztette: Gáspár János, volt Alsó-Fejérmegyei tanfelügyelő

Kiadó: Magyar Tudományos Egyetemi Nyomda, Budapest

Kiadásának éve: 1905.

Bolti ára kötve: 128 fillér

Semmi sem jellemez találébban egy közösséget vagy akár egy egyént is, mint azok a nyelvi formába öntött gondolatok, melyekkel a környező világról, emberekről, helyzetekről mondja el véleményét, ítéletét, felfogását. A könyvek azok a „kincsek”, amelyek nemzedékről nemzedékre szállva őrzik és közvetítik az elődök tapasztalatait és megfigyeléseit. Az iskolai tankönyvek nagy szerepet játszanak az iskolás gyermekek fogalmi gondolkodásának, kifejezőképességének, a választékos fogalmazás elsajátításának fejlesztésében.

A vizsgálatom tárgyát képező, 1905-ben Budapesten, a Magyar Királyi Tudományos Egyetemi Nyomdában kiadott Magyar Olvasókönyv az akkori népiskolák V. és VI. osztálya számára készült. A korabeli pedagógiai program és iskolai nevelés alapelveinek figyelembevételével született tankönyv magába foglalja a magyar nemzeti hagyományok, szokások, világlátás továbbörökítését a nemzeti identitás megalapozására és erősítésére törekedve. A vizsgálatunk tárgyát képező negyedik, javított kiadást Sebesztha Károly királyi tanfelügyelő dolgozta át, a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter pedig pályadíjjal jutalmazta.

A tankönyv írója és szerkesztője Gáspár János, a reformkor szülötte, aki több kortársához hasonlóan az akkori magyar közművelődés ügyéért vállalt szolgálatot. Kezdeményezésére alapították meg a Berlini Magyarok Emlékkönyve egyesületet, a Berlini Magyarok Könyvtárát és az ott tanulók kulturális egyesületét. Tájszógyűjteményét, a Füzerkéket, 1845-ben küldte el az Akadémiának. Legmaradandóbb művét, a kisgyermekek számára készült és három kiadást megért (1847–1848–1863) Csemegéket a maga mű-

fajában Arany János tartotta legjobbnak. Ez az első olyan magyar gyermekkönyv, amelyben hangsúlyosan szólalt meg a magyar nép költészete.

Gáspár János életében mégis talán az 1868-as év bizonyult kulcsfontosságúnak. Az akkori Magyarországon törvénycikk mondta ki, hogy minden olyan község köteles népiskolát fölláttatni, amelyben nincs működő felekezeti iskola. A törvényt Eötvös József, a kiegyezés utáni első vallás- és közoktatásügyi miniszter hozta az írástudatlanság felszámolására (1869-ben ugyanis a hat évnél idősebb férfiaknak még csak 40,8, a nőknek mindössze 15,01 százaléka tudott olvasni [2: 371]). Eötvös Gáspár Jánost kérte fel az új tankönyveket előkészítő bizottságba; ennek tagjaként készítette el a 2–3–4. osztályos tankönyveket. Ebben az évben fogadta el Alsó-Fejér és Küküllő megyék tanfelügyelői tisztségét is és a királyi tanácsosi címet is megkapta. Levelei, kézirat-gyűjteményei megtalálhatók a Nagyenyedi Bethlen Kollégium Dokumentációs Könyvtárában, a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában, az Országos Széchényi Könyvtárban. Életének utolsó percéig dolgozott. 1892. március 6-án bekövetkezett halála előtt két nappal az uralkodó a Ferenc József lovagrendet adományozott neki sokrétű munkásságának elismeréseként.

A Gáspár-féle olvasókönyvek nagy népszerűsége tette szert a dualizmus-kori Magyarországon, hiszen az iskolás gyermekek életkori sajátosságainak és fejlettségüknek megfelelően, tudatosan felépített tematika segítségével, változatos módon, a magyar nyelv és kultúra megismerését és elsajátítását, a kulturális hagyományok átörökítését és fejlesztését szolgálták. Nevelési és oktatási célzattal a magyar identitás, a nemzetiségi népismeret megalapozásának és fejlesztésének is javára szolgáltak úgy, hogy az V., VI. osztályos gyermekek életkori sajátosságaihoz, érettségi színvonalához is igazodtak.

A kiadványban a fejezetek az alábbi elrendezésben követik egymást:

I. Az *Elbeszélések, olvasmányok stb. (Szépirodalmi olvasmányok)*, 5–540. o. című részben kerekén 100 elbeszélést, olvasmányt, mesét, verset találunk, többek közt Arany János, Czuczor Gergely, Csengeri Antal, Dugonics Antal, Gáspár János, Greguss Ágost, Gyulai Pál, K. Nagy Sándor, Petőfi Sándor, Sárossy Gyula, Tompa Mihály tollából.

II. A *Földrajzi olvasmányok*, 6–535. o. című részben sok egyéb mellett például Magyarország földrajzi fekvéséről, Budapest jótékony intézeteiről, a Vörös-kereszt egyletről, a főváros iskoláiról, az Alföld vizeiről, a Fertőről, a Mátra-vidékről, a máramarosi sóbányászatról, hazánk ásványvizeiről és fürdőiről olvashatunk.

III. A *Történelmi olvasmányok* 28–515. o. a történelmi személyekhez (pl. Szent László, Bocskay István, Pázmány Péter, gróf Zay Albert, Könyves Kálmán) és a figyelemre méltó történelmi színhelyekre (pl. tatárjárás, második mohácsi ütközet, Kőszeg ostroma) kalauzolja el az olvasó gyermeket.

IV. A *Természettudományi (földművelés, ipar és nemzetgazdasági) olvasmányok*, 17–527. o., című rész a cukorrépa és cukorgyártás, a bőripar és papírgyártás, a gyümölcsfák ápolása, a gyümölcsök aszalása, a faipar, vadállataink téli élete, a szüret, borkészítés, borkezelés témakörébe enged bepillantást stb.

A könyv szakmailag megalapozott, pontos ismeretanyagot rögzít, megnevezésével, címével az egységes megjelenést, a folytonosságot, az egységességet sugallja, nyomdatechnikailag is példás megoldásokat tartalmaz. Vonzereje a megfelelő tartalom mellett a korabeli gazdag, sajátos, eleven és friss nyelvezetben rejlik, melybe szépen beleépülnek az olvasóközönség erkölcsi nevelésére szolgáló frazémák is, amelyek jól tükrözik a kor általános felfogását. Például *A szerencse nádszál, könnyen eltörik; Addig szolgál a szó, míg ki nem mondottad; Gazdag pénzzel, szegény ésszel (megy valamire); Ki mint cselekszik, úgy veszi hasznát; Könnyű csendes időn kormányt tartani; Nincs olyan szakács, aki mindennek szája íze szerint főzzön; Szárnyon jár a gonosz hír; Ügyes gazda megszerzi, okos asszony megőrzi stb.*

A magyar művelődéstörténetben még *frázis, példabeszéd, köz- és erkölcsi mondás, szójárás, jelesmondás, szólásmód* kifejezésekben élve az állandósult szókapcsolatok elődeink filozófiáját, bölcsességét, világlátását tükrözik. Egyikük-másikuk napjainkban kiveszőben van, következőképpen használatukkal, értelmezésükkel, beszédbeli szerepükkel és nyelvi szempontú vizsgálatukkal, különböző tárgycsoportokban vizsgált jellemzésükkel érdemes lenne külön tanulmányban foglalkozni. Az is érdeme a tankönyv szerzőjének, hogy széles körű ismereteket nyújt az ország gazdasági, kulturális és társadalmi helyzetéről, ezzel segíti az iskolásokat a nemzeti gondolkodásmód kialakításában. Napjainkban is tanulságosak lehetnek a tankönyvszerkesztés elvei és megoldásai.

Irodalom

1. Hadrovics László (1995), *Magyar frazeológia*. – Akadémiai Kiadó. Bp.
2. *Magyar művelődéstörténet* (2000), Szerk. Kósa László. – Osiris Kiadó, Bp.
3. *Magyar olvasókönyv a népiskolák V. és VI. osztálya számára* (1905), Írta és szerk. Gáspár János. – Bp.

РЕЗЮМЕ

Предметом мого дослідження є підручник, виданий Угорською королівською науковою університетською друкарнею для народних шкіл V., VI. класів у 1905-му році. Автор читанки – Янош Гашпар. Він, як і більшість його сучасників, відігравав активну роль у розвитку тогочасної державної угорської освіти. Книжка є свідченням комплексного підходу до основних засад шкільного виховання та поєднання його з угорськими національними звичаями, традиціями, світоглядом, також сприяє зміцненню національної ідентичності серед учнів.

Читанка складається з 4-х великих розділів:

1. Художні читання
2. Географічні читання
3. Історичні читання
4. Природничі читання

Заслуга автора підручника в тому, що він подає широкий спектр знань в галузі економічного, культурного та суспільного життя країни.

Oktatási intézmény vonzáskörzetének meghatározása
– Kecskeméti Konzultációs városközpont vonzáskörzete –

Bevezetés

A XX. században Magyarországon is hasonlóan Európa más országaihoz a felsőoktatás területét strukturális, tartalmi átalakulás, változás jellemzi, mely érinti a tudás elérhetőségét, a tudás közvetítését, a tudás megszerzését jelentő oktatás folyamatait. Hazánkban a rendszerváltást követően számos tényező megjelenése igazolja, hogy a magyar felsőoktatás, sem mentes ezen hatásoktól. Ezen változásokat a globalizáció egyik meghatározó jelentőségű folyamataként a tudástársadalom, a tudásgazdaság velejárójaként tekinthetjük. Melynek gyakorlati megtestesülése a gazdaság irányából érkező tudás iránti igény, sürgető hatása az oktatásban. A felsőoktatási intézményrendszer átalakulási folyamata elkerülhetetlen, a tényezők együttese egyre határozottabb irányt jelöl ki, mégpedig a „vállalkozói egyetem” forma megvalósulását. A hagyományokra épülő felsőoktatási intézmények szervezeti és oktatási struktúrája ezen kihívásokra azonban nem vagy csak jelentősen később tudott rugalmasan reagálni.

A szakmai képzési szinteken, a felsőoktatás-képzés területén is kiemelt szükségletként fogalmazódik meg a felnőtt társadalmat alkotó egyének egyedi élete során, az életén át tartó folyamatos tanulás szükséglete szerinti megfelelő szintű tudás megszerzése, bővítése. Ez az elvárás a nyitott- és távoktatásban rejlő lehetőségeket újraértékeli. Használatát, mint oktatási módszer innovatív lehetőségét nem csupán támogatják, hanem felerősítik az informatikai technológia területén bekövetkező robbanásszerű változások. 1992-ben alapítványi keretek között létrehozott Gábor Dénes Főiskola (továbbiakban GDF) oktatási tevékenysége a fenti tényezők figyelembevételével szerveződött.

A GDF működtetése és oktatási tevékenysége a hagyományos felsőoktatást ez időben jellemző, attól jelentősen eltérő szervezeti struktúrát és képzési módszert alakított ki. A mikroelektronika, mikroszámítógépek alkalmazásának életpályára kiterjedő tanulására itthon is legalkalmasabb formaként az angol Open University hazai megszervezését tekintették legmegfelelőbbnek. Képzési szakként a gazdaságban és ezzel összhangban a munkaerőpiacon jelentkező megfelelő szintű gyakorlatorientált mérnöki tudás iránti keresletet kívánták pótolni. Első szakként indította a műszaki infor-

matikus, majd a gazdasági informatikus képzést, mely szakok ismeretanyagában tetten érhetők azon tudáselemek, melyek a gazdaság számára is kiemelt prioritásúak. Oktatási-képzési módszerét a nyitott-és távoktatás hazai tanulási hagyományait is figyelembe véve alakította ki. Innovációjának terjedését megvalósító diffúziós folyamata az országot és még a határon túli területeket is érintő konzultációs központok hálózatát hozta létre.

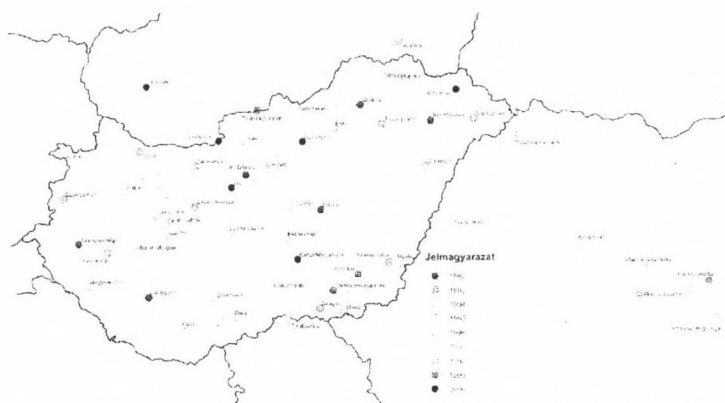
Célkitűzés

Vizsgálatunk során abból a tényből indultunk ki, hogy egy olyan oktatás szervezés sikeressége, mely konzultációs központok hálózatát hozta létre szorosan összefügg az elhelyezkedéséhez kapcsolható földrajzi területtel, amelyre a tevékenysége hatást gyakorol. A meghatározó jelentőségű tényezők között mindezekig kevés figyelmet kapott, az oktatási hálózati pontjainak számszerű fejlesztésében a gazdaságosságán túl az egyes központok vonzáskörzetének a meghatározása. A vizsgált GDF oktatásszervezési tevékenységéhez kapcsolhatóan a tanulmányban a vonzáskörzet meghatározását a GDF Kecskeméti Konzultációs Központjára mutatjuk be.

Irodalmi áttekintés

A GDF konzultációs központ hálózatának szóródását, kialakulási folyamatát meghatározó tényezők között a befogadó városok megújuló képességét több tényező együttes hatása alakítja: gazdasági, munkaerő-piaci, humán és kutatás-fejlesztés. [3, 107–121. o.; 4, 335–359.o .; 5, 289–297.o.; 6, 145–163.o.; 7, 117–156.o.]

Az innováció folyamatának érettségi szakaszára ötven konzultációs központ (innovációs góc) alakult, behálózva Magyarország teljes területét, valamint a határon túli területeken is megjelent (1. ábra).

1. ábra: A GDF konzultációs központ hálózata Magyarországon és a határon túli területeken az 1992.tanévtől a 2000.tanávig
(Forrás: szerk.: Bakota Éva 2012)

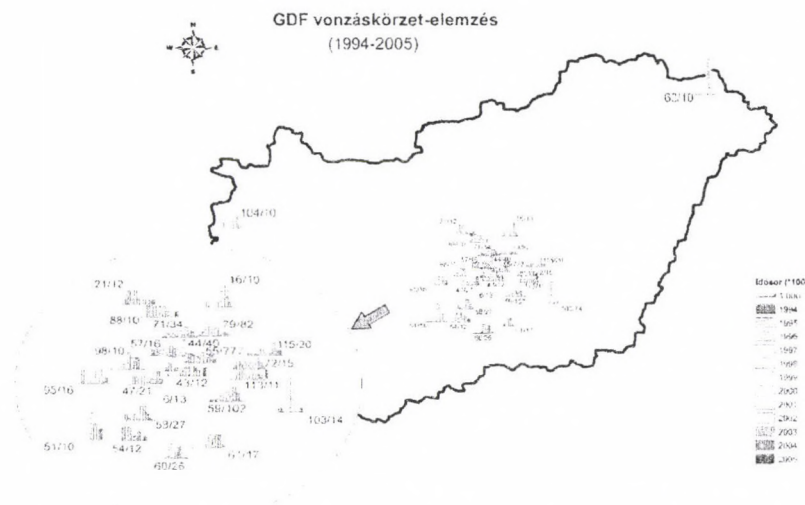
Kutatásunk során felvetődött annak kérdése, hogy milyen módszer alkalmazásával lehetne a konzultációs központok vonzáskörzetét a lehető legpontosabban, leghatékonyabban meghatározni.

A kutatás céljait leginkább szolgáló eszköz kidolgozásánál a térinformatika módszerére esett a választás, amit végül igazolt a kapott eredmény, mivel ezek alapján alkalmasnak bizonyult Magyarország településszintű statisztikai adatait pontosan, gyorsan kezelni, térképen szemléletesen megjeleníteni [1, 36-38.o.; 2, 1-11.o.]. A konzultációs központ vonzáskörzetének meghatározására való alkalmazhatóságának igazolására a Gábor Dénes Főiskola Kecskeméti Konzultációs Központját (továbbiakban GDF-KKK) választottuk. A vonzáskörzet kijelölésére olyan módszer kidolgozására, alkalmazására törekedve, melynek segítségével megvalósítható Magyarország településeire vonatkozó adatok hatékony térképi ábrázolása település szinten, vagy az adatok összesítésével akár kistérségi vagy megyei vonatkozásban is.

A módszer rövid leírása

A GDF KKK konzultációs központ adatbázisa az 1994/1995. tanévtől a 2005/2006. tanévig már a képzésre jelentkező hallgatók regisztrálását is rendszerezte. Így a rendelkezésünkre álló adatok olyan formában kerültek feldolgozásra, amelyekből pontosan tudtuk szűrni, hogy a felvételt nyert hallgató mely településen működő konzultációs központba iratkozott be. Valamint arra vonatkozóan is adatokat tudtunk nyerni, hogy mely településről választotta konzultációs központként Kecskemétet. Ezek alapján a GDF-KKK elhelyezkedését és vonzáskörzetének vizsgálatát 12 év viszonylatában tudtuk elvégezni

Első lépésként az Excel táblázatba bevitt adatokat a táblázatkezelőben rendezve importra elő kellett készíteni. A csaknem 1600 hallgató adatait tartalmazó listát évenkénti bontásban külön oszlopba rendeztük az Access-be importált táblából táblakészítő lekérdezővel évenként külön táblákat előállítva, hogy az ArcMap-ben majd ne okozzanak gondot az adott évben hallgatót nem küldő települések 0 értékei. Ezután kerültek ábrázolásra évenként és együtt is az érintett települések. A 12 év idősor ábrázolásakor ugyan felmerültek tipikus problémák, de végül három elrendezés már használhatónak tűnt, ezek közül is a legmegfelelőbb az idősor-diagram, melyen a 10-nél több hallgatót küldő települések oszlopdiaagrammal, azonosító kóddal és a küldött létszámmal, a vizsgált tanévek jelölésével láthatók (2. ábra).

2. ábra: Idősoros-diagram a GDF-KKK 12 év küldött hallgatói létszámáról
(Forrás: Saját adatok alapján szerk.: BORNEMISZA I. és KOVÁCS G. 2011)

A kidolgozott módszer alkalmazhatóságáról megállapíthatjuk, hogy az egy-egy településhez tartozó hallgatói létszámadatot térképen megjelenítve a legáttekinthetőbb, legszemléletesebb képet ez esetben kaptuk. Szembetűnő, hogy a hallgatókat küldő települések egyenlőtlen eloszlást mutatnak. A 2. ábra jól mutatja a központ és a küldő települések egymáshoz viszonyított földrajzi helyzetét, valamint következtetéseket lehet levonni a kibocsátó települések képzés iránti érdeklődésére. Látható, beazonosítható Kecskemét város kiemelkedő jelentősége. Az elemzések gazdasági szempontból is jelentősek, hiszen a tanulás-tudás megszerzése iránti aktivitásból következő tevékenységek, összehasonlítások tehetőek a települések innovációs potenciáljának, a gazdasági tevékenység változásának irányára.

Megerősítést kaptunk arra, hogy a térinformatikai módszer alkalmas kutatási eszköz, mivel rövid idő alatt többféle összefüggésben ábrázolhatjuk a meglévő adatokat, szemléletesen láttatva a hallgatók koncentrációját az egyes területekre, az ott lévő központokba. Mint ahogyan lehetőséget biztosít a központokba érkező diákokat küldő települések szerinti bemutatásra, akár létszamarányos feldolgozásban is. Megállapíthattuk, hogy a térinformatika módszere lehetőséget biztosít a kutatással kapcsolatosan felmerülő azon további célok kijelölésére és a kérdések gyors igazolására, mely a konzultációs központok vonzáskörzetének elemzését jelöli meg.

Összegzés

A vonzáskörzet elemzés eredményeinek értékelése alapján válik igazolhatóvá vagy elvethetővé azon hipotézisünk, miszerint nincs, vagy elenyészően kicsi az átfedés az egyes központok területei között. Ezen megál-

lapításunkat a vonzáskörzeti térképek hiányában mindezidáig oktatásfoldrajzi és gazdaságossági szempontok alapján feltételeztük, mivel nem indokolt az általánosan magas féléves tandíjhoz még az utazás többlet költségét is vállalni, hiszen a szolgáltatás (az oktatás minősége) minden központban közel azonos, a megszerezhető végzettség pedig ugyanaz.

A térinformatika módszerének eredményes alkalmazása a GDF Kecskeméti Konzultációs Központjának vonzáskörzet meghatározásában annak térképi ábrázolásában teremtette meg a lehetőséget, hogy a további központok vizsgálatával országosan is bemutatathatóvá váljon az egyes központokhoz tartozó vonzáskörzet.

Irodalom

1. BORNEMISSZA I. PhD értekezés, Térinformatika a köz- és felsőoktatásban, alkalmazott példák alapján. – PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs, 2009.

2. BORNEMISSZA I. – KOPÁRI L. – BAKOTA É. Térinformatikai módszerek alkalmazása oktatás–innováció kutatásban. – Modern Geográfia, 2011.

3. DÖVÉNYI Z. Munkanélküliség az Alföldön. – In: DÖVÉNYI Z. (szerk.) Alföldi Társadalom IV. Békes M. Tcs. V. B. Tud. Koor. Szakbiz., Békéscsaba, 1993.

4. DÖVÉNYI Z. A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon. – Demográfia, 2007.

5. TÓTH J. – PÉNZES I. – BÉLA D. 1973. A Dél-Alföld oktatási központjainak hierarchiája és vonzáskörzetei. – Földrajzi Értesítő 22, 2–3., 1993.

6. RECHNITZER J. – GROSZ A. – CSIZMADIA Z. A magyar városhálózat tagozódása az infokommunikációs infrastruktúra alapján az ezredfordulón. – Tér és Társadalom 17, 3., 2003.

7. RECHNITZER J. – CSIZMADIA Z. – GROSZ A. 2004. A magyar városhálózat tudásalapú megújító képessége az ezredfordulón. – Tér és Társadalom 18, 2., 2004.

Summary

With regard to a large network of creative educational institutions, as the Dennis Gabor College consultation center system, to further expand the efficient operation, it is important to consider the methodological possibilities of exploration of the catchment areas, as well as the cartographic display. The study presents the application of GIS as a method on the base of a specific consultation center. The method has been successfully applied to the consultation center catchment area's cartographic representation. We conclude that the method is appropriate to be used for any institution, and thus is a determinant in the strategic planning of the institution's development.

ПОШФОІНЕ БОКОТОІ ЄВА

(Угорщина)

Дослідження інформаційно-комунікаційного розвитку інновацій дистанційного навчання у сфері вищої освіти

Вступ

Під кінець 20 ст. у всій Європі стало очевидно, що використовуючи попередні успішні методи навчання вже не можна забезпечити потрібні результати. Криза у системі вищої освіти неминуха, і причина полягає в зміні способу буття, а також розширенні, перетворенні та використанні знань [2].

Висновки, роздуми університетів та інститутів у визначенні основних причин цього процесу тотожні, а саме розгортається розвиток знань, пов'язаний з економікою знань. Результати нової «масової освіти», «самофінансування» вбачають у ході реалізації управлінських, організаційних завдань [14].

У результаті цих тенденцій по всій Європі робиться все більший акцент на економічний розвиток, потреба в економіці знань у процесі зростання, де знання — джерело зросту, яке призводить до розвитку, заснованого на знаннях суспільства, де людський ресурс розглядається як вирішальний фактор виробництва [7, 25, 4, 5]. У цей час організаційна та освітня структура установ вищої освіти, заснованих на традиційних засадах, вже не дає адекватні відповіді на проблеми динамічних змін. У зв'язку зі сформованою ситуацією у сфері вищої освіти в поле зору потрапляють інноваційні процеси, які відчутно наближують усі фактори, що пов'язані з економічним зростанням, конкурентоспроможністю у контексті регіональної нерівності, інноваційного потенціалу області чи регіону і таким чином відокремлені від вищої освіти та розвитку людських ресурсів, заснованих на процесі передачі знань. З цього аспекту впливає, що виняткова роль належить формуванню знань, отриманню та забезпеченню потоку освіти, який впливає на зовнішнє економічне зростання країни та регіонів [13, 21]. У ході дослідження спираємось на наукові праці HÄGERSTRAND, T., в яких новий науковий розвиток розглядається як інновації з точки зору нових географічних критеріїв. При дослідженні розвитку інновацій використовувалися наукові дослідження VALENTE, T. W. 1995., GRANOVETTER, M.

1979., ROGERS E. M. – MEDINA, U. E. – RIVERA, M. A. – WILEY, C. J. 2005. При дослідженні просторового розвитку знань спиралися на праці таких вчених ANSELIN L. – VARGA A. – ACS Z. 1997., MALECKI, E. J. – OINAS, P. 1999., при визначенні регіональних взаємоз'язків на праці SHEFF, J. 1999., RÖSCH, A. 2000, FLORIDA, R. 1995., MORGAN, K. 1997, CHANDLER, A. D. – HAGSTRÖM, P. – SÖLVELL, Ö. (szerk.) 1998, ENYEDI GY. 1996., досліджуючи роль знань та людських ресурсів у регіональному розвитку, виявив, що їхні фактори присутні індивідуально або спільно, більше того, вони можуть підсилювати чи ослаблювати дану територіальну спільність. Серед чинників особливе місце займає людина як біологічна істота, індивідуум і його суспільно-економічне, живе й неживе навколишнє середовище. Й. Товт у підведенні підсумків своєї наукової роботи звертає увагу на те, що університети, дослідницькі інститути, підприємства здійснюють інноваційну діяльність не відокремлено, а діючи спільно. Система зворотного зв'язку не залишається «зовнішньою», а утворюються «вузли» і попередні незалежні процеси можуть призвести до вибухового стану. Розвиток має вплив на освіту, бо інноваційне суспільство засноване на знаннях — новий виклик для вищої освіти. Для реалізації цього процесу в інноваційному науковому суспільстві місія закладів вищої освіти, університетів, інститутів полягає в переосмисленні ролі вищої освіти, а саме акцентуючи увагу на сфері обслуговування. Крістіан Б. звертає увагу на те, що Товт Й. також підводить підсумки широкого бачення культурної глобалізації вважаючи, що нові інформаційно-комунікаційні технології не тільки розширюють можливості доступу до знань, а й уможливають нові форми розвитку міжособистісного спілкування. Ці фактори сприяють появі нових типів відмінностей між країнами, суспільними групами та особистостями [6].

При оцінці розвитку інформаційно-комунікаційних технологій й існуючої інфраструктури та пов'язаної з нею сфери обслуговування у містах переважали різні фактори. З основи наукового бачення RECHNITZER J. – Grosz A. – Csizmadia Z. (2003) впливає, що одна з найважливіших характеристик міста і його центральної ролі та, яка будується на основі історичних традицій. У нашому дослідженні на основі порівняльного аналізу була використана та модель, яка досліджує інформаційно-комунікаційну інфраструктуру через 12 змінних (середні й вищі навчальні заклади, які забезпечують викладання ІТ-технологій, підприємства, що забезпечують обробну промисловість, підприємства продуктової й не продуктової промисловості, відповідні

медіа-холдинги, сфери обслуговування інтернету, доменні імена, телефонні станції, частка бізнес ліній, абоненти мобільного зв'язку).

При групуванні міст за інформаційно-комунікаційною ознакою, до першої групи відносяться ті регіональні центри, де більша частина підприємств підключена до інфокомунікаційного сектору. У цьому випадку за впорядкування стали комунікаційна структура і пов'язані з нею сфери обслуговування (Дебрецен, Сегед, Пийч, Мішкольц), які як традиційні регіональні центри відіграють особливу роль у наукових дослідженнях та вищій школі. Члени другої групи — міста, які відіграють меншу регіональну роль, ніж центральні міста (Дьор, Кечкемет, Сийкешфегирвар, Ніредьгаза, Весприм), за показниками інфокомунікаційної сфери трохи відстають від першої групи. До наступного рівня за класифікацією належать міста, які виконують функції обласних та районних рад, щось на зразок столиць агломерації середніх міст (Вац, Сентендре, Будоорш, Годолов, Будакесі, Дунокесі, Ерді і Естергом), динамічний розвиток яких показує кореляцію з розвитком інфокомунікаційного процесу. З точки зору інформаційно-комунікаційної структури в окрему групу виділяються міста курорти чи спа-міста, у розвитку яких цей фактор особливо досліджувався Й.Рехнітцером та його колегами на основі методу факторного аналізу, ми ж використали систему «показників» RECHNITZER J. – Grosz A. – Csizmadia Z. (2003), RECHNITZER J. – Csizmadia Z. – Grosz A.

Мета

У нашому дослідженні прагнемо досягнути практичних, відчутних результатів, а саме: показати, продемонструвати на конкретному прикладі впровадження інновацій дистанційного навчання у галузі вищої освіти. Робота базується на результатах наукового дослідження, яке проводилося в інституті ім. Габора Дейнеша на спеціальності інженер-програміст, де впроваджується поширення навчання методами дистанційної освіти, а розвиток знань з інформатики та процес інноваційних знань репрезентується кризь дифузійні моделі.

Наша гіпотеза полягає в тому, що вибух дистанційного навчання інженера-програміста у сфері технічної освіти має причинно-наслідковий зв'язок – відображає зв'язок з потенціалом економічної інфраструктури регіону в сфері інформаційно-комунікаційних технологій і значною мірою визначає її зовнішній вигляд та рівень розвитку.

Дослідницькі ресурси бази даних

Основне джерело даних нашого дослідження два відділення інституту ім. Габора Дейнеша – Інститут інформаційних систем та Інститут інформаційних технологій, а власне отримані й оцінені дані з їхньої організації освіти. Ці джерельні дані були опрацьовані статистично (таблиці, коефіцієнти, індекси навчання) і представлені у вигляді графіків.

Також у процесі дослідження були використані статистичні дані отримані в результаті власного дванадцятирічного досвіду в сфері освіти.

Отримані результати за єдиними критеріями поділені на групи і проаналізовані з точки зору інфокомунікаційних критеріїв.

Наукові результати

У сфері вищої освіти Інституту ім. Габора Дейнеша інформації належить подвійна роль. По-перше, одним з вирішальних факторів, які забезпечують впровадження інновацій дистанційної освіти, виступають інфокомунікаційні технології та ступінь їхнього розвитку, по-друге можливість отримання такої інформації, яка вимагається в цій галузі знань.

Аналіз мережі угорських міст охоплює поряд з розвитком економічно-суспільної сфери й систему нових технологічних знань, також показує спільні й відмінні риси інфокомунікаційної інфраструктури. Цей метод підходить для порівняння отриманих нами результатів – еталон, який ми використовували при класифікації здійснення зв'язку на рівні Інституту ім. Габора Дейнеша.

	komplex szerkezet	innovációs képesség magas	nagyterségi hatás	versenyképes
	komplex szerkezet	innovációs képesség magas	nagyterségi hatás	jövőben versenyképes
	erős humán bázis	innováció formálódik	döntően regionális	versenyképességre alkalmas
	jelentős felsőoktatás	fejlesztésre szoruló innováció		versenyképességre felkészíthető
	kedvező adottság	fejleszthető innováció	térségi ellátást szervező	mérsékelt versenyképesség
	egyes elemek megújíthatók	csak részterületeken innováció	kistérségi ellátása	gyenge versenyképesség
	egyes elemek megújíthatók	csak részterületeken innováció	nincs kistérségi szerep	gyenge versenyképesség

Таблиця 1. Групи міст за інфокомунікаційним рейтингом (Forrás Rechnitzer J. – Grosz A. – Csizmadia Z. szerk. Bakota É., 2012).

év	1992/1993	1993/1994	1994/1995	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001
város	Kaposvár	Békéscsaba	Isszeg	Cegléd	Baja	Mikó	Kassa	Gölcseruh	Dőszeg
	Ménfőcsanak	Dévec	Kolozsár	Dunajváros	Balatonalmádi		Szaminiméti	Hémezővásihely	Érd
	Ménfőcsanak	Győr	Nagyvárad	Eger	Pápa			Blisvörösár	Eszegm
	Székely	Keszthely	Pécs	Keszthely	Siófok			Órásháza	Györgyös
	Zalaegerszeg	Ménfőcsanak	Salgótarján	Kiskunhalas	Szabadka				Kiskunhalas
		Szeged	Sopron	Miskolc					Kisvárda
		Székesfehérvár	Székesfehérvár	Nagykanizsa					
		Szentlőrinc	Székesfehérvár	Székesfehérvár					
		Tatabánya	Vác	Sopron					
			Veszprém						
			Gyula						

Таблица 2. Міста, класифіковані за роками відповідно до рівня інновацій за інфокомунікаційним рівнем

У першому навчальному році на основі інфокомунікаційного показника і традиційного розуміння регіональними центрами можна назвати чотири великі угорські міста (Дебрецен, Сегед, Пийч, Мішкольц), які також представляють центри середньої та вищої освіти з інформатики. Капошвар, Солнок, Залаегерсег займають чільне місце у приєднанні до інформаційно-комунікаційного сектору. На цьому рівні інформативні, у галузі комп'ютерної техніки знання є визначальними на рівні середньої освіти, натомість у галузі вищої освіти характерними є навчання рівня інституту (2 таблиця). Ті обласні чи регіональні міста, які трохи відстають за рівнем інфокомунікаційного розвитку від перерахованих міст першої групи, зважаючи на рік започаткування, приєднуються до мережі найпізніше через чотири роки. Ці міста насправді характеризують високорозвинена система середніх шкіл та інститутів, разом з тим відсутня відсутність освіти університетського рівня.

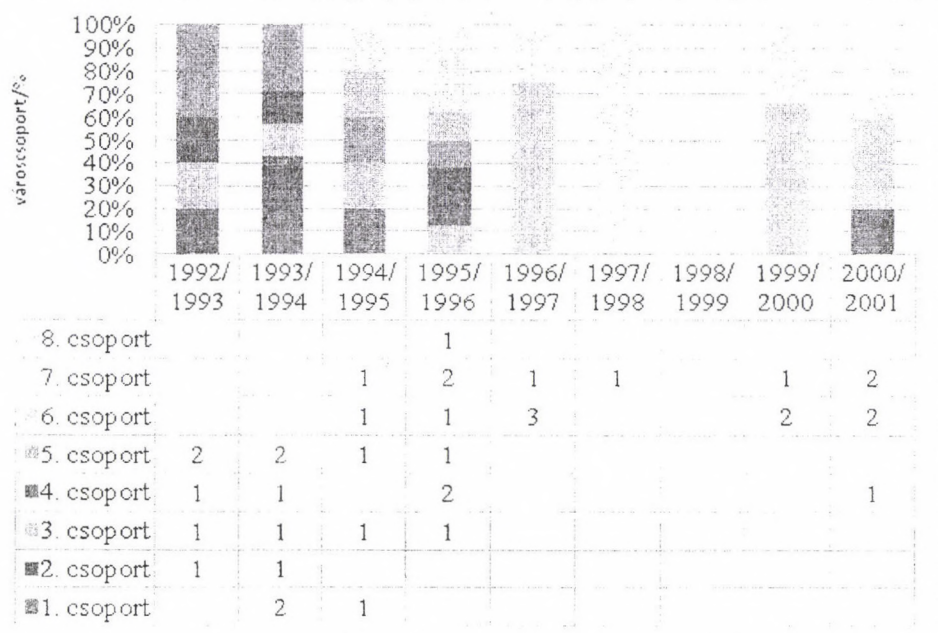
До мережі міських консультаційних центрів приєднуються малі й середні міста південно-рівнинного регіону, які складають другу групу, де спостерігається динамічний розвиток і відносно високий рівень використання досягнень у сфері інформаційних і комунікаційних технологій (Байа, Кішкунголос, Маков, Оросгазо). У північній частині задунайської рівнини подібним чином динамічно розвивається маленьке містечко Папа. Balatonalmádi, Balatonfüred, Siófok, Keszthely також приєднуються до інноваційної мережі міст, унікальні маленькі курортні містечка на березі Балатону займають четверте місце у ряді розвитку інформаційних комунікацій, що пояснює тим, що у цих малих містах, за винятком Keszthely, поряд з важливістю середньої освіти, робиться акцент на підключенні до мережі з вищим рівнем комп'ютерної підготовки.

За рівнем інформаційно-комунікаційного розвитку найменш не- вигідна територія – східний регіон країни (Salgótarján, Szolnok, Békéscsaba). Несподівані результати отримані нами при дослідженні не- вигідних з точки зору інфокомунікаційної структури міст. Серед цих міст Szolnok, Nyíregyháza, які приєдналися на першому році навчання до ін- новаційного процесу дистанційної освіти, наступного року приєдна- лися Békéscsaba, потім Salgótarján (Таблиця № 2). Цей результат, здається, суперечить розвитку інформаційних і комунікаційних техно- логій, класифікації міст на основі їхньої економічної ролі та потреби в приєднанні до інноваційного процесу. На відміну від цих протиріч вва- жаємо, що відсутність інженерних технічних знань генерує раннє вияв- лення потреби в навчанні.

У цілому, вивчивши реалізацію зусиль Інституту ім. Габо́ра Дей- не́ша, які спрямовані на поширення методів дистанційного навчання інженера-програміста, проаналізувавши утворену консультаційну ме- режу міст і отримані результати діяльності їхньої інформаційно-кому- нікаційної системи, дійшли висновку, що з точки зору інновацій, за ви- нятком кількох міст, цей показник є найважливішим. Стосовно причинного аспекту дифузійного взаємозв'язку інновацій поширені такі, які у підготовці спеціалістів використовують нові технології. Ми також підсумували, взявши за основу просторову і територіальну дета- лізацію інфокомунікаційного розвитку угорських міст, що інформатив- но-комунікаційний розвиток міст, які беруть участь у виникненні мере- жі консультаційного центру Інституту ім. Габо́ра Дейне́ша, скла- дається неоднорідно. З результатів нашого дослідження випливає, що кожен обласний чи регіональний центр, а в подальшому малі й середні міста приєдналися до мережі, навіть ті, в яких відсутня вища освіта. Стосовно порядку підключення до мережі міст ми отримали резуль- тати, що немає значення в якому порядку приєднуються до мережі міс- та. Проаналізувавши стадії інноваційного процесу ми зрозуміли, що на початковій стадії дифузії приєднувані міста в першу чергу за рівнем інфокомунікаційного порядку до першої, другої, третьої групи нале- жать, у фазі ущільнення дифузії — у вищу четверту, відповідно п'ята (Nagykanizsa, Hódmezővásárhely) — незмінювана, шоста — відстала (Salgótarján) (1 таблиця).

Гетерогенну картину показує й опрацювання приєднання до ме- режі консультаційного центру й регіональних міст. Досліджуючи за регіонами кількість міст Південно-задунайської частини, Північної- частини Угорщини та ж кількість міст (4) залишається на низькому рівні в порівнянні з іншими областями (таблиця 2).

1 малюнок. Розподіл у відсотках за навчальними роками груп міст, за рівнем впровадження інновацій

Висновки: дослідження поєднання спеціальності інженера-програміста й інновацій дистанційної освіти показали, що в ширшому розумінні появі мережі міських консультаційних центрів сприяли географічні показники, а у вузькому розумінні були отримані відповідні пояснення організаційної структури освіти, також можливість групування міст на основі дослідження інформаційно-комунікаційного сектору. Результати дослідження представлені у вигляді таблиць і графіків однозначно свідчать про те, що міська мережа консультаційних центрів створена не випадково. Результати також свідчать, що інноваційний процес у дистанційному навчанні інформатики показує не тільки рівномірний зв'язок із суспільно-економічним розвитком міст і новою системою технічних знань, з рівнем інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а важливі елементи досліджуваного інноваційного процесу. Наші висновки підтверджує і той факт, що й економічного боку задоволення потреб реалізується Інститутом ім. Габора Дейнеша. З усього цього, після дослідження інноваційного процесу, випливає, що впровадження інновацій не залежить ні від простору, ні від географічного розташування, де відбуваються адаптації. У процесі впровадження інновацій дистанційної освіти виникла міська мережа консультаційних центрів, яка продемонструвала взаємозв'язок інноваційних гарячих точок, з появою визначальних симптомів інфокомуніка-

ційної інфраструктури, що в першу чергу було пов'язано з розміром міст та географічним розташуванням, й спеціальними ознаками вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ANSELIN L. – VARGA A. – ACS Z. 1997. Local geographic spillovers between university research and high technology innovations. – *Journal of Urban Economics* 42, 3. pp. 422–448.
2. CONVERT, B. 2005. Europe and the Crisis in Scientific Vocations. – *Journal of Education* 40, 4. pp. 361–366.
3. CHANDLER, A. D. – HAGSTRÖM, P. – SÖLVELL, Ö. (szerk.) 1998. The dynamic firm: the role of technology, strategy, organization and regions. Oxford University Press, Oxford. 469 p.
4. DÖVÉNYI Z. 1993. Munkanélküliség az Alföldön. – In: DÖVÉNYI Z. (szerk.) *Alföldi Társadalom IV. Békés M. Tcs. V. B. Tud. Koor. Szakbiz.*, Békéscsaba. pp. 107–121.
5. DÖVÉNYI Z. 2007. A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon. – *Demográfia* 50, 4. pp. 335–359.
6. DÖVÉNYI Z. – TOLNAI GY. 1993. A munkanélküliség regionális kérdései Magyarországon. – In: ENYEDI GY. (szerk.) *Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.* pp. 143–175.
7. DRUCKER, P. F. 1993. Innováció és vállalkozás az elméletben és a gyakorlatban. – *Műszaki Könyvkiadó, Budapest.* 218 p.
8. ENYEDI GY. 1996. Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. – *Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest.* 138 p.
9. FLORIDA, R. 1995. Toward the learning region. – *Futures* 27, 5. pp. 527–536.
10. GRANOVETTER, M. 1979. The Theory-Gap in Social Network Analysis. – In: HOLLAND, P. – LEINHARDT, S. (szerk.) *Perspectives on Social Research.* Academic Press, New York. pp. 501–518.
11. HÄGERSTRAND, T. 1967. Innovation diffusion as a spatial process. – *University of Chicago Press, Chicago.* 334 p.
12. KRISZTIÁN B. 2009. Tóth József: Térszerkezeti, népesség- és településföldrajzi tanulmányok. – *Tér és Társadalom* 23, 1. pp. 233–234.
13. KRUGMAN, P. 1991. Increasing returns and economic geography. – *Journal of Political Economy* 99, 3. pp. 483–499.
14. LUKOVICS I. 2008. Tudásteremtés és Ko-evolúció az egyetem – gazdaság – kormányzat kapcsolatok globális és lokális vetületei. – In: LENGYEL I.
15. LUKOVICS M. (szerk.) *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében.* JATE Press, Szeged. pp. 41–61.

16.MALECKI, E. J. – OINAS, P. 1999. Spatial Innovation Systems. – In: MALECKI, E. J. – OINAS, P. (szerk.): Making Connections: Technological Learning and Economic Change. Ashgate, Aldershot. pp. 7–33.

17.MORGAN, K. 1997. The learning region: Institutions, innovation and regional renewal. –Régiónál Studies 31, 5. pp. 491–503.

18.RECHNITZER J. – HARDI T. (szerk.) 2003. A Széchenyi István Egyetemhatása a régió fejlődésére. – Széchenyi István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Intézete, Győr. 161 p.

19.RECHNITZER J. – LADOS M. 2004. A területi stratégiáktól a monitoringig. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs. 364 p.

20.ROGERS E. M. – MEDINA, U. E. – RIVERA, M. A. – WILEY, C. J. 2005. Complex adaptive systems and the diffusion of innovations. – www.unm.edu/~iomedica/casdim.htm (2012. december 03.)

21.ROMER, P. M. 1990. Endogenous technological change. – Journal of Political Economy 98, 5. pp. 71–102.

22.RÖSCH, A. 2000. Kreativ Milieux als Faktoren der Regionalentwicklung. – Raumforschung und Raumordnung 58, pp. 161–172.

23.SHEFF, J. 1999. Lernende Regionen. Regionale Netzwerke als Antwort auf globale Herausforderungen. – Linde, Wien. 160 p.

24.TÓTH J. (szerk.) 2001. Általános társadalomföldrajz I. – Dialógus-Campus Kiadó, Budapest – Pécs. 484 p.

25.TRÓCSÁNYI A. – TÓTH J. 2002. A magyarság kulturális földrajza II. – Pro Pannónia Kiadó, Pécs. 361 p.

26.VALENTE, T. W. 1995. Network models of the diffusion of innovations. – Hampton Press, New Jersey. 171 p.

Pósfainé Bakota Éva

A felsőoktatásban megjelenő távoktatás innovációt befogadó városok infokommunikációs fejlettségének vizsgálata

Műszaki informatikus szak és a távoktatás innovációk kutatása során feltárt konzultációs városközpont hálózat kialakulásának tágabb értelemben vett geográfiai szempontú magyarázatára és a szűkebb értelemben vett oktatásszervezési magyarázatára megfelelő igazolásokat kaptunk a tudásalapú városhálózat fejlődését vizsgáló, feltáró tudományos kutatás eredményeit és a városoknak az infokommunikációs szektor alapján történő lehetséges csoportosítását, mint etalonoknak az összevetése során. A táblázatokban és a grafikonokon bemutatott eredményeink értékelése egyértelmű bizonyítékait adták annak, hogy nem véletlenszerű folyamat eredményeként jött létre a konzultációs központ városhálózat, azaz a hálózatot alkotó települések kapcsolódása.

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ
RECENZIÓK ÉS SZEMLÉK

РЕЦЕНЗІЯ

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Словник угорських говорів Закарпаття (т.I.) I kötet, A-K: Kárpáti Kiadó. – Ungvár, 2012. – 524 c. (Főszerkesztő Lizanec Péter, szerkesztő Horváth Katalin).

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Словник угорських говорів Закарпаття (т.II.) II kötet, L-Zs: Kárpáti Kiadó. – Ungvár, 2013. – 436 c. (Főszerkesztő Lizanec Péter, szerkesztő Horváth Katalin).

Нещодавно науковий доробок доктора філологічних наук, професора Лизанця Петра Миколайовича поповнився ще однією фундаментальною працею, яка збагачує світову діалектологію. Мова йде про “Словник угорських говорів Закарпаття” у двох томах (960 сторінок) – перший в історії українського та угорського мовознавства джерельний реєстр лексики, семантики та фразеології угорських говорів Закарпаття. Тут збереглося чимало архаїзмів, що характеризуються розмаїттям лексем та їхніх значень, адже протягом багатьох століть угорці Закарпаття знаходились і зараз знаходяться у безпосередніх тісних контактах зі українцями і в першу чергу русинами Закарпаття, словаками та румунами, а це означає, що в угорських говорах Закарпаття знаходимо чимало слов’янізмів та запозичень із сусідніх румунських говорів, а також новіших запозичень з української та російської мов, що увійшли в угорські говори Закарпаття після 1945 року.

Рецензований двотомний “Словник угорських говорів Закарпаття” включає як найважливішу загальноновживану, так і діалектну лексику. У словнику цілий ряд назв конкретних предметів та реалій представлено рисунками, а назви рослин і тварин, крім рисунків, ще й латинськими відповідниками.

Картотеку словника укладали доценти Горват Катерина, Ковтюк Іштван та Петро Лизанець. Робота розпочалася у липні 1966 року, коли кафедру угорської мови та літератури Ужгородського державного університету (з 2000 року Ужгородський національний університет) очолив молодий науковець Лизанець П.М. З 1998 року перший варіант цього словника почав друкуватися у науковому журналі Центру гунгарології «Acta Hungarica» і, як указують його укладачі у передмові,

збір матеріалу до словника завершили наприкінці 2006 року. Було з'ясовано, що дуже багато лексем і семем ще не зібрано і не опрацьовано, про що засвідчив і тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття» професора Петра Лизанця, який виходив з друку протягом 1992-2003 років. Урахувавши необхідність суттєвого доповнення, Петро Лизанець та Катерина Горват прийняли рішення, як це відзначено у передмові до першого тому словника (с. 5), що роботу над «Словником угорських говорів Закарпаття» треба продовжити як у польових умовах, так і шляхом творчого опрацювання лексичного, семантичного та фразеологічного матеріалу у виданих в останні роки діалектологічних працях, включаючи тритомний «Атлас угорських говорів Закарпаття».

Титанічна копітка робота над словником продовжилася ще на 12 років. За цей період професором Петром Лизанцем та доцентом Катериною Горват було значно доповнено словник новими лексемами, семемами та фразеологізмами. Крім того, доповнений варіант словника було забезпечено понад шістьмастами рисунками різних реалій, які були відсутні в першому варіанті словника.

У першому томі словника на сторінках 6-11 подається довідковий матеріал щодо користування словником. Укладачі відзначають, що це регіональний, здебільшого тлумачний діалектний словник, який охоплює і загальноновживані у розмовній мові угорців слова, як це подано в Словнику Чюрі Балінта (Csúry Bálint), але при цьому до мінімуму зведено подачу загальновідомих іншомовних слів, крім нових слів, запозичених після 1945 року з української та російської мов, наприклад: *borscs*, *bulocska*, *jászli*, *poncsiki*, *rohálik*, *szágyik*, *szosziski* тощо.

Для редагування словникових статей укладачі брали до уваги тлумачний словник угорської мови та регіональні словники угорських говорів, що вийшли друком в Угорщині, зокрема двотомні словники Чюрі Балінта (Csúry Bálint) та Балінта Шандора (Bálint Sándor), а також «Новий угорський діалектний словник» (Új Magyar Tájszótár) за редакцією Б. Ливрінці Єва (B. Lőrinczy Éva).

Редактори словника не дають детальної характеристики фонетичних та морфологічних особливостей угорських говорів Закарпаття, вказуючи, що «всі ці особливості вже добре відомі з різноманітних публікацій» («mert ezek már jól ismertek a különböző publikációkból») (с. 7). Найважливіші з них подано в дев'яти пунктах (с. 7-8).

Рецензований «Словник угорських говорів Закарпаття» у двох томах (960 сторінок) відзначається логічною побудовою, чіткою структурою та глибоко науковим підходом до представлення мовного матеріалу.

Побудова заголовних словникових статей проста і доступна: 1) заголовне слово подано напівжирним шрифтом; 2) омонімічний індекс (homonima – index azonos alakú szavaknál); 3) фонетичні варіанти заголовних слів подано курсивом; 4) граматична характеристика слів указана в квадратних дужках; 5) далі drfpe.nmcz частини мови; 6) стилістична характеристика слів; 7) тлумачення заголовних слів або їхній літературний відповідник чи синонім; 8) ілюстрований приклад з розмовної мови чи фразеологізм подаються курсивом із вказівкою на скорочену назву населеного пункту в круглих дужках, де цей приклад зафіксовано. У кінці словникової статті скорочення **vö.** відсилає читачів до відповідних значень тих чи інших слів, до синонімів та взаємопов'язаних із заголовним словом інших слів. Перед кожним фразеологічним зворотом стоїть вертикальний прямокутник. Для наглядності наведемо кілька словникових статей:

ablak *ablak* [-ot, -ja ~ -a] fn 1. ablak; 2. az ablak üvege *Mozs mám meg eszt az ablakot, m̄r nem látni át rajta!* (R); 3. szövéshiba szálszakadás miatt *Eszt a nyüstöt ne vit, csupa ablak lesz tülle a vászon* (Vs); 4. (isk) lyukasóra [] *Nem teszi ki az ~ba 'ezzel ugyan nem fog dicsekedni'* (Vs); *Az ~on szórja ki a pínst 'pazarolja a pénzt'* (R); *~on kidobott pénz 'fölöslegesen kiadott pénz'* (Si); *Elik, ha csak ~ot nyicc a sziveden 'nem kell túl bizalmasnak lenni'* (Bf); *Ha a szégyénsjég bejön az ajtón, a szerelem kirepül az ~on 'a létgondok megszüntetik a szerelmet'* (Be); *Világos, mint a vak~ 'érthetetlen'* (Sz)

ág *ág* [-at, -a] fn 1. faág *Összetörte a zivatar a fák ágát* (S); 2. számszám, eszköz ágszerű része *A favillának három ága van* (R); 3. szár, váz *Mind a két ága eltört a láptógnak* (Sz); 4. a motolla két végén lévő keresztfa; 5. hajfonat [] *Esze ágába sincs 'nincs szándékában'* (S); *Zöld-ágra vergődik 'boldogul'* (Be); *Kiverte az ág a szemit 'tönkrement'* (Sz); *Széltű hajtott ágra nem száll le pihenni a madárka 'viharos életü férfival nem szívesen köti össze életét egy nő'* (Ke); *Szegény embert az ág is huzza 'a szegény embert minden baj utoléri'* (R)

bránka *bránka*, *branka* [~t, ~k, ~ja] fn 1. ritkán fogazott leemelhető

1. fog

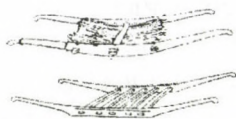
felső rámaival ellátott keskeny faeszköz, melynek segítségével a fogai közt kis csomókban eligazított fonalat a szövőszékre feltekerik *Segízs beszédni a fonalat a bránkába* (R); 2. plafonléc *Szőgesz fē a bránkákot* (Csl); 3. lécből készült juhakol *Alig birom behajtani aszt a juhokot a bránkába* (Gl); 4. vékony lécs *Lessz elég bránka?* (Pk)

bezupál *bezupál* [-ok, -sz, -t] tn ige továbbbszolgálatra katonaságnál marad *Sokan bezupáltak, de nekem nem ízlett annyira a katonaság* (Úh)

csipákol *csipákol* [-t] tn ige **1.** erősen, tartósan csipog *Igen csipákōnak a csírkég, biztos éhesek mán* (T); **2.** panaszkodik *Ne csipákōj annyit, rád unnak* (Bs)

noszilka *noszilka* [~'t, ~'ja] fn **1.** saroglya *Csináttatok má egy noszilkát* (Ke); **2.** hordágy *Nem bírt fēmenni a szobába, noszilkám vitték fel* (Mi)

sovány *sovány* mn, fn **I.** [-on ~ -an, -abb] mn **1.** olyan (ember, állat), akinek kiállanak a csontjai *Jaj, de sovány vaty, kisfijam!* (Csn); **2.** zsírtalan étel *Jóú sovány ez a hus, egyéj belőjle bátran* (Fr); **3.** kevés tápanyagot tartalmazó *Sováom főjdbbe nem terem jóú buzá* (Nd); **4.** olyan kenyér, ami nincs megkenve semmivel *Na, árú a sovány kenyérű osz kaszáhatol egjész nap* (Fa); **5.** lapos, majdnem üres (erszény, táska) *Igen sovány a bugyellárisom* (T) **II.** [-t, -a] fn húsnak nem zsíros része *Tudot, hogy éjn csak a soványát szeretem* (Sze) [] *Sovány, mint a paszujkaróú 'nagyon sovány'* (Bo); *Sovány, mint a gebe 'ua'* (Bá); *Sováam, mint a búti boszorkány 'ua'* (Nf)

Після передмови подано список скорочень населених пунктів та районів області, де збирався діалектний матеріал, а також скорочення мовного і стилістичного характеру. Так, наприклад:

gonosz *gonosz* mn és fn **I.** mn **1.** arra hajlamos, hogy másoknak ártson, rosszat tegyen *Az gonosz asszom vóut* (M); **2.** (biz) pajkos, huncut *Ez a gonosz puja megin kibabrát velem* (Sze); **II.** fn **1.** gonosz ember *Az a vín gonosz má megin mibe töri a fejít?* (P); **2.** (vall) az ördög *Tán a gonosz in-cselkedik vele* (Nbe)

gorc¹ *gorc* [-ot, -ok, -a] fn **1.** (sík) terepből kiemelkedő domborulat, magasabb rész *Ot kaszának a gorcon* (R); **2.** (bány) a bányában előforduló meddő anyagok tárolására szolgáló terület *Nyolc csilét ömlesztetek a gorcra* (Asz)

Рецензований «Словник угорських говорів Закарпаття» у двох томах становить значний інтерес як для вітчизняної, так і зарубіжної діалектології, лінгвогеографії, лексикології та стилістики і мовознавства загалом. Це ґрунтовне наукове джерело, яким можуть користуватися й послуговуватися фахівці різних лінгвістичних галузей, науковці різних напрямів, аспіранти, магістри філології, студенти й вчителі, спеціалісти інших гуманітарних дисциплін. Приваблює і висока прикладна значущість рецензованої наукової праці, зокрема її лінгвокультурологічний аспект, оскільки зібраний матеріал представляє не лише угорські, але й лексеми і семеми інших говорів (українських, русинських, румунських, словацьких), з якими кілька століть вони знаходяться у тісних економічних, культурних та безпосередніх мовних контактах. Отже, в словнику знаходимо цілий ряд слов'янізмів та східнослов'янізмів: *abora* < др. (давньоруське) *обора* 'навіс, накриття', *ab-*

roncs < др. *обрѣчь* 'обруч', *asztal* < др. *столь* 'стіл', *bab* < др. *бобъ* 'біб', *barát* < др. *братъ* 'приятель', 'друг', *beszéd* < др. *бесѣда* 'бесіда', 'розмова', *bolond* < др. *блѣдъ* 'блуд', 'глупий', *borda* < др. *бердо* 'бердо', *család* < др. *челѣдъ* 'сім'я, родина', *csép* < др. *цетъ* 'ланцюг', *cserép* < др. *черепъ* 'черепиця', *cseresznye* < др. *черешня* 'черешня', *cserpák*, *csorpák* < др. *чърпакъ* 'черпак, коряк', *csoroszlya* < др. *чересло* 'леміш – частина плуга', *csuka* < др. *щука* 'щука', *dézsza* < др. *дѣжа* 'діжка', *dinnye* < др. *дыня* 'гарбуз', *donga* < др. *дѣга* 'дуга', 'клепка', *ebéd* < *обедъ* 'обід', *galamb* < др. *голѣбъ* 'голуб', *gerenda* < др. *грѣда* 'грядя' (частина плуга), *gerendely* < др. *грѣдиль* 'гряділь – основна частина плуга', *gerezd* < др. *гроздъ* 'гроно', *gerlice* < др. *гърлиця* 'горлиця', *gilisza* < др. *глиста* 'глиста', *gomba* < др. *гѣба* 'гриб', *goromba* < др. *грѣбий* 'грубий, зухвалий', *halom* < др. *хѣлмъ* 'горб', *iga* < др. *уго* 'іго, ярмо', *igris* < др. *игръць* 'музикант', *ikra* < *укра* 'ікра', *iszap* < др. *исъпъ* 'мілководдя', *jászol* < др. *ясла* 'ясла', *jávör* < др. *яворъ* 'явір', *kaláka* < др. *калака* 'посиденьки', *kalász* < др. *колосъ* 'колос', *kalina* < др. *калина* 'калина', *kapta* < др. *копыто* 'копито', *karácsony* < др. *крачунъ* 'Різдво', *koloda* < др. *колода* 'колода', *konkoly* < др. *кѣколь* 'кукіль', *korong* < др. *крѣгъ* 'круг, коло', *kovász* < др. *квасъ* 'квас', *lapát* < др. *лопата* 'лопата', *láz* < др. *лазь* 'лаз' (лісова доріжка), *lencse* < др. *лѣща* 'сочевиця', *lengyel* < др. *лѣдзьинъ* 'поляк', *lóca* < др. *лавица* 'лавица', *málna* < др. *малина* 'малина', *mocsár* < др. *мочаръ* 'мочар, драговина, болото', *morotva* < др. *мъртва* 'мертве русло – неврожайна земля', *motolla* < др. *мотовило* 'мотовило – пристрій для намотування ниток', *munka* < др. *мѣка* 'праця, труд', *pad* < др. *подъ* 'під горище (хати)', *paraszt* < др. *простъ* 'селянин' *pászma* < др. *пасмо* 'пасмо', *pásztor* < др. *пастырь* 'пастух, пастир', *patak* < др. *потокъ* 'потік', *pemete* < др. *пометъ* 'помело', *péntek* < др. *пѣтница* 'п'ятниця', *pisztráng* < др. *пѣстрѣгъ* 'форель, струг', *pitvar* < др. *притворъ* 'притвор – частина церкви, де стоять жінки', *polyva* < др. *полова* 'полова', *potroh* < др. *потрохи* 'потрух, тельбухи', *pusztá* < др. *пуста* 'пустир – неврожайне поле', *rab* < др. *рабъ* 'раб', *rag* < др. *рогъ* 'ріг', *raj* < др. *роу* 'рій', *rák* < др. *ракъ* 'рак', *rend* < др. *рѣдъ* 'ряд', *rozs* < др. *рожъ* 'жито', *suba* < др. *шуба* 'шуба, хутро', *szolga* < др. *слуга* 'слуга', *szombat* < др. *сѣбота* 'субота', *szomszéd* < др. *сѣсѣдъ* 'сусід', *szuka* < др. *сука* 'сука, сучка', *szuszék* < др. *сусѣкъ* 'засік', *takács* < др. *ткачъ* 'ткач', *taliga* < др. *телѣга* 'двоколісний візок', *tanya* < др. *тоня* 'мочариста місцевість', *udvar* < др. *дворъ* 'двір', *vacsora* < др. *вечеря* 'вечеря', *varsa* < др. *вѣрша* 'верша (риба)', *vecsernye* < др. *вѣчерня* 'вечерня (церковне)', *visnye* < др.

вишенья 'вишня', *vitéz* < др. *витязь* 'витязь, богатир', *zálog* < др. *залоґъ* 'застава, заставляння', *zátony* < др. *затонь* 'затон, мілина', *zsír* < др. *жиръ* 'жир, смалець' и др.

Пізніше цілий ряд лексем—славізмів увійшов в угорські говори Закарпаття з української мови (зокрема з українських (русинських) говорів Закарпаття) до 50-х років XX ст.: *bida*, *bidnyák*, *burján*, *butyka*, *cipke*, *corák*, *csipíha*, *csulka* (на кукурудзі), *drimál*, *durák*, *hasnyik*, *holupci*, *kabala*, *kalabina*, *kaloda*, *kocsány*, *koliszka*, *kolomijka*, *koponya*, *korcsuha*, *koromizla*, *kotyec*, *kozel*, *klipál*, *köböl*, *kucik*, *kucska*, *kurta*, *ladik*, *liha*, *lipityánka*, *lisaj*, *lozsnok*, *macsánka*, *macsoha*, *meskár*, *misál*, *murkó*, *noszilka*, *nyoszolya*, *pászkuda*, *paszuly*, *patics* (патича), *patocsina*, *pesztonka*, *petruska*, *piják*, *piroha*, *pjánica*, *polonina*, *pózna*, *prátál*, *previk*, *prisztás*, *rajbál*, *rula*, *rüstyé*, *sápka*, *skvárka*, *susinka*, *szerbál*, *szikáncs*, *szirota*, *szkotár*, *szvátu*, *szvátum*, *tácska*, *tákoj*, *triszka*, , *vecsurka*, *vorcsa*, *záha*, *zajda*, *zola* (зола), *zsámiska*, *zsmurki*.

Після 1945 року, коли Закарпаття увійшло до складу України, угорська мова та її говори систематично запозичували слова з української та російської мов або ж через їхнє посередництво: *advokát*, *avansz*, *avtomat*, *bánka*, *baret*, *bidon*, *bigugyi*, *bilet*, *bilizna*, *binokl*, *bint*, *bloknót*, *bolnyicsnij*, *buhánka*, *buhfíltér*, *bujjon*, *bulocska*, *butilka*, *csájnyik*, *csékuska*, *cserdák*, *dámiba*, *dezsurnyik* (черговий на залізниці), *dnyevnyik*, *dobávka*, *doroznyik*, *fufájka*, *grafik*, *gramota*, *gripp*, *gruppa*, *gruscsik*, *hálát*, *jászli* (дитячі), *komangyirovka*, *kotleta*, *koznyák*, *kurtka*, *krán*, *kvitáncia*, *lánka*, *línjejka*, *lopátka*, *májka*, *nácsálnik*, *nákáz*, *nevigyimka*, *noszki*, *pápka*, *perejezd*, *plan*, *pláscs*, *poduska*, *pogránycsnyik*, *poncsiki*, *poveszta*, *pricep*, *prikáz*, *putyóka*, *roddom*, *rokovina*, *roszkladuska*, *szágyik*, *szarafán*, *száráj*, *szelyotka*, *szilráda*, *szír*, *szirák*, *szkovorotka*, *szkupi*, *szosziszki*, *szotek*, *szpicski*, *szprávka*, *sztogramm*, *sztorozs*, *sztruska*, *szup*, *tápocski*, *továr*, *usánka*, *utyuh*, *válenki*, *vorotnyik*, *vremjánka*, *zájáva*, *zavádzsál*, *zeljonka*, *zob*, *zsulik*, *zsumál* та інші.

У словнику зафіксовано цілий ряд словакізмів: *bidák* 'бідна людина', *cundra* 'цуравий, обшарпаний', *corák* 'корчувальна мотика', *dedó* 'дитячий садок', *dinera* 'бідончик', *duda* 'бляшана труба для відводу диму', *gernač* 'суха гілка', *guga* 'зоб', *kajstron* 'коструля', *koceraj* 'сарай', *kotyec* 'куча для свиней', *kucik* 'припічок', *kulina* 'літня кухня', *lisaj* 'хвороба шкіри', *masina* 'кухонна плита', *rula* 'духовка', *slampos* 'неохайний', *strapačka* 'галушки з тертої сирої картоплі і муки', *truzsák* 'солом'яний матрац', *szulák* 'стовп на огорожі' та багато інших.

У «Словнику угорських говорів Закарпаття» знаходимо і ряд румунізмів: *berbence* <рум. *berbință*> 'кадка для овечого сиру', *brindza*

<рум. *brinză*> 'овечий сир', *mamaliga* <рум. *mămăligă*> 'густа каша з кукурузного борошна' та інші.

Як бачимо, у рецензованому «Словнику угорських говорів Закарпаття» зафіксовано запозичення з різних мов та діалектів як споріднених, так і неспоріднених мов, а це дає можливість мовознавцям, у першу чергу діалектологам, ґрунтовно досліджувати не тільки українсько (русинсько)–угорські, але й словацько–угорські та румунсько–угорські міждіалектні контакти.

Наведені приклади чітко і яскраво віддзеркалюють довготривалі економічні, політичні, культурні та безпосередні мовні контакти угорців Закарпаття із сусідніми народами і в першу чергу з українцями, русинами, словаками та румунами. Представленим у “Словнику угорських говорів Закарпаття” у двох томах матеріалом з успіхом можуть скористатися у своїх наукових дослідженнях та розвідках усі небайдужі до лінгвістики фахівці, які займаються проблематикою міжмовних (міждіалектних) контактів, а також країнознавці, соціологи, етнографи та лексикографи.

Безперечно, що в такому великому за обсягом науковому виданні можливі й окремі недогляди, опущення, серед них можна відзначити відсутність ряду нових запозичень з української та російської мов після 1945 року, як наприклад, *csemodán*, *drisztál*, *durnyi* (дурний, глупий), *noszki*, *szagyik*, *száráj*, *storozs*, *vremjanka*, *zob* та інших. До окремих назв рослин і тварин немає латинських відповідників: *bárány*, *bika*, *kecske*, *ló* та інші.

Незважаючи на вказані недогляди “Словник угорських говорів Закарпаття” у двох томах (960 сторінок) є, безперечно, новаторською визначною науковою працею, в якій творчо поєднано теорію та практику дослідження і укладання діалектологічного мовного матеріалу, його комплексного, всебічного тлумачення та стрункого й логічного представлення.

Фабіан М.П.

д.ф.н., професор

II.
БІОГРАФІЧНІ ДАНІ
ТА НАУКОВІ І
МЕТОДИЧНІ ПРАЦІ
ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ
УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
УЖНУ

AZ UNE MAGYAR
FILOLÓGIAI TANSZÉKE
TANÁRAINAK ÉLETRAJZI
ADATAI, TUDOMÁNYOS
ÉS MÓDSZERTANI
MUNKÁI

MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

Lizanec Péter

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének vezetője, a Hungarológiai Központ (Intézet) igazgatója, a filológiai tudományok doktora, professzor, Ukrajna érdemes tudósa, 1930. július 2-án született Kárpátalján a Szolyvai járásban Izvor községben erdőmunkás családjában. 1936-ban itt kezdte meg tanulmányait az elemi iskola első osztályában. Ugyanezen év decemberében az egész család átköltözött a beregszászi járási Som község melletti tanyára, amelyet akkor Somitanyának vagy Békésitanyának (Békési földesúrról) neveztek.

Békési a XX. század húszas éveiben a mocsaras területek felszámolására hívott ide telepeseket a hegyvidéki járásokból. Az első osztályt már itt fejezte be. 1941–1944 között a munkácsi ruszin polgári iskolában tanult. 1944 októberében átiratkozott a Beregszászi Gimnázium II. osztályába, ahol ekkor már ukrán nyelven folyt az oktatás. A gimnázium az 1946–47-es tanévtől már 1. sz. középiskolaként működött. Itt érettségizett 1948-ban. Beregszászban kezd elmélyültebben ismerkedni a magyar nyelvvel, érdeklődést tanúsít a kárpátaljai magyarság anyagi és szellemi kultúrája iránt, amelyet szoros kölcsönhatásban vizsgált az ukránok (ruszinok) anyagi és szellemi kultúrájával. Később ez a tematika válik dominánssá tudományos tevékenységében is.

1948-ban felvételt nyert az Ungvári Állami Egyetem Történelmi-Filológiai Karának ukrán tagozatára. 1953-ban kitüntetéses oklevéllel fejezte be az egyetemet, s kapott filológus, ukrán nyelv és irodalom szakos tanári diplomát. 1953 szeptemberétől novemberéig a Beregszászi 1. Számú Középiskola tanára. 1953 novemberétől 1956-ig az Ungvári Állami Egyetem Ukrán Nyelvi Tanszékének első aspiránsa (tudományos vezetője: Bevenko Sz.P. az ukrán nyelvi tanszék tanszékvezetője). 1956-tól 1965-ig az Ungvári Állami Egyetem ukrán nyelvi tanszékének előadója, főelőadója, docense.

1966-ban az Ungvári Állami Egyetem Tudományos Tanácsa a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék vezetőjévé választja meg (1970-től Magyar

Filológiai Tanszék), ez egyedülálló tanszék a volt Szovjetunióban, jelenleg Ukrajnában. Ebben a beosztásban dolgozik mind a mai napig. 1988. január 14-én a Szovjetunió és Magyarország közötti kormányközi egyezmény értelmében a Magyar Filológiai Tanszék bázisán megalakult a Hungarológiai Központ, melynek szabályzata értelmében a mindenkor Magyar Filológiai Tanszék vezetője egyben a Hungarológiai Központ igazgatója is. Az egykori Szovjetunióban és jelenleg Ukrajnában egyedülálló intézmény, mindössze három hasonló tudományos központ működik a nagyvilágban: Párizsban, Rómában és Hamburgban.

1977 januárjától 1984-ig bezárólag az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karának dékánja, 2008 júliusától 2012 áprilisáig a létrejött új Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar első dékánja, 2012 májusától tiszteletbeli dékánja.

Tudományos munkái és publikációi

Egyszerzős monográfiák – Одноосібні монографії

1. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyaga alapján) (Угорсько-українські міжмовні контакти (На матеріалі українських говорів Закарпаття). Ч. I. – Ungvár, 1970. – 430 o.

2. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпаття. Венгерско-украинские межъязыковые связи: (Magyar jövevényszók a kárpátontúli ukrán nyelvjárásokban (Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok) Ч. II.: Издательство АН Венгрии. – Будапешт, 1976. – 683 с.

3. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР (Az USZSZK Kárpátontúli területe ukrán nyelvjárásai lexikális hungarizmusainak és megfelelőiknek atlasza). Ч. III. – Ужгород, 1976. – 327 с.

4. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. I. kötet. (Атлас угорських говорів Закарпаття, т. I.). – Akadémiai Kiadó, – Budapest, 1992. – 884 old.

5. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. II. kötet. (Атлас угорських говорів Закарпаття, т. II.). – „Patent” Nyomdaipari Vállalat. – Ungvár, 1996. – 952 old.

6. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. III. kötet. (Атлас угорських говорів Закарпаття, т. III.). – Ungvár – Debrecen, 2003. – 827 old. (На ці праці з'явилося 42 рецензії вчених різних країн).

7. Михайло Лучкай. Граматика слов'яно-руська. Michaelis Luts-kay. Grammatica Slavo-Ruthena. – «Наукова думка». – Київ, 1989. – 192 с. фототипічне видання оригіналу латинською мовою

8. Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградів-ського району Закарпатської області (Az ukrán dél-kárpáti tiszántúli nyelvjárások a kárpátaljai Nagyszőlősi járásban). – Ужгород, 2008. – 440 с.

9. Лизанець П.М. Гунгаристика в Ужгородському національному університеті: наукове видання (Hungarológia az Ungvári Nemzeti Egye-temen). – Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2013. – 266 с.

Szótárak – Словники

10. Лизанець П.М. Українсько-угорський словник сталих слово-сполучень та виразів (Ukrán-magyar állandósult szókapcsolatok és kifeje-зések szótára). – Ужгород: Карпати, 2009. – 527 с.

11. Lizanec Péter. Magyar-ukrán állandósult szókapcsolatok és kifeje-зések szótára (Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів). – Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2009. – 558 old.

Többszerzős munkák – Колективні праці

12. Lizanec P.M., Vaszócsik V.J. A kárpátontúli magyar lakosság népballadáit (Народні балади угорського населення Закарпаття). – Uzshorod, 1974. – 120 old.

13. Общекарпатский диалектологический атлас (Вступительный выпуск) (У співавторстві) (Összkárpáti nyelvátlasz). Bevezető rész – Скопье, 1987. – 184 с.

14. Общекарпатский диалектологический атлас. Том I. (Összkár-páti Nyelvátlasz). – Кишинев: Штиница, 1989. – 196 с.

15. Общекарпатский диалектологический атлас. Том II. (Összkár-páti Nyelvátlasz). – Москва, 1988. (2-ге видання Москва, 1994). – 241 с.

16. Общекарпатский диалектологический атлас. Том III. (Összkár-páti Nyelvátlasz). – Варшава, 1991. – 184 с.

17. Общекарпатский диалектологический атлас. Том IV. (Össz-kárpáti Nyelvátlasz). – Львов, 1993. – 182 с.

18. Общекарпатский диалектологический атлас. Том V. (Összkár-páti Nyelvátlasz). – Братислава, 1997. – 234 с.

19. Общекарпатский диалектологический атлас. Том VI. (Össz-kárpáti Nyelvátlasz). – Будапешт, 2001. – 214 с.

20. Общекарпатский диалектологический атлас. Том VII. (Össz-kárpáti Nyelvatlasz). – Белград-Нови Сад, 2003. – 126 с.

21. Az ungvári járás 14 településének helynevei (Географічні назви 14 населених пунктів Ужгородського району). – Budapest, 1992. – 123 old.

Szótárak – Словники

22. Magyar-ukrán szótár (Угорсько-український словник). Főszerkesztő Lizanec Péter. – Ungvár: IVA Kiadó, 2001. – 792 old.

23. Українсько-угорський словник (Ukrán-magyar szótár). Főszerkesztő Lizanec Péter. – Ужгород: IBA, 2005. – 960 с. (2-ге видання 2008).

24. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. Első kötet. A-K. (Словник угорських говорів Закарпаття. Перший том. А-К). Főszerkesztő Lizanec Péter. – Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2012. – 524 old.

25. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. Második kötet. (Словник угорських говорів Закарпаття. Другий том.). Főszerkesztő Lizanec Péter. – Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2013. – 433 old.

Tankönyvek – Підручники

26. Bevezetés a nyelvtudományba (Вступ до мовознавства). (Társszerzők: Horváth K.I., Tokár G.Sz.) – Viscsa Skola. – Kijev, 1986. – 294 old.

27. Лизанець П.М., Горват К.И. Венгерский язык для начинающих (Magyar nyelv kezdőknek). – Ужгород, 1991. – 272 с.

28. Лизанець П.М., Горват К.И. Угорська мова для початківців (Magyar nyelv kezdőknek). – Ужгород, 1992. – 291 с.

29. Лизанець П.М., Горват К.И. Українська мова для початківців (Ukrán nyelv kezdőknek). – Ужгород, 1992. – 367 с.

30. Лизанец П.Н., Горват К.И. Изучаем венгерский язык (Tanuljunk magyarul). – Ужгород, 1999. – 307 с.

31. Лизанец П.Н., Юрчук Т.Г. Учим украинский язык (Tanuljunk ukránul). – Ужгород: Патент, 1999. – 376 с.

32. Посібник для практичних занять з історичної граматики української мови (Segédkönyv az ukrán nyelv történeti grammatikájának szemináriumához). – Ужгород, 1966. – 136 с.

33. Тájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből (Програма-довідник спеціальних дисциплін кафедри угорської філології). – Uzshorod, 1969. – 204 old.

34. Співець угорської революції (Методичний матеріал на допомогу лекторам і пропагандистам по відзначенню 150-річчя від дня народження Ш. Петефі). – Ужгород, 1973. – 21 с.

35. Kérdőív a kárpátontúli magyar nyelvjárások életviteli szókincsének gyűjtéséhez. A nyelvjárástani terepgyakorlat programja (Питальник для збору побутової лексики в угорських говорах Закарпаття. Програма діалектологічної практики). – Uzshorod, 1975. – 42 old.

36. Anyaggyűjtési program: Kérdőív az USZSZK Kárpátontúli területe magyar nyelvjárásainak dialektológiai atlaszához. Szókincs, I. rész (Програма-питальник для збору матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпатської області УРСР. Лексика, ч. I). – Uzshorod, 1976. – 200 old.

37. Материалы для вопросника «Общекарпатский диалектологический атлас» (Adatok az Összkárpáti nyelvjárási atlasz kérdőívéhez) // Справочно-информационные материалы по ОКДА (Институт славяноведения и балканистики АН СССР.)/ Соавторы: Закревская Я.В., Клепикова Г.П./ – Москва, 1978. – 62 с.

38. Tájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből (Програма-довідник спеціальних дисциплін кафедри угорської філології). – Uzshorod, 1980. – 168 old.

39. Методические разработки по спецкурсу «Славянско-венгерские межъязыковые связи» для студентов III – V курсов венгерского отделения филологического факультета (Módszertani segédesszék a szláv–magyar nyelvi kapcsolatok speciális kollégiumához a filológiai kar III-V. éves magyar szakos hallgatói számára). – Ужгород, 1980. – 30 с.

40. Вопросник общекарпатского диалектологического атласа. Вопросник. / Соавторы: Я. В. Закревская, Г. П. Клепикова /. – Москва, 1981. – С. 35–100.

41. Розвиток радянського мовознавства на Закарпатті (A szovjet nyelvtudomány fejlődése Kárpátalján). – Ужгород, 1983. – 34 с.

42. Anyaggyűjtési program. Kérdőív az USZSZK Kárpátontúli területe magyar nyelvjárásainak dialektológiai atlaszához / Szókincs, II/ (Програма-питальник для збору матеріалів до діалектологічного атласу угорських говорів Закарпатської області УРСР. Лексика, ч. II.). – Uzshorod, 1985. – 211 old.

43. Bevezetés a nyelvtudományba: Egyetemi jegyzet levelező tagozatos filológusok számára (Вступ до мовознавства. Конспект лекцій для філологів-заочників). – Uzshorod, 1986. – 95 old.

44. Библиографический указатель (Гунгарологи Армении, Грузии, России, Украины, Эстонии). Ужгород, 1997. – 86 с.

45. A magyar kisebbség Kárpátalján. – Ungvár, 1998. – 19 o.

46. 40-річчя Угорського відділення УжНУ. – Ужгород, 2003. – 80 с.

Lizanec Péter professzor 1957-től aktív tudományos munkát fejt ki. Fő érdeklődési területei: ukrán-magyar nyelvközi (nyelvjárásközi) kapcsolatok, ukrán és magyar lexikográfia, nyelvföldrajz, frazeológia és dialektológia.

Kandidátusi értekezését – Az ukrán dél-kárpáti tiszántúli nyelvjárások a kárpátaljai nagyszőlősi járásban - 1959-ben védte meg a Lvivi Ivan Franko Állami Egyetem tudományos szaktanácsa előtt. Nagydoktori disszertációjának témája: Magyar jövevényszók a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban. Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok, melyet 1971-ben védett meg ugyanitt. Ebből az anyagból jelentette meg háromkötetes monográfiáját (1970-1976) több mint 120 ív terjedelemben. Művét nagy elismeréssel fogadták Jugoszláviában, Kanadában, Lengyelországban, Magyarországon, Németországban, Szlovákiában és az egykori Szovjetunióban.

A fent említett háromkötetes monográfiában Lizanec Péter professzor részletesen és kimerítően foglalkozik a kárpátaljai magyar és ukrán nyelv (nyelvjárások) kölcsönhatásának főbb elméleti és gyakorlati kérdéseivel, ezen belül a jövevényszókkal és azok típusaival, a kétnyelvűséggel (bilingvizmus), a jövevényszók (lexémák) fonetikai és morfológiai, etimológiai és szemantikai sajátágaival, valamint nyelvföldrajzi szempontból is kutatja a kárpátaljai ukrán nyelvjárások magyar átvételeit stb. A háromkötetes monográfia az elméleti részen kívül 530 nyelvi térképet tartalmaz legendákkal, kommentárokkal, ebből 410 lexikai, 77 szemantikai, 27 izoglossza-gócpontra és 16 összesített (szintetikus) térkép, 459 térképezett reália rajzát is megadja.

Lizanec Péter professzor A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza című háromkötetes monográfiáját (1992-2003) több mint 250 ív terjedelemben jelentette meg.

E háromkötetes monográfiához a szerző a lexikai és a szemantikai anyagot több mint 25 éven át gyűjtötte egy kétrészes Kérdőív (1976, 1985) alapján, amely 28 témakörben 1737 kérdést tartalmaz csaknem 500 rajzzal.

Az elméleti részen, a fonetikai lejegyzésen, a kutatópontok és az adatközlők névsorán kívül, az Atlaszban 1215 nyelvészeti térkép van, ebből 1061 lexikai, 142 szemantikai, 12 pedig összesített (szintetikus). A magyar nyelvföldrajzban először közül 7 térképen állandósult szókapcsolatokat (frazeologizmusokat), 7 térképen hiedelmeket, valamint 49 onomasztikai térképet (férfiak és nők tulajdonnevei). Az 1215. összesített térképen elsőként osztja fel a vizsgált kárpátaljai magyar nyelvjárásokat három fő csoportra:

1. Ungi-latorcai nyelvjárások; 2. Borzsavai nyelvjárások; 3. Máramarosi nyelvjárások. Minden egyes csoportnak vannak alcsoportjai. Az Atlasz harmadik kötetébe a nem térképezett anyagok is bekerültek (1216-1410. sz.).

A harmadik kötet végén megadja a kötet lexémáinak és szemémáinak, a nem térképezett anyagoknak a betűrendes indexét, az állandósult szókapcsolatok (865) és hiedelmek (152) ábécérendi mutatóját.

Az Atlasz első kötete Magyarországon jelent meg, az Akadémiai Kiadó feltételként szabta meg, hogy a bevezetés, a kommentár és az atlasz felépítésének elveiről szóló rész kétnyelvű legyen: magyar és valamelyik világnyelv. A szerző az orosz nyelvet választotta, amelyet jól beszél, ehhez a további kötetekben is tartania kellett magát. A legendákat és térképeket német nyelven is közli.

Tudományos publikációinak száma meghaladja az 500-at, ezek között 25 monográfia (11 egyszerűs, 15 társszerzős), 23 tankönyv, 10 egyéb külön kiadvány (7 egyszerűs) van. Tíz monográfia (4 egyszerűs) és 130 tudományos cikk külföldön jelent meg (Bulgáriában, Olaszországban, Kánadában, Macedóniában, Moldáviában, Németországban, Lengyelországban, Oroszországban, Szlovákiában, Amerikában, Magyarországon, Finnországban, Franciaországban, Csehországban, Jugoszláviában). Tudományos vezetésével 10 kandidátusi disszertációt védtek meg, 6 aspiráns az ő hathatós segítségével védte meg kandidátusi értekezését. Rendszeresen ír opponensi véleményeket nagydoktori és kandidátusi értekezésekre. 1977-től 1984-ig elnöke volt a nagydoktori disszertációk védelmére jóváhagyott tudományos szaktanácsnak ukrán nyelvből, 2000-től 2005-ig a kandidátusi disszertációk védelmére jóváhagyott tudományos szaktanácsnak ukrán nyelvből és szomó-jéd, valamint finnugor nyelvekből - magyar nyelvből. Nagy érdemei vannak a hungarológiai felsőfokú tudományos és tanintézmények megszervezésében az ungvári egyetemen, elsősorban a magyar tagozat, amelynek 2013-ban méltattuk 50. évfordulóját.

Tudományos kongresszusokon, konferenciákon, szimpóziumokon való részvétele

Lizanec Péter rendszeresen tart előadásokat nemzetközi és országos tudományos konferenciákon, kongresszusokon, szimpóziumokon és tanácskozásokon: III—VIII., X. Nemzetközi finnugor kongresszus (Tallinn, 1970; Budapest, 1925, Turku, Finnország, 1980; Sziktiivkár, 1985; Debrecen, 1990; Jyväskylä, Finnország, 1995; Joskar-Ola, 2005); IX. és XI. Nemzetközi szlavisztikai kongresszus (Kijev, 1983; Bratislava, 1993); Nemzetközi dialektológiai kongresszus (Bamberg, Németország, 1990); Nemzetközi

hungarológiai kongresszusok és tanácskozások (Brüsszel, 1988; Budapest, 1989; Párizs, 1990; Nyitra, 1991; Szeged, 1993; Róma, 1996); Összkarpáti nyelvatlasz: nemzetközi konferenciák és tanácskozások (Moszkva, Krakkó, Varsó, Lviv, Ungvár, Pozsony, Eperjes, Budapest, Ochrid (Macedónia), Skopje, Belgrád, Kisinyev); VII. Nemzetközi antropológiai és etnográfiai kongresszus (Moszkva, 1964), Nemzetközi onomasztikai (Budapest, 1970); fonológiai (Budapest, 1973); etimológiai (Budapest, 1976) kongresszus stb.; 152 tudományos előadást tartott nemzetközi tudományos kongresszusokon, konferenciákon, szimpóziumokon: 24-et össz-szövetségi, 27-et köztársasági, 10-et egyetemközi tudományos konferenciákon.

Nemzetközi, össz-szövetségi, köztársasági tudományos tanácsokban, bizottságokban való tagsága

1973-tól Lizanec Péter professzor különböző nemzetközi, össz-szövetségi, köztársasági nyelvtudományi bizottságok tagja.

1. a Szovjet Finnugor Bizottság tagja (a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének 1973. július 12-i 580. sz. rendelete).

2. az Európai Nyelvföldrajzi Atlasz szovjet bizottságának tagja (a Szovjetunió Tudományos Akadémiája irodalmi és nyelvi osztálya hivatalának 1977. április 5-i 14400-611. sz. rendelete és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének 1979. június 7-i 24. sz. rendelete).

3. a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma anyanyelvi szekciója tudományos-módszertani bizottságának tagja (a Szovjetunió Oktatásügyi Minisztériumának 1979. május 14-i 631. sz. rendelete).

4. „A szocialista nemzetek nyelvének fejlődési törvényszerűségei” tudományos tanács tagja (az Ukrán Tudományos Akadémia Elnökségének 1982. december 29-i 558. sz. rendelete).

5. a Nemzetközi Szlavisztikai Bizottság nyelvi kontaktusokkal foglalkozó Nemzetközi Bizottságának tagja (a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának 1983. július 20-i rendelete)

6. az Ukrainai Szlavisták Bizottságának tagja (az Ukrán Tudományos Akadémia Elnökségének 1982. decemberi 529 sz. és 1987. december 4-i 399. sz. rendelete)

7. Az ország egyetemeinek filológiai karain működő felsőfokú filológiai oktatás tudományos-módszertani tanácsának tagja (a Szovjetunió Felső- és Középfokú Szakoktatási Minisztériumának 1990. márciusi rendelete)

8. Ukrajna Felsőoktatási Minisztériuma Szakértői Bizottságának tagja (Ukrajna Felsőoktatási Miniszterének 1989. december 15-i 301. sz. rendelete).

9. a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság választmányi tagja (1976-1986)

10. a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság alelnöke (1986-1996)

11. a Kárpáti régió nyelveinek és nyelvjárásainak interferenciájával foglalkozó célprogram Nemzetközi Bizottságának elnökhelyettese (1986-tól)

12. az Uralica Altaica Nemzetközi Társaság tagja (1992-től)

13. a Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tudományos társaságának tagja

14. a Magyar Tudományos Akadémia határon túli hungarológusai egyesületének tagja (2000-től)

15. a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnöke (1993-tól)

16. a Magyar Tudományos Akadémia professzori világtanácsának tagja (1997-től).

17. az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Bizottságának tagja (1977–1984 és 1990-től a mai napig)

Nemzetközi, össz-szövetségi és köztársasági szerkesztőbizottságokban való részvételei:

Több mint 60 össz-szövetségi, köztársasági, felsőfokú egyetemi tudományos gyűjtemény, tankönyv, egyetemi jegyzet és módszertani kiadvány fő-, illetve felelős szerkesztője, több mint 120 monográfia, tudományos-módszertani gyűjtemény, tankönyv, nemzetközi, össz-szövetségi, köztársasági, felsőoktatási és egyetemi szintű kiadvány szerkesztőbizottságainak tagja.

Két folyóirat alapítója és szerkesztője: Acta Hungarica (eddig 20 szám jelent meg) és A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei (eddig 5 szám jelent meg). Felelős szerkesztője A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának (I. rész, 2000; II. rész, 2003; III-IV rész, 2004, V. rész, 2005). Lizanec Péter társszerzője és főszerkesztője: a Bevezetés a nyelvtudományba című egyetemi tankönyvnek (1986), valamint Észtország, Grúzia, Oroszország, Örményország és Ukrajna hungarológusai bibliográfiai mutatónak, A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának, amely két kötetben jelent meg 2012-2013-ban, a kétkötetes Magyar-ukrán és Ukrán-magyar állandósult szókapcsolatok és kifejezések szótárának (2009) szerzője.

Kitüntetései

1. a Magyar Nyelvtudományi Társaság tiszteletbeli tagja (1976)

2. Csúry Bálint emlékérem a magyar dialektológia fejlesztésében kifejtett tevékenységért (1986)

3. Pro Cultura Hungarica érem a magyar kultúra fejlesztésében betöltött szerepéért (1989)

4. a Szovjetunió Oktatásügyi Minisztériuma és a Szovjetunió Oktatással Foglalkozó Állami Bizottsága a szovjet felsőoktatásban elért érdemeiért állami kitüntetésekkel tüntette ki 1980-ban, 1984-ben, 1988-ban, 1990-ben

5. dicsérő oklevelek Ukrajna Felsőoktatási és Tudományos Minisztériumától, valamint Magyarország Oktatási Minisztériumától több alkalommal

6. Ukrajna elnöke az Ukrajna érdemes tudósa oklevelet és emlékérmet adományozta neki

7. a Szovjet–magyar Baráti Társaság emlékéremmel tüntette ki (1990)

8. a "Legsikeresebb tudós" kategóriában 2001-ben a "Legnagyobb kárpátaljai" címet nyerte el

9. a Magyar–ukrán szótárért 2003-ban az Ungvári Könyves Mikulás pályázaton első helyezést ért el

10. 2003-ban oklevelet kapott a Területi Állami Közigazgatási Hivataltól a régió fejlesztéséért

11. 2003-ban oklevelet kapott a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságtól a magyar kultúra fejlesztéséért Kárpátalján, valamint a hungarológiai diszciplínák oktatásáért és fejlesztéséért

12. érdemeinek elismeréséért 2003-ban oklevelet kapott a Határon túli Magyarok Hivatalától

13. emlékérmet és oklevelet kapott a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűléstől sokéves oktatói, tudományos tevékenységéért, a hungarológia fejlesztéséért (2003)

14. Ukrajna Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottsága oklevéllel tüntette ki (2003)

15. a Magyar Köztársaság elnöke a kárpátaljai magyar nyelv és irodalom szakos tanárok képzése terén végzett több évtizedes munkásságának elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki (2005)

16. az Ungvári Nemzeti Egyetem érdemes professzora (2005)

17. oklevél a Területi Állami Közigazgatási Hivataltól a régió fejlesztéséért (2010).

Tudományos munkái révén Lizanec professzor nagy tekintélynek örvend mind a hazai szláv filológusok, mind a finnugrisztikával és hungarológiával foglalkozó nemzetközi nyelvészeti körökben.

Ötvenhét évi tudományos tevékenysége eredményét teszi közzé több kötetben a magyar és az ukrán nyelv, a nyelvjárások, az ukrán-magyar nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatok, az ukrán és a magyar lexikográfia, frazeológia, nyelvföldrajz, névtan, az ukrán és a magyar irodalom, a népköltészet ágazataiban. A kiadvány tartalmazza azokat a cikkeket, amelyekhez a mai olva-

sónak nehezebb hozzájutnia, mivel különböző hazai és külföldi (európai, amerikai, kanadai) tudományos gyűjteményekben, folyóiratokban jelentek meg. A többszerzős monográfiákat, amelyekben jelentős szerepe van szerzőként és főszerkesztőként, a kötet végén találjuk mint mellékletet. A többi többszerzős monográfia nem került be a kötetbe, de minden kötetben megtalálhatók megjelenésük időrendi sorrendjében annotáció formájában vagy szerkesztői előszóval, mint például a hétkötetes „Összkárpáti nyelvatlasz”.

Az egyszerűs monográfiákat, amelyek megfelelő mennyiségben hozzáférhetők nálunk, időrendi sorrendben külön kartondobozban az esetben, ha kevés példányszámban (60-nál kevesebb) állnak rendelkezésünkre, a kiadvány megfelelő kötetében annotációban szerepelnek, tartalmi kivonattal, a kiadás helyének, idejének, oldalszámának, rezüméjének feltüntetésével, utalással a recenziókra, amelyek hazai és külföldi kiadványokban láttak napvilágot. Ezeket az egyszerűs monográfiákat beiktatjuk a kötetek általános mennyiségébe. Például 1976-ban a tudományos cikkekkel együtt jelentettünk meg két nagyobb egyszerűs monográfiát, ezekhez annotációt adunk, ebben az esetben a kötet egybekerül a tudományos cikkekkel mint két (1. 5–6) kötet, ezt jelöljük is a címlapon, a 7. kötet kartondobozban lesz, mivel elegendő példányszám van belőle. Ha valamelyik kötetben népköltészeti vagy módszertani anyagok szerepelnek, akkor ezeket mellékletben közöljük a kötet végén.

Minden kötet tartalmazza a publikációkat, amelyek kronológia szerint jelentek meg nyomtatásban 1957-től az alábbi alfejezetekben és következetességgel:

1. Monográfiák és külön kiadványok.
2. Tudományos cikkek.
3. Recenziók hazai és külföldi tudósok különböző tudományos műveire.
4. Opponensi vélemények doktori és kandidátusi értekezésekre és autoreferátumokra.
5. Tudományos-ismeretterjesztő újságcikkek.
6. Interjúk a tömegkommunikációs eszközök munkatársainak.
7. Nemzetközi tudományos kongresszusokon, konferenciákon és szimpóziumokon,
8. Össz-szövetségi, köztársasági, egyetemközi konferenciákon tartott előadások jegyzéke.

Külön kötetben jelennek meg a hazai és a külföldi tudósok recenziói kutatásainkról, tudományos tevékenységünkről, valamint azok a cikkek, amelyeket a tanszékről és a Hungarológiai Központtól láttak napvilágot Ukrajna és a külföld (közeli és távoli) tudósainak tollából. Az utolsó kötetek végén a szerzők szerinti betűrendes mutatót találunk arról a tudományos

szakirodalomról, amelyben utalások fordulnak elő írásainkra. Külön kötetben jelenik meg levelezésünk különböző országok tudósaival, hivatalos személyiségeivel és hivatalaival.

Az összes publikációt időrendi sorrendben közöljük, az éveken belül pedig a megjelenés sorrendjében, mint a „Bibliográfiai mutató”-ban.¹ A tudományos cikkekét évek szerinti sorrendben adjuk meg az eredeti nyelven, mindegyik cikk végén megadjuk a publikálás pontos forrását, idejét, oldalszámát.

Hisszük, hogy ez a többkötetes kiadvány felkelti a kutatók érdeklődését és hasznára válik mindenkinek, aki nem közömbös a jövő tudománya iránt.

Ez a többkötetes gyűjtemény a Kárpáti Kiadó (Ungvár) és az Ethnika Kiadó (Debrecen) közös kiadványa.

2008-2013 között 30 kötetben jelent meg Lizanec Péter munkásságának gyűjteménye. A 31. kötet a tudományos munkák mutatója, megadja minden kötet oldalszámát és megjelöli a publikációk kiadási éveit.

I. kötet (1957)	7
II. kötet (1957-1964)	10
III. kötet (1965-1970)	15
IV. kötet (1970)	22
V. kötet (1971-1976)	36
VI. kötet (1976)	42
VII. kötet (1976)	57
VIII. kötet (1977-1978)	64
IX. kötet (1979-1985)	68
X. kötet (1985-1986)	76
XI. kötet (1986-1989)	89
XII. kötet (1989)	107
XIII. kötet (1990-1992)	109
XIV. kötet (1992)	122
XV. kötet (1992)	128
XVI. kötet (1993-1996)	140
XVII. kötet (1996)	156
XVIII. kötet (1997-1999)	178
XIX. kötet (1999-2000)	195
XX. kötet (2001)	207
XXI. kötet (2001-2003)	209
XXII. kötet (2003)	227
XXIII. kötet (2003-2005)	246

---

¹ Lizanec Péter professzor. Bibliográfiai mutató (70. születésnapjára). (Összeállította és szerkesztette: Fábíán Miroslava professzor, a filológiai tudományok doktora). - Ungvár, 2001.-237 o.

XXIV. kötet (2006-2007)	250
XXV. kötet (2008)	254
XXVI. kötet (2008-2009)	256
XXVII. kötet (2009)	258
XXVIII. kötet (2009)	260
XXIX. kötet (2010)	262
XXX. kötet (2010)	264

A Lizanec Péter professzorról szóló irodalom 200 tételt tartalmaz, közöttük van egy irodalmi portré Volodimir Fedinisinec tollából, címe: „Lizanec professzor mint fenomén”, ez a Patent Kiadó gondozásában jelent meg 197 oldal terjedelemben.

Lizanec Péterről szócikkeket találhatunk a különböző országokban megjelent lexikonokban, enciklopédiákban, pl. az Anatolij Judakin által szerkesztett Виднейшие ученые мира (A világ legismertebb tudósai) című háromkötetes könyvben, amely 2000-ben jelent meg Moszkvában.

Lizanec Péter tudományos írásaira több mint 100 recenzió, 1600 hivatkozás jelent meg (monográfiákban, cikkekben, szótárakban) neves hazai és külföldi tudósok tollából: Szamuil Bernstejn, Klára Majtinszkaja (Oroszország), Kálmán Béla, Imre Samu, Kiss Lajos (Magyarország), Ingrid Schellbach (Németország), Penavin Olga (Szerbia), Sima Ferenc (Szlovákia), Decsi Gyula (USA), Riger Janus (Lengyelország), Magocsi Paul R. (Kanada), Oreszt Tkacsenko, Mária Pescsak (Ukrajna) stb. Sok ismertetés is megjelent. A recenziók, az ismertetések, a hivatkozások külön kötetben fognak megjelenni. 10 monográfia (4 egyszemélyes) és több mint 130 cikk külföldön jelent meg (Bulgária, Csehország, Finnország, Franciaország, Kanada, Lengyelország, Macedónia, Magyarország, Moldova, Németország, Olaszország, Oroszország, Szerbia, Szlovákia, USA).

Lizanec Péter társszerzője és elnökhelyettese az Összkárpáti nyelv-
atlasz nemzetközi szerkesztőbizottságának (1989–2003-ban 7 kötetben látott napvilágot). Több mint 200 újságcikket írt.

Előadásokat tartott Ausztria, Belgium, Észtország, Németország, Oroszország, Szlovákia, Magyarország, Franciaország egyetemén és tudományos intézményeiben.

Györke Magdolna

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológia Tanszékének docense, a filológiai tudományok kandidátusa.

Az ungvári járási Tiszaágteleken született 1955. január 27-én földműves családban. 1972-ben érettségizett a Nagydobronyi Középiskolában. 1977-ben kapott filológus, magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet az ungvári egyetem Filológiai Karán. 1977-től az ungvári egyetem magyar tanszékének laboránsa, 1988-

tól a tanszék adjunktusa.

Kandidátusi értekezését 2002-ben védte meg az Ungvári Nemzeti Egyetem Tudományos Szaktanácsa előtt *Az öltözködés szakszókincse a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban címmel* (tudományos vezetője Lizanec Péter professzor).

Rendszeresen részt vesz a hazai és nemzetközi konferenciák munkájában: nemzetközi finnugor kongresszus (Sziktiivkar, 1985; Debrecen, 1990), nemzetközi kétnyelvűségi konferencia a Kárpát-medencében (Budapest, 1991), V. nemzetközi hungarológiai szimpózium (Ungvár, 2001), nemzetközi hungarológiai konferencia (Ungvár, 2006), XV. nemzetközi tudományos konferencia (Ungvár, 2008).

Részt vett az Európai Nyelvatlasz I. (1989) és a Összkárpáti nyelvatlasz VI. kötetének (2001) munkálataiban.

Kutatási területe: magyar nyelvjárások, anyanyelvi tantárgypedagógia.

Publikációk

1. Основные стадии освоения венгерских заимствований украинскими говорами Закарпатья (Співавтори: Лизанець П.М., Горват К.І.) // Исследование финно-угорских языков и литератур в их взаимосвязях с языками и литературами народов СССР: Тезисы докладов Всесоюзного научного совещания финно-угроведов. – Ужгород, 1977. – С. 93–95.

2. Славянизмы, связанные с названием одежды в венгерских говорах Ужгородского района Закарпатской области УССР: Тезисы докладов XVI Всесоюзной конференции финно-угроведов. – Сыктывкар, 1979. – С. 101.

3. A finnugorok öltözködéséről /Співавтор Зикань І.В.// Kalendárium, 1981. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó, 1980. – 144. o.

4. Іншомовні запозичення назв одягу в угорських говорах Ужгородського району Закарпатської області УРСР // Тези доповідей науково-практичної конференції молодих вчених і спеціалістів Закарпатської області. – Ужгород, 1980. – С. 51.

5. Családnevekből...ruhanevek // Kalendárium. – Uzshorod: Kárpáti Kiadó. 1981. – 29. o.

6. Славянизмы в названиях женской одежды в венгерских говорах Закарпатья // Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доповідей. – Ужгород, 1982. – С.126.

7. Принципы картографирования названий одежды в венгерских говорах Закарпатья // Материалы Всесоюзного совещания по вопросам диалектологии и истории языка. – М., 1984. – С. 144–145.

8. Лексические синонимы в названиях одежды в венгерских говорах Закарпатской области УССР // VI Международный конгресс финно-угроведов. – Сыктывкар, 1985. – С.137.

9. Названия одежды как источник исследования материальной и духовной культуры венгерского населения Закарпатья // Матеріали доповідей науково-практичної конференції. – Ужгород, 1985. – С.101–103.

10. Названия одежды, образованные от собственных имен в венгерских говорах Закарпатской области УССР // XVII Всесоюзная финно-угорская конф. I. – Устинов, 1987. – С. 72–73.

11. Az öltözködés megnevezései a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban (szerkezeti elemzés) // Матеріали VII Міжнародного конгресу фінно-угрознавців. – Debrecen, 1990. – С. 257–260.

12. A kárpátaljai magyar szaknyelvek // Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I. – Budapest, 1991. – 70–71. o.

13. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття. – Ужгород: Вид-во “Два кольори”, 2002. – 44 с.

14. Назва одягу в угорських говорах Закарпаття: автореф. дис. канд. Філолог. наук: 10.02.09. – Ужгород: ТОВ «Колорпрінт», 2002. – 20 с.

15. Tulajdonnévi eredetű ruhanevek (öltözéknevek) // Acta Hungarica, X–XI. – Ungvár, 2003. – 45–47. o.

16. Особливості назв одягу в угорських говорах Закарпаття // Acta Hungarica, X–XI. – Ungvár, 2003. – С. 48–51.

17. Слов'янські запозичення назв одягу в угорських говорах Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, №8. – Ужгород, 2003. – С. 31–33.

18. Німецькі запозичення назв одягу в угорських говорах Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, №10. – Ужгород, 2004. – С. 31–36.

19. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття з огляду їх походження та творення (Власне угорські слова) // Acta Hungarica, XII. – Ungvár, 2004. – С. 20–23.

20. Добрий внесок в українську та угорську лексикографію (Рецензія на Угорсько-український словник за ред. Лизанця П.М.) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, №11. – Ужгород, 2005. – С. 189–190.

21. Українсько-угорський словник. За редакцією Петра Лизанця. – Ужгород: „ІВА”, 2005. – С. 729–798.

22. Személynevek a névcsúfolókban // A VI. nemzetközi hungarológiai kongresszus. Az előadások összefoglalói. – Debrecen, 2006 (aug. 22–26). – 109–110. o.

23. Öltözkénevek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban // Kárpátika (Cikk- és tanulmánygyűjtemény Kárpátalja kultúrtörténetéből). – Ungvár, 2007. – 20–23. o.

24. A szótagzáró / kiesése az Ungvári járás magyar nyelvjárásaiban. // Kárpátika. (Cikk- és tanulmánygyűjtemény Kárpátalja kultúrtörténetéből). – Ungvár, 2008. – 38–43. o.

25. Öltözködési tájszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban // Acta Hungarica, XVIII. – Ungvár, 2008. – 90–92. o.

26. Az irodalmi házi feladatok főbb típusairól // Kárpátika. (Cikk- és tanulmánygyűjtemény Kárpátalja kultúrtörténetéből). – Ungvár, 2009. – 6–9. o.

27. Új szótár a lexikográfiában // Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: ВАТ „Патент”, 2010. – С. 208–213.

28. Явище синонімії у системі назв одягу угорських говорів Закарпаття. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої дню слов'янської культури та писемності. – Ужгород, 2013. – С. 184–191.

29. Archaikus elemek az öltözködés szakszókincsében // Acta Hungarica, XXI. – Ungvár, 2014. – 41–44. o.

Список навчально-методичних праць та розробок

1. Az összetett mondatok. /Сучасна угорська мова. Синтаксис. Складні речення. / Методичні розробки для студентів IV–V курсу угорського відділення філологічного факультету. – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2005. – 32 с.

2. A többszörösen összetett mondatok. /Сучасна угорська мова. Синтаксис. Ускладненні речення./ Методичні розробки для студентів IV–V курсу угорського відділення філологічного факультету. – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2005. – 32 с.

3. A mai magyar nyelv morfológiája. /Морфологічний аналіз, I./ (Співавтор: Борбель Е.О.) Методичний посібник для студентів другого курсу угорського відділення філологічного факультету – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2005. – 32 с.

4. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська мова. (Співавтор: Горват К.І.) Навчально-методичне видання. –Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2005. – 180 с.

5. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська література. (Співавтор: Горват К.І.) – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2005. – 184 с.

6. A mai magyar nyelv morfológiája. /Морфологічний аналіз, II. Відмінювання / (Співавтор: Борбель Е.О.) Методичний посібник для студентів другого курсу угорського відділення філологічного факультету – Ужгород: Видавництво: ПП Папп В.В., 2006. – 32 с.

7. A szóalkotás módjai: a szóösszetétel. /Способи словотворення: словоскладання/ (Співавтор: Ладані К. Ю.) Методичні розробки для студентів II-го курсу угорського відділення філологічного факультету. 2007. – 20 с.

8. Математичні терміни та вирази в алфавітному порядку /Українсько-угорський словник для абітурієнтів/ (Співавтор: Федак В.В) – Ужгород, 2007. – 15 с.

9. Програма державного іспиту з сучасної угорської мови на здобуття освітньо-кваліфікаційно рівня „бакалавр”. –Ужгород, 2008. –19 с.

10. Сучасна угорська мова. Синтаксис. Навчально-методичний посібник для студентів 4-го курсу. – Ужгород, 2011. – 40 с.

11. A szóalkotás módjai: szóösszetétel, szóképzés /Способи словотворення/ (Співавтор: Бейреш Е.З.) – 2012. – 28 с.

12. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська мова. Угорська література. (Співавтор: Горват К.І.) Навчально-методичне видання. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2012. – 138 с.

Horváth Katalin

(1945. 05. 30.) a filológiai tudományok kandidátusa, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense.

A Nagyszőlősi járásban, Tiszakeresztúrban született földműves családban. 1963-ban érettségizett a Nagyszőlősi 3. Sz. Középiskolában. 1969-ben kapott filológus, magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karán. 1970-től az ungvári egyetem magyar tanszékének adjunktusa.

Kandidátusi értekezését 1977-ben védte meg Észtországban a Tartui Állami Egyetem Tudományos Szaktanácsa előtt, címe: ”*A kárpátaljai Tisza menti magyar nyelvjárások hangtani rendszere.*” (Tudományos vezetője Lizanec Péter prof.) A docensi címet 1985-ben kapta meg.

Rendszeresen részt vesz hazai és nemzetközi konferenciák munkájában: nemzetközi finnugor kongresszus (Sziktivkar, 1985, Debrecen, 1990), nemzetközi nyelvjárási szimposium (Szombathely, 1992), a magyar nyelvészek VI. nemzetközi kongresszusa (Eger, 1994), nemzetközi hungarológiai kongresszus (Jyväskylä, 2001, Debrecen, 2006) stb.

Horváth Katalin több nyelvészeti munka szerkesztője, az *Acta Hungarica* című folyóirat szekesztöbizottsági tagja. Írásaira több mint 20 hivatkozás található hazai és külföldi kiadványokban.

1990-ben a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csűry Bálint emlékéremmel tüntette ki a kárpátaljai helynevek kutatásáért.

1995-ben az Ukrán Oktatásügyi Minisztérium Ukrajna kiváló pedagógusa emlékéremmel tüntette ki.

Tagja volt a kandidátusi értekezések védelmére létrehozott 10.02.01 – ukrán nyelvtudományi és 10.02.09 – finnugor és szamojéd, magyar nyelvtudományi Tudományos Szaktanácsnak az UNE Filológiai Karán, a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság tagja, 2000-től a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének külső tagja.

Kutatási területei: magyar nyelvjárások, anyanyelvi tantárgypedagógia, a magyar mint idegen nyelv tanítása, helynevek.

Külön kiadványok

1. A kárpátontúli magyar nyelvjárások magánhangzó-rendszere. Egyetemi jegyzet. – Uzshorod, 1976. – 60 o.
2. Фонетическая система венгерских говоров Потисья Закарпатской области УССР. Автореферат кандидатской диссертации. – Тарту, 1977. – С. 16
3. Didaktikai anyagok magyar nyelvből a IV–VI. oszt. számára. (Társszerző Bagu Balázs). – Uzshorod: Ragyanszka Skola Kiadó, 1984. – 58 o.
4. Bevezetés a nyelvtudományba. Tankönyv. (Társszerzők: Lizanec P.M. és Tokar G.Sz.) – Kijev: Viscsa Skola Kiadóvállalat, 1986. – 290 o.
5. Magyar nyelv. Tankönyv a 4. osztály számára. (Társszerző Kolozsvári Ilona). – Kijev–Uzshorod: Ragyanszka Skola Kiadó, 1989. – 129 o.
6. Magyar nyelv 6. osztály. (Társszerzők Kótyuk István, Penckóferné Punykó Mária) – Lviv: Szvit Kiadó, 1992. – 148 o.
7. Magyar nyelv 4. osztály. (Társszerző Kolozsvári Ilona). – Lviv: Szvit Kiadó, 1993². – 146 o.
8. Csap helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok 97. – Budapest: Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató munkaközössége, 1991. – 43 o.
9. Венгерский язык для начинающих. Учебное пособие. (Соавтор П.Н. Лизанец). – Ужгород: „Патент”, 1991. – С. 268
10. Угорська мова для початківців (Співатор П.М Лизанець). – Ужгород: Друк. вид-ва „Закарпаття”, 1992. – С. 291
11. Українська мова для початківців. (Співатор П.М Лизанець). – Ужгород: Друк. вид-ва „Закарпаття”, 1992. – С. 367
12. Az Ungvári járás 14 településének helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok (Társszerzők Lizanec Péter, Szabó Erzsébet). – Budapest: Kiadja az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató munkaközössége, 1992. – 123 o.
13. Magyar nyelv 6. osztály. (Társszerzők Kótyuk István, Penckóferné Punykó Mária) – Lviv: Szvit Kiadó, 1996². – 146 o.
14. Magyar nyelv 4. osztály. (Társszerző Kolozsvári Ilona). – Lviv: Szvit Kiadó, 1998³. – 148 o.
15. Изучаем венгерский язык (Учебник, разговорник, словарь). (Соавтор П.Н. Лизанец). – Ужгород: Вид-во ПП „Два кольори”, 1999. – С. 307
16. Magyar nyelv 6. osztály. (Társszerzők Kótyuk István, Penckóferné Punykó Mária) – Lviv: Szvit Kiadó, 2001³. – 148 o.
17. Népi frazémák. (Társszerző Hulpa Diana) – Ungvár: Grazsda, 2010. – 18 o.

18. Kárpátaljai magyar népi frazémák. (Társszerző Hulpa Diana) – Ungvár: Grazsda, 2010. – 30 o.

19. A magyar nyelv Kárpátalján. Oktatási-módszertani segédeszköz nyelvművelésből a magyar szakos hallgatók számára. – Ungvár, 2013. – 76 o.

Módszertani írások

20. Методические указания к изучению курса Введение в языкознание (Лексикология) для студентов венгерского отделения. – Ужгород: Ротопринт УжГУ, 1984. – 66 с.

21. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська мова. Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2002. – 84 с.

22. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська література. Міністерство освіти і науки України, Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2002. – 124 с.

23. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська мова. Міністерство освіти і науки України, Ужгородський національний університет. – Ужгород „Іва” 2004. – 64 с.

24. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська література. Міністерство освіти і науки України, Ужгородський національний університет. – Ужгород „Іва” 2004. – 96 с.

25. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська мова. Міністерство освіти і науки України, Ужгородський національний університет. – Ужгород: Ротопринт УжНУ, 2005. – 179 с.

26. Конкурсні тестові завдання для вступників: Угорська література. Міністерство освіти і науки України, Ужгородський національний університет. – Ужгород: Ротопринт УжНУ 2005. – 183 с.

Cikkek

27. О дифтонгах в венгерском говоре с. Перехрестя Виноградовского р-на Закарпатской обл. // Вопросы советского финно-угроведения. – Саранск, 1972. – С. 110–112.

28. A vinogradóví járási Perehresztya (Tiszakeresztúr) nyelvjárásának magánhangzó-rendszere // A magyar nyelvészek II. Nemzetközi kongresszusa. – Szeged, 1972. – 20.

29. Nyelvjárási jelenségek a tanulók beszédében // Kárpáti Kalendárium. – Ungvár, 1972. – 95–96.

30. Фонема *í* в венгерских говорах Потисья Закарпатской области УССР // Вопросы советского финно-угроведения. – Петрозаводск, 1974. – С. 61–63.

31. Többalakú névszótövek a mai magyar nyelvben // A magyar nyelvészek III. Nemzetközi kongresszusa. – Nyíregyháza, 1977.

32. Укорочение гласных и согласных в венгерских островных говорах Закарпатья под влиянием соседних украинских и румынских говоров // Тезисы докладов Всесоюзного научного совещания финно-угроведов. – Ужгород, 1977. – С. 90–92.

33. Основные особенности системы согласных в венгерских говорах Закарпатья // Тезисы докладов XVI Всесоюзной конференции финно-угроведов. – Сыктывкар, 1979. – С. 8–9

34. К истории дифтонгов венгерских говоров Закарпатья // Совещание по общим вопросам диалектологии и истории языка. – Душанбе, 1979. – С. 301.

35. Украинизмы-неологизмы венгерских говоров Закарпатья // Лексика української мови в її зв'язках з слов'янськими і неслов'янськими мовами. – Ужгород, 1982. – С. 124.

36. A kárpátontúli magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. (Társszerző Lizanec Péter) // Magyar Nyelvjárások XXIV. – Debrecen, 1983. – 3–19.

37. Лингвогеографические исследования украинских заимствований в венгерских говорах Закарпатья (соавтор П.М. Лизанец) // Совещание по общим вопросам диалектологии и истории языка. Тезисы докладов и сообщений. Т. II. – Москва, 1984. – С. 136–137

38. Відображення культури і побуту народу в угорських гідронімах Закарпаття. – Ужгород, 1985. – С. 96–97

39. Семантическая характеристика синонимов (на материале "Словаря венгерских говоров Закарпатья") // VI Международный конгресс финно-угроведов. Тезисы II. – Сыктывкар, 1985. – С. 8–9, 136.

40. Барабаш Тибор. // УЛЕ, т. I, 1988

41. Вереш Шандор. // УЛЕ, т. I, 1988

42. Лизанець Петро Миколайович. Бібліографічний покажчик. – Ужгород, 1990. – С. 2–15

43. П.Н. Лизанцю – 60 лет // Linguistica Uralica. XII. 1990. 3. – С. 207–209

44. A kettőshangzók rendszere a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban // Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum, 3A. Linguistica. – Debrecen, 1990. – 272–276.

45. Az Ungvári járás 14 településének helynevei. Magyar Névtani Dolgozatok (Társszerzők Lizanec Péter, Szabó Erzsébet). – Budapest: Kiadja az

ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkatató munkaközössége, 1992. –123 o.

46. Az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének és Hungarológiai Központjának főbb kutatási területei. // Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteményei. – Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993. – 38–43.

47. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól // Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteményei. – Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993. – 57–74.

48. A Tisza kárpátaljai szakaszának vízneveiről (Társszerző Lizanec Péter) // Névtani Értesítő 15. – Budapest, 1993. – 221–224.

49. Tükkörszók a kárpátaljai magyar köznyelvben // A lexikológia és a lexikográfia elmélete és módszertana. A magyar nyelvészek VI. Nemzetközi kongresszusa. Eger, 1994. augusztus 23–26. – 37–38.

50. A magyar mint idegen nyelv tanítása Kárpátalján // IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Többnyelvűség az oktatásban és kutatásban. I. kötet. – Folia, Practico-Linguistica, XXIV. évf. – Budapest, 1994.

51. Общекарпатский диалектологический атлас, вып. 5. Отв. ред. Ивор Рипка (соавтор). – Братислава: Изд-во Словацкой Академии наук, 1997.

52. Az érettségizők helyesírási készségéről // Közoktatás, 1997/2. – 19.

53. A magyar mint idegen nyelv tanítása // Közoktatás, 1997/3. – 10.

54. A nyelvi kontaktusok tükröződése a nyelvjárási szókincsben // Acta Hungarica, VI. (1995) – Ungvár, 1997. – 18–19.

55. Szőlőnevek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban // Acta Hungarica, VII–VIII. (1996–1997) – Ungvár–Debrecen, 1998. – 26–30.

56. Kárpátaljai tájszók. Az elhangzott előadások gyűjteménye // Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei. – Ungvár, 1998. – 22 o.

57. A zárt í-zés jelenségéről a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. // Szabó Géza – Molnár Zoltán szerk. III. Dialektológiai szimpozion. – Szombathely, 1998. – 262–268. o.

58. Szépirodalmi dokumentum-esszé Lizanec professzorról. (Рецензія на книжку В. Фединишинця Феномен професора П.М. Лизанця. –Ужгород: Патент, 1996. – С. 200) // Acta Hungarica, VII–VIII. (1996–1997) – Ungvár–Debrecen, 1998. – С. 175–176

59. Kisdobrony földrajzi nevei // Névtani Értesítő 21. Tanulmányok Mező András 60. születésnapjára. – Budapest, 1999. – 128–134.

60. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárának terve // Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 70. születésnapjára. – Ungvár, 2000. –159–163.

61. Lizanec Péter 70 éves // Ethnica, Debrecen 2000, II/3 . 84–85.

62. Fél évszázad a tudomány és a kultúra szolgálatában // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: ВАТ “Патент”, 2000. – 19–25.

63. A zárt í-zés jelensége a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологія. вип. 5. – Ужгород, 2000. – С. 110–113

64. Угорські говори Закарпаття // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологія. вип. 6. – Ужгород, 2002. – С. 30–32

65. Névdívat Kárpátalján // Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Előadások az V. nemzetközi hungarológiai kongresszuson. – Debrecen–Jyväskylä 2002. – 73–79.

66. A kárpátaljai magyar regionális köznyelvről // Köszöntő könyv Kiss Jenő 60. születésnapjára. – Budapest: Kiadja az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, valamint a Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2003. – 408–411.

67. Hozzászólás a kárpátaljai tudósképzésről, tudományos utánpótlásról „A Környező Országok Magyar Tudományos Műhelyeinek VI. fórumán” // Debreceni Szemle 3., 2004. – 453–455.

68. Особливості Закарпатського варіанта угорської мови. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія філологія. вип. 11. – Ужгород, 2005.

69. Українсько-угорський словник (літера П). – Ужгород: ІВА, 2005. – С. 504–663.

70. A kárpátaljai magyar lakosság nyelv-és nyelvváltoztatválasztása. // VI. Nemzetközi hungarológiai kongresszus. Az előadások összefoglalói. – Debrecen, 2006. – 123–124. o.

71. A kárpátaljai magyar lakosság nyelv-és nyelvváltoztatválasztása. // Nyelv, nemzet, identitás. I. – Debrecen–Budapest: Alföldi Nyomda, 2007. – 41–52. o.

72. Kárpátaljai népi frazémák. In: Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények 2009. IV. évf. 1. sz. Főszerk. Simigné Fenyő Sarolta. – Miskolc: Egyetemi Kiadó, 2009. – 21–26.

73. Gyógynövények párhuzamos megnevezései a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: Acta Hungarica XIX–XX. évf. – Ungvár: Patent, 2010. – 177–186. o.

74. Горват К.І., Гульпа Д.В. Інтерференція мов в розмовному мовленні угорців на Закарпатті. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Випуск 24., 2011. – С. 89–93.

75. A zárt ě-zés jelensége a salánki nyelvjárásban // Acta Hungarica XXI. évf. – Ungvár, 2014. – 45–48. o.

Oktatási programok

76. „A mai magyar nyelv” c. tárgy programja. (Társszerző Kótyuk István) // Tájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből. – Uzshorod: Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatási Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem, 1980. – 28–42.

77. A „Magyar nyelvjárástan” c. tárgy programja. (Társszerző Zékány Imre) // Tájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből. – Uzshorod: Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatási Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem, 1980. – 43–46.

78. „A nyelvművelés alapjai” c. tárgy programja // Tájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből. – Uzshorod: Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatási Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem, 1980. – 64–66.

79. „A magyar nyelv tanításának módszertana” // Tájékoztató a szaktantárgyak programjainak kérdésköréből. – Uzshorod: Az USZSZK Felső- és Szakközépoktatási Minisztériuma, Uzshorodi Állami Egyetem, 1980. – 67–70. o.

80. Felvételi vizsgaprogram. Magyar nyelv. Magyar irodalom. // Довідник для вступників до Ужгородського державного університету на 2000 рік. – Ужгород, 2000. – С. 44–50.

81. Felvételi vizsgaprogram. Magyar nyelv. Magyar irodalom. // Довідник для вступників до Ужгородського національного університету на 2005 рік. – Ужгород, 2005 – С. 183

82. Felvételi tesztfeladatok. Magyar nyelv. Magyar irodalom. (Horváth Katalin – Györke Magdolna) – Ungvár, 2012. – 137 o.

Szerkesztés

83. Lizanec Péter főszerk. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. // Acta Hungarica IX. évf. A–C. – Ungvár, 2000. – 95–242. o.; IX–XI. évf. Cs–D. – Ungvár, 2003. – 197–261. o.; XII. évf. E–F. – Ungvár, 2004. – 135–273. o.; XII–XIV. évf. G–J. – Ungvár, 2004. – 123–233. o.; XV. évf. K. – Ungvár, 2006. – 131–224. o.; XVI–XVII. évf. L–O. – Ungvár, 2007. – 123–299. o.; XVIII. évf. P. – Ungvár, 2008. – 389–460. o.

84. Lizanec P.M. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. – I. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992. – 884 o.; II – Ungvár: Patent, 1996. – 952 o.; III – Ungvár–Debrecen: Ethnica Kiadó, 2003. – 827 o.

85. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. I–II. – Ungvár: Kárpáti Kiadó, 2013.

Korrektúra

1. Lizanec Péter főszerk. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára. // Acta Hungarica IX.évf. A–C. – Ungvár, 2000. – 95–242. o.; IX–XI.évf. Cs–D. – Ungvár, 2003. – 197–261. o.; XII.évf. E–F. – Ungvár, 2004. – 135–273. o.; XII–XIV.évf. G–J. – Ungvár, 2004. – 123–233. o.; XV.évf. K. – Ungvár, 2006. – 131–224. o.; XVI–XVII.évf. L–O. – Ungvár, 2007. – 123–299. o.; XVIII.évf. P. – Ungvár, 2008. – 389–460. o.

2. Lizanec P.M. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. / – I. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992. – 884 c.; II – Ungvár: Patent, 1996. – 952 c.; III –Ungvár–Debrecen: Ethnica Kiadó, 2003. – 827 o.

Hulpa Diána

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense, a filológia tudományok kandidátusa.

Az ungvári járási Kisdobronyban született 1978. július 13-án értelmiségi családban. 1995-ben érettségizett az Ungvári Dayka Gábor Középiskolában. 2000-ben kapott kitüntetéses, magiszteri magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karán. 2000-től az ungvári nemzeti egyetem magyar tanszékének oktatója, 2001-től a tanszék tudományos kutatója. 2008. szeptember 24-én megvédte kandidátusi értekezését *A kárpátaljai magyarok nyelvi illemtana* címmel (tudományos vezetője Fábián Miroszláva professzor). 2009 júliusában kapta meg a kandidátusi diplomát, 2010-től a Magyar Filológiai Tanszék docense.

A 2003–2004-es tanévben jogi oklevelet kapott az ungvári egyetem Jogi Karán.

Rendszeresen részt vesz a hazai és nemzetközi konferenciák munkájában: V. Nemzetközi hungarológiai szimpózium (Ungvár, 2001), nemzetközi hungarológiai konferencia (Ungvár, 2006), VI. nemzetközi hungarológiai kongresszus (Debrecen, 2006). A Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság végrehajtó bizottságának tagja, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság tagja.

Kutatási területe: A kárpátaljai magyarok nyelvi illemtana egy- és többnyelvű közegben, magyar és világirodalom.

Eddig 17 tudományos cikke és 6 módszertani kiadvány jelent meg.

Publikációk

1. Udvariassági formulák Balla László "A Nagy Semmi" c. regényében // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: Патент, 2000. – С. 193–197.

2. Іван Франко як популяризатор угорської літератури // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. – Вип. 5. – Ужгород: Ліра, 2002. – С. 81–84.

3. Форми привітання в угорській та українській мовах на Закарпатті // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. – Вип. 6. – Ужгород: Ліра, 2002. – С. 33–36.

4. Megszólítási stratégiák a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban. (Balla László "A Nagy Semmi" c. regénye alapján) // Acta Hungarica 1999–2000, X–XI-ий рік видання. – Ужгород: Патент, 2003. – С. 39–45.

5. Tegezési és magázási szituációk Balla László "A Nagy Semmi" c. regényében // Acta Hungarica 2001, XII-ий рік видання. – Ужгород: Спектраль, 2004. – С. 97–103.

6. Явище білінгвізму в поліетнічному соціумі на Закарпатті // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. – Вип. 10. – Ужгород: Ліра, 2004. – С. 22–25.

7. Відображення суспільних змін у формах вокативів угорської та української мов на Закарпатті (за дослідженням форм звертань у трудовому колективі) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. – Вип. 14. – Ужгород: Говерла, 2006. – С. 111–114.

8. A nyelvi tiszteletadás formái Balla László és Iván Csendej műveiben // Acta Hungarica 2004, XV-ий рік видання. – Ужгород: Спектраль, 2006. – С. 80–84.

9. Köszönési formák a kárpátaljai magyar köznyelvben // VI. Nemzetközi hungarológiai kongresszus. Az előadások összefoglalói. – Debrecen: Alföldi Nyomda Zrt., 2006. – С. 128–129.

10. Форми мовного етикету в романах Ласла Балли "Великий Нуль" та Михайла Томчанія "Жменяки" // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Творчість Івана Чендея в загальноукраїнському літературному контексті. – Випуск 11. – Ужгород: Говерла, 2007. – С. 213–219.

11. A társadalom rétegződésének tükröződése a köszönésekben (szépirodalmi művek alapján) // Acta Hungarica, 2007. – XVI – XVII. évf. 2005–2006. – Ungvár: Спектраль, 2007. – С. 43–46.

12. Köszönési formák a kárpátaljai magyar és ukrán köznyelvben // Maticsák Sándor szerk. Nyelv, nemzet, identitás. – A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvészeti előadásai. I. kötet. – Debrecen – Budapest: Nemzetközi Magyarásgtudományi Társaság, 2007. – С. 53–61.

13. Мовний етикет як об'єкт дослідження в угорському та українському мовознавстві // Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород: Патент, 2010. – С. –

14. Релігійні форми привітання у закарпатському варіанті угорської мови // Acta Hungarica, 2009. – XVI – XVII. évf.. – Ungvár: Спектраль, 2009. – С.

15. Література Стародавнього Єгипту. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2009. – 32 с.

16. Народні фраземи. Частина I. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2010. – 18 с.

17. Угорські народні фраземи Закарпаття. Частина II. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2010. – 30 с.

18. Інвективна лексика та фраземіка у творі Дмитра Кешелі «Чим би не бавилися пани, лем би не було війни» // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Випуск 16. — Ужгород, 2011. — С. 361–365.

19. Інтерференція мов у розмовному мовленні угорців на Закарпатті // Науковий вісник УжНУ. Серія філологія. Випуск 24. — Ужгород, 2011. — С. 89–93.

20. Особливості мовного етикету угорців Закарпаття // Вісник УжНУ. Серія філологія. Випуск 25. — Ужгород, 2011. — С. 56–60.

21. Форми мовного етикету угорського населення Закарпаття. Частина I. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2011. – 20 с.

22. Форми мовного етикету угорського населення Закарпаття в одномовному середовищі. Частина II. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2011. – 28 с.

23. Форми мовного етикету угорського населення Закарпаття в дво-та багатомовному середовищі. Частина III. Навчально-методичний посібник. – Ужгород: Гражда, 2011. – 24 с.

24. Використання етикетних форм звертання угорського населення Закарпаття на першому етапі соціалізації індивіда // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Серія філологія. – Вип. 2 (30). – Ужгород: 2013. – С. 26–30.

25. Фаміліарні форми звертання на другому етапі соціалізації індивіда // Acta Hungarica. – XXI. évf. – Ungvár, 2014. – 35–40. o.

Nagy Natália

(1980.05.16.) az Ungvár Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense, a filológiai tudományok kandidátusa. Csonkapapiban született, 1997-ben érettségizett a Kaszonyi Középiskolában. 2002-ben kapott kitüntetéses, magiszteri magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet az ungvári egyetem Filológiai Karán. Kandidátusi értekezését 2005-ben védte meg az Ungvári Nemzeti Egyetemen Beregszász és környéke földrajzi nevei a magyar anyanyelvűek nyelvhasználatában címmel. 2005-től az ungvári

egyetem magyar tanszékének oktatója, 2014-től a tanszék docense. Rendszeresen részt vesz a hazai és nemzetközi konferenciák munkájában: "Hungarológiai kutatások a XXI század elején" (Ungvár, 2002), "A nyelv és az irodalom kapcsolata" (Ungvár, 2003), továbbá az Ungvári Nemzeti Egyetemen évente megrendezésre kerülő professzori-előadói konferenciákon (Ungvár, 2002–2012) 2009-től tagja a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaságnak, 2012-től a Társaság tudományos titkára. A Simonyi Zsigmond helyesírási verseny és a Kossuth-szónokverseny kárpátaljai döntőjének szervezője. Kutatási területe: helynévtan, személynévtan, helyesírastan. Eddig 14 tudományos cikke és 9 módszertani kiadványa jelent meg.

Publikációk

1. Kődöböcz Natália. Beregszász és környékének földrajzi nevei (A kérdés története) (Географічні назви м. Берегова та його околиць (До історії питання)) // Acta Hungarica X –XI. évfolyam, 1999–2000. – Ungvár, 2003. – 64–71. o.

2. Kődöböcz Natália. Beregszász néhány ismertebb belterületi földrajzi neve (Деякі важливіші географічні назви в межах м. Берегова та його околиць) // Acta Hungarica X –XI. évfolyam, 1999–2000. – Ungvár, 2003. – 71–75. o.

3. Кидибиц Н.Й. З історії дослідження угорських географічних назв на Закарпатті // Acta Hungarica XII-ий рік, 2001. – Ужгород, 2004. – С. 20–24.

4. Кидибиц Н.Й. Класифікація географічних назв за мотивацією // Acta Hungarica XII-ий рік, 2001–Ужгород, 2004. – С. 24–28.

5. Кидибиц Н.Й. Географічні назви у мовленні угорців за межами м. Берегова та його околиць (частина перша) // Acta Hungarica XIII–XIV-ий рік, 2002–2003–Ужгород, 2004. – С. 14–24.

6. Кидибиц Н.Й. Класифікація географічних назв у мовленні угорців м. Берегова та його околиць // Acta Hungarica XIII– XIV-ий рік, 2002–2003–Ужгород, 2004. – С. 24–32.

7. Кидибиц Н.Й. Про деякі географічні назви у мовленні угорців м. Берегова та його околиць.//Науковий вісник ужгородського університету. – Ужгород, 2006.– С. 124–128.

8. Nagy Natália. Beregszász és környéke földrajzi neveinek kategorizálása. // Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor úr 80. születésnapja alkalmából. – Ungvár, 2010.

9. Nagy Natália. A tulajdonnevek rendszere a magyar népmesékben// Acta Hungarica, – Ungvár, 2014. – 73–77.o.

10. Нодь Наталія. Важливіші географічні назви м. Берегова. // Acta Hungarica. – Ungvár, 2014. – 68–72.o..

11. Nagy Natália. A személynevek rendszere Beregdédában// Acta Hungarica. – Ungvár, 2014. – 78–82.o.

12. A szleng meghatározásának nehézségei // – Ungvár, 2014. – 83–76.o.

13. Nagy Natália. Alárendelő szóösszetételek Németh László Bűn című művében. // Acta Hungarica. – Ungvár, 2014. – 87–90.o.

Módszertani segédeszközök

13. Nagy Natália – Úr Lajos. Helyesírás I. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2010.

14. Nagy Natália. Helyesírás II. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2012. – 52.o.

15. Nagy Natália. Helyesírás III. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2012. – 68.o.

16. Nagy Natália. Helyesírás IV. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2013. – 40.o.

17. Nagy Natália. A magyar nyelv ritkább szóalkotásmódjai. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2013. – 40.o.

18. Nagy Natália. A földrajzinév-kutatás története. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2013. – 60.o.

19. Nagy Natália. Beregszász földrajzinevei. (módszertani segédeszköz az elsőéves magyar szakos hallgatók számára). Ungvár – 2013.

20. Nagy Natália. Régi magyar mesterségek. (a kender termesztése, megmunkálása, felhasználása) Ungvár – 2013.

21. Feladatok helyesírásból (módszertani segédeszköz az I. évfolyamos hallgatók számára). – Ungvár, 2014. – 96 o.

Úr Lajos

(1977.08.24.), az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense.

Az ungvári járási Kisdobronyban született. 1994-ben érettségizett a Csapi 2. Számú Középiskolában. 1999-ben kapott filológus, magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet az ungvári egyetem Filológiai Karán.

2003-tól a Magyar Filológiai Tanszék oktatója, 2010-től docense.

Kutatási területei: magyar nyelvjárások, néprajz.

Основні навчально-методичні праці

1. A mai magyar nyelv hangtana / Фонетика сучасної угорської мови. – Ужгород, 2008. – 32 с.
2. A mai magyar nyelv jelentéstana / Семантика сучасної угорської мови. – Ужгород, 2008. – 32 с.
3. Leíró magyar nyelvi gyakorlatok / Лексикологія сучасної угорської мови. – Ужгород, 2009. – 24 с.
4. A mai magyar nyelv mondattana (az egyszerű mondat) / Синтаксис сучасної угорської мови (просте речення). – Ужгород, 2010. – 52 с.
5. Helyesírás tan / Орфографія. – Ужгород, 2010. – 68 с.

Основні наукові праці

1. Két nép egy „orvosság” (Два народи – одне “лікарство”) // Acta Hungarica 1998. IX. évf. – Ungvár, 2000. – 66–68. o.
2. Лексика, пов’язана з випіканням хліба в угорських говорах нижньої течії ріки Латориці // Acta Hungarica 2001, XII-ий рік видання. – Ужгород, 2004. – С. 74–79.
3. Лексика, пов’язана з молоком та молочними продуктами в угорських говорах нижньої течії ріки Латориці // Acta Hungarica 2001, XII-ий рік видання. – Ужгород, 2004. – С. 66–69.

4. Назви овочевих супів серед угорського населення нижньої течії ріки Латориці // *Acta Hungarica* 2001, XII-ий рік видання. – Ужгород, 2004. – С. 70–73.

5. Традиції, пов'язані з випіканням хліба угорцями Закарпаття // *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія "Філологія"*. – Ужгород, 2004. – Випуск 10. – С. 74–75.

6. Назви посуду в південних ужансько-латорицьких угорських говірках Закарпатської області // *Acta Hungarica* 2002–2003, XIII–XIV-ий рік видання. – Ужгород. – С. 78–85.

7. Етимологічний аспект у дослідженні назв їжі, напоїв й кухонного начиння в південних ужансько-латорицьких угорських говірках Закарпатської області // *Acta Hungarica* 2002–2003, XIII–XIV-ий рік видання. – Ужгород, 2004. – С. 71–77.

8. Закарпатські угорські назви їжі й кухонного начиння (з історії питання) // *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія "Філологія"*. – Ужгород, 2005. – Випуск 12. – С. 62–65.

9. Лексичні паралелізми у системі назв їжі й кухонного начиння (на матеріалі південних ужансько-латорицьких угорських говірок) *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: "Філологія"*. – Ужгород, 2007. – Випуск 15. – С. 119–122.

10. Назви, пов'язані з приготуванням повидла в угорських говірках Ужгородщини та Мукачівщини Закарпатської області // *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія "Філологія"*. – Ужгород, 2008. – Випуск 18. – С. 85–88.

11. Закарпатські угорські назви їжі як предмет наукового вивчення // *Acta Hungarica* 2007, XVIII-ий рік видання. – Ужгород, 2008. – С. 194–202.

12. Лексика, пов'язана з консервуванням їжі в угорських говірках Ужгородщини та Мукачівщини Закарпатської області // *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія "Філологія"*. – Ужгород, 2008. – Випуск 19. – С. 32–34.

Zékány Krisztina

Ungváron született 1975. július 2-án pedagógus családban. 1992-ben érettségizett az Ungvári Dayka Gábor Középiskolában kitűnő eredménnyel. 1997-ben kapott filológus, magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet kitűnő minősítéssel az Ungvári Állami Egyetem Filológiai Karán. 2001-től az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének oktatója, 2003-tól a tanszék adjunktusa, 2006-tól docense. Docensi oklevelet 2011-ben szerzett.

Kandidátusi értekezését 2002-ben védte meg az Ungvári Nemzeti Egyetemen *Ungvár és környékének földrajzi nevei* címmel (tudományos vezető: Lizanec Péter professzor).

Rendszeresen részt vesz a hazai és nemzetközi konferenciák munkájában: V. névtudományi konferencia (Miskolc, 1997), V. nemzetközi hungarológiai szimpózium (Ungvár, 2001), Nemzetközi tudományos konferencia (Ungvár, 2002), Nemzetközi hungarológiai konferencia (Ungvár, 2002), VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006), Nemzetközi hungarológiai konferencia (Ungvár, 2006), XV. nemzetközi tudományos konferencia (Ungvár, 2008), Nemzetközi hungarológiai konferencia (Ungvár, 2013).

2006-tól az Ungvári Magyar Tannyelvű Drugeth Gimnáziumban is dolgozik óraadóként. Itt magyar nyelvet és irodalmat, retorikát és fordításelméletet oktat.

Részt vett a kárpátaljai magyar iskolák oktatási programjának kidolgozásában magyar nyelvből és irodalomból az 5-9. osztályok számára, majd az alsó tagozatos osztályokban a magyart fakultatívként tanító program és a hozzá tartozó tankönyvek megszerkesztésében és megírásában.

A kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolák részére 2013-tól megjelenő nyelvtan tankönyvek szerzőinek egyike.

Szerkesztője volt a 2007-től 2009-ig évenként megjelenő Kárpátika c. tudományos cikk-és tanulmánygyűjteménynek.

Az Ungvári Nemzeti Egyetemen magyar nyelvtanfolyamokat vezet más anyanyelvűek (elsősorban ukránok, oroszok) számára.

A kari tudományos tanács titkára.

A 2012–2013-as tanév első felében a Kijevi Nemzeti Nyelvészeti Egyetemen (Київський національний лінгвістичний університет) vendégtanár volt.

Munkáját oklevéllel ismerte el az Ungvári Városi Tanács Oktatási osztálya 2011-ben, a Kárpátaljai Megyei Adminisztráció 2012-ben, az Ungvári Városi Tanács 2013-ban.

Kutatási területe: helynévtan, magyar nyelvtörténet, finnugrisztika, a magyar nyelv idegen nyelvként való oktatása.

Publikációk

1. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok Ungvár utcaneveiben (Угорсько-українські мовні зв'язки у назвах вулиць м. Ужгорода) // Acta Hungarica 1995, VI. évfolyam. – Ungvár, 1997. – С.105–109.

2. Ungvár földrajzi nevei (Географічні назви м. Ужгорода) // A magyar névtani kutatások legújabb eredményei (Науковий посібник) / Szerk. B.Gergely Piroska és Hajdú Mihály. – Miskolc – Bp., 1997. II. – 352–356 o.

3. Az „Ungvár” név etimológiájának módosulásai a történelmi változások tükrében (До питання змін етимології назви „Ungvár” в історичному аспекті) // Jubileumi kötet Lizanec Péter professzor 70. születésnapjára. – Ungvár, 2000. – С. 261–266.

4. Автореферат дис. канд.філол. наук. Вид-во Колір принт. 2002. 20 с.

5. З історії дослідження топонімів на Закарпатті // Науковий вісник сер. Філологія 2002/6 С.36 – 40.

6. До етимології назви „Ужгород / Ungvár” у мовознавчій літературі // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Випуск 5. Українська література в загальноєвропейському контексті. Міжнародна наукова конференція. – Ужгород, 2002. – С. 245–248

7. Класифікація географічних угорськомовних назв м. Ужгорода // Науковий вісник сер.Філологія 2003 /8. С 34 – 39

8. Ungvár helyneveinek eredet szerinti megoszlása és névszociológiai vizsgálata (Етимологічна та соціологічна характеристика топонімів м. Ужгорода) // Acta Hungarica 2003., X – XI. 52 – 54 o.

9. Az ungvári és az Ungvár környéki domborzati-, táj- és határnevek (Класифікація географічних угорськомовних назв м.Ужгорода) //Acta Hungarica 2004. XIII – XIV.11 –13 o.

10. Про походження деяких угорських географічних термінів, що функціонують в Ужгороді // Науковий вісник сер. Філологія 2006 / 14 С 121 – 124.

11. A magyar helynevek problematikája egy kárpátaljai soknemzetiségű város történelmi névanyagában // VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (VI Міжнародний конгрес гунгарології) Az előadások összefoglalói – Debrecen, 2006. – 360–361 o.

12. Patak és potok mind az Ungba ömlik (Географічні назви) // Кárpátika – Ужгород. 2007. С 79 –96 .

13. Útmutató a helynevek gyűjtéséhez // Кárpátika – Ужгород. 2008. С 79 – 82.

14. З дослідження топонімів на Закарпатті // Науковий збірник ЗІППО (nyomtatásban)

15. „ *A tudós tanár tudós tanítványokat teszen!*” Sylveszter János Grammaticájáról // Acta Hungarica 2014. XXI. – 115–118.o.

Tudományos-módszertani kiadványok

Список науково-методичних праць

16. Топоніми Ужгорода – Ужгород: Два кольори, 2002. – 40 с.

17. Borbély E. – Zékány K.: A mai magyar nyelv morfológiája Szó-faji elemzés (Alapszófajok) Módszertani segédeszköz az ungvári egyetem másodéves magyar szakos hallgatóinak. Е.О. Борбель – Х.І. Зикань: Морфологія сучасної угорської мови. Морфологічний аналіз (Частини мови 1). Методичний посібник для студентів другого курсу угорського відділення філологічного факультету – Ungvár. 2006. – 32 o.

18. Borbély E. – Zékány K.: A mai magyar nyelv morfológiája. Szó-faji elemzés 2. Módszertani segédeszköz az ungvári egyetem másodéves magyar szakos hallgatóinak. Е.О. Борбель – Х.І. Зикань: Морфологія сучасної угорської мови. Частини мови 2. Навчальний посібник для студентів другого курсу угорського відділення філологічного факультету (до курсу «Сучасна угорська мова») – Ungvár 2009. – 28 o.

19. Zékány K.: Magyar nyelvtörténet 1. rész (A magyar nyelv története a XVII. századig) Gyakorlati segédkönyv az ungvári egyetem másodéves magyar szakos hallgatóinak. Історія угорської мови. Частина I (Історія угорської мови до XVII. століття) Навчальний посібник для студентів другого курсу угорського відділення УжНУ (до курсу «Історія угорської мови») – Ungvár 2009. –58 o.

20. Zékány K.: A magyar nyelvtörténeti hangváltozások rendszere. Gyakorlati segédkönyv. Система історично-фонетичних змін в угорській мові Навчальний посібник (до курсу »Історична граматика») – Ungvár 2011. –94 o.

21. Зикань Х.І., Ковач П.П. Програма гуртка «Знавці правопису» (для шкіл з угорською мовою навчання). — Ужгород, 2011. — 32 с.

22. Зикань Х.І., Ковач П.П. Драматичний гурток у школі (програма гуртка для шкіл з угорською мовою навчання). – Ужгород, 2011. –20 с.

23. Програма «Література. Угорська та світова (інтегрований курс) 5-9 класів – 2013р –11 с. (На сайті МОН)

24. Програма « Угорська мова» 5-9 класів –2013р–15с. (На сайті МОН)
25. Braun É. – Zékány K. – Kovács-Burkus E.: Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 5. osztálya számára. Браун Є.Л. – Зикань Х.І. – Ковач-Буркуш Є.С.: Угорська мова. Підручник для 5 класу загальноосвіт. навч. закл. з навчанням угорською мовою – Львів: Світ, 2013. – 192 с.
26. Х.І.Зикань: Вчу угорську мову. Зошит практичних справ (початковий рівень) – Ужгород 2013. – 57 с.
27. Zékány K. – Nagy N.: A füldrajznév-kutatás történetéből. Oktatási-módszertani segédeszköz az UNE harmadéves magyar szakos hallgatói számára. Зикань Х.І. – Нодь Н.Й.: З історії дослідження географічних назв. Навчально-методичний посібник. – Ужгород. 2013. – 60 о.
28. Zékány K: A stilisztikai műelemzés elmélete és gyakorlata (gyakorlati segédkönyv elemzési szempontok összefoglaló táblázataival és elemzési mintákkal) – Ungvár. 2014. – 110 о.
29. Braun É. – Zékány K. – Kovács-Burkus E.: Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára. Браун Є.Л. – Зикань Х.І. – Ковач-Буркуш Є.С.: Угорська мова. Підручник для 6 класу загальноосвіт. навч. закл. з навчанням угорською мовою – Львів: Світ, 2014. – 200 о.
30. Zékány K.– Berta E.: A magyar nyelv hangtana. Gyakorlati segédeszköz a Kijevi Nemzeti Nyelvtudományi Egyetem másodéves magyar szakos hallgatóinak. Х.І. Зикань – Е.Т.Берта: Фонетика угорської мови. Науково-методичне видання (до курсу »Фонетика«, для студентів другого курсу Київського національного лінгвістичного університету по спеціальності «Угорська мова») – Київ. 2014. – 40 с.
31. Zékány Krisztina. A stilisztikai műelemzés elmélete és gyakorlata. – Ungvár, 2014. – 110 о.
32. Braun É. – Zékány K. – Kovács-Burkus E.: Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára. Браун Є.Л. – Зикань Х.І. – Ковач-Буркуш Є.С.: Угорська мова. Підручник для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. з навчанням угорською мовою – Львів: Світ, 2015. – 200 о. (nyomtatásban)

* * *

A Kárpátika Cikk és tanulmánygyűjtemény Kárpátalja kultúrtörténetéből c. kiadvány szerkesztése

33. 1. évfolyam – Ungvár: Grazsda, 2007. – 100 о. ISBN 966-8924-08-8
34. 2. évfolyam – Ungvár: Grazsda, 2008. – 95 о. ISBN 978-966-8924-70-5
35. 3. évfolyam – Ungvár: Lira, 2009. – 103 о. ISBN 978-966-2195-51-4

Antonenko Miklós

Az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének adjunktusa. Ungváron született (1960.X.29.), szülei az ungvári zenetanító-képző tanárai. 1980-ban szerzett diplomát az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskola Zongora szakán, 1985-ben pedig magyar szakos tanári oklevelet az Ungvári Állami Egyetem Filológiai szakán. 1980-tól zenetanárként dolgozott az Ungvári Gyermekek Művészeti Iskolában, 2000-től irodalmat, folklórt és észet nyelvet tanít az UNE magyar tagozatán.

Részt vesz a hazái és nemzetközi konferencián munkájában: Nemzetközi Hungarológiai Konferencia, Ungvár, 2002; Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus, Debrecen, 2006; Nemzetközi Finnugor Konferencia (Arvo Valton munkásságából), Ungvár, 2007 stb.

Kutatási területe: finnugrisztika (észet-magyar-ukrán irodalmi kapcsolatok), műfordító. E témakörből publikációi jelenteli meg magyarul és ukránul. 2011-ben kitüntették a Magyar Köztársaság Érdemérmével műfordítói tevékenységéért.

Publikációk

1. Recenzió: A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasa // A Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság Közleményei. — Ungvár, 1998. — 3-4. évf. — 207-210. o.

2. З афоризмів Арво Валтона / Переклад з естонської Миколи Антоненка // Срібна Земля-фест (Ужгород). — 1999. — 28 квітня.

3. Valton, Arvo. A vödör. Kávéházi dialógusok. Aforizmák / Antonenko Miklós fordításai // Együtt: A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata. — 2003. — 8/4. — 45-40.o.

4. Філософія життя в прозових творах Арво Валтона // Науковий вісник Ужгородського університету: Філологія. — 2004. — Вип.10. — С.93-95.

5. Арво Валтон у гостях в УжНУ // Погляд (Газета ужгородського го національного ун-ту). — 2005. — 29 березня. — С.7.

6. Валтон Арво. Фоточутливість. Переклали з естонської Микола Антоненко та Іван Петровцій. — Ужгород, 2005. — 104 с.

7. Валтон Арво. Прихід у найкоротшу ніч. З естонської переклали Микола Антоненко та іван Петровцій. — Ужгород, 2005. — 156 с.

8. Antonenkó Miklós. Az identitástudat Arvo Valton műveiben // VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus. — az előadások összefoglalói. — Debrecen, 2006. — 7.o.

9. Antonenkó Miklós. Arvo Valton: Aforizmák (ford.) // Kárpáti Igaz Szó. Élet-Jel, 2007.aug.28.

10. Валтон А. Батьківське щастя. З естонської переклади Микола Антоненко, Іван Петровцій. — Ужгород, 2007. — 164 с.

11. Egy kimagasló észtl író munkáiból // Élet-Jel 2009 (november). — 6-7. o.

12. Антоненко М. Гуманістичне світорозуміння у творах А.Валтона (Матеріали міжнародної наукової конференції, 17-19 вересні 2007 р.). — Ужгород, 2008. — 154 с.

13. Arvo Valton. Felismerés Versek, miniatűrök, aforizmák // Fordították: Balla László, Antonenkó Miklós. — Ungvár: Poli Print, 2009. — 80 o.

14. Арво Валтон. Усвідомлення (Поезія, мініатюри). Переклали Іван Петровцій, Микола Антоненко. — Ужгород: В-во «Карпатська Вежа», 2011. — 90 с.

15. Антоненко М. Післямова // Арво Валтон. Усвідомлення (Поезія, мініатюри). Переклали Іван Петровцій, Микола Антоненко. — Ужгород: В-во «Карпатська Вежа», 2011. — 89-90 с.

Csuka Emőke

1978. november 21-én született Ungváron.

Iskolai tanulmányait az Ungvári 10. Sz. Dayka Gábor Középiskolában kezdte, itt is érettségizett 1995-ben.

Az 1995–2000-es években az Ungvári Állami (ma Nemzeti) Egyetem magyar tagozatán tanult. Itt kapott kitüntetéses magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet és magiszteri fokozatot.

2003–2006 között az ELTE BTK Legújabb kori magyar irodalom program ösztöndíjas PhD-hallgatója. 2007-ben felvételt nyert az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának másoddiplomás logopédia szakára. Ezt a képzést, egy év megszakítással 2010-ben fejezte be. 2000 őszétől az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének oktatója.

Oktatott tantárgyak: kortárs magyar irodalom és világirodalom a 20. században.

Eddig 14 tudományos konferencia munkájában vett részt, amelyeket az egyetemünk, vagy az Ungvári Hungarológiai Központ rendezett meg.

Publikációk

1. Archaikus motívumok és elemek Nagy László költészetében. // Ювельний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. – Ужгород–2000. 556–560.o.

2. Значення образів зими та снігу в ліриці Ласло Нодя. (A tél és a hó szerepe Nagy László költészetében.) // Науковий вісник. Серія: Філологія, №6. Ужгород–2002. 126–129.o.

3. Проблематика історико-документальних романів “Кого любить, того і карає” та “Зустрінуться в неосяжності” Ласло Балли. (Balla László történelemszemlélete és a közelmúlt eseményeinek bemutatása az Azt bünteti, akit szeret és A végtelenben találkoznak c. regényei tükrében.) // Науковий вісник. Серія: Філологія, №8. Ужгород–2003. 112–114.o.

4. A nőalakok problémája Balla László Azt bünteti, kit szeret c. regényében. // Acta Hungarica X-XI. évf., 1999-2000, Ungvár, 2003, 182-187.o.

5. Balla László A végtelenben találkoznak c. regényfolyam címadásának jelképiségéről. // Acta Hungarica XII. évf., 2001, Ungvár, 2004, 119-123.o.

6. Проблема часу у романі «Зустрінуться в неосяжності» Ласло Балли. (Az idő problémája Balla László A végtelenben találkoznak c. regényében.) // Науковий вісник. Серія: Філологія, №10. Ужгород–2004. 90–92.o.

7. Образ коня в ліриці Ласлова Нодя. (A ló motívum Nagy László költészetében.) // Науковий вісник. Серія: Філологія, №13. Ужгород–2006. 93–96.o.

Talabircsuk Okszana

1988. május 25-én született Tiszaújlakon, Kárpátalján. 1994-től a Tiszaújlaki 1. Számú Középiskolában tanult, amelyet 2005-ben fejezett be aranyéremmel. Még ugyanebben az évben felvételt nyert az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karának ukrán nyelv és irodalom szakára. Egyetemi tanulmányai alatt aktívan részt vett különféle irodalmi estek, rendezvények megszervezésében, lebonyolításában.

Érdeklődési köre a XX. század második felének ukrán irodalma. Szakdolgozata tárgya Szerhij Sztepa munkássága volt, amelyet magiszteri munkájában folytatott. A témával kapcsolatban több publikáció is megjelent egyetemi folyóiratokban. Több nemzetközi diákkonferencián részt vett és nyert helyezést. 2010-ben fejezte be az egyetemet és magiszteri képesítést kapott. Ezután felvételizett az Ungvári Nemzeti Egyetem bázisán működő aspiráns képzés levelező tagozatára. Disszertációja választott témája Iván Jackanin munkásságának problematikája és poétikája. 2010-től főlaboráns az UNE Magyar Filológiai Tan-
székén. Több tudományos szakcikke jelent meg a „Науковий вісник” című folyóiratban.

Tudományos publikációi

1. Час і простір у повісті Сергія Степи «Не сьогодні, тільки вчора і завжди» // Acta Hungarica. Збірник наукових статей. Відп. ред. Лизанець П.М. — Ужгород: Спектраль, 2008. — С.285-289.

2. Мотив пошуку долі в повісті Сергія Степи «Не сьогодні, тільки вчора і завжди» // Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Українська філологія: погляд із сьогодення». — Збірник наукових праць. — Т.І. — Миколаїв, 2009. — С. 144-149.

3. Поетика «Казки про воду» Сергія Степи // Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Українська філологія: погляд із сьогодення». — Збірник наукових праць. — Т.І. — Миколаїв, 2010. — С. 145-151.

4. Проблематика та художня своєрідність оповідання Сергія Степи «Не суть» // Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. — Ужгород: ВАТ «Патент», 2010. — С.517-524.

5. Творчість Івана Яцканина в рецепції критики // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 26. — Ужгород, 2011. — С.139-143.

6. Літературно-критична творчість Івана Яцканина // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць. Випуск 17. — Ужгород, 2012. — С.110-115.

7. Тема самотності в малій прозі І.Чендея та І.Яцканина // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 28. — Ужгород, 2012. — С.151-155.

8. Рідний простір як духовна категорія у збірці «Місце проживання» І.Яцканина // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, присвяченої Дню слов'янської культури та писемності. За ред. проф. Алексєєва Ю.М. — Ужгород, 2012. — С. 288-295.

9. Художнє осмислення національної ідентичності в малій прозі Івана Яцканина (оповідання «Коріння», «Шуміли берести») // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць. Випуск 18. — Ужгород, 2013. — С.128-133.

10. Прийоми психологізму в новелі «Асфальтовий хлопець» Івана Яцканина // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (29). — Ужгород, 2013. — С.162-165.

III.

**A Hungarológiai Központ
ACTA HUNGARICA című
szakfolyóiratában megjelent
publikációk bibliográfiai mutatója
(I–XX. évfolyam, 1992–2010)**

**Бібліографічний покажчик
фахового видання Центру
гунгарології
«ACTA HUNGARICA»
(Випуски I–XX. 1992–2010)**

1. ACTA HUNGARICA. № 1. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Васовчик В. Ю. Виноградов А. А. Гедеш А. А. Горват К. І. Желіцкі Б. П. Ковтюк С. І. Мандрик І. О. Мегела І. П.]. – Ужгород, 1992. – 186 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

СЕКЦІЯ МОВознавства – NYELVTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

	<i>Стор.</i>
2. Лизанец П. И. Состояние советской хунгарологии и её задачи (The prospectives of the Soviet Hungarology Development)	10–14.
3. Беккер Э. Г. Селькупско-венгерская типология (Szöl-kupmagyar tipológia)	14–17.
4. Виноградов А. А. Контрастивное исследование грамматических явлений русского и венгерского языков в аспекте полевой структуры (на примере категории числа имен существительных) (A contrastive study of some grammar factors of Russian and Hungarian in FS-aspect (on example of the category of number of nouns))	17–20.
5. Горват Е. И. Венгерские говоры Закарпаття (краткая характеристика) (A kárpátaljai magyar nyelvjárások)	20–21.
6. Дьерке М. Ж.: Словообразовательная структура названий одежды в венгерских говорах Закарпатской области (Szóképzési struktúra a kárpátaljai magyar nyelvjárások öltözködési lexikájában)	21–22.
7. Кельмаков В. К. Труды венгерских финно-угроведов в Удмуртии (Magyar finnugoristák művei Udmurtiában)	23.
8. Ковтюк С. И. Закрытое иканье в Ужа иском венгерском говоре (A zárt í-zés az ungi nyelvjárásban)	23–25.
9. Корнилов Г. Е. Исследования, проблемы и перспективы развития хунгарологии в Чувашии (Kutatások, problémák, és perspektívák a Csuvas hungarológia fejlődésében)	25.
10. Ладченко М. М. Фразовые акценты в отрицательных высказываниях (на материале немецкого, украинского и венгерского языков) (Die Satzakkente in ansagezätzen mit negationen (Auf grund der deutschen, ukrainischen und hungarischen Sprachen))	25–28.
11. Майер К. Некоторые семантические группы фразеоло-	29.

гических оборотов в венгерском и русском языках (Frazeológiai egységek szemantikai csoportjai a magyar és az orosz nyelvben)

12. Мелика Г. И. Сближение открытых систем взаимодействующих говоров украинского и венгерского языков Закарпатья (Semantische Systemannäherung der ungarischen und ukrainischen mundarten transkarpatiens) 30–33.
13. Парамонова С.А. Теоретический и лингводидактический аспекты сопоставительного изучения языков (на примере сравнения категории количества во французском и венгерском языках) (L'aspect theorique des etudes contrastives des langues et le probleme d'apprentissage (la categorie de la quantite en fransais et en hongrois)) 33–36.
14. Сак Ю.М. Латинський трактат Івана Фогараші про походження угорської мови (Ivan Fogarasi latin értekezése a magyar nyelv eredetéről) 36–38.
15. Сюсько М.И. Украинско-венгерское взаимодействие в зоонимии (отантропонимийные зоонимы) (Ukrainisch–ungarische Wechselwirkung in der Zoonimie (Abanthroponimische Zoonimen)) 39–41.
16. Ткаченко О.Б. К венгерско-мордовским языковым связям (A magyar-mordvin nyelvi kapcsolatok kérdéséhez) 41–42.
17. Фабиан М.П. О семантической соотнесенности русского уважать и его венгерским эквивалентом (On the semantic relationship of the Russian уважать with its Hungarian equivalent) 42–43.
18. Фридманская О.М., Биров И.И. Некоторые особенности обучения грамматическому строю немецкого языка в условиях языковой интерференции (A német nyelv grammatikai szerkezetének elsajátítása a nyelvi kölcsönhatások körülményei között) 43–45.
19. Шайхулов А.Г. Аспекты семантической реконструкции в языках таксономического типа (на материале финно-угорских и тюркских языков Урало-Поволжья) (A szemantikai rekonstrukciók aspektusai a taxonimikus nyelvekben (az uráli és volga-menti finnugor és török nyelvek anyagai alapján)) 45–46.
20. Шапошников В.Н. Угро-финские этнонимы в проблематике славяноведения (Finnugor etnonimák a szlavisztika problematikájában) 46–49.

СЕКЦІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА IRODALOMTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

21. **Бендзар Б. П.** Художественный психологизм в «венгерских» разделах романа А. Зегерс «Соратники» (Der künstlerische Psychologismus in der »Ungarischen« Kapiteln den Romans »Die Gefährten» von A. Seghers) 52–56.
22. **Бочко И. Г.** Белорусская литература на страницах журнала «Szovjet Irodalom» (Belorusz irodalom a „Szovjet Irodalom” c. lapban) 57–58.
23. **Васовчик В. Ю.** Перспективы исследования венгерско-украинских литературных связей (A magyar–ukrán irodalmi kapcsolatok tanulmányozásának távlatai) 58–61.
24. **Вигодованец Н. І.** Угорці й Угорщина в давньоруських літописах (Magyarország és a magyarok a régi orosz krónikákban) 61–64.
25. **Гедеш А. А.** Біля джерел становлення українсько-угорських літературних взаємин повоєнного періоду (A háború utáni ukrán–magyar irodalmi kapcsolatok keletkezéséhez) 64–67.
26. **Герасимова Г. П.** Мате Залка і Україна (Zalka Máté és Ukrajna) 67–70.
27. **Гортвай Е. Ф.** Влияние произведений А. С. Пушкина на развитие венгерского романа второй половины XIX века (Puskin műveinek hatása a XIX. század második felének magyar regényirodalmára) 71–74.
28. **Глодан Э. П.** Антифашистские мотивы поэзии Дэжэ Дьери (Antifasiszta motívumok Győry Dezső költészetében) 74–76.
29. **Зимомря М. І.** Життя на сторінках однієї книги (Almos Csongár: Leben und Werk) 77–79.
30. **Кеслер В. А.** Историческая и художественная правда в путевых очерках Д. Ийеша «Россия» (Történeti és művészi igazság Illyés Gyula »Oroszország« című útirajzában) 79–82.
31. **Pomogács Béla.** A megújulás jegyében. Irodalomtörténet-írás Magyarországon a nyolcvanas években (Историография венгерской литературы 80-х годов) 82–85.
32. **Поп В. С. С. І.** Панько в контексті українсько-угорських літературних взаємин (Sz. I. Panyko az ukrán–magyar irodalmi kapcsolatok kontextusában) 85–86.

- 33. Турияница Ю. Д.** Українські та угорські народні пісні про рекрутчину і солдатчину (Magyar és ukrán népdalok a regrutákról és a katonaságról) 86–87.
- 34. Чумак Т. М.** Отражение событий венгерской революции 1848–49 годов в литературе Закарпатья XIX века (Az 1848–49-es szabadságharc eseményeinek tükröződése a XIX. századi kárpátaljai irodalomban) 87–90.
- 35. Шошура С. Н.** Миф о Прометее в современной венгерской и советской литературе (Prométheusz mítosza a mai magyar és szovjet irodalomban) 90–92.

СЕКЦІЯ ІСТОРИЇ – TÖRTÉNETTUDOMÁNYI SZEKCIÓ

- 36. Балагури Э. А.** Актуальные вопросы древней истории венгров в свете новейших исследований (A magyar őstörténet aktuális kérdései a legújabb kutatások tükrében) 94–97.
- 37. Гранчак І. М.** Основні центри історичної гунгарології в СРСР і перспективи її розвитку (A történettudományi hungarológia fő központjai a Szovjetunióban és fejlődésének perspektívái) 97–99.
- 38. Желицки Б. Й.** Историзм и комплексность в изучении актуальных проблем хунгарологии (Historizmus és komplexitás a szovjet hungarológia problémáinak kutatásában) 99–102.
- 39. Клиненко Т. В.** Исследование историкам Украины аграрных преобразований в Венгерской Республике (A Magyar Köztársaság agrárátalakulásáról) 103.
- 40. Мандрик И. А.** Вопросы новой истории Венгрии в советской историографии (Az újkori Magyarország történelmének problémái a szovjet történetírásban) 104–106.
- 41. Bagu Balázs.** Mátyás és kora a kárpátaljai magyar iskolák programjában (Эпоха короля Матяша в программе венгерских школ) 106–109.
- 42. Шоош К. К.** Некоторые проблемы истории движения Вешшелени (A Wesselényi mozgalom történetének néhány problémájáról) 109–113.

СЕКЦІЯ ЕТНОГРАФІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ
NÉPRAJZI ÉS ARCHEOLÓGIAI SZEKCIÓ

43. **Ашихмина Л. И.** Об одной детали погребального обряда населения Нившеры в VI в. (по материалам могильника Борганьёл) (A VI. századi Nyivsera-vidék lakosságának temetkezési szokásairól / A borganjöli temető anyaga alapján) 116–119.
44. **Бобков В. А.** О времени заселения венграми Верхнего Потисья (A magyarok Felső-Tisza-vidékre való betelepülésének idejéről) 119–120.
45. **Borvendég Béla.** Építészet és azonosságtudat a kommunikációs forradalom időszakában (Архитектура и идентичность человека в период коммуникационной революции) 120–123.
46. **Голдина Р. Д. Ключева Г. Н.** Состояние и перспективы развития сотрудничества Удмуртского и Сегедского (ВР) университетов в области археологии (Az udmurt és szegedi egyetem régészeti együttműködésének állapota és távlatai) 123–125.
47. **Котигорошко В. Г.** Гончарный производственный район Миц позднеримского времени в Верхнем Потисье (A Felső-Tiszavidéki fazekasedénykészítő Mic terület a késő-római korban) 125–128.
48. **Куруц К.** Изучение неолита в Верхнем Потисье (A Felső-Tisza-vidék a neolit kőkorszak idején) 128–129.
49. **Németh Péter.** A Felső-Tisza-vidék népessége a X. században (Население территории Верхней Тисы в X веке) 129.
50. **Обыденнов М. Ф.** К вопросу о продвижении древних угров в Восточную Европу (Az ugorok kelet-európai vándorlásának kérdéséhez) 130–131.
51. **Romsics Ignác.** A Magyarságkutató Intézet három és fél éve (Три с половиной года работы Института венгроведения) 131–134.
52. **Szathmáry László.** X–XI. századi koponyalékelések (trepanációk) Magyarországon (Трепанация черепа в Венгрии в X–XI vv.) 134–135.
53. **Sedltnayr János.** A magyar műemlékvédelem gyakorlata az elmúlt évtizedekben (Практика охраны памятников архитектуры в Венгрии в последние десятилетия) 135–138.
54. **Фодор И.** Вопросы изучения древневенгерских памятников Закарпатья (Kárpátalja ősmagyar emlékeinek kutatásáról) 138–139.

СЕКЦІЯ НАРОДНОЇ ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ OKTATÁS ES KULTÚRA SZEKCIÓ

55. Вавра К. И. О проблемах преподавания венгерского языка как иностранного (A magyar mint idegen nyelv tanításának problémái)	142.
56. Керестень И. С., Сагарда В. В. Система профессиональной ориентации учащейся молодежи в Венгерской Республике (Professional orientation school system in Hungarian Republic)	142–145.
57. Куля Ф. А. Некоторые особенности обучения немецкому языку в венгерской школе (на материале школ Закарпатской области) (Einige Besonderkeiten des Deutschunterrichts in der nationalen ungarischen Schule)	146–149.
58. Сагарда В. В.: К проблеме профессиональной подготовки специалистов в вузах Венгрии (Problems of specialist's professional training in the higher school of Hungary)	149–152.

ДОДАТКИ – MELLÉKLET

Устав Советского центра хунгарологии	154–159.
Статут Радянського центру гунгарології	159–164.
A Szovjet Hungarológiai Központ szabályzata	165–169.
Решение 1-го Международного симпозиума на тему: «Советская хунгарология: исследования, проблемы и перспективы развития»	170–171.
Рішення 1-го міжнародного симпозіуму на тему: «Радянська гунгарологія: дослідження, проблеми і перспективи розвитку»	171–173.
Az I. Nemzetközi Hungarológiai Szimpózium határozata: »A szovjet hungarológiai kutatások problémái és a fejlődés távlatai« c. témában	173–174.
Советский Комитет хунгарологов	175–177.
Список участников I-го международного симпозиума (29 по 30 мая 1989 г.)	178–180.

59. ACTA HUNGARICA. № 2. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Васовчик В. Ю. Виноградов А. А. Гедеш А. А. Горват К. І. Желіцкі Б. П. Ковтюк С. І. Мандрик І. О. Мегела І. П.]. – Ужгород, 1992. – 162 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

60. Виноградов А. А. О семантическом соответствии словообразовательных типов в венгерском и русском языках (на материале приставочных девербативных глаголов). A magyar és az orosz nyelvi származékszó-típusainak szemantikai megfeleléséről (igekötők deverbális igék anyaga alapján)	6–13.
61. Григорян В. М., Саркисян А. Е. Слова со значением ряда (на материале русского и венгерского языков). Words with the meaning of »line, succession«	14–18.
62. Колпакова Н. Н. О партитивности в венгерском языке. (On the category of partitiveness in the Hungarian language)	19–23.
63. Лавер В. І. Трансформація гунгаризмів у фраземиці українських говорів Карпатського регіону. (Transformation of Hungarizms in the phrases of the Ukrainian dialects of Carpathian region)	24–32.
64. Lizanets P. N. The main principles of compiling the »Atlas of the Hungarian dialects of Transcarpathia«. (Основные принципы построения «Атласа венгерских говоров Закарпатья»)	33–53.
65. Papp György. A Tisza helyneveinek gyűjtési feldolgozási tapasztalatairól. (Из опыта сбора и обработки гидронимии р. Тисы)	54–57.
66. Ткаченко О. Б. К венгерско-мордовским языковым связям. (Zu ungarisch-mordwinischen Sprachbeziengen)	58–65.
67. Fischer Holger. A hungarológia helyzete Németországban. (Положение хунгарологии в Германии)	66–75.

- 68. Биров И. И.** К вопросу о творчестве выдающегося венгерского поэта и прозаика Антала Гидаша в Советском Союзе. (Hidas Antal lírai és prózai munkásságáról) 77–80.
- 69. Васовчик В. Ю.:** Морально-этична проблематика угорської та української прози кінця XIX – початку XX століть. (A XIX–XX. századforduló magyar és ukrán prózájának erkölcsi-etikai problémái) 81–88.
- 70. Гедеш А. А.** Перекладачі української літератури в Угорщині. (Az ukrán irodalom tolmácsolói Magyarországon) 89–94.
- 71. Gortvay Erzsébet.** Közös motívumok az orosz dekabristák és a magyar jakobinus mozgalom irodalmában). (Общие мотивы в литературе русского декабристского и венгерского яacobинского движения) 95–100.
- 72. Гусев Ю. П.** Фольклоризм в современной венгерской поэзии (A folklorizmus a mai magyar költészetben) 101–108.
- 73. Мегела И. П.** «Какук Марци» И.-Е. Тершански. Жанровое своеобразие и проблема повествования (Tersánszky Józsi Jenő »Kakuk Marci». A regény műfaji sajátosságai és problématikája). 109–114.

ІСТОРИЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА ЕТНОГРАФІЯ
TÖRTÉNETTUDOMÁNY, ARCHEOLÓGIA
ÉS NÉPRAJZ

- 74. Kálmán Ferenc.** Halottvirrasztói játékok Kárpátalján. (Похоронные игры на Закарпатье) 116–120.
- 75. Кобаль Й. В.** Деякі проблеми етнокультурного розвитку населення Закарпаття в I тисячолітті нашої ери. (Területünk etnokulturális fejlődése az i. u. I. évezredben) 121–136.
- 76. Мандрик І. О.** Економічні зв'язки та гуманітарна взаємодопомога між населенням Закарпаття і Угорщини в другій половині XIX ст. (Gazdasági kapcsolatok és kölcsönös humanitárius segítség Kárpátalja és Magyarország népei között a XIX. század II. felében) 137–144.
- 77. Шушарин В. П.** Маđьяры и славянские народы королевства Венгрии XI в. (Источниковедческие и историографические заметки. (Magyarok és a XI. századi királyi Magyarország szláv népei) 145–158.

РЕЦЕНЗИЯ

78. **Лизанец П.Н.** Василь Латга «Атлас українських говорів Східної Словаччини» (Наукове і картографічне доопрацювання та упорядкування Зузани Ганудель, Івора Рипки та Мирослава Сополиги). Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі, відділ української літератури в Пряшеві 1991 р 159–162.

79. ACTA HUNGARICA. № 3. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Васовчик В. Ю. Виноградов А. А. Гедеш А. А. Горват К. І., Ковтюк С. І. Мандрик І. О. Мегела І. П., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 1994. – 144 с.

*Слов'янсько–угорські міжмовні (міждіалектні) контакти. Білатеральні контакти і мовні союзи.
Доповіді II-ої Міжнародної конференції*

*Szláv–magyar nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatok.
Bilaterális kontaktusok és nyelvi kapcsolatok.
A II. Nemzetközi Konferencia előadásai*

ЗМІСТ TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

80. Балог Лайош. Позывные слова для приманивания и побуждения животных в "Общекарпатском диалектологическом атласе" (Állathívogatók és -terelők a Kárpát nyelvtalaszban)	6–9.
81. Виноградов А. А. Семантическая структура венгерских и русских глагольных приставок (A Semantic Structure of Hungarian and Russian Verbal Prefixes)	- 10–15.
82. Лизанець П.М. Унгаристика на Україні (Hungarológia Ukrajnában)	16–22.
83. Мигаила Георг. Румыно-славяно-венгерские междиалектные контакты на страницах журнала "Graiul romanesc" ("Румынская речь", 1927–1934) (Román-szláv-magyar nyelvjárási kapcsolatok a "Graiul romanesc" (1927–1934) c. lap hasábjain)	23–34
84. Клепикова Г. П. Славяно-венгерско-румынские языковые отношения в зоне Карпат (Szláv-magyar-román nyelvi kapcsolatok a Kárpát-medencében)	35–42.

- 85. Ripka Ivor.** O slovensko-maďarských interferenciách v nárečovej lexike (About Slovak-Hungarian Interferences in a Vocabulary of Dialects) 43-48.
- 86. Семчинский С. В.** Румунське посередництво в слов'яно-угорських і угорське – в слов'яно-румунських мовних контактах (Les intermédiaires roumains dans les contacti linguistiques slave-hongrois et les intermédiaires hongrois dans les contacti linguistiques slave-roumain) 49-53.
- 87. Фабиан М. П.** Lexico-semantic group of nouns denoting "respect" in English and Hungarian languages (On the material of English and Hungarian dictionaries) (Лексико-семантическая группа существительных, обозначающих "уважение" в английском и венгерском языках (на материале английского и венгерского словарей) 54-58.
- 88. Штець М. М.** До питання словацько-українських мовних контактів (About Slovak-Hungarian Interferences in a Vocabulary of Dialects) 59-66.
- 89. Janitsek Jenő.** A máramarosi ukrán szekér és alkatrészeinek ukrán, magyar és román eredetűi szakszókincse. (Украинские, венгерские и румынские по происхождению названия украинской телеги и её деталей (область Марамарош) 67-72.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 90. Бидзиля Ю. М.** Лирика И. А. Сильвая на венгерском языке (I. A. Szilvay magyar nyelvű költészete) 74-77.
- 91. Зимомря М. І.** Угорська література в колі перекладацьких зацікавлень Фрідріха Боденштедта (Die ungarische Literatur im Kontext der übersetzerischen Bestrebungen von Friedrich Bodenstedt) 78-83.
- 92. Сенько І. М.** Історичні події Угорщини в усній традиції українців Закарпаття (Historische Ereignisse des ungarischen Volkes in der mündlichen Tradition der Ukrainer in Transkarpatien) 84-88.
- 93. Ткачівський В. В.** Угорське питання в колі творчих зацікавлень Івана Франка та Михайла Драгоманова (Die ungarische Frage im Kreise der schöpferischen Bestrebungen von Iwan Franko und Mihajlo Dragomanow) 89-93.

ІСТОРИЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА ЕТНОГРАФІЯ TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY, ARCHEOLÓGIA ÉS NÉPRAJZ

- 94. КобальЙ. В.** Народи сучасної території Закарпаття в епоху середньовіччя (До питання про автохтонність слов'ян-руських на Закарпатті) (Kárpátalja jelenlegi területeinek népei a középkorban (A kárpátaljai szláv-orosz őslakosság kérdéséhez) 95–113.
- 95. Лукач Б. И.** Развитие венгерской промышленности в 1948–1955 годах (Die Entwicklung der ungarischen Industrie in der Jahren 1948–1955) 114–123.

НАРОДНА ОСВІТА І КУЛЬТУРА OKTATÁS ÉS KULTÚRA

- 96. Лизанець П. М.** Українська мова в угорськомовних школах Закарпаття та в Угорщині (Az ukrán nyelv a kárpátaljai magyar iskolákban és Magyarországon) 125–130.
- 97. Пилаш М. И.** Динамика развития русского и венгерского именников в XV–XVII веках (The Dynamics of Hungarian proper name systems Development) 131–136.
- 98. Франц Й. С.** Культурно-освітня робота в Угорщині і в 60-і – 70-і роки (Die kulturellen Bestrebungen in Ungarn in der Zeitperiode von 60–70) 137–139.

РЕЦЕНЗИЯ RECENZIO

- 99. Лавер В. І.** Лизанец П. Н. "Атлас венгерских говоров Закарпатья" Т. I.– Будапешт. Издательство Академии Наук Венгрии. – 1992. — 884 140–142.

с.

100. ACTA HUNGARICA. № 4–5. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Бегм Е., Васовчик В. Ю., Виноградов А. А., Горват К. І., Мандрик І. О., Фабіан М.П., Фединець І.Ш.]. – Ужгород, 1997. – 182 с.

ЗМІСТ TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

101. Виноградов А. О. Словообразовательные типы префиксальных глаголов со значением результативности в венгерском и русском языках (Some remarks about prefixal verbs word-formation types (WFT) with resultative meaning in Hungarian and Russian)	6–10.
102. Lizanets Péter. Das Ukrainische Zentrum für Hungarologie in Ushhorod (Український центр гунгарології в Ужгороді)	11–14.
103. Майер К. Об употреблении венгерского артикля (A magyar névelő használatáról)	15–18.
104. Меліка Г., Гвоздяк О., Головчак Н. Вплив угорської мови на варіативність імен німців Закарпаття (Der Einfluß der Ungarischen Sprache auf die personennamenvariabilität der Deutschen von Transkarpatien)	19–26.
105. Орос В. І. Сохранение иноязычных элементов в речи населения Закарпаття на материале с. Стеблевка (Салдобош) Хустского района. (Idegen szavak megőrzése az idősebb nemzedék a Száldobos falu, Huszti járás nyelvhasználatában)	27–35.
106. Paczolay Gyula. A magyar közmondások és szólások nemzetközi rokonsága (Інтернаціональна спорідненість угорських прислів'їв і приказок)	36–51.
107. Сабадос І. В. Лісосплавна лексика українських говорів Карпат у зв'язках з іншими слов'янськими і неслов'янськими мовами (A faúsztatás szakszavai a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban a többi szláv és nem szláv nyelvekkel való kapcsolatok tükrében)	52–60.
108. Szathmáry József. A Tisza helynevei Felső-Bodrogekben (Топоними р. Тисы в Верхнем Бодрогкезе)	61–62.

- 109. Терентьева О.П.** Угорские апеллятивы в гидронимах Ветлужско-Вятского Междуречья (Ugor köznevek a Vetluga – Vjatka folyók között) 63–64.
- 110. Фабіан М.П.** Принципы и методы изучения семантической интерференции (Semantic interference principles and methods of its study) 65–70.
- 111. Földvári Sándor.** Magyar és szláv hatások Lutskay Mihály életművében (Слов'янські та угорські пливи у працях М. Лучкая) 71–76.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 112. Gál József.** Kovács Vilmos: Holnap is élünk (Роман Вільмоша Ковача "І завтра живемо") 78–83.
- 113. Megela Iván.** A "sorsregény" A 20–30-as évek magyar regénye alapján ("Роман судьбы". Венгерский роман 20–30-х годов) 84–87.

ІСТОРИЯ, ЕТНОГРАФІЯ, АРХЕОЛОГІЯ TÖRTÉNELEM, NÉPRAJZ, ARCHEOLÓGIA

- 114. Imerlisvili Vanó.** Magyarok Grúziában és grúzok Magyarországon (Венгры в Грузии и грузины в Венгрии) 89–92.
- 115. Данилюк Д., Ткачук О.** Проблеми історії середньовічного Закарпаття в науковій спадщині Т. Легоцького (A középkori Kárpátalja történelmi problémáinak értékelése Lehoczky Tivadar tudományos hagyatékában) 93–99.
- 116. Желицки Ч. Б.** Взгляды и политическая концепция Йожефа Этвеша по национальному вопросу (Eötvös József nézetei és politikai koncepciója a nemzetiségi kérdéstről) 100–107.
- 117. Мандрик І.О.** Роль і місце Ференца Деака у відновленні конституційних прав та незалежності Угорщини (Deák Ferenc szerepe a magyar függetlenség és alkotmányosság megújításában) 108–116.
- 118. Мартынов А.И.** Древнейшие памятники финно-угорского наскального искусства в Сибири (A finnugor szikla-művészet legrégebbi emlékei) 117–125.

НАРОДНА ОСВІТА І КУЛЬТУРА OKTATÁS ÉS KULTÚRA

119. Клинченко Т. В. Угорське школярство Закарпатської області очима етносоціолога (Kárpátaljai magyar iskolai magatartás egy etnpszociológus szemével)	127–134.
120. Fedinec Csilla. Az 1944-1945. tanév a kárpátaljai iskolákban (1944/45 навчальний рік в закарпатських школах)	135–142.
121. Фединишинець Володимир. Мій доторк до угорської культури (Kárpátaljom a magyar kultúrával)	143–147.
122. Секей Габор, Сабо Йозеф Н. Венгеро-советские культурные и научные связи после второй мировой войны (Hungarian-soviet cultural and scientific relations after world war II)	148–168.

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ RECENZÍÓK ÉS SZEMLÉK

123. Veres Jenő, Wájsz László. Nagyszombattól... Szentpétervárig (Від Трнави до Санкт-Петербурга)	170–173.
124. Фединишинець Володимир Дослідник мови Будителів	174–178.

125. ACTA HUNGARICA. № 6. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Бегм Е., Васовчик В. Ю., Виноградов А. А., Горват К. І., Мандрик І. О., Фабіан М.П., Фединець І.Ш.]. – Ужгород, 1997. – 208 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

Доповіді III-го Міжнародного симпозіуму з гунгарології

A III. Nemzetközi Hungarológiai Szimposium előadásai

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

126. Benedek Gergely. Szemantikai törvényszerűségek a magyar és román nyelv szláv jövevényszavainak történetében (Semantic regularities in the history of slavonic loanwords in hungarian and romanian languages)	6–10.
127. Benkő Loránd. Anonymus képe a Felső-Tisza vidékről (Darstellung von Anonymes ins Karpatenbecken)	11–17.
128. Horváth Katalin. A nyelvi kontaktusok tükröződése a nyelvjárási szókincsben (Відображення мовних контактів у діалектній лексиці)	18–19.
129. Kótyuk István A ráti nyelvjárás helyhatározószó-rendszere (Система наречий места в говоре с Ратовцы)	20–26.
130. Куля Ф., Непеж. Специфіка дії механізму перенесення знань з однієї мови на іншу (На матеріалі угорської національної школи) (A nyelvtani ismeretek átadásának sajátosságai. Az anyanyelvi iskolákban tett megfigyelések alapján)	27–31.
131. Лавер В. І. Дериваційна база фразем українських говорів Карпатського регіону (A Kárpáti régió ukrán nyelvjárási frazémáinak derivációs bázisa)	32–40.
132. Lizanec Péter Hungarológiai kutatások Ukrajnában (Гунгарологічні дослідження на Україні)	41–48.
133. Меліка Г.І., Гвоздяк О.М., Головчак Н.І. Варіативність імен у мультиетнічному просторі Закарпаття (Kár-	49–55.

pátaljai német személynevek az ukrán–magyar interetnikai közegben)

134. Mizser Lajos. Bereg megyei helynévvizsgálatok (Исследования географических названий в комитете Берег) 56–59.

135. Орос В. I. Венгерские лексические элементы на страницах журнала Е. Фенцика «Додаток до "Листку"» (Fenczik Jenő Lisztok mellékletének magyar lexikális elemei) 60–61.

136. Paczolay Gyula. A magyar közmondások és szólások kelet-európai rokonsága (Hungarian proverbs with eastern affiliation) 62–68.

137. Udvari István. Nyitra vármegyei magyar és szlovák férfi keresztnévek Mária Terézia korában (1769-70) (Hungarian and Slovakian male christian names in Nyitra county in the age of empress Marie Theresia (1769–1770)) 69–89.

138. Фабіан М.П. Особливості тлумачення слів-еквівалентів у неспоріднених мовах – угорській та англійській (Peculiarities of the word-equivalents interpretation in non-related languages – hungarian and english) 90–93.

139. Виноградов А.О. Идиосинкретичность словообразования в языковой картине мира (ЯКМ) (на материале русских и венгерских девербативных глаголов) (A word-formation idiosyncrasy in the language world-mapping (LWM) on example of the prefixal deverbative verbs in russian and hungarian) 94–101.

140. Vörös Ottó. A szókölcsonzés néhány esete és szóföldrajzi sajátosságai magyar vízrajzi nevekből (nyugat-dunántúli adatok alapján) (Окремі випадки запозичень гідронімічних назв та географія поширення на території західної Задунайщини) 102–104.

141. Zékány Krisztina. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok Ungvár utcaneveiben (Hungarian–ukrainian language contacts in names of streets of Ungvar) 105–109.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

142. Antal Attila. A tengeren rab énekel (Áprily Lajos lírája a húszas évek második felében) (Трансільванський період у творчості Лойоша Априлі) 111–118.

143. Böhm Edit. A képi elemek összehasonlítása magyar és ukrán költők verseiben (Елементи образності в закарпат-

- ській угорськомовній та українськомовній поезії)
- 144. Csorba Sándor.** Nemzeti himnusz és európai gondolkodás (Національний гімн і європейське мислення) 125–135.
- 145. Fedinec Csilla.** A Magyar irodalom tanítása a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban az 1940-60-as években (Угорська література в угорськомовних школах Закарпаття 1940–60 pp.) 136–144.
- 146. Фединишинець В.** Про верлібр взагалі й зокрема у моїй поетичній практиці (A szabadvers általában és az én költői gyakorlatomban) 145–152.
- 147. Görömbei András.** A kárpátaljai magyar irodalom fő sajátosságai (Characteristic features of Hungarian literature in the Carpatho-ukrainian region) 153–160.
- 148. Pál György.** Mai irodalmunk Kárpátalján (Угорська література на Закарпатті) 161–166.
- 149. Tóth Péter.** A nyelv és a nyelvek (Néhány megjegyzés Németh László nyelv-és irodalomszemléletéhez) (Мова та мови. Єще і статті Ласло Неймета про мовні і духовні зв'язки народів Центральної та Східної Європи) 167–173.

ІСТОРИЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА ЕТНОГРАФІЯ TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY, ARCHEOLÓGIA ÉS NÉPRAJZ

- 150. Küllös Imola.** Egy XX. századi református próféta-asszony tevékenysége a Kárpátalján (Népi vallásosság és történelmi identitás) (Нардна релігійність як фактор посилення етнічної ідентичності (діяльність народного пророка XX ст. на Закарпатті та його вплив)) 175–181.
- 151. Мандрик І. О.** Угорський лібералізм 60-70-их років XIX століття (Magyar liberalizmus a XIX. 60–70-es éveiben) 182–190.
- 152. Smanyko Georgij.** Ukrajna kárpátaljai területe és a magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye önkormányzati szerveinek nemzetközi együttműködése: a mai realitások és perspektívák (міжнародне співробітництво органів самоврядування Закарпатської області України та Соболч-Сотмар-Березького комітату Угорщини: реалії на сьогодні та перспективи) 191–195.
- 153. Voigt Vilmos.** Két vagy több nép hagyománya: reformkori mondák Magyarországot (Збирання казок та переказів у Карпатській долині епохи реформ) 196–204.

154. ACTA HUNGARICA. № 7–8. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. Редактор: Лизанець П.М., редкол.: Васовчик В. Ю., Виноградов А.А., Горват К. І., Івашкович М., Ковтюк С.І., Мандрик І. О., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 1998. – 202 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

*Интеретничні зв'язки та культура народів
Карпатського басейну після здобуття угорцями
своїї нової батьківщини
Доповіді Міжнародної наукової конференції*

*A Kárpát-medence népeinek interetnikus kapcsolatai és
kultúrája a honfoglalástól napjainkig
A Nemzetközi Tudományos Konferencia előadásai*

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

155. Бедзір В. О. Особливості функціонування рідної мови угорців Закарпаття в іноетнічному середовищі (етносоціологічний аспект) (Die Eigentümlichkeiten des funktionieren der Muttersprache der ungarisch transkarpatiens in der Ethnischen umgebung (Der Ethnosociologische aspekt)	8–15.
156. Borbély Edit. Az irodalmi személynevek fordításánál problémái Leszja Ukrajinka "Erdei rege" című tündérvjátéka alapján (Проблеми перекладу власних імен літературних героїв драми Лесі Українки «Лісова пісня»)	16–20.
157. Виноградов А. О. Межъязыковые контакты и контрастивная лингвистика (Language contacts and contrastive linguistics)	21–25.
158. Horváth Katalin. Szőlőnevek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban (Назви різних сортів винограду в угорських говорах Закарпаття)	26–30.
159. Ладченко М.М., Шишкова В.В. Асиміляція німецьких запозичень в угорській говірці Ужгородського району	31–34.

(Assimilation der deutschen entlehnungen in der ungarischen mundart des kreises Uzhorod)

160. Лизанець П. М. Мовні свідчення про контакти угорських племен з східнослов'янськими племенами до 896 року (A magyar és a keleti szláv törzsek 896 előtti kapcsolatainak nyelvi bizonyítékai) 35–40.

161. Орос В. І. Лексические южнославянизмы в народной речи старшего поколения Мараморошины (A máramarosi népnyelv lexikai délszlávizmusai az idősebb nemzedék nyelvhasználatában) 41–43.

162. Фабіан М. П. Соціолінгвістичні аспекти українсько-угорських міжмовних контактів (Sociolinguistics aspects of the Ukrainian-Hungarian interlanguage contacts) 44–46.

163. Фабіан М. П. Моносемічні елементи формування етикетного поля в угорській мові (Monosemantic elements of the Hungarian etiquette field formation) 47–49.

164. Чолос І. І., Меліка Г. І. Історико-соціологічний аналіз лексичної трансференції в середньобаварській говірці тересвянської долини Закарпатської області (Anderssprachige entlehnungen in der Österreichisch-Beirischen mundart der deutschen des Teresvatales) 50–55.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

165. Gál József. Kovács Vilmos költői világa (Поетичний світ Вільмоша Ковача) 58–61.

166. Лазоршин І. І. Михайло Возняк про найдавніші культурні осередки та літературну спільність Надтисянщини з іншими українськими землями XVI–XVIII ст. (Mychailo Wosniak über die ältesten Kulturzentren und die literarische verbundenheit von Nadtytsianchtschyna mit den anderen ukrainischen orten der XVI–XVIII jh.) 62–68.

167. Мушкетик Л. Ю. Передача національного колориту в перекладах угорської художньої літератури на українську мову (A nemzeti jelleg interpretálása a magyar irodalmi művek ukrán nyelvvű fordításánál) 69–74.

ІСТОРИЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА ЕТНОГРАФІЯ TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY, ARCHEOLÓGIA ÉS NÉPRAJZ

- 168. Balaguri Eduárd.** Honfoglaláskori ásatások Csomán (Розкопки в с. Чома періода придбання венграми нової отчизны) 76–78.
- 169. Baráth József.** Helyünk Európában (Наше місце в Європі) 79–85.
- 170. Berta Eleonóra.** A halál bekövetkezése előtti szokások Salamonban (Обряди та звичаї, пов'язані з підготовкою людини до смерті) 86–89.
- 171. Гранчак І. М.** До питання про встановлення влади угорської держави в Закарпатті (X–XIII ст.) (A magyar államalapítás kérdései Kárpátalján (X–XIII. sz.) 90–96.
- 172. Iváskovics Mária.** Temetkezési szokások a kárpátaljai Nagydobronyban (Похоронні обряди в с. Велика Добронь Ужгородського району) 97–102.
- 173. Магочій Павло Роберт.** Адаптація без асиміляції: геніальність греко-католицької єпархії Мукачєва (Adaptáció asszimiláció nélkül: a munkácsi görög katolikus egyházmegye zsenialitása) 103–108.
- 174. Мандрюк І. О.** Становлення угорської політичної опозиції у 60–70-х роках XIX століття (A magyar politikai ellenzék kialakulása a XIX. sz. 60–70-es éveiben) 109–118.

НАРОДНА ОСВІТА І КУЛЬТУРА OKTATÁS ÉS KULTÚRA

- 175. Böhm Edit.** A német színészi beszédstílus hatása a kialakuló magyar színészetre a XIX. században (Вплив німецького розмовного стилю на становлення угорської сценічної мови у XIX столітті) 120–123.
- 176. Fedinec Csilla.** Az ungvári gimnázium vázlatos története (Історія Ужгородської гімназії в її головних рисах) 124–129.
- 177. Veress Jenő.** Ungvári orvosok a Ferenc József rend kitüntetéssel (Unghvarien physicians the Chevaliers of Franz Joseph order) 130–136.
- 178. Голомб Л.Г.** До питання про типологію національно-визвольної ідеї в українській та угорській поезії (A nemzeti felszabadítás eszméinak és tipológiájának kérdése a magyar és az ukrán költészetben) 137–143.
- 179. Дзензелівський Й. О.** І. А. Гарайда як філолог (I. A. Harajda a filológus) 144–167.

- 180. Szécsi Viktória.** Téglás személyneveinek szinkron és dia- 168–170.
kron vizsgálata (Синхронне й діахронне дослідження антро-
понімів у с. Тийглаш Ужгородського району)

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ – RECENZÍÓK ÉZ SZEMLÉK

- 181. Лавер В.І., Фекета І.І.** П.Н. Лизанец «Атлас венгер- 173–174.
ских говоров Закарпатья». Т. II. – Видавництво «Патент»,
Ужгород. – 1996. 952 с.
Рецензії на книжку В. Фединишинця «Феномен професора
Лизанця». Видавництво «Патент». – Ужгород, 1996. – 197 с.
- 182. Horváth Katalin.** Szépirodalmi dokumentum esszé 175–176.
Lizanec professzorról
- 183. Микола Вегеш.** Художній життєпис вченого 176–178.
- 184. Юрій Піпаш.** Повість про непересічного вченого, 178–180.
неординарну особистість
- 185. Василь Молнар.** Борозни в гунгарології та у 180–182.
славістиці, або: вчений – "Нашого поля ягода"
- 186. Василь Орос.** Яка чудова книжка! 182–184.
- 187. Фединишинець В. С.** За п'ять років до кінця сторіччя 185–194.
Рішення Міжнародної наукової конференції 195–196.
A Nemzetközi Tudományos Konferencia határozata 196–197.

188. ACTA HUNGARICA. № 9. МО України, Ужгородський державний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сюсько М.І., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 1998. – 243 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

*IV. Nemzetközi hungarológiai szimpózium
„Hungarológiai oktatás és kutatás az ezredfordulón”
(1998. október 21-23, Ungvár)*

*Матеріали IV Міжнародного симпозіуму
гунгарологів на тему: "Викладання гунгарологічних
дисциплін та дослідження проблемних питань
гунгарології на порозі нового тисячоліття"
(21-23 жовтня 1998 р. Ужгород)*

189. Гунгарологічні заклади в УжДУ на порозі нового тисячоліття (Вступне слово директора Центру гунгарології проф. Лизанця П. М.)	6–8.
190. Pálincás József. Hungarológiai oktatás és kutatás az ezredfordulón (Викладання та дослідження питань гунгарології на порозі нового тисячоліття)	9–14.
191. Tverdota György. A hungarológiai oktatástól az oktatásszervezésig (Tapasztalataim Párizsban és a Nemzetközi Hungarológiai Központban) (Від викладання до організації навчального процесу з гунгарологічних дисциплін)	15–18.
192. Lizanec Péter. Hungarológiai oktatás és kutatás az ezredfordulón az Ungvári Állami Egyetemen (Викладання гунгарологічних дисциплін та дослідження питань гунгарології на порозі нового тисячоліття в Ужгородському державному університеті)	19–37.
193. Dr. Jenei Teréz. A magyarországi tanítóképzés új struktúrája (Нова структура підготовки вчителів в Угорщині)	38–41.
194. Kovács Imre Attila. Éretlen Bagett (Недозрілий Баретт)	42–48.

195. Лучик А. А. Відображення прислівниковими еквівалентами слів специфікації свідомістю елементів якісно-оцінної координати людського буття	49–53.
196. Орос В. І. Із спогадів про видатного угорського славіста Іштвана Кнієжу (Emlékeim Kniezsa Istvánról, a kiváló magyar szlavistáról)	54–56.
197. Прозор Н. І. Деякі аспекти українсько-угорських мовних контактів у висвітленні журналу "Рідна мова" (1933-1939)	57–61.
198. Рогач Л. В. Соціолінгвістичні умови розвитку термінології (Sociolinguistic conditions of terminology development)	62–65.
199. Úr Lajos. Két nép, egy „orvosság" (Два народи, одне "лікарство")	66–68.
200. Фабіан М.П. Семантика найбільш полісемічних етикетних слів сучасної угорської мови (Semantics of the most polysemantic etiquette words in modern Hungarian)	69–77.
201. Fodor László. Szűkebb szülőföldem - Hrabonica - őstörténeti emlékei (Давні історичні факти про рідне село Грабівниця)	78–81.

Hozzászólások - Виступи

202. Balogh Lajos	82–83.
203. Imre László	83.
204. Приходько В.П.	84.
205. Ujváry Zoltán	85.
206. Voigt Vilmos	86–87.

Köszöntések - Вітання

207. Климпуш Орест	88.
208. Glatz Ferenc	88.
209. Helinski Eugen - Fischer Holger	89.
210. Imre Eva	89.
211. Kissné Papp Margit	90.

Melléklet - Додатки

212. Magyar Tímea. Nemzetközi szimpózium Ungváron	92–93.

(Kárpáti Igaz Szó, 1998. október 27.)

A szimpózium résztvevőinek névsora - Іменний покажчик учасників симпозіуму

94.

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (A - C) Словник угорських говорів Закарпаття (А - С)

Előszó

97.

Tájékoztató a szótár használatához

97–101.

Rövidítések jegyzéke

102–103.

Szótár (A–C) – Főszerkesztő Lizanec Péter. Szerkesztő: Horváth Katalin. Írták: Horváth Katalin, Kótyuk István, Lizanec Péter. – Ungvár, 2000.

95–242.

Словник (А–С) – Головний редактор Лизанець П.М., редактор Горват К.І., Написали: Горват К.І., Ковтюк С.І., Лизанець П.М. – Ужгород, 2000.

213. ACTA HUNGARICA. № 10–11. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сюсько М.І., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2003. – 267 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

214. Béres Erzsébet Elvonással keletkezett szavak a magyar nyelvben (A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának II. köteté alapján). (Слова, утворені методом абстрагування складових компонентів в угорській мові (На матеріалі II тому Історико- етимологічного словника угорської мови))	6–17.
215. Bojesuk Edit Técső utcanévadásának sajátosságai. (Особливості найменування вулиць м. Тячева)	18–21.
216. Borbély Edit „Közös szavak” a kárpátaljai magyar regionális köznyelvben (“Спільні слова” у регіональному мовленні угорців Закарпаття)	22–24.
217. Гвоздяк Ольга, Меліка Георгій Угорсько-німецькі мовні взаємини у кулінарній лексиці Закарпаття. (Ungarischer Abdruck in der deutschen Lexik der Kochkunst Transcarpathiens)	25–29.
218. Гоца Еріка. Угорські запозичення в українських карпатських назвах їжі. (The Hungarian borrowings in the names of the Ukrainian Carpathian meals)	30–38.
219. Gulpa Diána Megszólítási stratégiák a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban (Balla László A Nagy Semmi c. regénye alapján). Politeness strategies in the Hungarian of Transcarpathia	39–44.
220. Györke Magdolna Tulajdonnévi eredetű ruhanekvek (öltözéknevek) (Названия одежды, образованные от собственных имён в венгерских говорах Закарпаття)	45–47.
221. Дерке Магдаліна. Особливості назв одягу в угорських говорах Закарпаття. (Az öltözködés szakszókincsének sajátosságai a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban)	48–51.
222. Zékány Krisztina. Ungvár helyneveinek eredet szerinti megoszlása és névszociológiai vizsgálata. (Етимологічна та соціолінгвістична характеристика топонімів м. Ужгорода)	52–54.

- 223. Іжовська Інgrid.** Поширення і уживання слова krumpli (картопля) в угорській побутовій лексиці. (Spreading an use of the word krumpli (potato) in Hungarian everyday dialed lexicology) 55–63.
- 224. Ködöböcz Natália** Beregszász és környékének földrajzi nevei (A kérdés története). (Географічні назви м. Берегова та його околиць (До історії питання) 64–70.
- 225. Ködöböcz Natália.** B eregszász néhány ismertebb belterületi földrajzi neve (Деякі важливіші географічні назви в межах м. Берегова) 71–74.
- 226. Kovács András.** A magyar keresztnévek orosz/ukrán átírása Som községben (hivatalos okmányok alapján). (Російська та укрainська транскрипція угорських імен у с. Шом (На матеріалі офіційних документів) 75–83.
- 227. Kovács Péter.** Minaj község rövid története és földrajzi nevei. (Коротка історія та географічні назви с. Минай) 84–92.
- 228. Ladányi Brigitta.** Köszönésformák Kisgejőcön. (Grußformen in Kisgejőc) 93–96.
- 229. Ливринц Катерина.** Трансформація запозичених слів французького походження в угорській мові. (Transformation of the borrowed words of French origin in the Hungarian language) 97–104.
- 230. Лизанець Петро.** Актуальні прблеми сучасної діалектології. (Topical problems of modern dialectology) 105–112.
- 231. Tóth Péter** A népi méhészkedés szakszókincsének vizsgálata Szürtén és Tégláson. (Бджолярська лексика у сс. Сюрте та Тийглаш) 113–115.
- 232. Ускої Валерія.** З історії дослідження назв рослин в угорських говорах (Aus der Geschichte der Forschung der Namen der Pflanzen in ungarischen Dialekten) 116–119.
- 233. Фабіан Мирослава.** Структура етикетного поля в сучасній угорській мові. (Etiquette field structure in modern Hungarian) 120–123.
- 234. Цапулич Леся.** Вплив угорського мовного ідіому на розвиток семантичних структур іменників (на матеріалі лексики німецької мови). Sufluence of the Hungarian idiom on the noun semantic structure development (on the material of the German dialects lexis) 124–129.
- 235. Sebestyén Zsolt.** Ragadványnévodás Hetyenben. (Найменування прізвиськ у с. Гетен) 130–133.

- 236. Seres Kristóf.** A zöld szín kognitív-stilisztikai szerepe Kovács Vilmos Lázás a Föld című kötetében. (Роль зеленого кольору та його когнітивно-стилістична функція у творі Вілмоша Ковача " Земля у гарячці") 134–136.
- 237. Яцкович Маріанна.** До питання дослідження ткацької лексики в науковій літературі. (Zur Frage der Forschung der weiblichen Lexik in der wissenschaftlichen Literatur) 137–141.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 238. Vaszócsik Vera.** Az első magyar irodalmi Nobel-díj. (Перша угорська літературна Нобелівська премія) 145–149.
- 239. Гаупт Тамара.** Українські народні казки "невільника" і "кармелюк" в авторському перекладі Марка Вовчка. (Contes populaires ukrainiens "une esclave" et "karmeluk" dans l'autotraduciton de Marko Vovtchok) 150–154.
- 240. Hídi Tünde.** Erdély történetének ábrázolása Kemény Zsigmond Özvegy és leánya és A rajongók című regényeiben (az erdélyi vallások tükrében). (The Presentation of the History of Transsylvania in the Novellas of Kemény Zsigmond The Widow and Her Daughter and The Fans (in the reflection of the religion in Transsylvania) 155–158.
- 241. Козак Марія, Балла Евеліна.** Своєрідність ранніх збірок Ю.Боршоша-Кум'ятського. (Originalite des premiers recueils de Y. Borchoch Koumiatsky) 159–162.
- 242. Ліхтей Тетяна.** Поезія Сама Халупки у творчій інтерпретації І.Франка, П. Грабовського, М. Рильського та І. Мацинського. (Poesie von Sam Chalupka in ukrainischen Übersetzungen) 163–169.
- 243. Малиш Оксана.** Вияв принципу "чесності з собою" в романі В. Винниченка "Заповіт батьків" та в оповіданні Л. Андреева "Пітьма". (The reflection of „honour with oneself" in the novel „The Parents' Last Will" by V. Vynnychenko and the short story „Darkness" by L. Andreyev) 170–173.
- 244. Мегела Іван.** Роман - состояния души ("Грауп" Ласло Немета). (The "state of soul" novel ("Mourning" by László Németh) 174–181.
- 245. Csuka Emőke** A nőalakok problémája Balla László Azt bünteti, kit szeret c. regényében. (Проблематика персонажів-жінок у романі Балли Ласлова "Кого любить, того і карає") 182–187.

- 246. Яремкович Марія.** Філософський хронотоп " Блакитного роману" Г.Михайличенка. (Philosophical chronotope in the novel "Blue novel" by H. Mykhaylychenko) 188–192.

ЕТНОГРАФІЯ – NÉPRAJZ

- 247. Berta Eleonóra** Halottvirrasztási szokások a Tisza felső folyása menti magyarlakta falvakban. (Звичаї, пов'язані з ушануванням померших серед угорського населення Закарпаття Верхньої течії р. Тиси) 194–196.

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Cs-D) 197–261.

Словник угорських говорів закарпаття (Cs-D)

Tájékoztató a szótár használatához

Rövidítések jegyzéke

Cs

D

248. ACTA HUNGARICA. № 12. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сюсько М.І., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2004. – 278 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

249. Béres Erzsébet A -ban, -ben, -ba, -be határozórag használata Szürte (Ungvári járás) köznyelvében. (Прислівникові просторові закінчення -ban, -ben, -ba, -be у розмовній мові с. Сюрте Ужгородського району)	6–10.
250. Borbély Sándor XVII-XVIII. századi Ugocsa megyei kéziratok helyesírásának vizsgálata. (Analysis of the XVII-XVIIIth. century manustripces in Ugotsa district)	11–15.
251. Буднікова Леся Назви осіб із суфіксом -č/-áč у словацькій та українській мовах. (Names of persons with -č/-áč suffix in the Slovak and Ukrainian languages)	16–18.
252. Дерке Магдалина Назви одягу в угорських говорах Закарпаття з огляду їх походження та творення (Власне угорські слова). Az öltözködés szakszókincsének eredet és szerkezet szerinti osztályozása (Eredeti magyar szavak)	20–23.
253. Кидибиц Наталія З історії дослідження угорських географічних назв на Закарпатті. (A földrajzi nevek kutatása Kárpátalján)	24–27.
254. Кидибиц Наталія Класифікація географічних назв м. Берегова та його околиць за мотивацією. (Beregyszász és környéke földrajzi neveinek motiváció szerinti osztályozása)	28–31.
255. Kocán Béla Nevetlenfalu földrajzi nevei. (Топоніми с. Неветленфолу)	32–36.
256. Kovács András Keresztnév-vizsgálatok Som községben. (Система вивчення імен у селі Шом Берегівського району)	37–39.
257. Ladányi Brigitta Megszólításformák Kisgejőc lakosainak nyelvhasználatában. (Форми звертання у розмовній мові населення с. Малі Геївці)	40–43.
258. Ladányi Krisztina Név- és falucsúfolók Kisgejőcön és Tiszaágteleken. (Прозивалки власних імен в населених пунктів сс. Малі Геївці та Тисоартелек)	44–46.

- 259. Ладченко М.М.** Тенденції розвитку лексичних та граматичних форм сучасної німецької розмовної мови. (Entwicklungstendenzen der lexikalischen und grammatischen Formen der modernen deutschen Umgangssprach) 47–51.
- 260. Lakatos Katalin** Az alárendelő összetett mondatok gyakorisági vizsgálata a munkácsi járási Barkaszo nyelvjárásában. (Дослідження складнопідрядних речень у говірці с. Баркасово Мукачівського району) 52–55.
- 261. Лизанець П. М.** Підготовка висококваліфікованих спеціалістів з угорської мови та літератури в Ужгородському національному університеті (До 40-річчя кафедри угорської філології). (Training of highly qualified specialists in the Hungarian language and literature at Uzhhorod National University (to the 40th anniversary of the Hungarian philology department) 56–61.
- 262. Tóth Péter** A kárpátaljai magyar szaknyelvek főbb sajátosságai. (Особливості угорськомовних професійних термінів на Закарпатті) 62–65.
- 263. Ур Людвіг** Лексика, пов'язана з молоком та молочними продуктами в угорських говорах нижньої течії ріки Латориці. (A tejjel és a tejtermékekkel kapcsolatos szakszavak a Latorca alsó folyása mentén lévő magyar nyelvjárásokban) 66–69.
- 264. Ур Людвіг** Назви овочевих супів серед угорського населення нижньої течії ріки Латориці. (A zöldséglevesekkel kapcsolatos szakszavak a Latorca alsó folyása mentén lévő magyar nyelvjárásokban) 70–73.
- 265. Ур Людвіг** Лексика, пов'язана з випіканням хліба в угорських говорах нижньої течії ріки Латориці. (A kenyér-sütéssel kapcsolatos szakszavak a Latorca alsó folyása mentén lévő magyar nyelvjárásokban) 74–79.
- 266. Ускої Валерія** Назви квітів в угорських говорах Закарпаття. (Virágnevek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban) 80–82.
- 267. Фабіан Мирослава** Антиетикет в системі етикету української та угорської мов (Nonetiquette in the etiquette system of the Ukrainian and hungarian languages) 83–85.
- 268. Jackovics Marianna** Az aljakender és kerekesguzsaly lexémák a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban (Lizanec P.N. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. kötete alapján). (Лексеми алjakender та kerekesguzsaly в угорських говорах Закарпаття (На матеріалі II тому Атласу угорських говірів Закарпаття П.М. Лизанця) 86–90.

- 269. Borbély Sándor** A szereplők rendszerének vizsgálata Szabó Dezső Az elsodort falu című regényében. (Analysis of the system of characters in the novel "The disappeared village" by Dezső Szabó) 92–96.
- 270. Gulpa Diána** Tegezési és magázási szituációk Balla László A Nagy Semmi című regényében. (Politeness strategie in the Hungarian of Transcarpathia) 97–102.
- 271. Hidi Tünde** A cím problémája Kemény Zsigmond A rajongók c. regényében. (The Problem of the Title in the Novel Kemény Zsigmond "The Fans") 103–105.
- 272. Hidi Tünde** Narratív viszonyok Balla D. Károly Vendéglő a dilis Palikához című novellájában. (Narrative Relations in the Novel "Restaurant to the Fool Paul" by Balla D. Karoly) 106–108.
- 273. Temető Krisztina** Király, ló vagy autista? (Luzsin alakja Vladimir Nabakov Végzetes Végjáték c. regényében). (Король, кінь або аутист? (Образ Лужина в романі В. Набакова) 109–111.
- 274. Nyeste Júlia** Kassák Lajos alkotói ereje egyéniségének tükrében. (Творча сила Лойоша Кошшака у зірці його особистості) 112–118.
- 275. Csuka Emőke** Balla László A végtelenben találkoznak c. regényfolyam címadásának jelképiségéről. (Символіка назв циклу романів Ласло Балли "Зустрінуться в неосяжності") 119–123.

ETHNOGRAPHIA – NÉPRAJZ

- 276. Berta Eleonóra** A halál hírüladása harangszó által a Felső-Tisza-vidéken. (Сповідання про смерть за допомогою дзвону у населених пунктах Верхньої течії р. Тиси) 125–128.
- 277. Borbély Sándor** A magyar paraszti társadalom történelmi lehetőségeinek kérdése Erdei Ferenc szociográfiai munkásságában az 1930-as évek második felében. (Питання історичних можливостей угорського селянства на підставі соціографічної діяльності Ференца Ердеї у другій половині 30-их років) 129–134.
- A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (E–F) 135–273.
Словник угорських говорів закарпаття (E–F)

278. ACTA HUNGARICA. № 13–14. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сюсько М.І., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2004. – 238 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

279. Béres Erzsébet Szláv jövevényszavakból elvont névszók a magyar nyelvben. (Слов'янські запозичення, утворені методом абстрагування складових компонентів в угорській мові)	6–10.
280. Зикань Христина Класифікація географічних угорськомовних назв м. Ужгорода та його околиць за назвами місцевості та її об'єктів. (Az ungvári és az Ungvár környéki domborzati-, táj- és határnevek)	11–13.
281. Кидибиц Наталія Географічні назви у мовленні угорців за межами м. Берегова та його околиць (Beregszász és környéke földrajzi nevei a magyar nyelvhasználatban)	14–23.
282. Кидибиц Наталія Класифікація географічних назв у мовленні угорців м. Берегова та його околиць. (Beregszász és környéke földrajzi neveinek csoportosítása a magyar nyelvhasználatban)	24–31.
283. Kovács Péter. Az Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban Radvánc. (Варіанти назви сіл Ужгородського району в історичній та топонімічній літературі. Радванка)	32–37.
284. Kovács Péter Az Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban Alsódомonya. (Варіанти назви сіл Ужгородського району в історичній та топонімічній літературі. Доманинці)	38–41.
285. Kovács Péter Az Ungvár környéki településnevek előfordulásai és magyarázatai az ismert történeti és névtani szakirodalomban Felsódомonya. (Варіанти назви сіл Ужгородського району в історичній та топонімічній літературі. Верхні Доманинці (Оноковці))	42–45.
286. Kocán Béla Köszönésformák a nagyszőlősi járási Nevetlenfaluban. (Привітання в говорі с. Неветленфолу Виноградівського р-ну)	46–53.

- 287. Lizanec Péter** Felsőfokú szakemberképzés magyar nyelvből és irodalomból az Ungvári Nemzeti Egyetemen. (Training of highly qualified specialists in the Hungarian language and literature at Uzhhorod National University) 54–70.
- 288. Ур Людвіг** Етимологічний аспект у дослідженні назв їжі, напоїв й кухонного начиння в південних ужанськo-латорицьких угорських говірках Закарпатської області. (A dél-ungi-latorcai magyar nyelvjárások táplálkozással kapcsolatos szakszókincsének történeti-etimológiai vizsgálata) 71–77.
- 289. Ур Людвіг** Назви посуду в південних ужанськo-латорицьких угорських говірках Закарпатської області. (Edénynevek a dél-ungi-latorcai magyar nyelvjárásokban) 78–85.
- 290. Фабіан Мирослава** Особливості формування етикетного поля в сучасній угорській мові. (Peculiarities of etiquette field formation in Modern Hungarian) 86–91.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 291. Volodimir Fedinisinec** Mészáros Károly - a történész, jogász és újságíró. (Мейсарош Карой - историк, юрист, журналіст) 94–107.
- 292. Seres Kristóf** A sárga szín jelentéstartalmának fejlődése Kovács Vilmos költészetében Ha rám szakad a Végtelen Idő 70 vers a 70. születésnapra című válogatáskötete alapján. (Процес розвитку значення жовтого кольору у поезії Вілмоша Ковача на основі збірки "Якщо зірветься на мене нескінчена пора.") 108–115.

ЕТНОГРАФІЯ – NÉPRAJZ

- 293. Berta Eleonóra** A sírásás hagyományai a Tisza-felső folyása mentén. (Традиції і класифікація звичаїв щодо поховання могили у населених пунктах Верхньої течії р. Тиси) 118–121.
- Kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (G-J) 123–233.
Словник угорських говорів закарпаття (G-J)

294. ACTA HUNGARICA. № 15. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сабадош І.В., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2006. – 229 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

295. Лизанець Петро. Україністика в Європі і у світі на порозі XXI століття: завдання та перспективи. (Ukrainian studies in Europe and the world at the threshold of the XXI st. century: tasks and perspectives)	6–13.
296. Borbély Edit. Orosz-ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában. (Російські та українські елементи у мовленні угорських студентів Закарпаття)	14–17.
297. Будикова Леся. Префіксальне словотворення назв осіб у словацькій та українській мовах. (Prefix word-formation of names of persons in the Slovak and Ukrainian languages)	18–22.
298. Kovács András. Som családnevei. (Прізвища села Шом)	23–28.
299. Lakatos Katalin. A barkaszói általános iskolások nyelvjárási attitűdjéről. (Ставлення учнів загальної ніколи с. Боркосово до угорських говірок)	29–39.
300. Мадяр Ольга. Угорські запозичення в словацькій мові в контексті категорії роду. (Hungarian lexemes in the Slovak language in the context of the gender category)	40–44.
301. Orosz Gabriella. Szalóka földrajzi nevei. Belterületi nevek. (Географічні назви у селі Соловка. Внутрішньо межові назви)	45–48.
302. Orosz Gabriella. A keresztnévadás sajátosságai Szalókán. Női nevek. (Особливості надання власних імен с. Соловка. Жіночі імена)	49–53.
303. Туріс Інгрід. Назви мучних страв німецького походження в угорських говірках Закарпаття. (Die Namen der Mehlspeisen deutscher Abstammung in den ungarischen Mundarten von Transkarpatien.)	54–63.
304. Seres Kristóf. A barna szín kognitív-stilisztikai szerepe Kovács Vilmos Lázás a Föld című kötetében. (Роль коричневого кольору та його когнітивно-стилістична функція у творі Вілмоша Ковача „Земля у гарячці“)	64–67.

- 305. Jackovics Marianna.** Kendertermesztés és -megmunkálás Szalókán (Nyelvjárási szöveg). Вирощування та обробка конопель у с. Соловка (Говірковий текст) 68–77.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 306. Hulpa Diána.** A nyelvi tiszteltetés formái Balla László és Ivan Csendej műveiben. (Форми мовленнєвої ввічливості у творах Ласло Балли та Івана Чендея) 80–83.
- 307. Hidi Tünde.** „Hadd nézzek a múltra, nézzek a jövőre”(Gondo latok Szörényi László „Álmaim is voltak, voltak...” című tanulmánykötete kapcsán). („Let me have a look at the past, at the future” (Thoughts about the volume of studies I had dreams, too” by Szörényi László) 84–87.
- 308. Nyeste Júlia.** A huszonhatodik év verseinek tematikai megoszlása. (Тематичний розподіл віршів збірки „Двадцять шостий рік”) 88–94.
- 309. Nyeste Júlia.** A minőségjelzők költői szerepe Kassák Lajos Mesterek köszöntése című kötetében. (Поетична роль означень в збірці віршів Лойоша Кошшака „Вітання майстрів”) 95–98.

ІСТОРИЯ – TÖRTÉNELEM

- 310. Braun László.** Adalékok az 1880 - 1914 közötti Ung megyei kivándorláshoz. (Додатки до історії міграційних процесів в Ужанському комітаті у 1880-1914 pp) 100–111.

OSVITA I KULTÚRA – OKTATÁS ÉS KULTÚRA

- 311. Ласло Копари - Ева Пошфайне Бакота.** Географическое расположение лесных школ на территории Венгрии, их значимость и влияние на процесс обучения и воспитания в системе восьмилетних школ. (Az erdei iskolák földrajzi elhelyezkedése Magyarországon és szerepük az általános iskolai oktatásban) 114–117.

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ – RECENZIOK ÉS SZEMLEK

- 312. Tkacsenko O. B.** Lizanec P.N. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet. Ungvár-Debrecen, 2003. - 827 119–123.

- old. **Ткаченко О.Б.** Лизанец П.Н. Атлас венгерских гово-
ров Закарпаття. Том III. Ужгород-Дебрецен.
- 313. Фабиан М.П.** "Українсько-угорський словник" за 124–125
ред. П.М. Лизанця. – Ужгород, "ІВА", 2005. – 960 с.
- 314. Lizanec Péter.** X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus 126–129.
(X-ий Міжнародний конгрес фінноугрознавців)
- A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (K) 131–224.
Словник угорських говорів закарпаття (K)

315. ACTA HUNGARICA. № 16–17. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сабадош І.В., Фабіан М.П.]. -- Ужгород, 2007. – 302 с.

ZMIST – TARTALOM

. МОВОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

316. Лизанець Петро. Центру (Інституту) гунгарології при УжНУ – 20 років. (20 éves a Hungarológiai Központ)	6–25.
317. Balla Erika. Lexikai párhuzamok vizsgálata Korláthelmec népi növényneveiben. (Лексичні паралелі у назвах рослин села Гелмец Ужгородського району)	26–29.
318. Balla Erika. A növénynevek elemzése az ungvári járási Korláthelmec község nyelvhasználatában. (Аналіз назв рослин у мовленні угорців с. Гелмец Ужгородського району.)	30–34.
319. Виноградов Анатолій. Когнитивно-етнопсихолінгвістическая основа контрастивных исследований. (Cognitive-ethnopsycholinguistical basis of contrastive research)	35–42.
320. Hulpa Diána. A társadalom rétegződésének tükröződése a köszönésekben (szépirodalmi művek alapján). (Відображення суспільних розшарувань у формах привітань (на основі літературних творів)	43–46.
321. Ladányi Brigitta. Megszólításformák 1526 előtti leveleinkben. (Формули звернення в приватних листах до 1526 роки.)	47–51.
322. Ladányi Krisztina. Falucsúfolók az Ungvári és Munkácsi járásban. (Прозивалки у мовленні жителів в угорських населених пунктах Ужгородського та Мукачівського районів)	52–58.
323. Туріс Інгрід. Німецькі запозичення назв їжі тваринного походження в угорській говірковій лексиці Закарпаття. (Lexical meanings in Hungarian dialects of Transcarpathia)	59–65.
324. Fogas Krisztián. A becenevek rendszerezése az Ungvári járási Császlócon. (Система пестливих імен у селі Часлівці)	66–70.
325. Seres Kristóf. A fehér szín jelentéstartalma Kovács Vilmos költészetében. (Розвиток значення жовтого кольору у поезії Вілмоша Ковача)	71–76.
326. Jackovics Marianna. Szlávizmusok a szöveg-fonás szó-	77–81.

kincsében a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. (Слов'янські запозичення ткацької лексики в угорських говорах Закарпаття)

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 327. Фединишинець Володимир.** Угорська культура в моєму творчому житті (Письменницький есей). (Венгерська культура в моєй творчеській жизни) 83–86.

ІСТОРІЯ ТА ЕТНОГРАФІЯ – TÖRTÉNELEM ÉS ETNOGRÁFIA

- 328. Алмаши Шандор.** Историко-экономические аспекты реорганизации сельского хозяйства Венгрии после смены политического курса (Предпринимательство в новых организационных формах производства). (Історико-економічні аспекти реорганізації сільського господарства Угорщини після зміни політичного курсу (Підприємництво в нових організаційних формах виробництва) 88–99.
- 329. Berta Eleonóra.** A sírjelek kialakulásának és változásának története a kárpátaljai reformátusság körében. (З історії формування надмогильних знаків та їх перемін у середовищі реформатів Закарпаття) 100–104.
- 330. Miklos Galo.** Analysis of direct and indirect effects in the multiplical stochastical relationship. (Közvetlen és közvetett hatások vizsgálata a többváltozós sztochasztikus kapcsolatban) 105–117.

ПЕРСОНАЛІЇ – PERSZONALIA

- Доленосна зустріч. Спогади з нагоди ювілею професора Івана Мегели (Герасимова Галина) 119–122.
- A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (L–O) 123–299.
- Словник угорських говорів Закарпаття (L–O)

331. ACTA HUNGARICA. № 18. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сабадош І.В., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2008. – 278 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

*Взаємовплив мов, літератур та культур в
Карпатському басейні
Матеріали XV Міжнародної наукової конференції*

*Nyelvek, irodalmak és kultúrák kölcsönhatása
a Kárpát-medencében
A XV. Nemzetközi Tudományos Konferencia előadásai*

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ A PLENÁRIS ÜLÉS ELŐADÁSAI

332. Lizanec Péter. Magyarságtudományi intézmények hálózata az Ungvári Nemzeti Egyetemen. (Hungarology in Uzhhorod National University)	5–16.
333. Мушкетик Леся. Фольклорне пограниччя в угорсько–слов'янському контексті	17–26.
334. Nyirkos István. A kisebbségi nyelvek oktatásának támogatási formái és szükségessége a finnugor (uráli) nyelvek körében	27–33.
335. Ujváry Zoltán. Gondolatok az identitás vizsgálatáról	34–39.
336. Voigt Vilmos. Mátyás király folklórja a kölcsönhatások közepén	40–45.

МОБОЗНАВСТВО – NYELVTUDOMÁNY

337. Árpá Zsuzsanna. Identitásvizsgálatok kárpátaljai magyar diákok körében (egy próbagyűjtés eredményei és tanulságai)	49–54.
338. Balla Erika. Tóth Árpád Levél című versének nyelvisztizikai elemzése	55–58.
339. Dobos Csilla. A terminológia egységessége a tételes jog és a jogalkalmazás nyelvhasználatában	59–67.
340. Fejes Andrea. Köszönésformák vizsgálata Csonkapapiban	68–75.

341. Fogas Krisztián. A családnevek rendszere Császlócon. (Система прізвищ у селі Часлівці)	76–83.
342. Гульпа Людмила. До питання українсько–угорської мовної інтерференції	84–89.
343. Györke Magdolna. Öltözködési tájszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban	90–92.
344. Jackovics Marianna. Idegen eredetű vallási kifejezések használata az Új Ember hasábjain. (Употребление религиозных выражений иностранного происхождения в венгерском католическом еженедельнике «Уй Эмбер»)	93–111.
345. Kegyes Erika. Moderne Bibelübersetzungen als herausforderung für die Übersetzungs-wissenschaft Einführung: Bibelübersetzungen	112–121.
346. Kocán Béla. Ugocsa vármegye ó- és középmagyar kori folyóvízneveinek nyelvi rétegei	122–134.
347. Kovács András. Egy kérdőíves névgyűjtés tanulságai	135–144.
348. Kovács Mária. A magyar jogi terminológia egységesülése a XVIII–XIX. század fordulóján	145–150.
349. Ladányi Brigitta. A Kisgejőcön használatos köszönés- és megszólításformák nyelvi elemzése	151–154.
350. Ladányi Krisztina. Falusorolók Kárpátalján	155–159.
351. Lakatos Katalin. Nyelvi attitűd a kisebbségi oktatásban	160–166.
352. Меліка Георгій. Умови міжмовної і міжетнічної взаємодії на Закарпатті	167–170.
353. Simigné Fenyő Sarolta. Régi és új koncepciók a fordítástudományban	171–178.
354. Туріс Інґрід. Німецькі запозичення як предмет наукового дослідження в угорських говірках Закарпатської області	179–193.
355. Ур Людвиг. Закарпатські угорські назви їжі як предмет наукового вивчення	194–201.
356. Vörös Ferenc. A Kárpát-medencei magyar kontaktus-változatok személynévkincséről beszélők közösségi aspektusból	202–214.
357. Zaicz Gábor. Anyanyelvünk az anyaországban a XXI. század elején „Felejtük-e el”, hogy „kettőezer”?	215–224.
358. Zékány Krisztina. Ungvár földrajzi közneveinek vizsgálatáról	225–228.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО – IRODALOMTUDOMÁNY

- 359. Барчан Валентина.** Інтертекстуальність „Поета” Т.Осьмачки 231–243.
- 360. Бочко Марія.** Українська ідея в літературно-критичних та публіцистичних статтях Федора Коваля 244–251.
- 361. Гульпа Діана.** Релігійні форми привітання у закарпатському варіанті угорської мови 252–255.
- 362. Лях Тетяна.** Архетип дому в новелістиці Марка Черемшини 256–262.
- 363. Palláné Szénási Magdolna.** Grimm-mesék a német nyelv oktatásában Magyarországon 263–272.
- 364. Sass Melinda.** A nő lélek és sors újszerű interpretálása Kaffka Margit Színek és évek című regényében 273–278.
- 365. Seres Kristóf.** Színek és árnyalatok szerepe Kovács Vilmos költészetében (a kék szín és az égszín árnyalat alapján) 279–284.
- 366. Талабірчук Оксана.** Час і простір у повісті Сергія Степи «Не сьогодні, тільки вчора і завжди». (Time and space in the story of Sergey Stepanov «Today, only yesterday and always») 285–289.
- 367. Тиховська Оксана.** Об’єктивація та трансформація архетипу "Анімус" у чарівних казках Закарпаття 290–299.

ISTORIA – TÖRTÉNELEM

- 368. Braun László.** Kivándorlás vidékünkéről a XIX-XX. század fordulóján 303–314.
- 369. Стряпко Іван.** Взаємовідносини крайового товариства „Просвіта” з урядом Чехословацької Республіки 315–321.
- 370. Товтин Яна.** Битва під Могачем та її наслідки для земель Угорського королівства 322–326.
- 371. Somi Zsolt.** Szabolcs-Szatmár-Bereg megye agrár szférájának jelenlegi helyzete. (Сучасний стан агросфери Соболч-Сотмар-Берегської області Угорщини) 327–335.

ETHNOGRÁFIA – NÉPRAJZ

- 372. Кеменьфи Роберт.** Многозначный термин «диаспора» в изучении меньшинств в Венгрии 339–355.
- 373. Lajos Veronika.** „Megváltodzott...” A moldvai szociokulturális életvilág új tényezői 356–362.

374. Ловаш Кіш Антал – Озвальд Габрієлла. Зміна культури: декілька факторів, що впливають на процес інтеграції інтелігенції, яка емігрувала з України	363–369.
375. Marinka Melinda. Kulturális reprezentáció a szatmári svá- boknál	370–376.
376. Оленич Катерина. З історії дослідження коломий- кової структури та жанру коломийки	377–382.
377. Simig László. Globalizáció és szervezeti kultúra	383–388.
A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (P)	389–460.
Словник угорських говорів Закарпаття (P)	

378. ACTA HUNGARICA. № 19–20. МО України, Ужгородський національний університет, Центр гунгарології [Редколегія: відпов. редактор: Лизанець П.М., редкол.: Белей Л.О., Виноградов А.О., Горват К. І., Мандрик І. О., Мегела І.П., Німчук В.В., Сабадош І.В., Фабіан М.П.; Відповідальні за випуск: Горват К.І., Фабіан М.П.]. – Ужгород, 2010. – 694 с.

ЗМІСТ – TARTALOM

Коротка наукова біографія проф. Лизанця П.М.	5–6.
379. Вегеш Микола. Професору Лизанцю П. М. – 80	7–10.
380. Фабіан М.П. Віддане університетові, науці і людям життя	11–15.
381. Balázs Géza. Biológiai öröklés vagy humán teljesítmény? Az abdukció	16–26.
382. Balla Erzsébet. Korláthelmec sírjeleinek bemutatása	27–32.
383. Bartha Elek. A görög katolikus felekezeti tér makroszintű tagolódásának kérdéséhez	33–39.
384. Барчан Валентина. Людина на війні в екзистенційному світі роману Ф.Потушняка „Смерть положила мені руку на плече	40–48.
385. Béres Erzsébet. Elvonással keletkezett szavak a nyelvújítás korában (Írói elvonások)	49–51.
386. Berta Eleonóra. Az élet elmúlásának misztériuma	52–59.
387. Бондар Олександр. Функції інфінітива в українській мові і японські граматичні аналогі	60–71.
388. Braun László. Velünk élő múlt	72–101.
389. Veres László. Üveg- és kőedénygyártás Bereg, Ugocsa és Ung vármegyében a XVIII-XIX. században	102–109.
390. Bëpëш Фëренц. Распространение антропонима LIZANEC на территории Венгрии	110–117.
391. Viga Gyula. Földrajzi feltételek és kulturális adaptációk (A Kárpát-medence tájai közötti gazdasági kapcsolatok térbeli feltételeihez)	118–134.
392. Vighné Szabó, Melinda. Estnisch-ungarische Zweisprachigkeit und das mentale Lexikon (Fallstudie)	135–150.
393. Voigt Vilmos. A csúfolók szövegszerkezeti megoldásai	151–166.
394. Гвоздяк Ольга. Фонетичне засвоєння запозичень з німецьким етимолоном в українських говірках Закарпаття (голосні)	167–176.

395. Horváth Katalin. Gyógynövények párhuzamos megnevezései a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban	177–186.
396. Gósy Mária. Az önellenőrzés egy jelensége a spontán beszédben	187–207.
397. Györke Magdolna. Új szótár a lexikográfiában	208–212.
398. Hulpa Ludmilla. Promoting thinking skills in foreign language education	213–222.
399. Гульпа Діана. Мовний етикет як об'єкт дослідження в угорському та українському мовознавстві	223–228.
400. Жовтані Р. Я. Рецепція творів Л. Андрєєва у художній спадщині Ю. Клена. Die Rezeption der Werke von L. Andrejev im Schaffen von J. Klen	229–236.
401. Zaicz Gábor. Ami nekem a mai szóhasználatból nem tetszik, avagy: Hiányolom a magyar nyelv művelést. (What I dislike about Hungarian language use, or: I miss Hungarian language purification)	237–261.
402. Kerekes B., Antal T. Different drying trials of some fruits produced in the region	262–274.
403. Kovács Mária. Kísérletek a jogi szaknyelv megújítására Kazinczy korában	275–282.
404. Künnap, Ago. Some remarks about the uralic negation	283–289.
405. Ladányi Krisztina. Kárpátaljai falucsúfoló történetek	290–297.
406. Ладченко Мирослава, Вашкі Еріка. Контрастивний аналіз відономатопоетичних дієслів мовлення: на матеріалі німецької та угорської мов	298–306.
407. Lóczy Márta. A sporttevékenység emocionális és feszült-ségoldó hatásainak a vizsgálata	307–331.
408. Лях Тетяна. "...то, мой брє, світ обмінивси": художня руйнація стереотипів у новелі Марка Черемшини "Парасочка"	332–344.
409. Мегела І.П. Роман Дюлі Круді «За моєї покійної юності» (Час і ситуація)	345–356.
410. Меліка Георгій. Інтерференція – невід'ємний супровід вербальної комунікації	357–365.
411. Мельник Галина. Образ і топонім Україна в поезії Є. Маланюка американського періоду	366–375.
412. Mizser Lajos. A praepositio szerepe a 19. századi ruszin helynévadásban	376–387.
413. Мушкетик Леся. Угорські казки Закарпаття та питання двомовності	388–404.

- 414. Nagy Natália.** Beregszász földrajzi neveinek kategorizálása (Motiváció és funkció szerint) 405–408.
- 415. Nyirkos István.** Az őс- és őmagyar kor szóvégi mássalhangzó-rendszerének átalakulásáról. (On the Transformation of the Terminal Consonantal System in Proto- and Old Hungarian) 409–415.
- 416. Оленич К.В.** "Коломийкове мислення" у фольклорі Карпат – спроба віднайдення витоків жанру коломийки. 416–427.
- 417. P. Lakatos Iona–T. Károlyi Margit–Iglai Edit.** Nyelv-földrajzi ábrázolási technikák: hagyomány és újítás 428–440.
- 418. Палінчак М.М.** Трансформація державно-церковних відносин в Угорській Республіці. 441–446.
- 419. Palláné Szénási Magdolna.** „Az üveghegyen innen, az óperenciás tengeren túl...” A mesék szerepéről a gyermeki világlátás alakításában 447–469.
- 420. Полюга Лев.** Християнська традиція в мовному етикеті сучасників і послідовників "Руської трійці" 470–473.
- 421. Сабадос Іван.** «Русько-мадярський словарь» Л.Чопея і його місце в історії української лексикографії 474–497.
- 422. Szathmári István.** A műfordítás jelentőségéről 498–500.
- 423. Szemrád Emil.** Az elemek csoporton és perióduson belüli periodicitása a korszerű tények fényében. (Periodicity of chemical elements in the light of modern facts) 501–516.
- 424. Талабірчук Оксана.** Проблематика та художня своєрідність оповідання Сергія Степи «Не суть» 517–524.
- 425. Turisz Ingrid.** A német jövevényszavak morfológiai adaptációja a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. 525–532.
- 426. Tutuskó Ágnes.** Az osztrák és magyar kormányok nemzetiségi politikája a kiegyezéstől a monarchia felbomlásáig (1867-1918). (Minority Policy of the Austrian and Hungarian Governments from the Compromise to the Break-up of the monarchy.) 533–547.
- 427. Ujváry Zoltán.** Ítélet, büntetés, játék 548–554.
- 428. Фабіан М.П.** Ієрархічна організація сем у складі лексичних значень етикетних слів 555–564.
- 429. Fazekas Andrea.** A családmodellek megváltozása a XX. században Nádas Péter Egy családrege vége című művében 565–572.
- 430. Хававчак Олег.** «Історія русів» та «Історія карпатських русинів, церковна і світська...» Михайла Лучкая: спроба типологічного підход 573–585.

431. Хобзей Наталя, Ястремська Тетяна. Система діє- слова в гуцульських говірках	586–600.
432. Чижмар Ольга. Специфіка власних назв персонажів повісті Ю.Станинця „Юра Чорний” та роману „Сусіди”	601–612.
433. Csordás László. A versfordítás problémái a 21. század elején	613–617.
434. Sebestyén Zsolt. Adalékok a Hetény helységnevé eredet- éhez	618–628.
435. Seres Kristóf. A sárga színnek és árnyalatainak gramma- tikai vizsgálata Kovács Vilmos költészetében. (Розвиток зна- чення жовтого кольору у поезії Вілмоша Ковача)	629–643.
436. Simigné Fenyő Sarolta. Az alkalmazott nyelvészet kuta- tási területei a Miskolci Egyetemen	644–663.
437. Яцкович Маріанна. Мова – специфічність кожної нації та джерело передачі інформації. (A nyelv mint nemzeti sajátosság és az információ átadásának eszköze)	664–667
438. Бібліографічний покажчик наукових праць профе- сора Лизанця П.М., ч. II	668–690.
439. Lizanec Péter professzor tudományos munkáinak bibliográfiai mutatója, II. rész	

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Алмаши Ш. 328
Ашихмина Л.И. 43
Балагури Э.А. 36
Балла Е. 241
Балог Лайош 20
Барчан В. 359, 384
Бегм Е. 100, 125
Бедзір В.О. 155
Беккер Э.Г. 3
Белей Л.О. 188, 213, 248, 278, 294, 315, 331, 378
Бендзар Б.П. 21
Бидзиля Ю.М. 90
Біров И.И. 18, 68
Бобков В.А. 44
Бондар О. 387
Бочко М.Г. 22, 360
Буднікова Л. (Будникова Л.) 251, 297
Вавра К.И. 55
Васовчик В.Ю. 1, 23, 59, 69, 79, 100, 125, 154
Вегеш М. 183, 379
Вёрёш Ф. 390
Вигодованець Н.І. 24
Виноградов А.О. (Виноградов А.А.) 1, 4, 59, 60, 79, 81, 100, 101, 125, 139, 154, 157, 213, 248, 278, 294, 315, 319, 331, 378
Гаупт Т. 239
Гвоздяк О. 104, 133, 217, 394
Гедеш А.А. 1, 25, 59, 70, 79
Герасимова Г.П. 26
Глодан Э.П. 28
Голдина Р.Д. 46
Головчак Н.І. 104, 133
Голомб Л.Г. 178
Горват К.І. (Горват К.И.) 1, 5, 59, 79, 100, 125, 154, 188, 213, 248, 278, 294, 315, 331, 378
Гортвай Е.Ф. 27
Гоца Е. 218
Гранчак І.М. 37, 171
Григорян В.М. 61

Гульпа Д. 361, 399
Гульпа Л. 342
Гусев Ю.П. 72
Данилюк Д. 115
Дерке М. 6, 221, 252
Дзендзелівський Й.О. 179
Желицки Б.П. 1, 38, 59
Желицки Ч.Б. 116
Жовтані В.Я. 400
Зикань Х. 280
Зимомря М.І. 29, 91
Івашкович М. 154
Їжовська І. 223
Кельмаков В.К. 7
Кемьньфи Р. 372
Керестень И.С. 56
Кеслер В.А. 30
Кидибиц Н. 253, 254, 281, 282
Клепикова Г.П. 84
Климбуш О. 207
Клинченко Т.В. 39, 119
Клюєва Г.Н. 46
Кобаль Й.В. 75, 94
Ковтюк С.И. 1, 8, 59, 79, 154
Козак М. 241
Колпакова Н.Н. 62
Копари Л. 311
Корнилов Г.Е. 9
Котигорошко В.Г. 47
Куля Ф.А. 57, 130
Куруц К. 48
Лавер В.І. 63, 99, 131, 181
Ладченко М. М. 10, 159, 259, 406
Лазоришин І.І. 166
Ливринц К. 229
Лизанець П.М. (Лизанец П.Н.) 1, 2, 59, 78, 79, 82, 96, 100, 125,
154, 160, 188, 189, 213, 230, 248, 261, 278, 294, 295, 315, 316,
331, 378, 438
Ліхтей Т. 242
Ловаш Кіш Антал 374

Лукач Б.И. 95
Лучик А.А. 195
Лях Т. 362, 408
Магочій П. Р. 173
Мадяр О. 300
Майер К. 11, 103
Малиш О. 243
Мандрик І.О. 1, 40, 59, 76, 79, 100, 117, 125, 151, 154, 174, 188,
213, 248, 278, 294, 315, 331, 378
Мартынов А.И. 118
Мегела І.П. (Мегела И.П.) 1, 59, 73, 79, 188, 213, 244, 248, 278,
294, 315, 331, 378, 409
Меліка Г.І. (Мелика Г.И.) 12, 104, 133, 164, 217, 352, 410
Мельник Г. 411
Мигаила Г. 83
Молнар В. 185
Мушкетик Л.Ю. 167, 333, 413
Неце Ж. 130
Німчук В.В. 188, 213, 248, 278, 294, 315, 331, 378
Обыденнов М.Ф. 50
Озвальд Габрієлла 374
Оленич К.В. 376, 416
Орос В.І. 105, 135, 161, 186, 196
Палінчак М.М. 418
Парамонова С.А. 13
Пилаш М.И. 97
Піпаш Ю. 184
Полюга Л. 420
Поп В.С. 32
Пошфаине Бакота Е. 311
Приходько В.П. 204
Прозор Н.І. 197
Рогач Л.В. 198
Сабадош І.В. 107, 294, 315, 331, 378, 421
Сабо Й. Н.122
Сагарда В.В. 56, 58
Сак Ю.М. 14
Саркисян А.Е. 61
Секей Г.122
Семчинський С.В. 86

Сенько І.М. 92
Стряпко І. 369
Сюсько М.І. 15, 188, 213, 248, 278
Талабірчук О. 366, 424
Терентьева О.П. 109
Тиховська О. 367
Ткаченко О.Б. 16, 66, 312
Ткачівський В.В. 93
Ткачук О. 115
Товтин Я. 370
Туріс І. 303, 323, 354
Турияниця Ю.Д. 33
Ур Л. 263, 264, 265, 288, 289, 355
Ускої В. 232, 266
Фабіан М.П. (Фабиан М.П.) 17, 79, 87, 100, 110, 125, 138, 154,
162, 163, 188, 200, 213, 233, 248, 267, 278, 290, 294, 313, 315,
331, 378, 380, 428
Фединишинець В.С. 121, 124, 146, 187, 327
Фекета І.І. 181
Фодор І. 54
Франц Й.С. 98
Фридманская О.М. 18
Хававчак О. 430
Хобзей Н. 431
Цапулич Л. 234
Чижмар О. 432
Чолос І.І. 164
Чумак Т.М. 34
Шайхулов А.Г. 19
Шапошников В.Н. 20
Шишкова В.В. 159
Шоош К.К. 42
Шошура С.Н. 35
Штець М.М. 88
Пушарин В.П. 77
Яремкович М. 246
Ястремська Т.
Яцкович М. 237, 437

NÉVMUTATÓ

Antal Attila 142
Antal T. 402
Árpa Zsuzsanna 337
Balahuri Eduárd 168
Balázs Géza 381
Balla Erika 317, 318, 338.
Balla Erzsébet 382
Baráth József 169
Bartha Elek 383
Benedek Gergely 126
Benkő Loránd 127
Béres Erzsébet 114, 249, 279, 385.
Berta Eleonóra 170, 247, 276, 293, 329
Böhm Edit 143, 175
Bojcsuk Edit 115
Borbély Edit 156, 216, 296
Borbély Sándor 250, 269, 277
Borvendég Béla 45
Braun László 310, 368, 388
Csorba Sándor 144
Csordás László 433
Csuka Emőke 245, 275
Dobos Csilla 339
Dr. Jenei Teréz 193
Fazekas Andrea 429
Fedinec Csilla 120, 145, 176
Fedinisinec Volodimir 291
Fejes Andrea 340
Fischer Holger 67
Fodor László 201
Fogas Krisztián 324, 341
Földvári Sándor 111
Gál József 112, 165
Galo Miklós 330
Görömbei András 147
Gortvay Erzsébet 71
Gulpa Diána 219, 270
Györke Magdolna 220, 343, 397

Hidi Tünde 240, 271, 272, 307
Horváth Katalin 128, 158, 182, 395
Hulpa Diána 320, 306, 398
Iglai Edit 407
Imerlisvili Vanó 114
Iváskovics Mária 172
Jackovics Marianna 268, 305, 326, 344
Janitsek Jenő 89
Kálmán Ferenc 74
Kegyes Erika 345
Kerekes B. 402
Kocán Béla 255, 286, 346
Ködöböcz Natália 224, 225
Kótyuk István 129
Kovács András 226, 256, 298, 347
Kovács Imre Attila 194
Kovács Mária 348, 403
Kovács Péter 227, 283, 284, 285
Küllös Imola 150
Künnap Ago 404
Ladányi Brigitta 228, 257, 321, 349
Ladányi Krisztina 258, 322, 350, 405
Lajos Veronika 373
Lakatos Katalin 260, 299, 351
Lizanec Péter (Lizanec P.N.) 64, 102, 132, 192, 287, 314, 332, 439
Lóczy Márta 407
Marinka Melinda 375
Megela Iván 113
Mizser Lajos 134, 412
Nagy Natália 414
Németh Péter 49
Nyeste Júlia 274, 308, 309
Nyirkos István 334, 415
Orosz Gabriella 301, 302
P. Lakatos Ilona 417
Paczolay Gyula 106, 136
Pál György 148
Pálinkás József 190
Palláné Szénási Magdolna 363, 419
Papp György 65

Ripka Ivor 85
Romsics Ignác 51
Sass Melinda 364
Sebestyén Zsolt 235, 434
Sedltnayr János 53
Seres Kristóf 236, 292, 304, 325, 365, 435
Simig László 377
Simigné Fenyő Sarolta 353, 436
Smanyko Georgij 152
Somi Zsolt 371
Szathmári István 422
Szathmáry József 108
Szathmáry László 52
Szécsi Viktória 180
Szemrád Emil 423
T. Károlyi Margit 417
Temető Krisztina 273
Tóth Péter 149, 231, 262
Turisz Ingrid 425
Tutuskó Ágnes 426
Tverdota György 191
Udvari István 137
Ujváry Zoltán 335, 427
Úr Lajos 199
Vaszócsik Vera 238
Veres Jenő 123
Veres László 389
Veress Jenő 177
Viga Gyula 391
Víghné Szabó Melinda 392
Voigt Vilmos 153, 336, 393
Vörös Ferenc 356
Vörös Ottó 140
Wájsz László 123
Zaicz Gábor 357, 401
Zékány Krisztina 141, 222, 358

ЗМІСТ TARTALOM

I. НАУКОВІ СТАТТІ TUDOMÁNYOS CIKKEK

МОБОВЗНАВСТВО NYELVTUDOMÁNY

LIZANEC PÉTER. Magyar nyelvű oktatás és kutatás az Ungvári Nemzeti Egyetemen – jelenkép és kilátások	6
AVASÁN NIKOLETT. Az Aknaszlatinai Bolyai János Középiskola 5-6. osztályos tanulóinak helyesírási készségéről	19
DOMOSVAY ADRIENN. Az egyszerű mondatok típusai Tersánszky Józsi Jenő Kakuk Marci ifjúsága című regényében	24
FERENC ALEXANDRA. Ragadványnevek rendszere Palló községben	29
ГУЛЬПА ДІАНА. Фамільярні форми звертання на другому етапі соціалізації індивіда	35
GYÖRKE MAGDOLNA. Archaikus elemek az öltözködés szakszókincsében	41
HORVÁTH KATALIN. A zárt ë-zés jelensége a salánki nyelvjárásban	45
JACKOVICS BRIGITTA. A keresztnévek vizsgálata Ungváron 1910 és 1939 között a Szent György templom születési anyakönyve alapján	49
КАЗАК СВІТЛАНА. Теоретичні засади дослідження соматикону емоційного реагування персонажа	54

KOVALCSUK JANA. Ungvár néhány új helyneve	60
KOVALENKO KRISZTINA. Földrajzi nevek az ungvári járási Korláthelmecen	65
Нодь НАТАЛІЯ. Важливіші географічні назви м. Берегова	68
NAGY NATÁLIA. A tulajdonnevek rendszere a magyar népmesékben	73
NAGY NATÁLIA. A személynévek rendszere Beregdédában	78
NAGY NATÁLIA. A szleng meghatározásának nehézségei	83
NAGY NATÁLIA. Alárendelő szóösszetételek Németh László Bűn című művében.....	87
RÁCZKÖVY MÓNICA. A címadás sajátosságai a Kárpáti Igaz Szó és a Kárpátalja című lapok hasábjain	91
SZATHMÁRI ADRIENN. Csonkapapi ragadványnevei	96
ТУРИС ІНГРІД. Німецькі запозичення тематичної групи «Гютюнництво» в угорських говірках міста Мукачево Закарпатської області	102
VÉGSŐ KAMILLA. Mezőkaszony ragadványnevei	108
ZÉKÁNY KRISZTINA. „Az tudós tanár tudós tanítványokat teszen!” Sylvester János Grammaticájáról	115

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО IRODALOMTUDOMÁNY

DAHULICS KATALIN. Népi motívumok és szimbólumok Arany János Ágnes asszony c. balladájában	120
JACKOVICS BRIGITTA. Világkép és identitás Balla László verseiben	127

JARÓ VIKTÓRIA. A női alakok bemutatása Krúdy Gyula novelláiban	132
LÁVER TÍMEA. Mitologizmus Nagy László és Lina Kosztenko lírájában	136
LŐRINC RÓBERT. Mert kezdet nincs csak folytatás van! Kovács Vilmos helye a kárpátaljai irodalomban	144
UNGVÁRI ÉVA. Az alárendelő szóösszetételek Ady Endre istenes verseiben	152
VÁRADI ENIKŐ. Kisebbségi lét Czébel Lajos Évszakok ösvényein című kötetének tükrében.	155

ОСВІТА І КУЛЬТУРА OKTATÁS ÉS KULTÚRA

JACKOVICS MARIANNA. Egy régi magyar olvasókönyvünkről... (Gáspár János: Magyar olvasókönyv a népiskolák V–VI. osztálya számára)	162
PÓSFAINÉ BAKOTA ÉVA Oktatási intézmény vonzáskörzetének meghatározása – <i>Kecskeméti Konzultációs városközpont</i> <i>vonzáskörzete</i> –	166

ПОШФОНЕ БОКОТОІ ЄВА. Дослідження інформаційно- комунікаційного розвитку інновацій дистанційного навчання у сфері вищої освіти	171

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ RECENZIOK ÉS SZEMLÉK

FÁBIÁN MIROSLAVA. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Словник угорських говорів Закарпаття (т.I.) I kötet, A-K: Kárpáti Kiadó. – Ungvár, 2012. – 524 c. (Főszerkesztő Lizanec Péter, szerkesztő Horváth Katalin).	

A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára (Словник угорських говорів Закарпаття (т.ІІ.) ІІ kötet, L-Zs: Kárpáti Kiadó.

– Ungvár, 2013. – 436 c. (Főszerkesztő Lizanec Péter,

szerkesztő Horváth Katalin). 181

II.

БІОГРАФІЧНІ ДАНІ ТА НАУКОВІ І МЕТОДИЧНІ ПРАЦІ ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ УЖНУ AZ UNE MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉKE TANÁRAINAK ÉLETRAJZI ADATAI, TUDOMÁNYOS ÉS MÓDSZERTANI MUNKÁI

Lizanec Péter.....	189
Györke Magdolna.....	202
Horváth Katalin.....	206
Hulpa Diána.....	214
Nagy Natália.....	217
Úr Lajos.....	219
Zékány Krisztina.....	221
Antonenko Miklós.....	225
Csuka Emőke.....	227
Talabiresuk Okszána.....	228

III.

Бібліографічний покажчик фахового видання Центру гунгарології «ACTA HUNGARICA» (Випуски I–XX. 1992–2010) A Hungarológiai Központ ACTA HUNGARICA című szakfolyóiratában megjelent publikációk bibliográfiai mutatója (I–XX. évfolyam, 1992–2010)

«Acta Hungarica», 1-ий рік видання.....	231
«Acta Hungarica», 2-ий рік видання.....	237

«Acta Hungarica», 3-ий рік видання	240
«Acta Hungarica», 4–5-ий рік видання	243
«Acta Hungarica», 6-ий рік видання	246
«Acta Hungarica», 7–8-ий рік видання	249
«Acta Hungarica», 9-ий рік видання	253
«Acta Hungarica», 10–11-ий рік видання	256
«Acta Hungarica», 12-ий рік видання	260
«Acta Hungarica», 13–14-ий рік видання	263
«Acta Hungarica», 15-ий рік видання	265
«Acta Hungarica», 16–17-ий рік видання	268
«Acta Hungarica», 18-ий рік видання	270
«Acta Hungarica», 19–20-ий рік видання	274
Іменний покажчик	278
Névmutató	282

Наукове видання

ACTA HUNGARICA

Журнал Ужгородського Центру гунгарології
2014, XXI-ий рік видання

ACTA HUNGARICA

Az Ungvári Hungarológiai Központ folyóirata
2014, XXI. évfolyam

Підписано до друку 25 квітня 2014 р.
Формат 70х100/16. Гарнітура літ. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 24,3. Обл. вид. арк. 27,4
Тираж 300 прим.

Видруковано в ГОВ "Спектраль"
згідно поданого оригінал-макету

